

DICTIONAR DE MUZICĂ

G. M. U. Z.

GEORGES ENESCO
Op. 26

I

Moderato malinconico (♩ = 60)

VIOLON

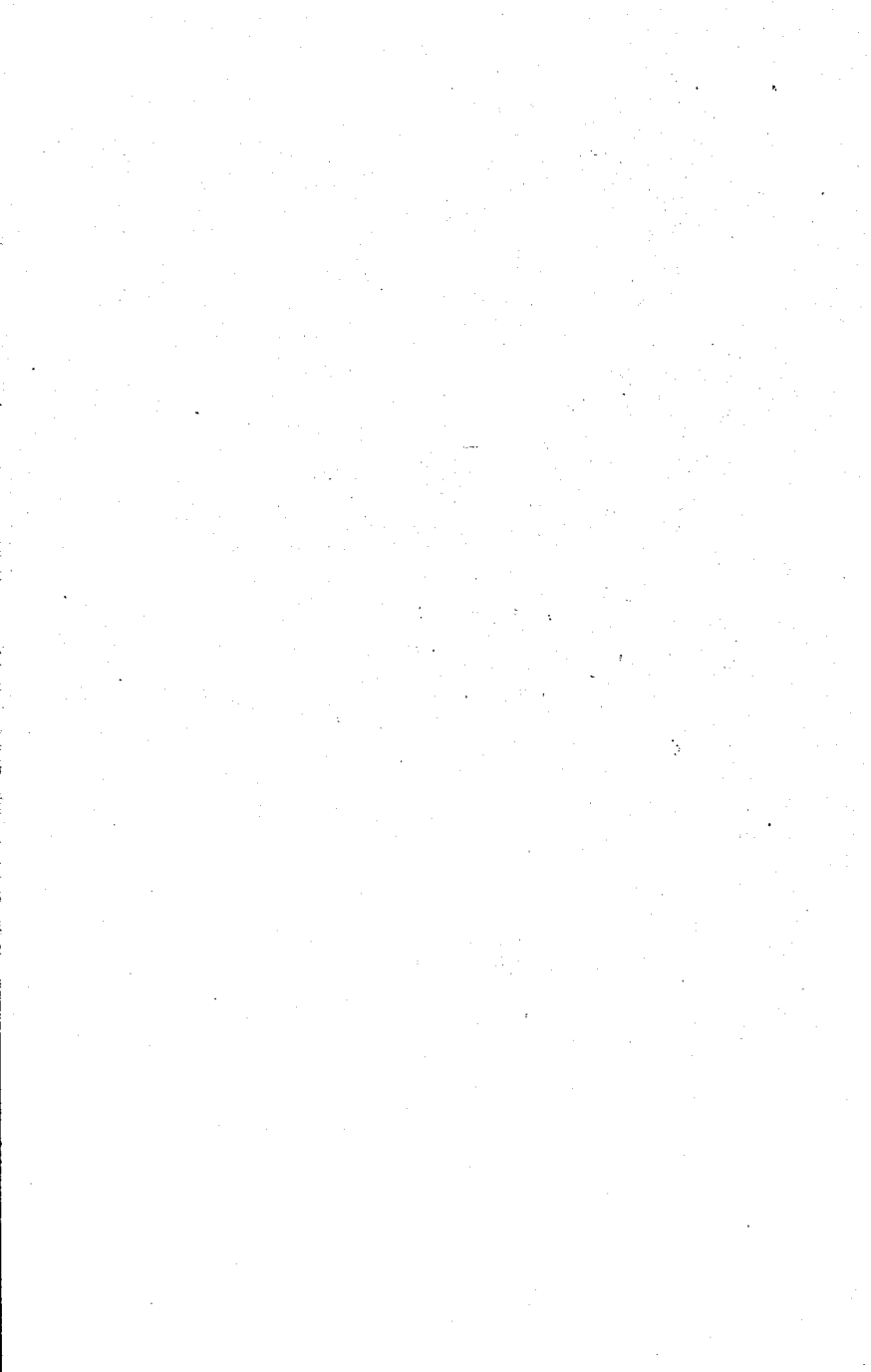
D. MUZ.

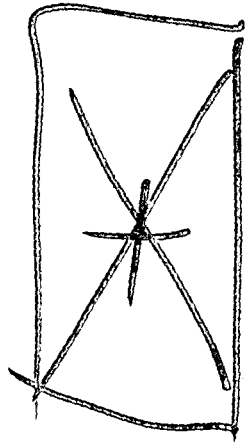
512g

Mijloc de operativă informare pentru cei ce urmăresc manifestările vieții muzicale, emisiunile posturilor de radio și televiziune, pentru cititorii lucrărilor de popularizare a muzicii, *Dicționarul* este în același timp un prim ghid pentru o rapidă incursiune în teritoriile muzicii și un instrument util de lucru pentru orice cititor pornit pe drumurile asimilării acestei arte.

TRCA
muzică
melodior

246

DICȚIONAR
DE
MUZICĂ

Supracoperta și coperta: GHEORGHE MOTORA

Coordonare redacțională și lexicografică: GHEORGHE FIRCA

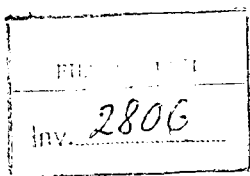
IOSIF SAVA • LUMINIȚA VARTOLOMEI

DICȚIONAR DE MUZICĂ

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
București, 1979

ABREVIERI

ant.	= antonim	nov.	= noiembrie
apr.	= aprilie	ob.	= obol
aug.	= august	oct.	= octombrie
c. bas	= contrabas	orch.	= orchestră; orchestral, ă
c. engl.	= corn englez	Orch.	= Orchestra
cam.	= cameră	p.a.	= primă(a) audiție
cca.	= circa	p. ext.	= prin extindere
cl.	= clarinet	pop.	= popular
Cons.	= Conservatorul	pr.	= premieră(a)
cor.	= coral, ă	presc.	= prescurtat
cuv.	= cuvânt	prof.	= profesor
dec.	= decembrie	rev.	= revizuit, ă
echiv.	= echivalent	rom.	= românesc, ească
engl.	= englez, ă	sax.	= saxofon
ev. med.	= evul mediu	sec.	= secolul
ex.	= exemplu	sept.	= septembrie
fag.	= fagot	simf.	= simfonie; simfonic, ă
feb.	= februarie	Simf.	= Simfonia
fl.	= flaut	sin.	= sinonim
fr.	= francez, ă	span.	= spaniol, ă
germ.	= german, ă	trb.	= trombon
gr.	= grecesc, grecească	trp.	= trompetă
ian.	= ianuarie	TV	= televiziune
instr.	= instrument; instrumen- tal, ă	univ.	= universitate; universi- tar
iul.	= iulie	Univ.	= Universitatea
iun.	= iunie	v.	= vezi
lat.	= latin, ă	v.cel	= violoncel
m.	= mort	vl.	= violină
mart.	= martie	voc.	= vocal, ă
muz.	= muzică	<	= provine din
n.	= născut	*	(după un cuv.) = vezi

CUVÎNT ÎNAINTE

Nevoia de muzică, nevoia de a asimila marile valori sonore ale culturii din toate timpurile constituie, indiscutabil, o certitudine a vieții spirituale contemporane.

În consens cu importantele cuceriri ale cunoașterii, în condițiile unei continue scientizări a tuturor domeniilor de activitate dar și ale unor eforturi fără precedent de dezvoltare și afirmare plenară a personalității umane, asistăm la o sporire considerabilă a rolului artelor în peisajul vieții noastre sociale.

Festivalul național „Cîntarea României” face, în toate etapele desfășurării sale, dovada implicării majore a muzicii în vastele procese culturale în care sînt angrenate mase din ce în ce mai largi. Iar faptul că sute de tineri poposesc săptămîină de săptămîină sub cupola Ateneului, în studioul Radioteleviziunii, la Opera Română, în sălile de concerte și spectacole muzicale din întreaga țară demonstrează dragostea noilor generații pentru arta sunetelor, capacitatea acestora de a-și însuși comorile muzicii universale și naționale. Văzînd tot mai mult în muzică un mijloc de educație, un prilej de bucurie intelectuală, alături de o formă elevată de divertisment, acești tineri cer pe bună dreptate, paralel cu concerte și spectacole de finută, concerte-lecții, cărți de popularizare, mijloace de instruire capabile să-i ajute să pătrundă sensurile muzicii, înțelegîndu-i limbajul propriu și modul specific de gîndire.

Un asemenea mijloc de operativă (chiar dacă, prin forța lucrurilor, sumară) informare pentru cei ce urmăresc manifestările vieții muzicale, emisiunile posturilor de radio și televiziune, pentru cititorii lucrărilor de popularizare a muzicii, Dicționarul pe care îl oferim poate fi, în același timp, un prim ghid pentru o rapidă incursiune în teritoriile muzicii și un instrument util de lucru pentru orice tînar pornit pe drumurile asimilării acestei arte.

Parcursind filele lucrării, cititorii vor găsi informații esențiale pentru înțelegerea principalelor etape ale istoriei artei sunetelor, date privind personalitatea compozitorilor și interpreților, noțiuni fundamentale din diferite domenii ale științei și practicii muzicale (genuri, forme, instrumente, elemente de gramatică și stilistică muzicală), detalii referitoare la titlurile capitale ale compozițiilor românești și universale.

Spațiul limitat avut la dispoziție nu a permis în toate cazurile întregirea informației cu judecăți estetice și explică unele omisiuni, pe care vom încerca să le eliminăm într-o viitoare ediție. Nu trim totuși convingerea că iubitorii muzicii din țara noastră vor găsi în paginile acestei cărți, înainte de toate, un îndemn pentru a se apropia neconștient de sursele vitale ale culturii muzicale: sala de concert, discul, eseul pe teme estetice, monografia dedicată marilor personalități ale artei, lucrările teoretic-muzicale și, în cele din urmă, partitura.

AUTORII

A

a 1. Denumirea, în notația* literală, a sunetului *la**. 2. Majuscula A, notație presc. pentru tonalitatea* A dur (*la* major); minuscula a, notație presc. pentru tonalitatea a *moll* (*la* minor). 3. Indicație pentru instr. (transpozitorii*) acordate în *la*. 4. Presc. pentru *alto**. 5. Prima secțiune în schemele formelor* muzicale (v. bipartită / tripartită /, formă; rondo).

A-B v. bipartită, formă.

A-B-A v. tripartită, formă.

A-B-A-C-A-B-A v. rondo.

Abendroth, Hermann (19 ian. 1883, Frankfurt pe Main — 29 mai 1956, Jena), dirijor german din R.D.G. Director al orch. *Gewandhaus** și al secției muzicale a Radiodifuziunii din Leipzig. Concerte în România.

Abraham, Paul (2 aug. 1892, Apatin — 7 mai 1960, Hamburg), compozitor ungar. Operete (*Victoria și-al ei husar*, *Floarea din Hawaii*), muz. de film.

Abramovici, Avy (n. 15 dec., 1935 Galați), violonist român.

abreviații, semne convenționale de prescurtare a scrierii muzicale.

Absil, Jean (Péruwelz, 23 oct. 1893 — 2 feb. 1974, Bruxelles), compozitor belgian. Prof. la Cons. din Bruxelles. Concerte pentru vl., pian, violă, 5 simf., opere (*Piele de măgar*, *Pălăria chinezească*, *Vocile mării*); *Rapsodia pentru vl. și orch.*, *Suita pentru orch.* și *Cantata de cameră* inspirate din muzica pop. rom.; vol. *Postu-*

latele muzicii contemporane (1937). a capella (cuv. it.), fără acompaniament* (pentru lucrările corale). accelerando (cuv. it.), grăbind; presc.: *accel.*

accent, emisie mai apăsată a unui sunet, mărirea intensității lui.

accentus (cuv. lat.), denumire pentru recitativul* liturgic, silabic, pe un singur ton (în opoziție cu *concentus**). acclaccatura (cuv. it.), notă ornamentală (v. ornamente) plasată la un semiton deasupra celei reale și executată împreună cu aceasta (spre deosebire de *appoggiatura**).

accident v. alterație.

Acls și Galatea, cantată de Händel (1720).

Ackermann, Otto (5 oct. 1909, București — 9 mart. 1960, Wabern—Elveția), dirijor elvețian de origine română; renume internațional.

acelamație, formulă strigată, devenită în Blzanț cîntec adresat de mulțime suveranilor sau demnitarilor eclesiastici, cu ocazia evenimentelor politice sau a sărbătorilor.

acompaniament, parte a textului muzical care susține, întovărășește melodia; de obicei executat de pian, acordeon, chitară sau orch.

acompaniere, executarea acompaniamentului*.

acord, complex sonor rezultînd din emisia simultană a mai multor (cel puțin trei) sunete de înălțimi diferite; se clasifică după numărul sunețelor și după intervalele* componen-

te. În armonia* clasică a. rezultă din suprapunerea intervalelor de terță*. A. *consonant*, a. ce creează impresia de stabilitate (ex. a. major). A. *disonant*, a. ce creează impresia de instabilitate, cerind o continuare, o rezolvare într-un a. consonant. A. *major*, a. de trei sunete, format din suprapunerea unei terțe mari și unei terțe mici. A. *mărit*, a. de trei sunete format din suprapunerea a două terțe mari. A. *micșorat*, a. de trei sunete format din suprapunerea a două terțe mici. A. *minor*, a. de trei sunete, format din suprapunerea unei terțe mici și a unei terțe mari. A. *de septimă**, a. de patru sunete, format din suprapunerea a trei terțe. A. *de septimă de dominantă*, a. de septimă format din suprapunerea unei terțe mici peste acordul major al dominantei*. A. *de nonă*, a. de cinci sunete, format din suprapunerea unei terțe (mari sau mici) peste a. de septimă de dominantă. A. *de sextă* (sextacord), a. de trei sunete cu terța în bas (răsturnarea* I-a). A. *de cvartă și sextă* (cvartsextacord), a. de trei sunete cu cvinta* în bas (răsturnarea a II-a). A. *de sextă-apolitană* (în modul* minor), a. de sextă al treptei a II-a cu fundamentala alterată coborâtă (v. alterație). acordaj, înălțimea sunetelor fixe produse de coardele libere (la instrumentele cu coarde); înălțimea sunetului produs de un instr. transpozitoriu* când execută nota *do*. acordare 1. Reglare a unui instrument muzical prin mărirea sau micșorarea tensiunii corzilor sau a membranel, ori prin mărirea sau micșorarea lungimilor tuburilor, astfel încât să emită sunete juste în raport cu un sunet fix (*la*). 2. Stabilire a unui reper (de obicei *la*) pentru un ansamblu* înaintea execuției. acordeon, instrument muzical portativ cu claviatură*, inventat în 1829 de austriacul Damlan; anciile* lui vibrează grație curentului de aer ce lese din burduf.

acordor, persoană care acordează instrumentele cu corzi și claviatură*. act, secțiune mare a unei lucrări muzicale scenice (operă, operetă, balet); se împarte în scene sau tablouri.

Aeteon, poem simfonic de Alfred Alessandrescu (1915).

acustică 1. Parte a fizicii care studiază natura și proprietățile sunetelor, producerea, propagarea și perceperea lor. A. *muzicală* studiază sunetul muzical și proprietățile fizico-matematice ale sistemelor muzicale. 2. Calitate a audibilității într-o încăpere, într-o sală de spectacol.

acută (notă~), sunet din registrul* înalt, sunet cu frecvență mare.

adagio (cuv. it.) 1. Mișcare lentă, mai rapidă decât *lento**, mai lentă decât *andante**. 2. Parte a unei lucrări muzicale concepută în această mișcare. 3. Dans clasic lent pentru doi soliști, în cadrul unui balet*. Adam, Adolphe Charles (24 iul. 1803, Paris — 3 mai 1856, Paris), compozitor și teoretician francez. 53 de opere (*De-aș fi rege*); balet (*Gisele*; *Corsarul*).

Adam de la Halle (c. 1237, Arras — c. 1286, Neapole), celebru trubadur* francez. 36 chanson*-uri, 16 rondcau*-uri, 5 motete*, *Jocul lui Robin și al lui Marion*.

Adieux (Les ~), Sonata pentru pian op. 81 a de Beethoven (1809).

Adler, Guido (1 nov. 1855, Eibenschütz — 15 feb. 1941, Viena), muzicolog austriac, profesor la Universitățile din Praga și Viena, autor al unui *Tratat de istorie muzicală* (1924). ad libitum (cuv. lat. „după voie”), libertate acordată interpretului, fie de a folosi nuanțe în mișcarea, după voie, fie de a exclude fragmentul la care se referă termenul. Presc. t. *ad. lib.*

Adorno, Theodor (pe numele adevărat *Wiesengrund*) (11 sept. 1903, Frankfurt pe Main — 6 aug. 1969, Brig Kanton Wallis, Elveția), filosof, muzicolog și compozitor german.

Prof. la Univ. din Frankfurt pe Main; vol. *Filozofia muzicii noi* (1949).

Adriana Lecouvreur, operă de Cilea. Libretul de A. Colantti, Scribe și Legouve. Pr. Teatro Lirico, Milano, 6 nov. 1902.

a due (cuv. it. „Ja doi“: fr. à deux), indicație conform căreia două instrumente trebuie să cînte la unison*, după ce au cîntat *divisi**. Presc.: a 2. aed (în Grecia Antică), poet-muzician care își recita și își cînta versurile.

aequale (cuv. lat.) v. **eguale**.

aerofone (Instrumente ~), instrumente muzicale care produc sunetele prin punerea în vibrație a unei coloane de aer dintr-un tub (ex. instr. de suflat, orga*) sau a unor lame (ex. acordeon*, armoniu*).

affettuoso (cuv. it.), cu afecțiune, cu simțire.

affrettando (cuv. it.), grăbind.

afon, persoană privată de voce; p. ext. (incorect), persoană lipsită de posibilitatea de a intona corect o melodie.

Africana, operă în 5 acte de Meyerbeer. Libretul de Eugène Scribe. Pr. Opera Mare, Paris, 28 apr. 1865.

agitato (cuv. it.), neliniștit, tulburat.

Agnus Dei, a cincea și ultima parte a mizei*.

agogică, teoria modificărilor de tempo* în procesul interpretării muzicale.

Agon, balet într-un act de Stravinski. Coregrafia G. Balanchine. Pr. Los Angeles. 17 iunie 1957.

Aida, operă în 4 acte de Verdi, compusă pentru inaugurarea Operei din Cairo. Libretul Antonio Ghislanzoni. Pr. Opera din Cairo, 24 dec. 1871.

als (în notația* literală), **la* diez***.
alsls (în notația* literală), **la* dublu diez***.

aksak (ritm ~), termen împrumutat de C. Brăilolu din teoria orientală și care desemnează un ritm* asimetric

(„șchiop“), încadrabil în măsuri* compuse neomogene (formate din măsuri simple binare* și ternare*). Ex.: 2+3 sau 3+2, pentru măsura de 5 timpi; 3+2+2, pentru cea de 7 timpi, 3+3+2, pentru cea de 8 timpi etc.

Ala și Loli, balet de Prokofiev, op. 20, compus în 1914 la cererea lui Diaghilev, refuzat de acesta și transformat de autor într-o lucrare simfonică: *Suita scită*. Pr. baletului Euenos Aires, 1927.

Alain, Marie-Claire (n. Saint-Germain-en-Laye, 1926), organistă franceză. A înregistrat întreaga creație pentru orgă a lui Bach și cele 12 concerte de Haendel.

alamuri, denumire presc. pentru instrumentele de suflat din alamă (ex. trompetă*, trombon*, tubă*, corn*).

alăută, termen popular românesc pentru vioară.

Albanese, Licia (n. 22 iul. 1913, Bari), celebră soprană italiană, solistă a teatrelor Scala și Metropolitan.

Albeniz, Isaac (29 mai 1860, Camprodón — 18 mai 1909, Cambó), compozitor și pianist spaniol, unul dintre fondatorii școlii muzicale naționale. Opere (*Pepita Jimenez*), muz. simf. (*Catalonia*), muz. de cam. (suita pentru pian *Iberia*).

Albert, Eugen d' (10 apr. 1864, Glasgow — 3 mart. 1932, Riga), pianist și compozitor german de origine franceză, autor a numeroase transcripții după lucrări pentru orgă de Bach, a 10 opere printre care *Tiefland* și *Ochii morții*.

Albert Herring, operă comică de Britten. Libretul de E. Crozier după *Trandafirul D-nei Husson* de Mau-passant. Pr. Glyndebourne, 20 iun. 1947.

Alberti, Domenico (1710, Veneția — 1740, Roma), compozitor italian, autor de opere și de sonate în care utilizează acompaniamentul* prin acorduri* figurate, ce-i poartă numele (bas Alberti*).

Albescu, Teodora (28 ian. 1942, București — 15 apr. 1979, București), critic muzical român.

Albin, Anatol (n. 5 iun. 1903, Tirgu Râșcani), compozitor român. Autor de muz. voc.-simf., de estradă, pentru orch. pop., ușoară.

Albinoni, Tomaso (8 iun. 1671, Veneția — 17 ian. 1750, Veneția), compozitor italian. 46 opere (din care s-au păstrat numai arii); un mare număr de lucrări instr. publicate între 1694—1722, apreciate de Bach, care a împrumutat, din unele, teme. alborada, cîntec de dimineață de origine spaniolă. Echiv. fr. *aubade*. Alborada del gracioso, piesă de Ravel din ciclul pentru pian *Oglinzi* (1905), orchestrată de autor în 1907.

Albu, Sandu (22 aug. 1897, Sinaia — 23 nov. 1978, București), violonist și compozitor român. Prof. la Cons. Brooklyn din New York, Institute of Fine Arts din Bagdad, Cons. din Buc. Muz. simf., de cam., voc., lucrări didactice.

Albumblatt (cuv. germ. „filă de album“), titlu folosit în general de creatorii romantici pentru compoziții scurte și fără dificultăți tehnice. Aleasta, operă în 3 acte de Gluck. Libretul de Ranieri da Calzabigi după tragedia lui Euripide. Pr. Viena, 1767.

aleuna *Heenza* (cuv. it.), oarecare libertate în interpretarea muzicală. aleatorică (muzică ~), muzică bazată pe o metodă de compoziție contemporană în care hazardul ocupă un loc așteptabil, lăsînd interpreților o libertate improvizatorie mai mare sau mai mică.

Aleko, operă într-un act de Rahminov. Libretul de Nemirovici-Dancenko după Pușkin. Pr. Teatrul Mare din Moscova, 27 apr. 1893.

alemandă (< it. *allemanda*; fr. *allemande*), dans vioi în măsură binară*, de origine germană; din sec. 17, prima parte obligatorie în suită* (după eventualul preludiu*).

Aleksandr Nevski, muzica lui Pro-

kofiev pentru filmul lui Eisenstein. Prokofiev a compus, pe baza ei, *cantata* cu același nume. P. a. Moscova, 17 mai 1939.

Aleksandrov, Alexandr Vasilievici (1 apr. 1883, Plahino — 8 iul. 1946, Berlin), compozitor și dirijor sovietic. Prof. la Cons. din Leningrad. Opere, simfonii, coruri; autor al Imnului de stat al U.R.S.S.

Alessandrescu, Alfred (2 aug. 1893, București — 18 febr. 1959, București), compozitor, pianist și dirijor român. Creația sa se distinge printr-o factură de tip impresionist, în care nu lipsesc accentele naționale. Muz. simf. (*Amurg de toamnă*, *Didona*, *Acteon*), muz. de cam., voc., orchestrații și transcripții; traduceri de librete.

Alexandrescu, Dragoș (n. 16 ian. 1924, Constanța), compozitor și profesor român. Muz. simf., voc.-simf., de cam.; lucrări didactice.

Alexandrescu, Ion (n. 23 oct. 1912, Bacău), compozitor român. Muz. simf., de cam., cor.

Alexandrescu, Romeo (15 ian. 1902, Constanța — 21 ian. 1976, Brașov), compozitor, pianist și muzicolog român. Muz. de cam.; autor al vol. 1 *Claude Debussy, Maurice Ravel, Gabriel Fauré*.

Alfred Alessandrescu

Alexandru Lăpușeanu, operă în 3 acte de Alexandru Zirra, pe libret propriu după Negruzzi. Pr. București, Opera Română, 6 martie 1941.

Alexandru, Tiberiu (n. 14 mai 1914, Ilimbav, jud. Sibiu), folclorist român. Prof. la Cons. din București. Membru la International Folk Music Council din Londra; vol.: *Instrumentele muzicale ale poporului român; Muzica pop. rom. Studii*.

al fine (cuv. it. „la sfârșit“), termen care indică repetarea fie de la început (*da capo**), fie de la un semn (*dal segno**) pînă în locul unde se întilnește indicația *Fine**. Frecvent se indică: *da capo...* sau *dal segno* a.f.

Allabiev, Alexandr Alexandrovici (15 aug. 1787, Tobolsk — 6 mart. 1851, Moscova), compozitor rus. Opre comice (*Clar de lună, Fantomele, Călătore, acrișă și dansatoare*), peste 150 de romanțe* (*Privighetoarea*), alla breve (cuv. it. „în scurt“), indicație potrivit căreia o piesă scrisă în măsură* de 4 pătrimi se execută în măsură de 2 doimi.

alia franceză (cuv. it.), în stil francez.

alla polacca (cuv. it.), în stil polonez sau în spiritul polonezei*.

allargando (cuv. it.), lărgind mișcarea, încetinind.

alla siciliana (cuv. it.), în spiritul sicilianeii*.

alla tedesca (cuv. it.), în spiritul dansului german sau al alemandei*.

alla turca (cuv. it.), în stil turcesc.

allegretto (cuv. it., diminutivul lui *allegro**) 1. Mișcare vie, mai puțin rapidă decît *allegro*. 2. Parte a unei lucrări muzicale concepută în această mișcare.

Allegri, Gregorio (1582, Roma — 17 feb. 1652, Roma), compozitor și tenor italian; psalmi, mise*, canzone*; celebru pentru al său *Miserere* pe 9 voci pentru 2 coruri.

allegro (cuv. it., „vii, vesel“) 1. Mișcare rapidă, mai rapidă decît *moderato**, mai lentă decît *presto**. 2. Parte

a unei lucrări muz., concepută în această mișcare.

Allegro barbaro, piesă pentru pian de Bartók (1911).

allegro de sonată v. *sonată*.

alleluia, aclamație* ebraică cu semnificația „Lăudați pe Dumnezeu“, preluată de muzica ecleslastică.

all'ottava (cuv. it. „la octavă“), indicație conform căreia un fragment marcat printr-o linie punctată deasupra sa se transpune la octava* superioară; presc. *all'8-va*.

all'ottava bassa (cuv. it.), indicație conform căreia un fragment marcat printr-o linie punctată dedesubtul său se transpune la octava* inferioară. Presc. *all'8-va bassa*.

al segno (cuv. it. „la semn“), indicație potrivit căreia în interpretarea partiturii trebuie trecut direct în locul unde se află semnul .V. *al fine; da capo*.

alterație, modificare a înălțimii unui sunet prin semne care îl urcă cu un semiton* (diezul*) sau două (dublul diez*), care îl coboară cu un semiton (bemolul*) sau două (dublul bemol*) ori îl readuc la înălțimea inițială (becarul*). Sin.: *accident*.

altistă, cîntăreață cu voce gravă. V. *alto*.

alto (cuv. it. „înalt“) 1. (fr.) Violă*. 2. Voce* mai gravă decît cea a mezzosopranei*; în corul la 4 voci, constituie vocea a doua. 3. Instr. de suflat (fl., sax., cl.) ale căror registre* corespund aproximativ cu cel al vocii de a. (2).

al ûd, instrument arab cu coarde ciupite, strămoșul lautei*.

alunelul, joc popular românesc originar din Oltenia, în metru binar* și mișcare vioale.

Amadeus (Cvartetul ~), celebră formație fondată în 1947 și care se compune din Norbert Brainin, Sigmund Nissel, Peter Schidloft și Martin Lovet.

Amati, celebră familie de lutieri italieni din Cremona. 1. *Andrea A.* (1520—1573). 2. *Antonio A.* (1550—

1638) și 3. *Girolamo A.* (1556—1630), fiul lui A. (1). 4. *Nicola A.* (3 dec. 1596, Cremona — 12 apr. 1684, Cremona), fiul lui A. (3). Maestrul lui Guarneri și Stradivari. 5. *Girolamo A.* (26 feb. 1649, Cremona — 21 feb. 1740, Cremona), fiul lui A. (4).

amator v. diletant.

ambitus, întindere a unei melodii, de la sunetul ei cel mai grav pînă la cel mai acut; totalitatea sunetelor unei voci sau ale unui instr. Sin. *diapazon**.

ambrosian, elut ~, cîntare liturgică ce respectă regulile stabilite în sec. 4 de episcopul Ambrosie din Milano. Reprezintă prima codificare a muzicii apusene înaintea cîntului gregorian*.

ambușură, porțiune a buzelor pe care se aplică muștiucul* unui instrument de suflat.

amfibrah, ritm corespunzător piciorului de vers compus din trei silabe: una lungă încadrată de două scurte. Amintiri din Florența, sextet în *re* minor pentru coarde de Ceaikovski (1890).

Amiraș, Gabriel (n. 28 oct. 1936, Turda), pianist român, elev al lui Gh. Halmos și Florica Musicescu; împreună cu soția sa, violonista Cornelia Bronzetti, formează Duo-ul de sonate.

Amorul doctor, operă într-un act de Pascal Bentoiu, pe libret propriu după Molière. Pr. Opera Română, București, 23 dec. 1966.

Amorul vrăjțit, balet de Manuel De Falla. Pr. Madrid, 25 apr. 1915.

Amurg de toamnă, schiță pentru orchestră de coarde de Alfred Alessandrescu (1910).

Amurgul zeilor, operă în 3 acte de Wagner pe libret propriu; finalul tetralogiei *Inelul Nibelungului**. Pr. Teatrul din Bayreuth, 17 aug. 1876. Amy, Gilbert (n. 29 aug. 1936, Paris), compozitor și dirijor francez, elev al lui Milhaud și Messiaen, creator de lucrări în care folosește tehnica

dodecafonică (v. dodecafonism). Concerte în România.

Ana Lugojana, operetă în 3 acte de Filaret Barbu. Libretul de V. Timuș, Al. Șabighian și P. Andreescu. Pr. Teatrul de Stat de Operetă, București, 7 nov. 1951.

Anacelasis, lucrare pentru coarde și percuție de Penderecki (1960).

anaeruză, notă sau grup de note cu care începe o piesă muzicală, precedînd primul timp accentuat. Echiv. germ.: *Auftakt*. V. *măsuri incomplete*.

analiză, studiu al diferitelor elemente melodice, armonice, polifonice, ritmice sau de formă ale unui text muzical.

anapeșt, ritm corespunzător piciorului de vers compus din trei silabe: primele două scurte, a treia lungă.

Anastasescu, Hazi (pe numele adevărat *Athanasie Vasile*) (21 nov. 1851, Tg. Neamț — 10 iun. 1922, Doljești, jud. Neamț), compozitor român. Muz. cor. și voc.

Ančerl, Karel (11 apr. 1908, Tučapy — 3 iul. 1973, Toronto, Canada), dirijor și compozitor ceh. A compus muzică folosind sferturile de ton. Concerte în România.

anele, lamă fină de lemn (trestie) sau metal prin a cărei vibrație se produce sunetul la unele instrumente de suflat (a. simplă pentru cl. și sax.; a. dublă pentru ob., fag., c. engl.), precum și la armoniu*, acordeon*, orgă*. Anda, Geza (19 nov. 1921, Budapesta — 14 iun. 1976, Zürich), pianist elvețian de origine ungară.

andante (cuv. it. „mergînd”) 1. Mișcare lentă, mai vioaie decît *adagio**, mai lentă decît *moderato**, corespunzătoare mersului liniștit. 2. Parte dintr-o sonată*, cvartet*, simfonie* sau concert* concepută în această mișcare. andantino (cuv. it., diminutivul lui *andante**), mișcare mai rapidă decît *andante*, mai lentă decît *moderato**. Andrae, Volkmar (5 iul. 1879, Berna — 19 iun. 1962, Zürich), dirijor și compozitor elvețian; director al

Cons. din Zürich; 2 opere, muz. simf., de cam., cor.

Andréa Chénier, operă în 4 acte de Giordano. Libretul de L. Illica. Pr. la Opera Scala, Milano, 28 mart. 1896.

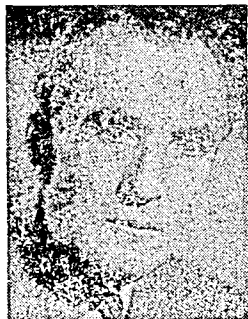
Andrescu, Petre (14 aug. 1893, București — 3 oct. 1966, București), compozitor român de muzică ușoară; librete de operetă.

Andrescu-Skelety, Mihail (19 iul. 1882, Iași — 8 iun. 1965, Cluj), compozitor și dirijor român. Prof. la Cons. din Cluj. Opere, muz. simf., de cam., cor., lucrări didactice.

Andricu, Mihail (22 dec. 1894, București — 4 feb. 1974, București), compozitor și pianist român. Prof. la Cons. din Buc. Membreu coresp. al Acad. Unul dintre primii reprezentanți ai școlii componistice de inspirație folclorică. 9 simf., 13 simfonete, baletе (*Taina*), muz. de cam., cor., voc., critică muzicală.

Angeles, Victoria de Los (n. 1 nov. 1923, Barcelona), soprană spaniolă. Cântăreață de operă și concert, și-a câștigat renumele la Metropolitan Opera din New York și Scala din Milano. Concerte în România.

anglaise (cuv. fr.), vechi dans de origine engleză, în măsură binară* și tempo* vlu; înțilnit în suitele* instrumentale ale sec. 18.

Mihail Andricu

Anl de pelerinaj, ciclu de piese pentru pian de Liszt (1836—1877).

animato (cuv. it.), cu însuflețire, vioi.

Anotimpurile 1. Primele 4 Concerte din ciclul op. 8 *Intrecerea dintre armonie și invenție* de Vivaldi (1725). 2. Oratoriu de Haydn (1798—1801), libretul G. van Swieten după J. Thomson.

ansamblu, grup alcătuit din mai mulți interpreți (cântăreți sau instrumentiști) care execută împreună o piesă muzicală. Sin. *formație*.

Ansermet, Ernest (11 nov. 1883, Vevey — 20 feb. 1969, Geneva), dirijor și compozitor elvețian. Dirijor al Baletelor ruse* ale lui Diaghilev, fondator și conducător al Orh. „Suisse Romande“. Renumit interpret al muzicii contemporane (cu deosebire al creației lui Stravinski). Antar, suită simfonică, op. 9, de Rimski-Korsakov (1868, rev. 1875, 1897).

antecedent, parte care propune ideea muzicală (și căreia i se răspunde prin consecvent*).

antlepație, sunet străin de acordul* în care apare, constitutiv în cel următor pe care îl antcipă.

antfonar, una din cele 3 culegeri principale ale cântării gregoriene*, alături de gradual* și responsorial*. A fost alcătuit din ordinul papei Grigore cel Mare.

antifonie, cînt alternativ al unui solist* cu un cor*, sau a două coruri, care își răspund unul altuia.

Anton Panu, operetă în 3 acte de Alfred Mendelsohn. Libretul de Ion Roman și Radu Albala. Pr. Teatrul de Operetă, București, 1963.

Antoniu și Cleopatra, operă de Samuel Barber. Libretul de Franco Zeffirelli. Pr. New York. 1966.

antract 1. Pauză dintre actele* operei*, operetei* sau baletului*. 2. Introducere orchestrală similară averturii*, ce precede actele 2, 3, 4 etc. Antropov, Serafim (n. 1 iunie 1913,

Chișinău), violoncelist și profesor român.

Apel, Willi (n. 10 oct. 1893, Konitz), muzicolog american de origine germană. Prof. la Cambridge, Harvard, Indiana. Ediții de muzică veche, studii asupra notației muzicale medievale.

aperto (cuv. it. „deschis”), indicație ce anulează, la instrumentele de suflat, indicația anterioară de sunet închis (*chiuso* sau *bouché**).

a piacere (cuv. it. „după voie”), termen ce indică libertatea interpretării.

apocopă (în cîntecul popular), suprimare a unui sunet sau grup de sunete la sfîrșitul unor versuri.

apoglatură, unul sau mai multe sunete, notate cu un scris mărunt, a căror durată* nu se supune împărțirii normale a măsurii* în care figurează și a căror execuție se produce prin scurtarea duratei notei normale precedente.

Apollon Musagète, balet în 2 scene de Stravinski. Pr. Washington, 29 apr. 1928.

Apostolescu, Nieu (n. 3 iul. 1896, Brăila), tenor român, cîntăreț de operă.

Appassionata, *Sonata pentru pian în fa minor*, op. 57 de Beethoven (1804). **appassionato** (cuv. it.), cu pasiune. **a prima vista** (cuv. it. „la prima vedere”), prima citire a unui text muzical.

Apus de soare, operă în 3 acte de Mansi Barberis. Libretul de George Teodorescu după piesa lui Delavrancea. Pr. Opera Română, București, 30 dec. 1967.

Arabella, operă în 3 acte de Richard Strauss. Libretul de Hugo von Hofmannsthal. Pr. Opera din Dresda, 1 iul. 1933.

arabescă, piesă cu o linie melodică bogat ornamentată (termen introdus de Schumann, folosit apoi de Debussy, Reger ș.a.).

aranjament, prelucrare a unei piese muzicale pentru a fi executată de

alte instrumente sau formații decît: acelea pentru care a fost compusă. *V. transcripție.*

Arbos, Enrique Fernandez (25 dec. 1863, Madrid — 26 feb. 1939, San Sebastian), violonist, dirijor și compozitor spaniol. A compus muz. de cam. și o operă comică, a orchestrat suita pentru pian *Iberia* de Albeniz. **Arcade**, piesă pentru 11 formații instrumentale de Aurel Stroe (1963).

Arcadelt, Jacques (Jacob) (m. cca 1572), compozitor flamand, autor de mise*, motet*, chanson*-uri, unul dintre primii creatori de *mandrigale**.

Arcana, lucrare orchestrală de Varèse (1927).

archi (cuv. it.), instrumente de coarde cu arcuș.

areo (cuv. it.), indicație potrivit căreia urmează să se cînte cu arcușul (după un *pizzicato**).

arcuș, baghetă de lemn puțin curbă, prevăzută cu un mănunchi de păr de cal, cu care se pun în vibrație, prin frecare, corzile instrumentelor. **ardeleana**, joc popular românesc din Transilvania și Banat, în măsură binară* și tempo* moderat.

Arnski, Anton Stepanovici (11 aug. 1861, Novgorod — 25 feb. 1906, Terioki—Finlanda), compozitor, pedagog, pianist și dirijor rus. Opere, balet (*Nopși egiptene*), muz. simf., de cam., voc., lucrări de teorie muzicală.

Argenta, Ataulfo (19 nov. 1913, Castro Urudiale — 21 ian. 1958, Madrid), dirijor spaniol, prim dirijor al Orchestrei Naționale din Madrid.

Ariadna la Naxos, operă într-un act și un prolog de R. Strauss. Libretul de Hugo von Hofmannsthal. Pr. Hofoper, Viena, 4 oct. 1916.

Ariane și Barbă Albastră, operă în 3 acte de Dukas. Libretul de Maurice Maeterlinck. Pr. Opera Comică, Paris, 10 mai 1907.

arie 1. (La origine) melodie vocală.
2. (Din sec. 13) parte a suitei* instr.
3. (În operă*, oratoriu*, cantată*

secțiune lirică rezervată solistului vocal acompaniat de orch.

arietă, arie* de proporții reduse.

arioso (cuv. it.), formă intermediară între arie* și recitativ*.

Arleziana, dramă de Alphonse Daudet cu muzică de scenă de Georges Bizet, care a realizat ulterior pe baza ei 2 suite simfonice (1872).

Armonia lumii 1. *Simfonie* de Hindemith (1951). 2. Operă de Hindemith pe libret propriu. Pr. München, 1957.

armonică, instrument muzical portativ cu ancii* metalice, puse în vibrație de coloana de aer acționată de un burduf manevrat manual.

armonice (sunete ~), sunete care îl însoțesc pe cel fundamental, fiind produse simultan cu acesta prin vibrația jumătăților, treimilor, pătrimilor etc. corpului sonor; determină timbrul* sunetului muzical.

armonie, știința acordurilor* și a funcției lor, a relațiilor și înlănțuirilor acestora, precum și a relațiilor ce se stabilesc între diferite centre tonale sau modale. V. *mod*; *tonalitate*.

armoniu, instrument cu claviatură*, ale cărui sunete sînt produse de ancii* de metal, puse în vibrație de coloana de aer acționată de un burduf, manevrat prin intermediul unor pedale*.

armonizare, creare a unor lucrări muzicale prin adăugarea la o melodie dată a altor voci*, în conformitate cu legile armoniei*.

Armstrong, Louis (zis și *Satchmo*) (4 iul. 1900, New Orleans — 6 iul. 1971, New York), trompetist, cîntăreț, dirijor și compozitor american de culoare, șef de școală, părintele jazzului* „clasic“. Concerte în România.

armură, ansamblu de semne de alterație* notate pe portativ* după cheie*, care servesc la fixarea tonalității* piesei muzicale.

Arnăutu, Mihail (n. 19 sept. 1913,

Balabanca, azi în U.R.S.S.), bariton român, cîntăreț de operă.

arpeggiato (cuv. it.), arpeggiat (v. arpeggiu).

arpeggione (cuv. it.), instrument cu 6 coarde și arcuș, de mărimea violoncelului* dar cu forma chitarei*, inventat la Viena în 1823 de lutierul* Johann Georg Stauffer.

arpeglu, termen care indică execuția succesivă a notelor unui acord*.

Arrau, Claudio (n. 6 feb. 1903, Chil-lân), pianist chilian. Carieră internațională. Concerte în România.

Ars antiqua (cuv. lat. „artă veche“), termen apărut în sec. 14, desemnînd muzica compozitorilor școlii de la Notre-Dame (Leonin și Perotin) a sec. 13, prin opoziție cu termenul de *Ars nova* — „artă nouă“, introdus de tratatul cu acest titlu, prin care Philippe de Vitry teoretiza tendințele noului curent muzical reprezentat cu strălucire de Guillaume de Machault.

Ars nova (cuv. lat.) 1. v. *Ars antiqua*. 2. Formație camerală din Cluj-Napoca, fondată și condusă de Cornel Tăranu.

arsis, termen adoptat din teoria Greciei antice (dar preluat cu sens schimbat, antonimic, de către medievali), pentru a desemna timpul* slab, neaccentuat, al unei formule ritmice (în opoziție cu *thesis** — timpul tare, accentuat).

Arta fugii, celebră lucrare compusă de Bach în ultimul an al vieții (1749—1750). Cuprinde 15 fugi* și 4 canoane*, scrise pentru voci ideale (fără specificarea vreunui instr.); ultima fugă, cu trei subiecte* (al treilea pe motivul B.A.C.H.*), a rămas neterminată.

articulare, procedeu de executare a unei serii de sunete succesive; modalități principale: *legato**, *staccato**, *portamento**, *glissando**.

Arvinte, Constantin (n. 21 mai 1926, Voinești, jud. Iași), compozitor și

folclorist român. Culegeri de folclor, muz. cor., voc.-simf., baletе.

as, denumire în notația* literală a sunetului la* *bemol**.

Asnehi, Elena (n. Teyber) (30 oct. 1789, Viena — 9 mai 1877, Iași), compozitoare româncă de origine austriacă. Soția lui Gheorghe A. Muz. voc., cor. și de teatru (vodeviluri, pastorale cu cîntece și dansuri).

Asafiev, Boris Vladimirovici (Pseudonim: Igor Glebov) (29 iul. 1884, Petrograd — 28 ian. 1949, Moscova), muzicolog, compozitor și pedagog sovietic. Prof. la Cons. din Moscova și Leningrad. Opere (*Furtuna*), baletе (*Fintina din Bahetsarci*, *Prizonierul din Caucaz*), muz. simf., de cam. Vol. *Forma muzicală ca proces* (1947).

asas, denumire în notație* literală a sunetului la* *dublu bemol**.

Askenazy, Vladimir (n. 6 iul. 1937, Gorki), pianist englez de origine rusă. Carieră internațională.

assai (cuv. it. „destul de“), expresie ce accentuează sensul termenului cu care se asociază. Ex. *allegro** a.

Astruc, Yvonne (n. 27 apr. 1889, Asanières), violoncelistă franceză, elevă și colaboratoare a lui Enescu. Prof. la Școala Normală de muzică din Paris, fondatoare (1933) a Institutului instrumental.

Așa grăit-a Zarathustra, poem simfonic op. 30 de Richard Strauss, după Nietzsche, compus în 1896. P.a. 27 nov. 1896, la Frankfurt pe Main, dirijată de autor.

Așteptare, monodramă într-un act, op. 17, de Schönberg (1909). Libretul de Marie Pappenheim. Pr. Neues Deutsches Theater, Praga, 6 iun. 1924.

atac, momentul în care o voce sau un instrument trece de la starea de repaus la aceea de execuție.

atematism, metodă de compoziție ce neagă principiul clasic al construcției tematice.

a tempo (cuv. it.), termen care indică revenirea la tempo*-ul inițial.

Jean Athanasiu în rolul Scarplă („Tosca“)

Athanasiu, Jean (28 ian. 1885, București — 20 nov. 1938, București), bariton român. Membru fondator al Operei Române din București. Turnee internaționale.

atonalism, tehnică de compoziție ce suspendă legile tonale sau modale și implică principiile armoniei* clasice, adică relațiile între sunetele tonalității* sau modului*.

a tre (cuv. it. „la trei“) 1. Execuția de către trei instrumentiști a aceleiași linii melodice dintr-o lucrare orchestrală (întîlnit îndeosebi la suflători*). 2. V. sonată.

attacca (cuv. it. „atacă“), trecere fără pauză de la o parte la alta a unei lucrări ciclice (sonată*, cvartet*, simfonie*, concert*).

aubade (cuv. fr.) v. alborada.

Auber, Daniel-François Esprit (29 ian. 1782, Caen — 25 mai 1871, Paris), compozitor francez. Director al Cons. din Paris. 50 opere (*Muta din Portici*, *Fra Diavolo*).

Aubin, Tony (n. 12 dec. 1907, Paris), compozitor și dirijor francez. Prof. la Cons. din Paris. *Variațiuni pentru pian*, 2 simf., *Suita dancă* pentru orchestră. Președintele Societății fr. „Amicii lui George Enescu“.

audiere 1. Procesul ascultării muzicii. 2. Ascultare a unui interpret de către o comisie într-un concurs sau în

vederea acordării dreptului de a evolua în fața publicului.

audiție 1. Manifestare muzicală organizată de școlile sau conservatoarele de muzică. 2. Ascultare a unei lucrări muzicale; *primă a.*, prezentarea unei compoziții pentru întâia dată în public.

Auer, Leopold von (7 iun. 1845, Veszprém — 15 iul. 1930, Loschwitz-Dresda), violonist și profesor de origine ungară. Prof. la Petersburg; maestrul lui Mischa Elman și Jascha Heifetz.

Auftakt (cuv. germ.) v. anaeruză. augmentare, lărgire proporțională (la dublu, triplu etc.) a duratelor* unei teme.

auletică (în Grecia antică), arta interpretării solistice la aulos*.

aulodie (în Grecia antică), arta interpretării la aulos* ca acompaniament* al unui solist vocal.

aulos (în Grecia antică), instrument de suflat cu ancie*, asemănător oboiului*.

Aurie, Georges (n. 15 feb. 1899, Lodève), compozitor și critic francez. Membru al Grupului celor 6*. Baletе (*Fedra*), muz. voc., de cam., de film.

Aurora, *Sonata în Do major pentru pian*, op. 53, de Beethoven (1804), supranumită, datorită dedicației scrise de autor, și *Sonata „Waldstein“*.

Aurul Rinului, prima operă (prologul) din tetralogia *Inelul Nibelungului** de Wagner. Pr. Hoftheater, München, 22 sept. 1869.

autentie (mod ~), în sistemul modurilor* medievale, bizantine* și gregoriene*, modurile doric*, frigic*, lidic* și mixolidic* (respectiv *re, mi, fa, sol*), din care derivă modurile plagale*.

autofone (instrumente ~), instrumente care produc sunetele exclusiv prin punerea în vibrație a propriului lor corp, fără intervenția unor părți auxiliare (corzi, membrane). Sin.: *idtofone, instr.*

auz muzical, aptitudine de a percepe sensul succesiunilor sunetelor, de a memora și reproduce în mod conștient asemenea succesiuni. A. *absolut*, aptitudine de a percepe și determina înălțimea exactă a sunetelor, fără un reper dat.

Avakian, Dumitru (n. 2 dec. 1942, Cetatea Albă), critic muzical român.

Avakian, Garabet (1 nov. 1908, Varna — 11 iul. 1967, București), violonist și profesor român. Colectorar de artă.

Ave Maria, piesă de cult catolică (utilizată ca offertoriu*), devenită și piesă muzicală de-sine-stătătoare (ex. celebre, A. M. de Schubert, Gounod).

B

b 1. Denumire, în notația* literală, a sunetului *si** *bemol**. 2. Majuscula **B**, notație prese. pentru tonalitatea* *B dur* (*si bemol major*); minuscula **b**, notație prese. pentru tonalitatea *b moll* (*si bemol minor*). 3. Indicație pentru instr. (transportorii*); acordate în *si bemol*. 4. Presc. pentru cuvintele it. *basso*, *bassi*. 5. A doua secțiune în schemele formelor muzicale (v. bipartită /tripartită/, formă; rondo).

Baba Hîrea, operetă de Al. Flechtenmacher. Libretul de Matei Millo. Pr. Iași, 26 dec. 1848.

bacanală 1. (În Grecia antică), dans ritual executat în cinstea zeului Bachus. 2. Piesă muzicală cu caracter fantast.

Bacchus și Ariana, balet în 2 acte de Albert Roussel. Scenariul: A. Hermant; coregrafia: S. Lifar. Pr. Paris, 22 mai 1931.

Bacewicz, Grazyna (5 feb. 1913, Visakio-Ruda — Lituania — 1969, Varșovia), violonistă și compozitoare poloneză. Prof. la Cons. din Łódz. 6 simf., opera radiofonică *Aventura regelui Arthur*, lucrări concertante, muz. de cam.

Bach, familie de muzicieni germani care a dat culturii artiști de seamă. Arborele genealogic al muzicienilor din familia **B.** începe cu *Hans B.*, fiul lui *Velt B.* (morar și brutar născut în 1550 la Weimar). 1. *Johann Sebastian B.* (21 mart. 1685, Eisenach — 28 iul. 1750, Leipzig), compo-

Johann Sebastian Bach (desen de Steriadi)

zitor și organist, autor de muzică religioasă (*Patimile după Ioan*, *Patimile după Matei*, *Oratoriul de Crăciun*, *Marea misă în si minor*, *Magnificat*) și laică: cantate*, piese pentru orgă (preludii*, fugi*, tocate*) și pentru clavicin (*Clavccinul bine temperat*), sonate*, suite* (suitele franceze și engleze), concerte* instrumentale (cele 6 concerte brandenburgice*), *Ofranda muzicală*, *Arta fugii*, care sintetizează cuceririle muzicii de la Renaștere pînă în epoca

sa. Uitată cîtva timp după moartea compozitorului, socotită demodată, opera lui B. cunoaște o largă răspîndire, un adevărat cult după ce Mendelssohn-Barlholdy dirijează în 1829 *Patimile după Matei*. 2. *Wilhelm Friedeman B.* (22 nov. 1710, Weimar — 1 iul. 1784, Berlin), organist și compozitor. Fiul lui B. (1). Lucrările sale (cantate, concerte, fan-tezii* și piese pentru orgă) mărturisesc o predilecție deosebită pentru stilul polifonic. 3. *Carl Philipp Emanuel B.* (8 mart. 1754, Weimar — 14 dec. 1788, Hamburg), compozitor și clavicinist. Fiul lui B. (1). În 1748 a fost numit muzician la Curtea lui Friedrich al II-lea. A compus 210 piese instr., 52 concerte și sonate, numeroase piese voc.-simf. Este unul dintre creatorii sonatei bitematice, precursor al clasicilor vienezi. Cartea sa, *Escu asupra adevăratei arte de a cînta la clavicin*, oferă detalii importante pentru cunoașterea ornamentelor* epocii. 4. *Johann Christian B.* (2 sept. 1735, Leipzig — 1 ian. 1782, Londra), pianist și compozitor. Fiul lui B. (1). A scris opere*, simfonii*, sonate. L-a influențat pe Mozart. 5. *Johann Christoph Friedrich B.* (21 ian. 1732, Leipzig — 26 ian. 1795, Bückeburg), comp. și org. Fiul lui B. (1). A scris oratorii, cantate, 14 simf., concerte și muz. de cam.; marchează tranziția între stilul tatălui său, Johann Sebastian, și al clasicismului vienez.

B-A-C-H, motiv muzical determinat de componentele numelui lui Bach, în nomenclatura literală a notelor (*si bemol, la, do, si*).

Baciu, Constantin (13 iul. 1885, Vaslui — 8 sept. 1959, București), compozitor român. Lucrări voc.-simf., cor. (*Dorul*), lucrări didactice.

Baciu, Ion (n. 21 nov. 1931, Brateiu-Mediaș), dirijor român. Prim dirijor al Filarmonicii „Moldova” și prof. la Cons. „George Enescu” din Iași. **background** (cuv. engl.), în jazz*,

Wilhelm Backhaus

acompaniament* orchestral pe baza cărului evoluează soliștii.

Backhaus, Wilhelm (26 mart. 1884, Leipzig — 5 iul. 1969, Villach, Austria), pianist german, unul dintre cei mai de seamă interpreți ai operei beethoveniene.

Bacs, Ludovic (n. 19 ian. 1930, Petrița), dirijor de naționalitate maghiară din România, fondator și conducător al ansamblului de muzică veche „Musica rediviva”.

Badian, Maya (n. 18 apr. 1945, București), compozitoare româncă. Muz. simf. (*Mișcare simf., Spre nalt, Dipsic simf., Concertino pt. pian*), de cam.

badinerie (cuv. fr.), dans francez de origine populară, cu caracter glumeț, în măsură binară*; în sec. 18 a fost introdus în suita* preclasică; folosit mai tîrziu ca piesă de gen.

Badura-Skoda, Paul (n. Viena, 6 oct. 1927), pianist și dirijor austriac. Turnee în marile centre muzicale contemporane.

bagatelă, mică piesă instrumentală, facilă, variată ca expresie și formă. **baghetă** 1. Bastonaș subțire folosit de dirijori pentru a conduce orchestra. 2. Corpul principal al arcușu-

lui*. 3. Vergea de lemn cu care se bate toba* mică; învelită în piele, bumbac, burete, servește și la acționarea altor instr. de percuție*.

Baglioul, familie de cîntăreți italieni din sec. 18. *Francesco B.* a avut 6 fiice, excelente cîntărețe, și doi fii: *Antonio B.*, primul *Don Ottavio* din *Don Giovanni* de Mozart, și *Luigi B.*, violonist.

bagpipe (cuv. engl.) v. cimpoi.

baie 1. *Cîntec b.* În antichitate, cîntec dedicat lui *Bachus*. 2. *Ritm b.*, ritm corespunzător piciorului de vers compus din 3 silabe, una scurtă și două lungi.

Baladera, operetă de *Kalman* pe libret de *L. Brammer* și *A. Grunwald*. Pr. Viena, 23 dec. 1921.

balan 1. Cîntăreț din vechile legende rusești. 2. Armonică* cromatică, răspîdită în Rusia începînd de la sfîrșitul sec. trecut.

Ballot, *Pierre* (1 oct. 1771, Passy — 15 sept. 1842, Paris), violonist și compozitor francez. A publicat o celebră metodă pentru vl. (1834). Autor a 9 concerte, 24 preludii, 3 cvartete, 15 triouri și al unei simf. concertante pentru 2 vl. și orch.

Baird, *Tadeusz* (n. 26 iul. 1928, Grodzisk Mazowiecki), compozitor, reprezentant al școlii muzicale poloneze contemporane; 2 simf., lucrări camerale, concertante.

Baker, *Josephine* (3 iul. 1906, Saint Louis, S.U.A. — 12 apr. 1975, Paris), renumită cîntăreață și dansatoare de music-hall franceză de culoare.

Baktark (*Baciaru*), *Valentin Gref* (1507, Brașov — 22 aug. 1576, Padova), compozitor transilvănean, laudist celebru în epocă. Călătorește în Polonia, Franța, Germania, Italia, Austria. Transcrieri de motețe*, madrigale*. Fantezii*.

Bal Mascat, operă în 3 acte de *Verdi*. Libretul de *A. Soruma* după drama *Gustav al III-lea* de *Scribe*. Pr. Roma, 17 feb. 1859.

baladă, piesă vocală sau instrumen-

Mihail Balakirev

tală, populară sau cultă, cu caracter epic-descriptiv.

Balakirev, *Mihail Alexeevici* (2 ian. 1837, Nijni-Novgorod — 29 mai 1910, Petrograd), compozitor rus, conducător al *Grupului celor 5**. Creațiile bazată în special pe prelucrarea temelor populare. Două simf., uverturi, poeme simf. (*Rusia* și *Tamara*), fantezia pentru pian *Islamei*.

balalaică, instrument popular rusesc cu coarde ciupite. Are o cutie de rezonanță de formă triunghiulară și o tastieră* prevăzută cu bare, peste care sînt întinse trei coarde.

Balanchine, *Georges* (pe numele adevărat *Grigori Melitonovici Balanchivadze*) (n. 9 ian. 1904, Petrograd), maestru de balet american de origine gruzină.

Balea, *Ilie* (n. 25 ian. 1923, Brașov), muzicolog și regizor de operă român. Autorul vol. *Dialogul artelor*, al unor studii despre problemele teatrului muzical.

balorin, termen răspîdit la începutul sec. 20 de către ansamblul lui *Diaghilev*, indicînd principalii soliști al unui ansamblu de balet. În prezent se folosește pentru toți membrii unui asemenea ansamblu.

balet I. Gen de spectacol alcătuit din dans (ca element principal), muzică

și pantomimă. În Europa a apărut în epoca Renașterii* și s-a dezvoltat începând din sec. 16. Spre deosebire de dansul pop. sau de salon, b. este compus din combinații de pași și mișcări elaborate în prealabil de către interpreți sau maștri de b. (coregrafi). 2. Compoziție muzicală destinată unor înscenări coregrafice. Baletele ruse, companie de balet condusă de Diaghilev. Spectacolele B. r. (care stau la originea baletului modern), inaugurate la Paris în 1909, realizează o sinteză a artelor (coregrafie, muzică, pictură). Printre protagoniștii B. r.: V. Nijinski, A. Pavlova, T. Karsavina, M. Fokin ș.a.

ballata (cuv. it.) 1. (În evul mediu), cîntec însoțit de dans. 2. Baladă*. 3. Specie de cîntec polifonic italian apărut în sec. 13—14.

Banchieri, Adriano (3 sept. 1568, Bologna — 1634, Bologna), compozitor și organist italian. A fondat *Academia dei Floridi* din Bologna. Importante lucrări teoretice asupra orgii* și contrapunctului*.

band (cuv. engl.), ansamblu muzical instrumental (ex. jazz-b.).

bandură, instrument popular ucrainean cu coarde ciupite.

banjo, instrument muzical cu coarde ciupite, originar din nordul Africii, larg folosit de negrii americani.

Ban, Viorel (n. 21 ian. 1920, Măderat, jud. Arad), bas român, cîntăreț de operă.

Baranović, Kresimir (n. 25 iul. 1894, Sibenik), compozitor și dirijor iugoslav. Opere, balet, muz. simf. (*Poemul balcanic*), de cam.

bară de măsură, liniuță verticală care taie portativul*, separînd măsurile* una de alta. V. *bară finală*; *dublă-bară*.

bară finală, dublă-bară* ce marchează sfîrșitul unei lucrări sau al unei părți dintr-o lucrare.

Barber, Samuel (n. 9 mart. 1910, West Chester, Pennsylvania), compozitor american. *Concert pentru*

vl., baletul *Medeea*, *Melodii pasagere*, *Vara anului 1915*.

Barberis, Mansi (n. 12 mart. 1899, Iași), compozitoare româncă. Opere (*Apus de soare*, *Kera Duduca*, *Domnița din depărtări*), creații simf. și vocal-simf., muz. de cam., cor., voc. Barberi, Fedora (n. 4 ian. 1920, Triest), mezzosoprană italiancă de notorietate internațională. Debut la Metropolitan în 1949.

Barbirolli, sir John (2 dec. 1899, Londra — 28 iul. 1970, Londra), violonist și dirijor englez de origine italiană. Succesor al lui Toscanini la Filarmonica din New York, director la orch. Halle, succesor al lui Stokowski la orch. din Huston-Texas. Concerte în România.

Barbu, Aea de (3 iul. 1893, Sighișoara — 21 mart. 1958, București), cîntăreață și pedagogă româncă. Carieră internațională. Director artistic al Operei din Timișoara.

Barbu, Filaret (n. 16 apr. 1903, Lugoj), compozitor român. Autor al unor lucrări dedicate teatrului muzical (*Ana Lugojana*, *Plutașul de pe Bistrița*, *Tîrgul de fete*, *Pîntea Viteazul*); creații cor., voc.

Barbu Lăutarul (pe numele adevărat *Vasile Barbu*) (cca. 1780—1860), cîntăreț și cobzar român, staroste

Sir John Barbirolli

timp de 40 de ani al lăutarilor din Moldova. Admirat de Liszt în timpul vizitelor sale la Iași.

barcarolă 1. Cîntec al gondolierilor venețieni. 2. Compoziție muzicală inspirată din b. (1), cu caracter liric, cu o mișcare ritmică legănată (în măsura de 6/8), imitînd legănatul bărcii.

bard, nume celtic desemnînd străvechi poeți-muzicieni. La începutul ev. med., cîntecele b. tratau diverse subiecte politice, religioase. În Irlanda au existat școli pentru b. pînă în sec. 18.

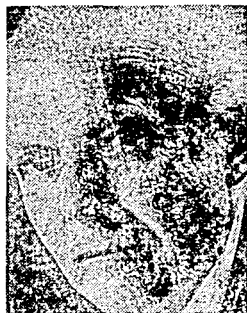
Bardi, Giovanni (5 feb. 1534, Florența — 1612, Roma), nobil florentin, iubitor de artă. În casa sa s-au pus bazele Cameratei florentine*. Printre colaboratorii săi: Peri, Jacopo Corsi, Caccini, Vincenzo Galilei.

Bareuholm, Daniel (n. 15 nov. 1942, Buenos Aires), pianist și dirijor israelian. Carieră internațională.

Barform (cuv. germ.), una dintre cele mai vechi forme muzicale, din epoca Minnesigerilor* și Meistersigerilor*, bazată pe schema A—A—B.

bariton 1. Voce bărbătească intermediară între tenor* și bas*; cîntăreț care are această voce. 2. Instr. de coarde inventat în sec. 17 în Germania (Haydn a scris în jur de 175 de lucrări pentru B(2)). 3. Instr. de suflat de alamă cu timbru* și ambitus* corespunzătoare vocii de b (1).

baroc, termen împrumutat din artele plastice, desemnînd stilul dezvoltat în apusul și centrul Europei la sfîrșitul sec. 16, generat de Renaștere* dar îndepărtat de echilibrul acesteia. Epocă a unei excepționale mișcări muzicale în care apar genuri și forme noi (cantate*, oratorii*, suite*, concerte grossi*), în care sînt stabilite bazele gîndirii muzicale ulterioare, în care se scriu lucrări fundamentale ale teoriei muzicale.

Béla Bartók

Barraud, Henry (n. 23 apr. 1900, Bordeaux), compozitor francez. Opere (*Numance*), balete, lucrări simf. Autor al studiului *Franța și muzica occidentală* (1957).

Bartók, Béla (25 mart. 1881, Sînnicolau Mare, jud. Timiș — 26 sept. 1945, New York), compozitor ungar, pianist de renume internațional, unul dintre inițiatorii culegerii științifice a folclorului. Prof. la Academia de muzică din Budapesta. Culegeri de folclor în diverse regiuni ale României, ale Estului Europei și în Orient. Strălucit reprezentant al creației sec. 20, autor a zeci de lucrări (opera *Barbă Albastră*, baletul *Prințul cîmpit în lemn*, pantomima *Mandarinul miraculos*, *Cantata Profana*, trei concerte pentru pian și orch., 6 cvart. de coarde, *Muzică pentru coarde, celestă și percuție*, volumul *Microcosmos* pentru pian) de o puternică expresivitate și originalitate. Concerte în România.

Bartzer, Richard (n. 4 apr. 1927, Lovrin, jud. Timiș), compozitor de naționalitate germană din România. Muz. de film, ușoară.

bas 1. Vocea bărbătească cea mai gravă; cîntăreț care are această voce. 2. Instr. cu sunetul cel mai grav dintr-o anumită categorie sau

familie de instr. 3. Vocea cea mai gravă în lucrările muzicale corale.
4. Sunetul cel mai grav în armonie* și polifonie*.

Bas-Alberti (< it. *Basso Alberti*), termen ce provine de la Domenico Alberti, care a teoretizat principiul acompaniamentului* unei linii melodice prin figurație armonică.

bal-bariton, voce bărbătească intermediară între cea de bas* și cea de bariton*.

bas cifrat (bas continuu) (fr. *basse chiffree*; it. *basso continuo* — presc. *b.c.*; germ. *Generalbass*), sistem de notare muzicală folosit în sec. 16—17 pentru instr. cu claviatură*; un fel de stenografie muzicală în care se nota doar linia basului, iar celelalte sunete componente ale armoniei* puteau fi deduse din cifraj*. V. *continuo*.

bas continuu v. bas cifrat.

bas ostinat (< it. *basso ostinato*), basul* ce repetă același desen muzical, în timp ce vocile* superioare continuă să se dezvolte în variații*. Repetarea permanentă a unei anumite formule în bas a determinat apariția variațiilor polifonice de tipul *ciacconei** și *passacagliei**.

Basarab, Mircea (n. 4 mai 1921, București), dirijor și compozitor român. Prim dirijor al Filarmonicilor „George Enescu”. Autor al unor lucrări simf. (*Simfonia*, *Rapsodie pentru orch.*, *Vartaftuni simf.*), de cam., voc.

Bassani, Giovanni Battista (1657, Padova — 1 oct. 1716, Bergamo), compozitor italian, președinte la Accademia dei Filarmonici din Bologna, renumit în epocă pentru sonatele de violină.

basso-buffo (cuv. it.), bas comic.

basson, denumirea franceză a fagotului*.

Bass-Tuba, denumirea germană pentru tubă*.

Bastianini, Ettore (n. 24 sept. 1922, Siena), bariton italian. Debut la Metropolitan (1953).

Bastien și Bastienno, *Slengspiel** într-un act de Mozart. Libretul de Guerville de Harny și Charles Simon Favart după Rousseau. Pr. Viena, oct. 1768.

baterie, grupul instrumentelor de percuție* într-o formație orchestrală (de obicei de jazz* sau de muzică ușoară).

Baud-Bovy, Samuel (n. 27 nov. 1906, Geneva), dirijor și compozitor elvețian (Cîntece populare grecești). Cofondator al Orch. „Suisse Romande”.

Baudo, Serge (n. 16 iul. 1927, Marsilia), dirijor francez de notorietate internațională. Concerte în România.

Baumgartner, Paul (n. 21 iul. 1903, Alstätten), pianist elvețian. Prof. la Cons. din Basel.

Bax, Arnold Eduard Trevor (8 nov. 1883, Londra — 3 oct. 1953, Cork, Irlanda), compozitor englez. Balet, muz. de cam., de film.

Bazavan, Gheorghe (n. 8 oct. 1916, Bragadru, jud. Ilfov), compozitor român. Muz. cor.

Bădănoiu, Ion (n. 22 mai 1925, Tămășești, jud. Ilfov), cornist român.

Bădeșen, Dinu (n. 17 oct. 1904, Caracal), tenor român, cîntăreț de operă.

Băjenaru, Ioan (11 feb. 1863, Căcluțați, jud. Ilfov — 5 nov. 1921, București), tenor român. A cîntat la Scala, la Opera de Stat din Viena.

Băjeseu-Oardă, Ionel (n. 30 dec. 1883, București), compozitor și cîntăreț român. Autor de romane.

Bălan, Ovidiu (n. 1 aug. 1942, Corbița, jud. Vrancea), dirijor român, director al Filarmonicilor din Bacău.

Bălan, Theodor (15 ian. 1912, Panciu — 8 iul. 1976, București), muzicolog român. Prof. la Cons. din București. Autor al unor monografii muzicale (*Liszt*, *Chopin*); studii de istoriografie muzicală și de pianistică; ediții critice.

Bănulescu, Nicolae (1847, București — 1 iun. 1914, București),

compozitor român. Muz. cor., voc. **Bărbierul din Sevilla**, operă buffă în 2 acte de Rossini. Libretul de C. Sterbini după piesa lui Beaumarchais. Pr. Roma, Teatrul Argentina, 20 feb. 1816.

bărbuneul, joc fecloresc, răspndit în Transilvania.

Bărgăuanu, Grigore (n. 14 aug. 1937, Iași), muzicolog român. Autor al unor studii dedicate lui Dinu Lipatti și al unor studii de pedagogie. **bătăle**, în procesul de tactare (bateri) a măsurii*, indicare a timpului*.

bătuta, joc popular românesc, în mișcare vioale și metru binar*.

Băreă, Mihail (5 nov. 1888, Mileștii Mici — 2 oct. 1973, Craiova), compozitor român. Autor al operei *În pădure*, al scenei coregrafice *Alunelul oltenesc*, al poemului *Slavă partidului*; muz. cor., voc.

Bärenreiter Verlag (Presc. B. V.), casă editorială muzicală fondată la Kassel în 1924 de către Karl Vötterle. **bean-clij**, sunet de completare a gamei* pentatonice chineze.

bean-gun, sunet de completare a gamei* pentatonice chineze.

beat (cuv. engl.) 1. Vechi nume engl. al unei broderii* a cărei semnificație este incertă. 2. Mișcarea dirijorală indicînd începutul unei piese. 3. (În jazz*), timp* al măsurii*.

becar, semn plasat înaintea unei note* pentru a anula alterația* precedentă.

Becaud, Gilbert (n. 24 oct. 1927, Toulon), compozitor, pianist și cîntăreț francez. Muz. ușoară. Autor al *Operei D'Aran*.

Bechstein, numele unei fabrici de pian, fondate la Berlin în 1853 de către Friedrich Wilhelm Carl B. Beck, Conrad (n. 16 Ian. 1901, Lohn, Schaffhausen), compozitor elvețian. Autor a 6 simf., al operei *La Grande Course*.

Beeham, Thomas Str (29 apr. 1879, Liverpool — 8 mart. 1961, Londra), dirijor englez. Director la Covent

Ludwig van Beethoven (desen de Steriadi)

Garden (1932), a fondat „London Philharmonic” și apoi „Royal Philharmonic Orchestra” (1946).

Beer, Joseph (18 mai 1744, Grünwald — 1811, Potsdam), clarinetist și compozitor ceh. Contribuții la dezvoltarea cl. Concerte de cl.

Beethoven, Ludwig van (16 dec. 1770, Bonn — 26 mart. 1827, Viena), unul dintre cei mai mari creatori din istoria muzicii. Descendent al unei familii de muzicieni din Bonn, strălucit pianist în tinerețe. Sintetizînd totalitatea* valorilor clasicismului*, făurînd noi forme de expresie, **B.** clădește o operă de coplesitoare importanță pentru destinele artei sunetelor. Printre lucrări: 9 simf., *Missa solemnis*, opera *Fidelio*, uverturile *Cortolan*, *Egmont*, *Leonora*, 5 concerte pentru pian și orch., *Concertul în Re major pentru vl. și orch.*, *Triplul conc. pt. vl., v. cel, pian și orch.*, 32 sonate pentru pian, 10 sonate pentru pian și vl., triouri, 16 cvartete de coarde, cvintete, un septet, *Fantezia pentru pian, cor și orch.* etc.

Beggar's opera (cuv. engl. „opera cerșetorilor“), 69 de cîntece și arii, de diferiți autori, adaptate de Pepsusch pe un text de John Gay. Reprezintă o parodie a operei* italiene și o critică a moravurilor puritane. Pr. Teatrul *Loncoln's Inn Fields*, Londra, 1728.

Beinum, Eduard Alexander van (3 sept. 1900, Arnhem — 11 apr. 1959, Amsterdam), dirijor olandez. Începînd din 1931, al doilea dirijor la „Concertgebouw“ din Amsterdam alături de Mengelberg, apoi succesor al acestuia.

Béjart, Maurice (pe numele adevărat M. J. Berger) (n. 1 ian. 1927, Marsilia), coregraf și dansator francez, renumit pentru punerea în scenă a unor lucrări contemporane (de Pierre Henry, Stravinski, Marius Constant, Schönberg, Berg, Webern, Kurt Weil, Tadeusz Baird) precum și a unor partituri clasice (*Simf. a IX-a* de Beethoven).

Bekker, Hugo (13 feb. 1864, Strasbourg — 30 iul. 1941, Geiselsberg), violoncelist german, membru al Cvartetului Monteux. Activitate concertistică internațională; autor al vol. *Mecanica și estetica de interpretare a violoncelului*.

belcanto (cuv. it.) 1. Expresie folosită în special în arta clasică italiană, definind un stil de interpretare vocală care pune accentul pe cîntarea „frumoasă“. 2. Muzică de operă ce promovează acest stil.

Bellini, Vincenzo (3 nov. 1801, Catania — 24 sept. 1835, Puteaux, Paris), compozitor italian. Reprezentant al belcanto*-ului. A scris în 1831, pentru teatrul Scala, *Somnambula* și *Norma*. În 1833 sosește la Paris unde scrie *Puritanii*. Muz. religioasă, piese orch. și muz. de cam.

Beloiu, Nicolae (n. 9 mai 1927, Ocnița, jud. Dimbovița), compozitor român. Autor de lucrări simf. și de cam. (*Simfonia*, *Divertisment pentru două viole*, *Concert de cameră pentru două violi și violă*, *Septet scenic*).

bemol, semn de alterație* indicînd coborîrea cu un semiton* a notei* pe care o precede.

Ben Haim, Paul (Frankenburger) (n. 5 iul. 1897, München), compozitor israelian. Prof. la Cons. din Tel-Aviv. Trei simf., oratoriul *Joram*.

Bena, Augustin (29 oct. 1880, Pianu de jos, jud. Alba — 10 ian. 1962, Cluj), compozitor român. Autor al operei *Țiganiada*, al poemului *Furtuna pe mare*, al *Serenadei pentru orch. de coarde*; muz. cor., Voc.; lucrări didactice și de folcloristică.

Benatzky, Ralph (6 ian. 1884, Morawski-Budejovice — 17 oct. 1957, Zürich), compozitor american de origine austriacă. Autor de muz. de film, ușoară și al operei *La hanul „la calul bălan“*.

Benda, familie de muzicieni cehi. Primii descendenți, cunoscuți din a doua jumătate a sec. 16. Printre personalitățile familiei: 1. *František (François) B.* (22 nov. 1709, Staré Benátky — 7 mart. 1786, Potsdam), violonist și apoi director de muz. la Curtea lui Friedrich II. Autor de sonate pentru vl. și al unor concerte. 2. *Jifi Antonín (Georg) B.* (30 iun. 1722, Staré Benátky — 6 nov. Kärstritz, 1795), clavicinist și oboist, fratele lui B. (1). Maestru de capelă la Gotha, autor de opere, piese instr., muz. religioasă, de cam. 3. *Hans Robert Gustav von B.* (22 nov. 1888, Strasbourg — 15 aug. 1972, Berlin), dirijor, director artistic al Filarmonei din Berlin (1934—1939) și al orch. simf. din Valencia (1949—1952). Concerte în România.

Benedetti-Michelangeli, Arturo (n. 5 ian. 1920, Brescia), pianist italian. Carieră internațională.

Benedictus, secțiune care formează, împreună cu Sanctus*, a patra parte a misei*.

Benkö, Andras (n. 21 ian. 1923, Feiurdeni, jud. Cluj), muzicolog de naționalitate maghiară din România. Dirijor de cor, autor al unor studii asupra istoriei muzicii transilvănene.

Benoit, Peter (17 aug. 1834, Harelbeke — 8 mart. 1901, Anvers), compozitor belgian, fondator al Școlii muzicale flamande din Anvers (1867). Autor al oratoriului *l'Escaut*, al cantatei *Rubens*; muz. simf. și de cam.

Bentoiu, Păseal (n. 22 apr. 1927, București), compozitor român. Creația lui se distinge prin claritate și echilibru în construcție. Autor de opere (*Amorul doctor*, *Jerifirea Ifigeniei*, *Hamlet*), a 5 simf., al unor lucrări concertante, piese cam., creații voc., al vol. de muzicologie *Imagine și sens*, *Gândirea muzicală*, *Deschidert spre lumea muzicii*.

Bevenuto Cellini, operă în 2 acte de Berlioz. Libretul de Leon de Wally și A. Barber. Pr. Paris, 10 sept. 1838.

Benzi, Roberto (n. 12 dec. 1937, Marsilia), dirijor francez. A debutat strălucit la 11 ani (filmele *Preludiul gloriei* și *Chemarea destinului*). Concerte în România.

Berberian, Cathy (n. 1925, Attleboro, Massachusetts), cântăreață americană de origine armeană, stabilită în Italia. Soția lui Luciano Berio. Remarcabilă interpretă a muzicii contemporane.

berceuse (cuv. fr. „cîntec de leagăn”), piesă vocală sau instrumentală care, din creația populară, a trecut în opera compozitorilor sec. 19.

Berdescu, Alexandru (1822, București — 29 mart. 1872, București), compozitor și folclorist român, autor al unor culegeri de folclor.

Berg, Alban (9 feb. 1885, Viena — 24 dec. 1935, Viena), compozitor austriac, remarcabil reprezentant, alături de Schönberg și Webern, al Noii școli vieneze*. În catalogul lucrărilor sale găsim printre altele: operele *Wozzeck* și *Lulu*, *Sonata pentru pian*, *Concert de cam. pentru vl.*, *pian și 13 instr. de suflat*, *Arie de concert pentru soprană și orch.*, *Concert pentru vl.* „În amintirea unui inger”.

bergomască, dans și cîntec popular din nordul Italiei, cunoscut din sec. 16—17. În sec. 19 își schimbă

caracterul, apropiindu-se de tarantelă*.

Berganza, Tereza (n. 16 mart. 1935, Madrid), mezzo-soprană spaniolă de renume mondial.

Berger, Erna (n. 19 oct. 1900, Dresda), celebră soprană de coloratură din R. F. Germania. Repertoriu de operă și de cameră.

Berger, Georg Wilhelm (n. 4 dec. 1929, Rupea), compozitor și muzicolog român. Creația sa sintetizează elementele formelor clasice și preclasice pe o substanță intonațională modală de factură modernă. Autor a 12 simf., al oratoriului *Ștefan Furtună*, al unor lucrări concertante, a 12 cvarrete de coarde, al unor vol. de muzicologie (*Ghiduri*, *Cvartetul de la Haydn la Debussy*).

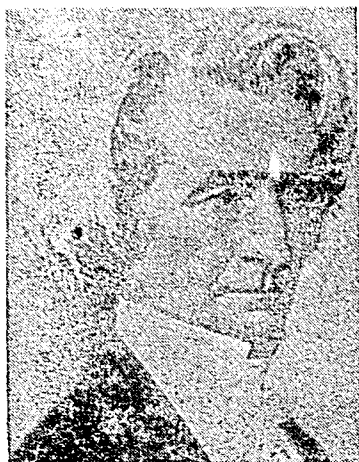
bergerette (cuv. fr., „cîntec pastoral”), arie de mici dimensiuni cu caracter bucolic.

Berio, Luciano (n. 24 oct. 1925, Oneglia-Milano), compozitor italian, întemeietor al Studioului de muzică electronică din Milano, directorul revistei *Incontri musicali*. *Variațiuni*, *Epifanie*, *Magnificat*, *Cercuți*, *Cvartet pentru suflători*, *Thema (Omagiul lui Joyce)*, *Momenti*.

Bériot, Charles (20 feb. 1802, Louvain — 8 apr. 1870, Bruxelles), violonist belgian. Prof. la Cons. din Bruxelles, autor de concerte pentru vl. și al unei metode pentru vl.

Berkshire Festivals, reuniuni muzicale americane inițiate în 1937 de Kussewitzky și de Orchestra din Boston.

Berlioz, Hector (11 dec. 1803, La Côte-Saint-André — 8 mart. 1869, Paris), unul dintre corifeii romantismului muzical, strălucit reprezentant al creației franceze. Printre lucrările cele mai importante: *Sinfonia Fantasticală*, *Simf. „Harold în Italia”*, oratoriile *Damaștunea lui Faust*, *Romeo și Jullietta*; *Requiem*, operele *Troientii*, *Bevenuto Cellini*, *Beatrice și Benedict*. Autorul unui *Tratat de orchestrație* (1844) de excepțională

Hector Berlioz

importanță pentru istoria simfonismului și al unui vol. de *Memorii* (1848—1869).

Bernart de Ventadorn (n. 1125 Ventadorn — 1195, Dordogne), celebru trubadur* francez; s-au păstrat de la el 45 texte poetice și 19 melodii.

Bernstein, Leonard (n. 25 aug. 1918, Lawrence, Massachusetts), pianist și compozitor american, dirijor de notorietate internațională. Conducătorul orch. Filarmonicii din New York. A compus simf., balet, comedii muzicale. Remarcabil serial de emisii educativ-muz. pentru T.V.

Berry, Walter (n. 8 apr. 1929, Viena), bas-bariton austriac, solist din 1951 al Operei din Viena.

Bou, Octavian (9 iul. 1893, Orlat, jud. Sibiu — 2 ian. 1964, Sibiu), muzicolog român, autor al unor ediții critice, culegeri de folclor, studii dedicate unor înaintași ai muzicii românești.

bleinia, piesă pentru două voci în muzica polifonică din sec. 14—15.

bleordie, scară oligocordică* formată din două sunete ce se succed treptat.

Bikerich, Victor (n. 27 feb. 1895, Leszno, Polonia — 18 mai 1964, Brașov), organist și muzicolog de naționalitate germană din România. Billy Copilul, balet de Aaron Copland. Pr. Chicago, 1938.

binară 1. Măsură b., măsură* în 2 sau 4 timpi*. **2. Valoare b.**, valoare* divizibilă prin 2. **3. Formă b.**, formă* compusă din 2 secțiuni (v. *bipartită*, *formă*).

Binchois, Gilles (Egtdius) (n. 1400, Mons — 1460 Soignies), compozitor franco-flamand, autor de chanson*-uri polifonice, motete*, muz. religioasă.

bipartită (formă ~), structură alcătuită din două secțiuni. Practica muzicală cunoaște mai multe forme: **b. simplă**, **b. cu mică repriză**, **b. dublă**, **b. compusă**. Notăție schematică: A—B.

Birtalan, József (n. 10 nov. 1927, Boghiș, jud. Sălaj), compozitor de naționalitate maghiară din România, dirijor al Ansamblului de cintece și dansuri din Tg. Mureș. Autor de muz. de teatru, simf., cor., voc.

bis (cuv. lat. „a doua oară”), termen care indică reluarea unor versuri cîntate mai ales în cadrul refrenului*. P. ext., definește orice supliment oferit de interpret, la cererea publicului, în afara programului anunțat.

bitematic (bitematism), termen folosit pentru desemnarea tipologică a formei ce utilizează 2 teme* (ex. sonată*, fugă*).

bitonalitate, suprapunerea a două tonalități*. Tehnica **b.** este empiric folosită încă din epoca barocului*. Termenul a apărut după cel de al doilea război mondial. V. *politonatism*.

bitonie, scară oligocordică* formată din două sunete ce se succed prin salt.

bizantină (muzică ~), termen generalizat în sec. 19, odată cu interesul pentru cultura bizantină, și care desemnează două categorii: muz. *lăcă*, interpretată în spectacole dramatice,

Georges Bizet

la marile serbări populare, și muz. religioasă.

Bizet, Georges (n. 25 oct. 1838, Paris — 3 iul. 1875, Bougival), unul dintre reprezentanții de seamă ai compoziției franceze, autor al *Simfoniei în Do*, al operelor *Carmen*, *Pescuitorii de perle*, *Ivan cel Groaznic*, *Frumoasa fată din Perth*, *Clarissa*.

bilină, străvechi cîntec epic rusesc.

Birsan, Mireea (n. 23 mart. 1897, Focșani — 4 mart. 1977, București), violonist și profesor român.

Björling, Jussi (n. 2 feb. 1911, Stora Tuna — 8 sept. 1960, Stockholm), celebru tenor suedez. Din 1938 cîntărește permanent la Metropolitan.

Blaeher, Boris (6 ian. 1903, Newchwang, China — 30 ian. 1975, Berlinul de Vest), compozitor german din R. F. Germania. Opere, balet, oratoriul *Marce Inchizitor*, variațiunile *Paganini*, muz. de cam.

black-bottom (cuv. engl.), dans american din Mississippi, tip de fox-trott* răspîndit în anii 1926—1927.

Blanter, Matvei Isakovici (n. 10 feb. 1903, Pocep-Cernigorsk), compozitor sovietic. Opera *Po malul Amurului*, muz. cor., de scenă.

Bliss, Arthur Sir (2 aug. 1891, Londra — 27 mart. 1975, Londra), compozitor și dirijor englez. O operă, balet, concerte pentru pian, muz. de scenă, de film.

Bloch, Ernest (24 iul. 1880, Geneva — 15 iul. 1959, Portland, Oregon), compozitor american de origine elvețiană. Din 1916, prof. la univ. americană. Opera *Macbeth*, trei cvartete, *Trei poeme evrești pentru orch.*, *Rapsodia pentru v. cel și orch.* *Shelomo*. blues (cuv. engl.), cîntece lente, melancolice, nostalgice, cu originea în folclorul negrilor americani. Largă influență asupra dezvoltării jazzului*.

Blüthner, numele unei fabrici de pian, fondate în 1853 la Leipzig de către *Julius Ferdinand B.*

Bobescu, familie de muzicieni români. 1. *Jean B.* (n. 5 apr. 1890, Iași), violonist și dirijor. Repertoriul său cuprinde îndeosebi opere it. Prof. la Cons. din Buc. Artist al poporului. 2. *Constantin B.* (n. 21 mai 1899, Iași), violonist, dirijor și compozitor. Frațele lui B. (1). A făcut parte din cvartetul lui Enescu. Muz. de operă (*Zobail*, *Trandafirii roșii*), simf. (*Concert pentru vl. și orch.*), voc.-simf., instr. 3. *Lola Ana Maria B.* (n. 9 aug. 1920, Craiova), violonistă româncă stabilită în Belgia. Neputa lui B. (1, 2). Prmiul „Eugène Ysaye” (1937). Fondatoare și dirijoare a orch. de cam. „Soliștii din Bruxelles”, denumită ulterior „Ansamblul Eugène Ysaye”. Prof. la Cons. din Liège. Concerte în România.

Boboc, Nicolae (n. 26 sept. 1920, Iliia), dirijor și compozitor român. Lucrări simf., de cam., cor. Prim dirijor al Filarmonicii „Banatul” din Timișoara.

Bocceccio, operetă în 3 acte de Suppé. Libretul de F. Zell și R. Genée. Pr. Karl Theater, Viena, 1 feb. 1879.

Bocherini, Luigi (19 feb. 1743, Lucca — 28 mai 1805, Madrid), violoncelist și compozitor italian. Influențat de Școala de la Mannheim*, face parte dintre precursorii clasicismului* vienez. Autor a 4 concerte pentru v. cel, cvartete, diverse piese de muz. de cam.

boacet (în folclorul românesc), cîntec cu caracter funebru.

Boema 1. Operă în 4 acte de Puccini. Libretul de G. Giacosa și L. Illica. Pr. Torino, 1 feb. 1896. **2.** Comedie lirică în 4 acte de Leoncavallo pe libret propriu. Pr. Veneția, 6 mai 1897.

Bogardo, Florin (n. 16 aug. 1942, București), compozitor român de muzică ușoară.

Bogen, termen germ. pentru arcuș*.
Bohociu, Ioan (21 aug. 1874, Crăiești, jud. Galați — 13 apr. 1944, Vîda, jud. Ilfov), compozitor român. Autor de muz. simf. (*Poemă romantică, Rondoletto pentru orch.*), de cam., cor., voc.

Boieldieu, François Adrien (16 dec. 1775, Rouen — 8 oct. 1834, Jarcy-Paris), compozitor francez. Autor a 38 de opere (*Califul din Bagdad* — 1800, *Doamna Albă* — 1825).

Boismortier, Joseph Bodin (1691, Perpignan — 1755, Paris), compozitor francez. Autor al unor opere, balete, motete*. Muz. de cam.

Boito, Arrigo (24 feb. 1842, Padova — 10 ian. 1918, Milano), compozitor și literat italian, autor al operelor *Mefistofele* și *Nerone*, al unor librete pentru Verdi (*Othello* și *Falstaff*) și Ponchielli (*Gioconda*).

bolero, dans popular spaniol, cunoscut de la sfîrșitul sec. 18; în măsură tenară*, dansul are o mișcare moderată și este însoțit în practica pop. de acompaniament de chitare* și castaniete*.

Bolero, piesă simfonică de Ravel (1927). P.a. Paris, 20 nov. 1928.

bombardon, cel mai grav instrument de suflat folosit în fanfară*.

Bondeville, Emmanuel (n. 29 oct. 1898, Rouen), compozitor francez. Director al Operei din Paris, autor al operei *Madame Bovary*.

bongos, instrument de percuție* originar din țările sud-americane, utilizat în orch. simf. modernă.

boogie-woogie (cuv. engl.), dans de origine nord-americană.

bop (Be-bop; Re-bop), manieră de execuție vocală în jazz*, ce se caracterizează prin folosirea silabelor *be, re, b.* — de unde și numele *b.*

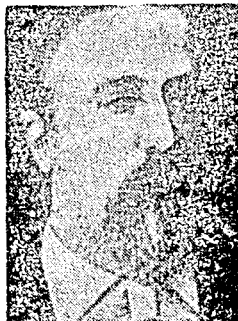
Bordes, Charles (12 mai 1863, Vouvray — 8 nov. 1909, Toulon), organist, compozitor, muzicolog și pedagog francez. Fondator (alături de V. d'Indy și A. Guilmant) al *Scholet Cantorum*. Muz. simf., concertantă, de cam., voc.

Borgovan, Ion (8 sept. 1889, București — 28 mai 1970, București), compozitor român. Muz. simf. (*Suita Noapte de iarnă, Rapsodia Someșului*), de cam., cor., voc.

Boris Godunov, operă în 4 acte și un prolog de Musorgski, după drama lui Pușkin. Pr. Petrograd, 8 feb. 1874. Orchestrată de Rimski-Korsakov (Pr. Petrograd, 22 oct. 1896) și Șostakovici (1939).

Borodin, Aleksandr Porfirievici (12 nov. 1834, Petrograd — 28 feb. 1887, Petrograd), compozitor rus, membru al Grupului celor 5*. Trei simf. (ultima încheiată de Glazunov), poemul simf. *În stepele Asiei Centrale*, opera *Cneazul Igor* (încheiate de Rimsky-Korsakov și Glazunov), muz. de cam. (cvartete). Creația lui se inspiră din folclorul rus.

Boskowsky, Willy (n. 16 iun. 1909, Viena), violonist austriac. Din 1939,

Aleksandr Borodin

concertmaestru al Filarmonicii din Viena, șef al „Octetului vienez“ și al „Ansamblului Boskowsky“, formație specializată în valsurile familiei Strauss.

boston (*vals* ~), dans în ritm lent, la modă în deceniul al doilea al sec. 20.

Bote & Bock, numele unei edituri muzicale, fondate la Berlin în 1838 de Eduard Bote și Gustav Bock.

Botez, Dumitru D. (n. 10 mart. 1904, Roman), compozitor român, prof. la cons. și dirijor al unor mari formații corale din București.

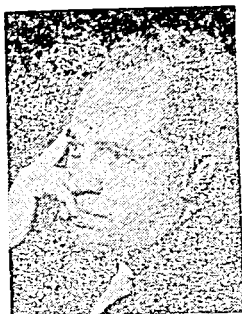
Bottesini, Giovanni (24 dec. 1821, Crema — 7 iul. 1889, Parma), violonist, contrabasist, dirijor și compozitor italian. A contribuit la renașterea creației instr. în Italia.

bouché (cuv. fr. „estompat“), efect obținut la instrumentele de alamă (mai ales la corn*) prin introducerea mâinii în pavilionul instr. Echiv. it. *chiuso*.

Boul pe acoperiș, balet de Milhaud. Pr. Paris, 1920.

Boulanger, familie de muzicieni francezi. Mai importanți: 1. *Lili B.* (21 aug. 1893, Paris — 15 mart. 1919, Mézy), compozitoare, prima femeie care a luat Premiul Romei*. Opera *La Princesse Melanie*. 2. *Nadia B.* (n. 16 sept. 1887, Paris), compozitoare, profesoară, dirijoare și organistă, sora precedentei. Personalitate influentă în viața muzicală a Franței sec. 20, cunoscută în special pentru activitatea desfășurată la Cons. american de la Fontainebleau. Prof. unor compozitori români.

Boulez, Pierre (n. 25 mart. 1925, Montbrison), compozitor și dirijor, reprezentant de frunte al componisticii contemporane franceze de orientare post-serială. Fondator al concertelor *Domaines Musicales*, șef de orch. de notorietate internațională. *Cvarțetul pentru Ondes Martenot*, *Structuri pentru 2 pianе*, *Polifonie pentru 17 instrumente*, *Pli selon pli*, *Ciccanul fără stăpîn*, *Doză studii de muzică*

Pierre Boulez

concretă. Vol.: *Penser la musique aujourd'hui*, *Points de repère*.

Boult, Adrian Cedric Sir (n. 8 apr. 1889, Chester), dirijor englez. Prof. la Colegiul regal de muz. din Londra. Între 1930—1950, dirijor al orch. BBC. A condus mari formații din Europa și S.U.A.

Bourgault-Ducoudray, Louis Allert (2 feb. 1840, Nantes — 4 iul. 1910, Vernuillet), compozitor și muzicolog francez. Opere, muz. simf., cor., culegeri de melodii populare belgice, scoțice, grecești.

bourée (cuv. fr.), dans de origine franceză (reg. Auvergne), cu o mișcare vicioasă, în măsura* 4/4. A fost introdus între dansurile de curte în sec. 16 și ulterior în muz. de balet* și în creații orch. și instr.

Böhm, Karl (n. 28 aug. 1894, Graz), dirijor austriac de notorietate internațională. Dirijor permanent la Graz (1920), Opera din München (1921), Opera din Dresda (1934—1943), Opera din Viena (1943—1945 și 1954—1956), Opera „Colon“ din Buenos Aires (1950—1953). Remarcabil interpret al muzicii lui Mozart, Wagner, R. Strauss. Concerte în România. braceio (*da* ~), (cuv. it. „de braț“), termen care diferențiază, în sec. 17, viola* ținută pe mână — *viola da b.* (din care s-au dezvoltat ulterior viola actuală și violina*) de viola ținută

Karl Böhm

pe picior — *viola da gamba* (din care s-au dezvoltat ulterior violoncelul* și contrabasul*).

Brahms, Johannes (7 mai 1833, Hamburg — 3 apr. 1897, Viena), pianist, dirijor și compozitor german stabilit la Viena, unul dintre cei mai de seamă creatori ai sec. 19. Păstrând și cultivând formele tradiționale ale muzicii clasice a făurit o vastă operă de mare concentrare emoțională. Muz. simf. (4 simf., 2 serenade,

Variațiuni pe o temă de Haydn, 2 concerte pentru pian, *Concertul pentru vl. și orch.*, *Dublul concert pentru vl., v. cel și orch.*), voc.-simf. (*Recievumul german*, *Cantata Rinaldo*, *Rapsodia pentru alto*, cor bărbătesc și orch.), de cam. (5 triouri, 3 cvarțete cu pian, 3 cvintete), pentru pian (sonate, balade, intermezzi, rapsodii etc.). A concertat, acompaniindu-l pe Joachim, în Transilvania. *Brandenburgice* (Concerte ~), cele 6 concerte *grosi** scrise de Bach între 1718—1721, dedicate lui Christian Ludwig Margraf de Brandenburg.

branle (cuv. fr.), vechi dans francez, introdus la curte în sec. 15.

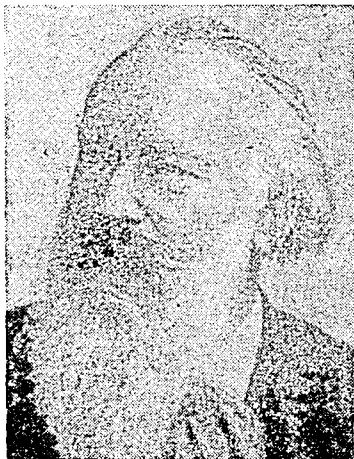
Brassens, Georges (n. 22 oct. 1921, Sète), șansonetist francez.

Bratsche, termen german pentru violă*.

Bratu, Teodor (n. 20 ian. 1922, Drăghiceanu, jud. Ilfov), compozitor român, autor al operelor *Stejarul din Borzești*, *Dreptul la dragoste*, *Pungușă cu doi bani*, al frescelor muzical-dramatice *Vremuri de vitejie*, *Din vremea Unirii*, al cantatei *Viață visului vom da*, de muz. cor.

Brauner, Harry (n. 24 feb. 1908, Piatra Neamț), folclorist și compozitor român, autor al poemului dramatic *La moartea lui Ștefan cel Mare*.

Brăiloiu, Constantin (13 aug. 1893, București — 20 dec. 1958, Geneva), etnomuzicolog și compozitor român. Prof. la Cons. din București. Secretar al Societății comp. rom. (1920—1943), fondator și conducător al Arhivei de folclor a Societății compozitorilor români (1928—1943), fondator și cercetător al Arhivelor Internaționale de muz. pop. din Geneva (1944—1958). Membru corespondent al Academiei Române, membru al Societății franceze de muzicologie. Autor al unor culegeri de folclor, al unor studii folcloristice apărute în mari publicații europene, prin care a contribuit la afirmarea pe plan internațional a etnomuzicologiei, crea-

Johannes Brahms

Constantin Brăllola

tor al unor lucrări de muz. de cam., cor., voc.

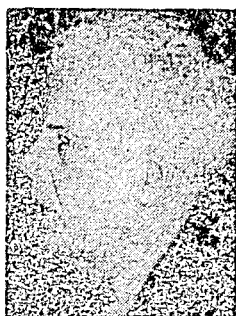
Brățianu, Gheorghe (1847, Mizil — 16 mai 1905, București), compozitor român, autor de muz. cor., voc., lucrări didactice. Fondator al societății „Uniunea Chorală” din București.

Brățianu, Ionel (19 ian. 1885, București — nov. 1921, București), compozitor român. Muz. de teatru, cor. (*Pui de lei*, 1902) și voc.

Brăneș, Petre (n. 1 iun. 1928, Brădăceni, jud. Gorj), muzicolog român. Studii asupra operei lui George Breazu, asupra noii creații muzicale românești. Autor al unor lucrări didactice. Președinte al Uniunii compozitorilor din R.S. România (din 1976). Rector al Cons. „Ciprian Porumbescu” (din 1972).

Brânduș, Nicolae (n. 16 apr. 1935, București), compozitor român. Opera *Logodna*, lucrări voc.-simf. (*Balada lui Pinteza Vileazul, Domnișoara Hus*), simf. (*Phora, Prescripție, Antifonie*), de cam., cor., voc. (7 psalmi pe versuri de Arghezi).

Brânzeu, Nicolae (n. 28 dec. 1907, Pitești), compozitor și dirijor român. Muz. de teatru (opera comică *Dragostea triumfă*), simf. (*Fantezia simf., Simf. I-a „Pentru pace”, Simf. de cameră*), de cam., voc., cor.

George Breazu

break (cuv. engl.), termen folosit în jazz*, definind o improvizație melodică, ritmică și armonică liberă. **brenza**, joc popular răspândit în zona subcarpatică din Muntenia și Transilvania. Alte denumiri: *De doi, Ca la Breaza*.

Breazu, George (14 sept. 1887, Amărăștii de Jos, jud. Dolj — 3 aug. 1961, București), muzicolog român, primul mare cercetător român specializat în totalitatea domeniilor muzicologiei, cercetător al folclorului, al istoriei muz. românești, al pedagogiei muzicale. Prof. la Cons. din București. Autor al unor ample studii pe diverse teme muzicologice, schițe monografice, al unor colecții de folclor, semnat al unor vol. ca *Patrium Carmen, Contribuții la studiul muzicii românești, La bicentenarul nașterii lui Mozart, Gavriil Musicescu, D.G. Kiriac*.

Brediceanu, familie de muzicieni români 1. **Tiberiu B.** (20 mart. 1877, Lugoj — 19 dec. 1968, București), compozitor, membru fondator al Operei Române și al Teatrului Național din Cluj (1919), al Cons. din Cluj (1920) și al Societății Compozitorilor români (1920). Muz. de teatru (scenele lirice *La șezătoare, La seceriș*), cam., voc., cor., culegeri de folclor. 2. **Mihai B.** (n. 14 ian. 1920,

Tiberiu Brediceanu

Braşov), compozitor, dirijor permanent al Filarmonicii din Bucureşti. Fiul lui B. (I). A fost prim-dirijor şi director al Operei Române din Bucureşti. Muz. de teatru, simf., de cam., voc. Inventator al polimetronomului electronic.

Breithaupt, Rudolf Maria (11 aug. 1873, Braunschweig — 2 apr. 1945, Berlin), pianist german, cunoscut profesor de pian şi autor al unor lucrări de tehnică pianistică.

Breitkopf und Härtel (B. & H.), casă editorială întemeiată de B.C. Breitkopf în 1719, dezvoltând o imprimărie ce exista din 1542; s-a asociat în 1795 cu G.C. Härtel. Editură de Stat din R.D.G. (din 1952).

Brendel, Alfred (n. 5 ian. 1931, Wiesenberg), pianist austriac stabilit la Londra; carieră internaţională.

Bretan, Nicolae (25 mart. 1887, Năsăud — 1 dec. 1968, Cluj), cîntăreţ, regizor şi compozitor român, autor de lieduri, al unui *Reviem*, al unor opere (*Luceafărul*, *Revolta omului din lut*, *Eroi de la Rovine*, *Horia*).

breviis (cuv. it. „scurt“) v. longa.
Bridge, Frank (26 feb. 1879, Brighton — 10 ian. 1941, Eastbourne), violonist, violist, dirijor şi compozitor englez de orientare impresionistă. Autor al unei suite pentru orch., al

operei *Marea*, al unor lucrări pentru pian.

brlo (con ~) (cuv. it.), cu căldură, cu însufleţire.

Britten, Benjamin Sir (22 nov. 1913, Lovestoft — 4 dec. 1976, Aldeburgh), pianist, dirijor şi compozitor, strălucit reprezentant al şcolii contemporane britanice. Autor a 10 opere (*Peter Grimes*, *Visul unei nopţi de vară*, *Răpirea Lucreţiei*, *Răscucirea şurubului*, *Albert Herring*), al *Reviemul de război*, piese orch., muz. de cam.

brîul, joc popular românesc, răspîndit pe ambele versante ale Carpaţilor. Variante: b. *bătrînesc*, b. *zărventilor*, b. *lui Tudor*, b. *lui Momiru* etc.

broderie, ornament* melodic format prin alternarea (o singură dată) a notei reale din acord* cu cea superioară sau inferioară, aflată la distanţă de semiton* sau ton*.

Bruch, Max (6 ian. 1838, Köln — 20 oct. 1920, Berlin), pedagog, dirijor şi compozitor german. *Concertul pentru vl. în sol minor* (1866), *Kol Nidrei* pentru v. cel şi orch.

Bruchollerie, Monique de la (20 apr. 1915, Landade — 15 dec. 1972, Paris), pianistă franceză de notorietate mondială. Concerte în România.

Bruck, Charles (n. 2 mai 1911, Timişoara), dirijor francez de origine

Benjamin Britten

română. Elev și apoi asistent al lui Monteux la Orch. simf. din Paris. Bruckner, Anton (4 sept. 1824, Ansfelden — 11 oct. 1896, Viena), organist (turnee în marile centre ale Europei vremii) și compozitor austriac. Prof. la Cons. din Viena. Unul dintre cei mai străluciți simfonisti ai istoriei muzicii; creația sa se caracterizează prin monumentalitate și măiestrie contrapunctică. 9 simf., *Cvintet de coarde*, *Requiem*, *Magnificat*, *Missa solemnă*, *Te Deum*, mai multe mise* și diverse alte lucrări cor.

bruitism, curent muzical care preconizează utilizarea zgomotului în muzică; principiile b. își găsesc primele întruchipări în creațiile lui Luigi Russolo.

Brumaru, Ada (n. 5 iul. 1930, București), muzicolog român, autoare a volumelor *Romanțismul în muzică*, *Vrstele Euterpei*, *Jocul permanențelor*; critică muzicală, largă activitate de popularizare a muzicii la Radio și TV.

Buciu, familie de muzicieni români. 1. *Mircea B.* (5 feb. 1907, Dojești, jud. Vâlcea — 27 feb. 1970, București), bas, cântăreț de operă și profesor. 2. *Dan B.* (n. 18 nov. 1943, București), compozitor. Fiul lui B. (1) Muz. voc.-simf. (*Pax mundi*), simf. (*Antinomii*, *Divertisment*, *Scene pentru orch. și pian*, *Lespezi*), de cam. (*Sonata pentru pian*, *Croquis*), cor.

bucium, instrument popular românesc, de suflat, în forma unui tub conic, folosit de ciobani (în special în Munții Apuseni) pentru chemări, semnale.

Budișteanu, Ionel (8 oct. 1919, București), violonist român. Mulți ani dirijor al Orch. „Barbu Lăutarul”. Turnee în întreaga lume.

Bugeanu, Constantin (n. 5 mai 1916, Ploiești), compozitor și muzicolog român, dirijor permanent al Operei Române. *Rondino pe teme populare*.

lieduri, *Divertisment pentru 5 suflători*.

Bughici, Dumitru (n. 15 nov. 1921, Iași), compozitor și muzicolog român. Autor de muz. simf. (trei simf., *Poemul vieții noi*, poemele *Evocare*, *Filimon Sirbu*, *Monumentul*, *Dialoguri dramatice pentru orch. de coarde și fl.*, *Balada concertantă pentru vl. și orch.*), de cam. (trei cvartete de coarde), cor., lucrări didactice, *Dictionar de forme și genuri muzicale*.

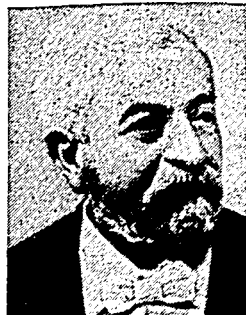
buhai, instrument popular românesc, folosit în special în ajunul Anului Nou de către colindători.

Bucliu, Nicolae (6 sept. 1906, Corabia — 18 apr. 1974, București), compozitor român. Prof. la Cons. din București. Creație de inspirație folclorică. 4 simf., opera *Doamna Chiajna*, muz. de cam. și voc.

Bull, John (1562, Somersetshire — 12 mart. 1628, Anvers), compozitor și organist englez. Muz. cor., pentru virginal* și orgă*.

Bumbry, Grace (n. 4 ian. 1937, St. Louis, Missouri), cântăreață americană de renume mondial, interpretează arolurilor de mezzo-soprană și soprână dramatică. Spectacole în România.

Burada, familie de muzicieni români. 1. *Mihai B.* (1 mart. 1841, Iași — 7 nov. 1918, Roman), compozitor și

Theodor T. Burada

pianist, autor de muz. de cam. (*Variations brillantes, 12 Etudes de salon*). 2. Teodor T. B. (3 oct. 1839, Iași — 17 feb. 1922, Iași), teatrolog, muzicolog, folclorist și violonist. Fratele lui B. (1). Membru corespondent al Academiei Române (1877). Autor al unor studii semnificative în domeniul folcloristicii, lexicografiei, organologiei, bibliografiei, criticii muzicale. A scris muz. cor., de cam., voc.

Burkhard, Willy (17 ian. 1900, Evi-lard sur Biene — 18 iul. 1955, Zürich), compozitor elvețian, profesor la Cons. din Zürich. Simf., oratorii, cvartete, lucrări concertante.

burlescă, piesă instrumentală sau orchestrală cu caracter comic, cu elemente grotesți, caricaturale.

Burney, Charles (7 apr. 1726, Shrewsburg — 12 apr. 1814, Chelsea), muzicolog și compozitor englez. Autor al unei istorii a muz. în 4 vol. (1776—1789). A călătorit în multe din țările Europei, lăsând date prețioase pentru cunoașterea vieții muzicale a timpului.

Busch, Adolf (8 aug. 1891, Siegen — 9 iun. 1952, Guildford, SUA), violonist elvețian, fondator al cvartetului B. (1919).

Busoni, Ferruccio Benvenuto (1 apr. 1866, Empoli — 27 iul. 1924, Berlin), pianist, compozitor și muzicolog italian stabilit la Berlin. Promotor al neoclasicismului*. Opera *Doctor*

Faust, muz. simf., de cam., transcripții din creația pentru pian a lui Bach, Beethoven, Chopin, Brahms, Mozart. Autor al vol. *Schiță asupra unei noi estetici a muzicii*.

Bussotti, Sylvano (n. 1 oct. 1931, Florența), compozitor, violonist, pictor, actor și regizor italian. Utilizează tehnica aleatorică*. *Două voci* (1958), *Torso* (1916), *Memoria* (1962), *Rara* (1966), *The Rara Requiem* (1969). *busuioeul*, dans popular din Moldova, în tempo* rapid.

Buxtehude, Dietrich (1637, Oldesloe, Danemarca — 9 mai 1707, Lübeck), compozitor și organist german de origine daneză. Pentru celebrele *Abendmusiken* (Serate muzicale) din Lübeck, a scris piese de cele mai diferite genuri, care l-au influențat pe tânărul J.S. Bach.

Bülow, Hans von (8 ian. 1830, Dresda — 12 feb. 1894, Cairo), pianist, dirijor și compozitor german. Wagnerian fanatic, dirijează în premieră *Tristan și Isolda* (1865) și *Maeștrii cîntăreși* (1868). A scris diverse lucrări pentru pian, voce, orch. Autor al unor strălucite ediții (*Beethoven, Chopin*) cu adnotări de mare valoare tehnică.

Byrd, William (1543, Lincolnshire — 4 iul. 1623, Stondon Massey, Essex), compozitor (supranumit *Palestrina englez*), virginalist și organist la capela regală din Londra. Autor de motete*, madrigale*, piese instr.

C

c 1. Denumire, în notația* literală, a sunetului *do**. 2. Majuscula C, notație presc. pentru tonalitatea* *C dur* (*Do major*); minuscula c, notație prese. pentru tonalitatea *c moll* (*do minor*). 3. Indicație pentru instr. acordate în *do*. 4. Semn ce indică măsura* de 4 pătrimi; tăiat cu o linie verticală, indică măsura de 2 doimi (*alla breve**). 5. În forma de rondo*, al doilea cuplet*.

cabaletta (cuv. it.), (inițial, sec. 18), arie* de mici proporții și simplă ca expresie, devenită (în sec. 19) sinonimă cu încheierea plină de dinamism a unei arii, a unui duet*.

Cabezon, Antonio de (30 mart. 1500, Castrojeriz — 26 mai 1566, Madrid), organist și compozitor spaniol, orb din copilărie, muzician la curtea lui Carol V și Filip II. *Ricerari** și *variațiuni** pentru orgă*, laută* și clavicord*.

caecia (cuv. it. „vinătoare“), în sec. 14—16, piesă populară vocală laică, de origine italiană, pe subiect de vânătoare.

Caccini, Giulio (cca 1550, Roma — 10 dec. 1618, Florența), cîntăreț și compozitor italian. Cîntăreț din laută* și interpret vocal în serviciul familiei Medici, membru al Camerateri florentine*; a creat — alături de Jacopo Peri — monodia* acompaniată, stilul recitativ* și belcanto* ul, punînd bazele operel. Opere (*Euridice*), madrigale*.

cadență 1. Formulă melodico-aramonică de încheiere a unei idei muzicale; c. *armonice* se realizează prin înlănțuiri tipice de acorduri*; c. *perfectă* se sfîrșește cu un acord în stare directă pe treapta I; *semi-c.* se sfîrșește cu un acord în stare directă pe treapta a V-a (uneori a IV-a); c. *autentică*, cu succesiunea treptelor I—V—I; c. *plagală*, cu succesiunea treptelor I—IV—I; c. *compusă*, cu succesiunea treptelor I—IV—V—I; c. *intreruptă* (c. *evitată sau dramatică*), cu succesiunea treptelor I—IV—V—VI—IV—V—I. 2. Parte liberă solistică (instr. sau voc.), care permite etalarea calităților tehnice, de virtuozitate și improvizație* ale interpretului. Sin. c. *de bravură*.

cadran tonal, reprezentare a ciclului tonalităților*, înlănțuite din cvintă* în cvintă. Sin. *cercul cvintelor*.

cadrii, dans popular franco-spaniol, răspîndit în saloanele Europei din sec. 17 pînă la începutul sec. nostru; tempo vioi, măsură* binară*; celor 5 figuri inițiale, executate de perechi, li s-a adăugat ulterior galopul*.

Cage, John (n. 15 sept. 1912, Los Angeles), compozitor și pianist american. Muz. pentru percuzie*, pian „preparat“* (al cărui inventator este), instr. electronice*. Inițiator al muzicii aleatorice*.

calando (cuv. it.), indicație pentru micșorarea intensității* și tempo* ului.

Maria Callas

Calistru, Corneliu (n. 30 sept. 1941, Iași), dirijor român.

Callas, Maria (pe numele adevărat, *Maria Calogeropoulos*) (4 dec. 1923, New York — 16 sept. 1977, Paris), soprană americană de origine greacă. A debutat la Verona în 1947. Cântăreață de coloratură și dramatică, și-a însușit întreg repertoriul de soprană. A cântat la Scala și Metropolitan.

Calvet, Joseph (n. 8 oct. 1897, Valence), violonist francez. Prof. la Cons. din Paris. Fondatorul celebrului cvartet C.

Calvocoressi, Michel Dimitri (2 oct. 1877, Marsilia — 1 feb. 1944, Londra), muzicolog englez de origine greacă. Studii despre Musorgski, Debussy, creația muzicală rusă.

calypso, dans popular din America Centrală, în măsură* binară*. La origine, cîntec în tempo* lent, cu text ce se referea la evenimente actuale de mare interes.

Camera copiilor, ciclul de 7 melodii pentru voce și pian, compus de Musorgski între 1868—1870.

Camerata 1. C. florentină, numele unui grup de poezi și muzicieni reuniți spre sfîrșitul sec. 16 în casa Contelui Bardi din Florența, în scopul de a crea lucrări în spiritul tragediei antice grecești; experiența lor a dat naștere operei*. 2. Orch. de cam. a Cons. din București, dirijată de Paul Stalcu.

cameră (muzică de ~), termen definind inițial muzica laică (it. *musica da camera*), spre deosebire de cea religioasă (it. *musica da chiesa*); astăzi, muz. interpretată de formații instr. sau voc. restrinse.

camerton, instrument folosit pentru acordare*, pentru a „se da tonul” unui ansamblu*.

campane (cuv. it. „clopote”), instrumente de percuție din metal, în formă de cupă răsturnată sau — în orchestra simfonică — de formă tubulară, puse în vibrație prin lovirea cu un ciocan de lemn.

campanella (La ~), *Concertul nr. 2* pentru violină și orchestră de Niccolò Paganini, a cărui temă* a fost prelucrată de Franz Liszt în celebrul studiu* cu același nume.

campanelli (cuv. it. „clopotei”) v. Glockenspiel.

canean, dans francez originar din Algeria, în tempo* rapid și măsură* binară*.

Cannabich, Christian (28 dec. 1731, Mannheim — 20 ian. 1798, Frankfurt pe Main), violonist și compozitor german, concertmaestru al orch. de la Mannheim (și, se pare, primul dirijor în sens modern); a lucrat cu Johann Stamitz. Precursor al muzicii clasice. Peste 100 de simf.

canon, compoziție polifonică, la 2 sau mai multe voci, în imitație* continuă.

cantabile (cuv. it.), în spiritul interpretării vocale (în muzica instrumentală), expresiv.

cantabilitate, proprietate a unei muzici (instrumentale) de a avea o linie melodică expresivă, asemenea celei vocale.

Cantata anilor lumină, lucrare vocal-sinfonică de Anatol Vieru pe versuri de Nina Cassian (1960).

Cantata cafelei, cântată* pentru soliști, cor și orch. de J. S. Bach (1732). Cantata profana, cantata pentru tenor, bariton, cor și orch. pe versurile unei colinde populare românești de Bartók (1930).

cantată, compoziție vocal-instrumentală pentru soliști și orchestră sau pentru soliști, cor și orchestră, în mai multe părți, similare „numerelelor” opereii* (coruri, arii*, recitative* etc.); asemănătoare cu oratoriul*, cu diferența că, pe un subiect mai puțin dezvoltat, în c. predomină elementul liric.

Cantemir, Dimitrie (26 oct. 1673, Iași — 21 aug. 1723, Dimitrovka, Rusia), domnitor al Moldovei, cărturar umanist, compozitor, interpret și teoretician român. Inventator al unui sistem de notație pentru muz. orientală și turcească, a întreprins cercetări de etnografie și folclor la români, turci și arabi; a compus melodii instr. și voc.

canticum (cuv. lat. „poem cântat“; fr. *cantique*), cântări de cult ce nu fac parte din psalmi* (ex. *Benedictus**, *Magnificat**).

cantilaie, formă de „recitare” a unor texte religioase, intermediară între declamație și cîntec.

cantilenă 1. Melodie cu caracter cantabil. **2.** În sec. 13—15, gen de lied* polifonic.

cantique (cuv. fr.) v. **canticum**.

Canto I și II, lucrări de Aurel Stroe (1967—1969).

canto (cuv. it.) **1.** Cîntare vocală. **2.** Știință și artă a interpretării vocale. **cantor 1.** Cîntăreț ecleziastic. **2.** Conducătorul capelei* în marile biserici și școli germane.

cantus firmus 1. Melodie gregoriană* încredințată tenorului*, pe baza căreia celelalte voci* țeseau polifonia*. **2.** În contrapunct*, linie melodică de bază peste sau sub care se compun celelalte voci (linii melodice).

cantus planus (cuv. lat.), melodie gregoriană* în valori mari, egale. **canțonetă**, cîntec popular italian, de origine napolitană.

canzona (cuv. it.), formă vocală monodică italiană, datînd din sec. 13—14; preluată de trubaduri*, de-

vine polifonică, iar în sec. 16, pătrunde în creația instr., întii prin transcripții*, apoi prin compoziții pentru orgă și alte instr. (c. *da sonar*).

capelă (< it. *cappella*), (inițial) cor bisericesc; (mai târziu) formație instrumentală aflată în slujba unei biserici sau a unei curți princiare. **capelmaestru** (< germ. *Kapellmeister*) **1.** (În secolele trecute) conducător al unei capele* (orchestre). **2.** (Astăzi) prim violonist al unei orch. **Capoianu, Dumitru** (n. 19 oct. 1929, București), compozitor român. Muz. simf. (*Concert pentru vl., Variațiuni cinematografice*), voc.-simf. (*Ca să faci portretul unei păsări, Oda*), de scenă și de film, cor., de cam., caracterizată prin forța ritmului și culorii. **cappella** (cuv. it.) v. **capelă**.

capra 1. Joc popular românesc făcînd parte din obiceiurile de iarnă. **2.** Parte componentă a arcușului*, situată la talon și care cuprinde mecanismul de întindere a părului.

Capra cu trei iezi, operă pentru copii în 2 acte de Alexandru Zirra, pe libret propriu, după Creangă. Pr. București, Opera Română, 23 decembrie 1941.

Capriccio, operă într-un act de Richard Strauss. Libretul de C. Krauss. Pr. Opera din München, 28 oct. 1942.

capriccioso (cuv. it.), **capriccios**.

capriciu 1. Piesă de virtuozitate de construcție liberă. **2.** (La origine) piesă corală polifonică laică.

Capriciul italian, piesă simfonică (op. 45) de Ceaikovski (1880).

Capriciul spaniol, suită simfonică (op. 34) de Rimski-Korsakov (1887). **caracter** (piesă de ~), piesă muzicală în formă liberă, cu elemente de expresie specifice, uneori programatice.

caracter (variațiune de ~), în ciclul variațiunilor, secțiune realizată prin modificarea profundă a expresiei inițiale a temei (spre deosebire de variațiunea ornamentală). V. *variațiuni, temă cu*.

caracteristic (interval ~), interval mărit sau micșorat specific pentru un mod* sau o tonalitate*.

Caravia, Nicolae (n. 14 nov. 1892, București), pianist român.

carillon (cuv. fr.), instrument muzical de origine flamandă (sec. 15), format din clopoței acoperind cromatic* 2-4 octave*. Uneori c., instalat în turnuri, este acționat printr-o claviatură*.

Carissimi, Giacomo (18 apr. 1605, Marino - 12 ian. 1674, Roma), cântăreț, organist, pedagog și compozitor italian. Motete*, mise*, cantate*, oratorii*. A înfrunțat apariția și evoluția cantatei și oratoriului.

carmagnola 1. Dans vioi, originar din Carmagnola (Piemont). 2. Cîntec revoluționar francez anonim de la sfîrșitul sec. 18.

Carmen 1. Formație corală bucureșteană înființată în 1901 de D. G. Kiriac, care a condus-o pînă în 1927; din 1927, timp de două decenii, condusă de I. D. Chișescu; a contribuit la promovarea creației românești în țară și peste hotare. 2. Operă în 4 acte de Bizet. Libretul H. Meilhac și L. Halévy după nuvela lui Prosper Mérimée. Pr. Opera Comică, Paris, 3 mart. 1875.

Carmina Burana 1. Celebră culegere de cîntece de petrecere, de dragoste și satirice din Evul Mediu (sec. 13). 2. Oratoriu scenic de Carl Orff (1937) inspirat din C.B. (1).

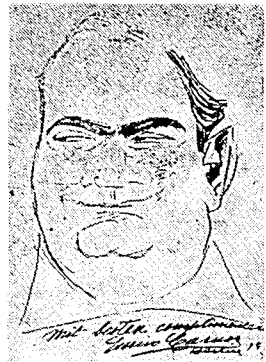
Carnaval, „mici scene pe patru note“, ciclu de 20 de piese pentru pian de Schumann (1834-1835).

Carnavalul animalelor, suită pentru orchestră și două pianе de Saint-Saëns (1886).

Carnavalul roman, uvertură (op. 9) de Berlioz (1843).

Carp, Paula (n. 10 aug. 1911, București), folcloristă româncă. Studii și culegeri de folclor.

Carré, lucrare pentru 4 orchestre și 4 coruri de Stockhausen (1960). Cartea cu Apolodor, operă-balet pentru copii de Ștefan Niculescu. Li-

Enrico Caruso

bretul de Gellu Naum. Pr. Cluj-Napoca, Opera Română, 1975.

Cartea orgii, ciclu de piese pentru orgă de Messiaen (1951).

Carter, Elliott (n. 1908, New York), compozitor american. Balete, muz. simf., de cam., voc.

Cartu, Ioan (1820, com. Băsești, jud. Vaslui - 1875, București), compozitor român. Muz. cor., voc., lucrări didactice.

Caruso, Enrico (25 feb. 1873, Neapole - 2 aug. 1921, Neapole), celebru tenor italian cu o voce de excepțională calitate. A debutat în 1894 și a fost prim solist la Scala* și Metropolitan*.

Casa cu trei fete, operetă în 3 acte pe muzică de Schubert, prelucrată de Heinrich Berté. Libretul M. H. Wilner și H. Reichert. Pr. Raimund Theater, Viena, 15 ian. 1916.

Casadesus, Robert (7 apr. 1899, Paris - 19 nov. 1972, Fontainebleau), pianist și compozitor francez, stabilit în SUA. Două concerte pentru pian, muz. de cam.

Casals, Pablo (29 dec. 1876, Vendrell, Tarragona - 22 oct. 1973, San Juan de Puerto Rico), violoncelist, dirijor și compozitor spaniol. Eminent interpret al lui Bach, fondator al Orch.

Pablo Casals

simf. din Barcelona (1919), al trioului Cortot — Thibaud — C. Retras, după instaurarea regimului franchist, la Prades (Franța), unde a organizat un festival internațional. Un oratoriu, piese pentru v.cel. Concerte în România.

casațiune, compoziție pentru orchestră sau formație de cameră specifică sec. 18, în mai multe părți, asemănătoare serenadei* și divertismentului*, destinată execuției în aer liber.

Casella, Alfredo (25 iul. 1883, Torino — 5 mart. 1947, Roma), compozitor, pedagog, teoretician, pianist și dirijor italian. Opere, balet, 2 simf., suita pentru pian și orch. *Scarlattiana*, muz. de cam., voc., cor. de orientare neoclasică.

Cassadó, Gaspar (n. 30 sept. 1897, Barcelona), violoncelist și compozitor spaniol. Carieră internațională. Oratorii, cvartete, sonate, piese și transcripții pentru v.cel. Concerte în România.

castaniete (< it. *castagnette*), instrumente de percuzie autofone* de ori-

gine spaniolă, formate din două piese de lemn în forma unor cochilii legate între ele.

Castaldi, Alfénso (23 apr. 1874, Maddalona, Italia — 6 aug. 1942, București), compozitor și dirijor român de origine italiană. Prof. la Cons. din Buc. (1904—1940). Creație de orientare impresionistă. Muz. simf. (*Simf. „Erou fără glorie”, Tarantella, Marsyas*), muz. de cam., cor., voc., lucrări didactice.

Castelnuovo-Tedesco, Mario (3 apr. 1895, Florența — 1968, Los Angeles), compozitor italian stabilit în SUA. Opere (*La Mandragola, Neguțătorul din Veneția*), balet, oratorii, cantate, concerte pentru chitară, vl., ob., v.cel, muz. de cam.

Castelul prințului Barbă-Albastră, operă într-un act de Bartók. Libretul de B. Balasz, după Maeterlinck. Pr. Opera din Budapesta, 24 mai 1918.

Castiglioni, Niccolò (n. 17 iul. 1932, Milano), compozitor italian. Prof. la Univ. din Washington. *Congianti* (pentru pian), *Tropi, Eine Kleine Weihnachtsmusik, Concert pentru orch.*

Castil-Blaze, François-Henri-Joseph (1 dec. 1784, Cavaillon — 11 dec. 1857, Paris), compozitor și muzicolog francez. 3 opere, muz. voc., vol. *Istoria operci franceze, Dicționar de*

Alfonso Castaldi

muz. modernă, *Tcaire lirice ale Parisului*.

castrat (in sec. 18), cîntăreț cu voce de alto* sau soprano*, provenit din copiii corurilor bisericești cărora li se extirpau glandele sexuale pentru a împiedica schimbarea vocii.

Castrîșanu, Constantin (pe numele adevărat *Dervaux, Constant*), (2 aug. 1888, București — 12 ian. 1923, Cambo, Franța), compozitor român. Opere, muz. simf., de cam., voc., cor. Cătelegul păsărilor, ciclul de piese pentru pian de Messiaen (1959).

Catargi, Alexis (7 sept. 1876, București — 20 aug. 1923, Sinaia), compozitor român. Opere, operele, balet, muz. simf., de cam., voc., cor.

caterineă v. flașnetă.

Catulli Carmina, cantată scenică de Orf din Trilogia *Trionfi*. Pr. Leipzig, 1943.

Caudella, familie de muzicieni români. 1. *Francisc Serafin C.* (1812, Viena — 26 dec. 1868, Iași), compozitor, organist, violoncelist. Muz. de cam., cor. 2. *Eduard C.* (22 mai 1841, Iași — 15 apr. 1924, Iași), compozitor și violonist concertist. Fiul lui C.(1). Prof. la Cons. din Iași. Opere (*Petru Rareș*), operele (*Harță Răzeșul, Fata răzeșului, Hatmarul Baltag, Beizadea Epaminonda*), muz. simf. (*Uvertura Moldova*), de cam., voc., cor.

Eduard Caudella

Cavadia, George (cca 1858, Macedonia — 18 ian. 1926, Paris), compozitor și cîntăreț român de lied. Muz. voc.

caval, fluier cu 5 orificii, răspîndit în Oltenia, Muntenia, Dobroga și sudul Moldovei.

Cavalerul rozelor, operă în 3 acte de R. Strauss. Libretul de H. von Hofmannsthal. Pr. Opera din Dresda, 26 ian. 1911.

Cavalleria rusticana, operă într-un act de Mascagni. Libretul de G. Targioni-Tozzetti și G. McNasci. Pr. Teatrul Constanzi, Roma, 17 mai 1890.

Cavalli, Francesco (pe numele adevărat *Calctti-Bruni*) (14 feb. 1602, Crema — 14 ian. 1676, Veneția), compozitor italian, unul dintre întemeietorii operei* venețiene. 42 de opere, cantate*, motete*, muz. religioasă.

cavatină 1. Arie* de proporții reduse și factură simplă, în formă de lied*.

2. Piesă instr. de mici proporții, cantabilă.

Cazaban, Costin (n. 9 sept. 1946, București), compozitor și critic muzical român. *Concertino pentru orch., Muzică la Saint John Perce, cvartetul „Răsfringerea”, Zig-zag pentru v.cel și c.bas, Naturalia pentru 7 claviaturi.*

cazacioc v. căzăceasca.

Cazul Maeropoulos, operă în 3 acte de Janáček după Čapek. Pr. Brno, 18 dec. 1926.

Căianu (Cajoni), Ion (1629, Leghea, jud. Cluj — 1687, Lazărea, jud. Harghita), compozitor și organist român, călugăr franciscan, autor al unei culegeri de melodii populare ardelenesti (*Codex Cajoni*), transcrise în notația tabulaturii* pentru orgă; alte lucrări: *Organo Missale, Sacri Concensus, Canticone Catholiceum, Casa de aur, Hymnarium.*

Călărețul de aramă, balet în 4 acte de Glier. Libretul de B.F. Abolimov, după Pușkin. Pr. Teatrul de Operă și Balet din Leningrad, 14 mart. 1949.

Ion Căianu

Călin, balet în 4 acte de Alfred Mendelssohn. Libretul de Tilde Urseanu, după Eminescu. Pr. Opera Română, București, 2 mai 1957.

Călinoiu, Nicolae (n. 3 aug. 1926, Dobrița, jud. Dolj), muzicolog român. Călătorie de iarnă, ciclul de 24 de lieduri de Schubert pe versuri de W. Müller (1827).

căluș 1. Mică placă de lemn așezată perpendicular pe cutia instrumentelor de coarde, susținând corzile și transmițându-le vibrația. 2. Vechi joc popular românesc, legat de obiceiurile de primăvară (rusalii); tempo* moderat, măsură* binară*, structură bipartită*. Sin. *călușar*.

Căprioarele, balet de Poulenc. Pr. Montecarlo, 1924.

Căsătoria secretă, operă bufă în 2 acte de Cimarosa. Libretul de G. Bertati. Pr. Hofburgtheater, Viena, 7 feb. 1792.

căzăceasa, dans popular ucrainean și rusesc, în măsură* binară*; tempo* inițial moderat, accelerându-se treptat. Sin. *cazacioc*.

Ceaikovski, Piotr Ilieci (7 mai 1840, Votkinsk — 6 nov. 1893, Petrograd), compozitor rus, unul dintre cei mai mari creatori ai istoriei muzicii. 10 opere (*Evgheni Oneghin*, *Dama de pică*), balete (*Lacul lebedelor*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Spărgătorul de nuci*). Creație romantică

de mare bogăție melodică. Uverturi (*Romeo și Julieta*, 1812), fantezia simf. *Francesca de Rimini*, 7 simf. (a VI-a „Patetică” și „Manfred”), 3 concerte pentru pian, *Concert pentru vl.*, muz. de cam., cor.

ceao, a treia treaptă a gamei pentatonice* chineze.

ceardaș, dans popular ungar, în măsură binară*, structură bipartită*. Ceasornicul, Simfonia nr. 101 în re major de Haydn (1794).

Cebotari, Maria (10 feb. 1910, Chișinău — 9 iun. 1949, Viena), soprană româncă de renume mondial, remarcabilă interpretă a repertoriului italian și a operelor lui R. Strauss.

Celo patru temperamente 1. Balet de Hindemith. Pr. New York, 1946. 2. Temă cu variațiuni pentru coarde și pian de Hindemith (1940). celestă, instrument cu claviatură*, de tipul pianului, la care sunetul (cu un timbru dulce și cristalin) se produce prin lovirea unor plăci metalice cu ciocănele de lemn.

Cellibidache, Sergiu (n. 28 iun. 1912, Roman), dirijor și compozitor român.

Piotr I. Cealkovski

Maria Cebotari

Șef de orch. de notorietate internațională. A condus marile ansambluri simf. ale Europei. 4 simf., 1 concert pentru pian.

cello (cuv. it.) v. violoncel. celulă, cea mai mică unitate muzicală; indivizibilă, intră în alcătuirea motivului*, de unde și denumirea ei de submotiv.

celulă generatoare, celulă* ce constituie baza pentru crearea mai multor motive* sau teme* pentru diferite dezvoltări (v. sonată). V. *ciclic*, *principiu*.

cemballo (cuv. it.) v. clavecin. centisunet (în acustică*), măsură ce servește pentru a indica precis mărimea unui interval*; e. este a suta parte dintr-un semiton*.

Cenușăreasa 1. Operă în 2 acte de Rossini. Libretul de J. Ferretti. Pr. Teatrul Valle, Roma, 25 ian. 1817. 2. Balet de Prokofiev. Pr. Teatrul Mare, Moscova, 21 nov. 1945.

cercul evintelor v. cadran tonal.

Cerkaski, Șura (n. 7 oct. 1911, Odesa), pianist american de origine rusă, virtuoz de renume mondial.

Cerne, Titus (16 iul. 1859, Iași — 19 nov. 1910, Iași), compozitor și muzicolog român. Prof. la Cons. din Iași. Muz. simf., voc.-simf., cor., lucrări didactice și de muzicologie (*Dicționar de muzică*).

Cernea, Eugenia (n. 26 mart. 1927, București), folcloristă româncă. Studii, culegeri de folclor (*Cinzece și strigături pop. noi*).

Cernei, Elena (n. 1 mart. 1926, Băramceea, U.R.S.S.), mezzo-soprană româncă, cântăreață de operă. Turnee internaționale.

Cernovodcanu, Maria (11 nov. 1900, București — 25 mart. 1968, București), pianistă, pedagog-teoretician român. Ediții critice, lucrări didactice (*Metodă de pian*).

Ce se-aude de pe munte, poem simfonic de Liszt după Hugo (1849). ces, denumirea în notație* literală a sunetului *do** *bemol**.

ceses, denumirea în notație* literală a sunetului *do** *dublu bemol*. ceteră, denumire populară pentru violină*.

Cezar, Corneliu (n. 22 dec. 1937, București), compozitor român. Opera *Galileo Galilei*, muz. simf. (*Cronika*), voc.-simf. (3 cantate, cantata *Circuitc*), voc., de film.

cezură, mică pauză* (respirație) între două fragmente muzicale (fraze*; perioade*, secțiuni de formă).

Chabrier, Emmanuel (18 ian. 1841, Ambert — 13 sept. 1894, Paris), pianist și compozitor francez. Muz. simf. (*Espană*, *Habanera*), de operă (*Gwendoline*, *Regele fără voce*), de cam., voc.

cha-cha, dans cubanez în tempo* rapid.

Chailley, Jacques (n. 24 mart. 1910, Paris), compozitor, muzicolog și dirijor francez. Prof. la Sorbonna, directorul Institutului de Muzicologie și al Scholei Cantorum. Opera *Pan și Syrinx*, vol. *Istoria muzicală a Evului Mediu, 40.000 ani de muzică*.

chanson (cuv. fr.), cântec popular francez laic, la origine (sec. 13) monodic. Preluat de la trubaduri*, devine polifonic (în sec. 15 și 16).

Chantavoine, Jean (17 mai 1877, Paris — 16 iul. 1952, Mussy sur Saine), muzicolog francez. Lucrări

despre Mozart, Beethoven, Liszt. Ghiduri muzicale.

charleston (cuv. engl.), dans american în tempo* rapid, una dintre primele variante de fox-trott*.

Charpentier, Gustave (25 ian. 1860, Dieuze — 18 feb. 1956, Paris), compozitor francez de tendință veristă. Opere (*Luiza, Julien*); muz. simf. (*Impresii din Italia*), voc.-simf. (*Viața poetului*).

Chausson, Ernest (21 ian. 1855, Paris — 10 iun. 1899, Limay), compozitor francez. Opera *Regele Arthur*, muz. simf. (*Pocmul pentru vl. și orch., Simf. în Si bemol*), de cam.

Chavez, Carlos (n. 13 iun. 1899, Mexico City), compozitor, muzicolog și dirijor mexican, fondator al Orch. simf. mexicane, director al Cons. din Mexic. Creația sa prelucrează elemente din folclorul național. 5 simf., concerte, balet, muz. de cam., cor.

Chebab, Nadia (13 mai 1894, Oradca), pianistă româncă.

cheie, semn așezat la începutul portativului, indicind poziția unei note* (*Sol, Fa, Do*) și, în funcție de aceasta, poziția tuturor celorlalte.

cheironomic, gen de dirijat coral apărut în Antichitate, dezvoltat în Grecia și extins în Europa evului mediu; folosea mișcări convenționale ale minilor și degetelor în sensul codificării unor semnificații muzicale precise, indicind mersul melodiei.

Cherubini, Luigi (8 sept. 1760, Florența — 15 mart. 1842, Paris), compozitor francez de origine italiană. Director al Cons. din Paris. Muz. religioasă (26 mise*, 2 recviemuri*, 38 motete*), 21 opere (*Medeea, Anacreon, Pygmalton*), muz. de cam., lucrări didactice (contrapunct și fugă, canto).

Chicago style (cuv. engl.), stil de jazz* practicat, începind din 1925, de tinerii muzicieni din Chicago.

chiesa (musica da ~) (cuv. it.), muzică destinată a fi interpretată în biserică.

Ioan D. Chirescu

Chilif, Nicolae (n. 10 mart. 1905, Tg. Mureș), compozitor și pianist român. Carieră concertistică internațională. Muz. de cam., cor, voc., simf., de scenă.

chindia, joc popular românesc din Muntenia, în tempo* rapid.

Chirescu, Ioan D. (n. 5 ian. 1889 Cernavodă), compozitor român, dirijor al Societății corale Carmen (1927—1950). Prof. și director al Cons. din Buc. Muz. cor. (*Cîntecul partizanilor păcii, Sub al păcii stîndard, Republică mareașă valră*), simf., de cam.

Chiriac, Mireea (n. 19 mai 1919, București), compozitor român. Muz. simf. (*Bucureștii de altădată, Concert pentru orch. de coarde*), balet (*Iancu Jianu, Văpaia*), muz. de film, de cam., voc., cor.

Chisadji, Anatol (n. 16 oct. 1910, Durlăști), dirijor român.

Chișu, Radu (r. 11 mai 1946, Turda), oboist român.

chitară 1. Instrument muzical în Grecia antică, formă perfecționată a lirei*. 2. Instrument cu (6) coarde ciupite, apărut în Spania (sec. 13), de unde s-a răspândit în restul Europei. Sin.: *ghitară*.

chitaristică (în Grecia antică), arta interpretării solistice la chitară*.

chitaradic (în Grecia antică), arta

Frédéric Chopin

interpretării la chitară*, ca acompaniament* al unui solist vocal.

chiuitură, strigăt ce însoțește unele dansuri populare românești.

chiuso (cuv. it. „închis“) v. aperto; bouché.

Chopin, Frédéric (1. mart. 1810, Zelazowa Wola, Varșovia — 17 oct. 1849, Paris), compozitor și pianist polonez, strălucit reprezentant al romantismului muzical, întemeietorul școlii naționale poloneze. Muz. pentru pian solo (studii, preludii, mazurci, poloneze, valsuri, scherzi, balade, nocturne, 3 sonate) și cu acomp. de orch. (2 concerte).

Chronochromie, lucrare orchestrală de Messiaen (1960).

Chryste eleison, secțiune care formează, împreună cu Kyrie eleison*, prima parte a misii*.

Christofi, Boris (n. 18 mai 1918, Sofia), bas bulgar. Notorietate internațională.

cinecona (cuv. it.) 1. (La origine) dans popular spaniol. 2. Variațiunii polifonice pe o temă* în tempo* lent și măsură* ternară*, în care, spre deosebire de passacaglie*, tema

apare nu numai la bas, ci și la vocile* superioare.

Ciccolini, Aldo (n. 1925, Neapole), pianist italian. Carieră internațională. Concerte în România.

cielie (principiu ~), tip de construcție (dezvoltat de César Franck dar prezent încă la Beethoven și Liszt) în care o temă* (sau mai multe) revin(e) în toate părțile unei forme ciclice (în mai multe părți), sau temele tuturor părților sînt create pe baza unor celule generatoare*. Sin.: *monotematism*.

cielu de sonată, seria celor 4 sau 3 părți din care sînt alcătuite sonata*, cvartetul*, concertul* și simfonia*; formele părților sînt de obicei: *allegro* de sonată*, lied* tripartit sau temă cu variațiuni*, menuet* sau scherzo*, rondo* sau rondo-sonată.

Cidul, operă în 4 acte de Massenet. Libretul de Dennery, Gallet și E. Blau după Corneille. Pr. Paris, 30 mai 1885.

cifraj 1. (În muzica barocă) sistem de cifre și semne de alterație* notate deasupra basului cifrat*, prin care organistul sau clavecinistul realizează întreaga armonie*. 2. (În armonia modernă) sistem mai ales didactic, de (pre-)notare a acordurilor*, în care cifra romană reprezintă treapta pe care este construit acordul*, cifrele arabe — starea acordului (pre-

Boris Christoff

Aldo Ciccolini

cizind intervalele* sunetelor componente față de bas*), iar semnele „+“ și „-“ alterația sunetelor componente prin urcare și respectiv coborâre.

ciji, a patra treaptă a gamei pentatonice* chineze.

Cilèa, Francesco (26 sept. 1866, Palmi — 20 nov. 1950, Varazze), compozitor italian. Director al Cons. din Neapole și Palermo. 5 opere (*Adriana Lecouvreur* — 1902) în stil verist.

Cimarosa, Domenico (17 dec. 1749, Anversa-Neapole — 11 ian. 1801, Veneția), compozitor italian. 80 de opere, excelând în stilul buf (*Căsătoria secretă*, *Șirelicurile femeilor*), muz. religioasă, piese pentru clavicin, pentru orch., cantate, oratorii. cimbalo v. talgere.

cimpoi, instrument popular de suflat, alcătuit dintr-un burduf în care se suflă aer și din două tuburi prin care se evacuează aerul — *caraba* (simplă sau dublă) execută melodia (și ține hangul mic), iar *bîzoitul* ține isonul. Denumiri în alte limbi: it. *cormamusa*, *musella*; fr. *cornemuse*, *musette*; germ. *Dudelsack*; engl. *bag-pipe*.

cinele v. talgere.

Ciohanu, Gheorghe (n. 4 feb. 1909, Pădureni, jud. Ilfov), folclorist și bizantinolog român. Cercetător la Inst. de folc. din București. Prof. la Cons. din Iași. Culegeri de folclor (*200 de cîntec și doine*), vol. monografice (*Anton Pann — Cîntec de lume*; *Lăutarii din Clejani*), articole, studii, comunicări științifice.

Ciocanul fără stăpîn, lucrare pentru

Antonin Ciolan

contralto și 6 instrumente de Boulez (1955).

cioacănel, parte a mecanismului, care lovește coarda sau lama metalică, la instrumentele de percuție* cu claviatură* (pian*, Glockenspiel*, celestă*).

Ciocirlia, piesă instrumentală populară românească de virtuozitate, care imită cîntecul e.

Ciolan, Antonin (1 ian. 1883, Iași — 4 dec. 1970, Cluj-Napoca), dirijor român. Remarcabil în repertoriul clasic și romantic. Prof. și director al Cons. din Iași, prof. la Cons. din Cluj-Napoca, director al Filarmonicii din același oraș.

Ciomac, Emanoil (2 feb. 1890, Botoșani — 13 iul. 1962, București), muzicolog român; cronici muz., traduceri de librete (*Cneazul Igor* de Borodin, *Faust* de Gounod, *Oedip de Enescu*); vol.: *Enescu, Viața și opera lui Richard Wagner, Poezii armoniei*.

Cionca, Aurelia (16 mai 1888, București — 17 dec. 1962, București), pianistă românească, excelentă interpretă a creației clasice și romantice. Prof. la Cons. din Buc. Ciortea, Tudor (n. 28 nov. 1903, Brașov), compozitor și muzicolog român. Prof. la Cons. din Buc. Creația sa se distinge prin densitatea sub-

stanței și echilibrul formei. Muz. simf. (*Passacaglia și Toccata pentru orch.*, *Concertul pentru orch. de coarde*, *Variațiuni pe o temă de colind pentru pian și orch.*), de cam. (sonate, cvartete), voc., cor. (*Patru balade galbene pe versuri de Lorca*).

cis, denumirea, în notația* literală, a sunetului *do* diez**.

cisis, denumirea, în notația* literală, a sunetului *do* dublu diez**.

ciuleandra, joc popular românesc răspîndit în Muntenia; tempo* din ce în ce mai rapid.

Ciuntu, Paul (1866, Roman — 17 dec. 1918, București), compozitor român. Prof. la Cons. din Buc., director al Cons. din Braunschweig (1903—1904). *Simf. în la minor*, muz. de cam., voc., cor.

Cîmpeanu, Constanța (n. 2 iun. 1934, Beclean, jud. Bistrița-Năsăud), soprana românească, cîntăreață de operetă. Cînd strugurii se coc, balet în 3 tablouri de Mihail Jora. Libretul de Floria Capsali și Mitiță Dumitrescu. Pr. București, Ansamblul UGSR, 1954.

cîntec, melodie însoțită de text.

cîntec bătrînesc (în folclorul românesc), baladă*.

cîntec de leagăn, cîntec, în general folcloric, cu care sînt adormiți copiii. V. *berceuse*.

cîntec de mase, cîntec patriotic, revoluționar, interpretat coral.

cîntec lung v. *doină*.

Cîntece fără euvinte, ciclul de 48 de piese pentru pian de Mendelssohn-Bartholdy (1830—1845), înscris în sfera muzicii cu program*.

Cîntecele copiilor morții, ciclul de lieder pentru voce și orchestră de Mahler (1901—1904) pe versuri de Rückert.

Cîntecele și dansurile morții, ciclul de piese pentru voce și pian de Musorgski (1875—1877).

Cîntecele calfei călătoare, ciclul de 4 lieder pentru bariton și orchestră de Mahler (1883).

Cintecul întrerupt, lucrare vocal-simfonică de Luigi Nono pe texte din scrisorile luptătorilor din rezistența antifascistă condamnați la moarte (1956).

Cintecul parcelor, cântată pentru cor și orchestră de Brahms (1882).

Cintecul pământului, ciclul simfonic de lieduri pentru mezzo-soprană, tenor și orchestră de Mahler (1908).

Cintecul privighetorii, balet de Stravinski după Andersen (Pr. Opera Mare, Paris, 2 feb. 1920), adaptare coregrafică a operei *Privighetoarea**. elap. 1. Dispozitiv cu care, la instrumentele de suflat, se închid și se deschid orificiile. 2. v. *tastă*.

clarinet, instrument de suflat din lemn, cu ancie* simplă; c. transpozitorii* sînt în *la** sau *si* bemol**. Presc. cl. Specii: c. *bas*, mai mare decît c., cu o întindere în registrul* grav superioară acestuia; c. *piccolo*, clarinet în *mi* bemol, mai mic decît cel în *la* sau *si* bemol, cu o întindere în registrul acut superioară acestuia. elasă de compoziții (în muzica modernă), ciclul de lucrări înrudite prin construcție pe baza unui program generator comun.

clasicism 1. Concepție estetică, ideologică și artistică, caracterizată prin echilibru, armonie, perfecțiune. 2. Școala muzicală veneză* a celei de-a doua jumătăți a sec. 18 și primele decenii ale sec. 19 (Haydn, Mozart, Beethoven).

clavecin (<fr. *clavecin*), nume generic al instrumentului cu claviatură* și coarde ciupite din sec. 16—18 ce a precedat pianul*. Echiv. it. *cemballo*, *clavicemballo*, engl. *harpsichord*, *virginal**.

clavecinist 1. Interpret care cîntă la clavecin*. 2. *Clavecinștii* fr. — grup de compozitori fr., începînd cu Chambonnières și terminînd cu Rameau, care au contribuit la dezvoltarea literaturii pentru clavecin (Louis și François Couperin, Daquin). Clavecinul bine temperat, două cicluri de cîte 24 de preludii* și fugi*

de J.S. Bach (1722 și 1744), scrise în 24 tonalități* majore și minore, dispuse în ordinea semitonurilor* gamei* *do**.

claviatură, garnitură de taste* albe (pentru sunetele naturale diatonice*) și negre (pentru sunetele alterate, cromatice*), a căror apăsare acționează ciocănelele* (la instr. de tipul pianului*) sau mecanismul de deschidere a orificiilor (la instr. de tipul orgii*); sunetele corespunzătoare fastelor în ordinea lor, de la stînga la dreapta, urcă progresiv din semiton* în semiton.

claviembalo (cuv. it.) v. *clavecin*. clavicord, instrument din familia clavecinului*, însă cu corzi lovite (prin știfturi metalice).

Clementi, Muzio (24 ian. 1752, Roma — 10 mart. 1832, Eveshain, Anglia), pianist și compozitor italian. A întreprins numeroase turnee; la Viena și-a măsurat forțele cu Mozart. Aproximativ 50 de sonate pentru pian, un concert pentru pian, 6 simf., lucrări de didactică pianistică (*Gradus ad Parnassum*).

Clemenza dl Tito (La), operă în 2 acte de Mozart. Libretul de C. Mazzola după Metastasio. Pr. Teatrul Național din Praga, 6 sept. 1791.

Clepsidra I și II, lucrări de Anatol Vieru (1968—1970).

Cliburn, Van (pe numele adevărat *Harvey Lavan jr.*) (n. 12 iul. 1934, Shreveport, Louisiana), pianist american, virtuoz de talie internațională. Concerte în România.

clopote v. *campane*.

Clopotele din Corneviile, operetă în 3 acte de Planquette. Libretul de Clairville și Ch. Gabet. Pr. Théâtre des Folies-Dramatiques, Paris, 16 apr. 1877.

Clopotul scufundat, operă în 4 acte de Respighi. Libretul de Goustala după Hauptmann. Pr. Hamburg, 18 nov. 1927.

eluster, suprapunere a tuturor tonurilor* și semitonurilor* naturale (c. *diatonic*) sau a semitonurilor cro-

matică (c. *cromatică*) cuprinse în cadrul unui interval*.

Cluytens, **André** (26 mart. 1905, Anvers — 5 iun. 1967, Paris), dirijor francez de origine belgiană. Dir. al Societății de Concerte a Cons. din Paris, al Operelor din Paris, Viena, Bayreuth.

Cneazul Igor, operă în 4 acte și un prolog de Borodin, terminată de Rimski-Korsakov și Glazunov. Libretul de V.V. Stasov. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 23 oct. 1890. coardă, fir elastic din intestine de animal, din mătase, metal sau material plastic, care, pus în vibrație, produce un sunet de o anumită înălțime. C. *liberă*, c. care vibrează pe întreaga ei lungime, fără a fi scurtată prin apăsarea cu degetul pe tastieră*; se notează cu 0 (zero). C. vocală, formație ligamentoasă care face parte din structura laringelui, vibrând sub presiunea aerului expirat. V. voce.

coarde (instrumente de ~), instrumente muzicale alcătuite dintr-un număr variabil de coarde* întinse pe o (sau într-o) cutie de rezonanță*. Punerea în vibrație a coardelor se face prin: ciupire (ex. laută*, chitară*, clavecin*, țiteră*), frecare (violină*, violă*, violoncel*, contrabas* — grupa coardelor din orch. simf.), lovire (pian*, țambal*). Sin.: *instr. cordofone*.

coabă, instrument muzical popular românesc de origine orientală cu (10) coarde* ciupite cu o pană (sau plectru*), având o cutie de rezonanță* foarte bombată și gîtul scurt și încovoiat.

Cocarde, ciclul de lieduri de Poulenc pe versuri de Cocteau (1919).

Coea, George (n. 24 ian. 1904, Tecuci), violoncelist și profesor român.

Cochereau, Pierre (n. 9 iul. 1924, Saint-Mandé), organist francez, renumit improvizator, titular al orgilor catedralei Notre-Dame din Paris. Turnee internaționale. Concerte în România.

Cocișiu, Ilarion (24 aug. 1910, Reșița, jud. Sibiu — 21 sept. 1952, București), folclorist român. Culegeri (cîntece pop. rom.), studii, articole.

Coorăseu, Madeleine (22 iul. 1886, Botoșani — 6 aug. 1971, București), pianistă română.

Cocoșul de aur, operă în 3 acte de Rimski-Korsakov. Libretul de V. Bielski, după Pușkin. Pr. Moscova, într-un cadru particular, 7 oct. 1909. coda (cuv. it.), încheiere a piesei muzicale, avînd drept funcție sublinierea tonalității* și concluzia tematică.

codetta (cuv. it.) 1. Coda* de mici dimensiuni. 2. Fragment care leagă uneori, în expoziția* fugii*, subiectul* de răspuns*.

Codex Caioni, antologie muzicală de Ioan Căianu. Versiuni moderne (orchestrații* pe baza materialului din C.C.) sînt datorate lui Doru Popovici și Ludovic Băcs.

Codreanu, Petre (n. 16 nov. 1933, Deulești, jud. Buzău), critic muzical român.

Cohen-Linaru, Mauriciu (31 dec. 1849, București — 20 oct. 1928, București), compozitor, violonist, organist și critic muzical român. Operă (*Meșterul Manole*), muz. de cam., cor., traduceri de librete (*Bărbierul din Sevilla*, *Rigoletto*, *Traviata*, *Tannhäuser*, *Vasul fantomă*).

colind(ă), străvechi cîntec popular românesc de urare, legat de obiceiurile de iarnă.

Collegium musicum, denumire pentru societăți muzicale de amatori, în sec. 17 și 18, în Germania și Elveția.

col legno (cuv. it.), indicație pentru a se cînta cu lemnul arcușului*.

Coloana fără sfîrșit, piesă simfonică de Tiberiu Olah din ciclul „Brâncuși” (1964).

colofoniu, rășină specială care, pulverizată, se aplică pe părul arcușului* pentru a-l face apt să pună corzile în vibrație prin frecare. Sin.: *sactz*.

Colonne, Edouard (23 iul. 1838, Bordeaux — 28 mart. 1910, Paris), dirijor și violonist francez, fondator al „Concertelor C.” (1873), propagator al muzicii lui Berlioz și Franck.

coloratură 1. (În muzica vocală*) ornamentație bogată a liniei melodice. 2. Vocea* sopranei* care o interpretează.

Colțul copiilor, ciclul de piese pentru pian de Debussy (1906—1908).

Coman, Nicolae (n. 23 feb. 1936, București), compozitor român. Muz. simf. (*Concert pentru pian și orch.*), voc.-simf. (*Cantata Izvoarele păcii*), de cam., voc.

comă (în unele sisteme netemperate; v. temperat), un interval deosebit de mic. C. *pitagoreică* reprezintă diferența dintre înălțuirea a 12 cvinte* cu 7 octave*. C. *syntonică* (sau *didymică*) rezultă din diferența dintre terța* pitagoreică și terța naturală. În unele sisteme temperate (ex. sistemul lui Mercator), c. reprezintă a noua parte dintr-un ton* întreg; deși întâlnită în unele manuale, această noțiune (c. = 9 părți de ton) e căzută în desuetudine în raport cu sistemul temperat în vigoare.

Combarieu, Jules (3 feb. 1859, Cahors — 7 iul. 1916, Paris), muzicolog francez, fondator al *Revistei Muzicale* (1901). Studii, articole, *Istoria muzicii* (3 vol.).

Comes, Liviu (n. 13 dec. 1918, Serel, jud. Hunedoara), compozitor român. Prof. la Cons. din Cluj și București. Muz. simf. (*Sutta haiducească*), voc.-simf., de cam., voc., cor.

comică (operă ~), echivalent liric al comediei din dramaturgie. v. *buffa*, *opera*.

Comișel, familie de muzicieni români. 1. *Emilia C.* (n. 28 feb. 1913, Ploiești), folcloristă. Studii, articole, culegeri de folclor, lucrări didactice. 2. *Florin C.* (n. 10 apr. 1922, Ploiești), compozitor și dirijor român. Frate cu C. (1). *Operele (Culegătorii de stele, Soarele Londrei, Leonard, Răs-*

pîntta), muz. simf., voc.-simf., cor., voc., prelucrări de folclor.

commodo (cuv. it.), indicație pentru a se cînta comod, fără efort.

compozitor, autor al unei creații muzicale.

compoziție 1. Lucrare muzicală. 2. Tehnică și artă a creației muzicale. compresia intervalului, procedeu de modificare melodică a unui motiv* sau a unei celule*, prin micșorarea intervalului* mare care îl caracterizează.

Conacul cu stafii, operă de Moniuszko. Pr. Varșovia, 1865.

concentus (cuv. lat.) 1. Melodie bisericească gregoriană* (în sec. 7), executată de un grup care era opus unuia sau mai multor soliști. 2. Melodie corală liturgică în unison*, melismatică, ce se opune recitării solo (*accentus**).

concert 1. Execuție muzicală publică. 2. Compoziție muzicală pentru unul sau mai mulți soliști* acompaniați de orch., sau pentru orch., care dă posibilitatea instrumentiștilor de a-și demonstra virtuozitatea.

Concert eimpenses, lucrare pentru pian sau clavecin și orchestră de Poulenc (1928).

concert spiritual, audiție de muzică religioasă, în general susținută într-o biserică.

concertant, termen ce desemnează anumite compoziții în care instrumentele sînt tratate solistic.

Concerte a Conservatorului (Societatea de ~), orchestră a Conservatorului din Paris, fondată în 1828 de François Habeneck; dirijori A. Messager, Ph. Gaubert, Ch. Münch, A. Cluytens.

Concertele Colonne, orchestră fondată la Paris, în 1873, de Edouard Colonne.

Concertele Lamoureux, orchestră fondată la Paris, în 1881, de Charles Lamoureux.

Concertele Padeloup, orchestră fondată la Paris, în 1861, de Padeloup.

Concertgebouw, orchestră olandeză fondată, în 1882, la Amsterdam și al cărei mare dirijor a fost Mengelberg.

concertino (cuv. it.) 1. Compoziție muzicală de dimensiuni mai mici decât concertul*. 2. Grupul de instr. solistice din *concerto grosso*.* Sin.: soli.

Concertino, cvintet instrumental bucureștean.

concertist, interpret care susține o activitate solistică de concert.

concertmaestru, primul violonist al unei orchestre, care are și rolul de a supraveghea și coordona ansamblul de instrumentiști.

concerto grosso (cuv. it.), predecesorul concertului*, în care întregii orch. (*tutti** sau *ripieni**) i se opune un grup de soliști (concertino*).

Concertul italian, lucrare pentru clavicin solo de Bach (1735).

concluzie, ultima secțiune din expoziția* forme de sonată*.

Concone, Paolo Giuseppe Gioachino (12 oct. 1801, Torino — 1 iun. 1861, Torino), profesor italian de canto. 5 caiete de vocalize* utilizate și azi de școlile de canto*.

Concord Sonata, a doua sonată pentru pian de Charles Ives (1909—1915).

concretă (muzică ~), muzică realizată pe baza sunetelor „concrete“ (muzicale sau zgomote), prin prelucrarea lor cu ajutorul aparatului electronic; teoretician și inventator (1948) — Pierre Schaeffer; autori de muzică concretă — E. Varèse, P. Henry, O. Messiaen, P. Boulez, M. Constant.

condac, gen muzical de tip imnic, specific muzicii bizantine, apărut în sec. 5.

conduetus (cuv. lat.), formă vocală intermediară între organum* și motet*, apărută la sfârșitul sec. 12, inițial monodică, ulterior polifonică.

consequent, parte care „răspunde“ (unui antecedent*).

conservator, instituție de învățămînt muzical (de grad superior, în unele țări).

consonanță, relație între două sau mai multe sunete de înălțimi diferite, din care rezultă o sonoritate plăcută, armonioasă, care nu cere o rezolvare; *intervale consonante* — prima*, octava*, cvinta* perfectă, terțele* și sextele* mari și mici; *acorduri consonante* (v. acord). Ant. *disonanță**.

Constant, Marius (n. 7 feb. 1925, București), compozitor francez de origine română. Opera de cameră *Pygmalion*, baletele *Flautistul*, *Frica*, *Elogiul nebunii*, *Contrapunct*, *Cyrano de Bergerac*, *Paradisul pierdut*, poemul simf. *Turner*.

Constantinescu, Constantin (n. 28 oct. 1903, Trușești, jud. Botoșani), compozitor român. Muz. simf., de cam., de scenă.

Constantinescu, Dan (n. 10 iun. 1931, București), compozitor român. Muz. simf. (*Toma Alimoș*, *Partita pentru orch.*, *Concert pentru pian*, *Simf. de cameră*), de cam., voc., cor.

Constantinescu, Demnă (n. 24 aug. 1930, București), compozitoare româncă. Muz. simf., voc.-simf., de cam.

Constantinescu, Grigore (n. 5 dec. 1938, București), critic muzical român.

Constantinescu, Mihai (n. 22 aug. 1926, Chișinău), violonist și poet român.

Constantinescu, Paul (30 iun. 1909, Ploiești — 20 dec. 1963, București), compozitor, violonist și dirijor român. Prof. la Cons. din București. Membru corespondent al Academiei R.S. România. Creația sa fructifică datele folclorului și vechii muzici psaltice românești. Muz. simf. (*Concert pentru pian*, *Triplul concert pentru vl.*, *v.celșt pian*), voc.-simf. (*2 oratorii bizantine*), operă (*O noapte surtunoasă*, *Pană Lesnea Rusalim*), balet (*Nunta în Carpați*), de cam. (*Concert pentru cvartet de coarde*), voc.

Paul Constantinescu

(7 cintece din ulița noastră), cor. (Miorița); culegeri și prelucrări folclorice.

Constelația omului, oratoriu de Tiberiu Olah pe versuri de Maiakovski (1960).

Conta, Iosif (n. 14 sept. 1924, Birzava, jud. Arad), dirijor român. Prim-dirijor al Oreh. simf. a Radioteleviziunii Române. Promovează consecvent creația românească nouă.

Centele de Luxemburg, operetă în 3 acte de Lehar. Libretul de A.M. Willner și R. Bodanzky. Pr. Theater an der Wien, 12 nov. 1909.

Contesa Maritza, operetă în 3 acte de Kalman. Libretul de J. Brammer și A. Grünwald. Pr. Theater an der Wien, 28 feb. 1924.

continuo (cuv. it.) 1. Presc. pentru *basso continuo* (v. bas cifrat). 2. Asocieră a clavecinului* sau a orgii* cu v. celul sau fag. pentru întărirea vocii de bas* în structura polifonică. Instr. cu claviatură* și cel melodic erau notate împreună, respectivul portativ* conținând și cifrajul* armonic. contrabas, cel mai mare (și cel mai

grav ca sonoritate) instrument de coarde cu arcuș. Presc.: *c. bas*.

contradans, dans popular de origine engleză, apărut în sec. 16; tempo* rapid.

contradominantă, treapta a II-a a tonalității*; dominantă* dominantei. Sin.: *supratonică*.

contrafagot, instrument mai mare și cu sonoritate mai gravă (cu o octavă) decât fagotul*; cel mai grav dintre instr. de suflat de lemn. Presc.: *c. fag.* contralto (cuv. it.), cea mai gravă voce* feminină.

contrapunct 1. Simultaneitate a două sau mai multe melodii (voci*). 2. Disciplină muzicală care studiază îmbinarea vocilor. C. *dublu*, structură muzicală la două voci care își păstrează valabilitatea în cazul răsturnării vocilor. C. *triplu*, structură muzicală la trei voci care își păstrează valabilitatea în cazul răsturnării vocilor.

Contraste, trio pentru vioară, clarinet și pian de Bartók (1938).

contrasublect, melodic care contrapunctează tema* fugii*, în continuarea subiectului* sau a răspunsului*.

contratemă, melodie care apare concomitent cu tema* în lucrările de factură polifonică.

contratimp, înlocuirea prin pauză* a timpului* accentuat sau a părții accentuate a acestui timp.

cool (cuv. engl. „răcoros“), gen de jazz* apărut prin 1950, opus stilului hot* din perioada 1925—1935 și tendinței bop* din anii 1945—1947, îndreptându-se spre sonorități sobre, prin integrarea mijloacelor polifonice, a biconalității* și a altor cuceriri ale tehnicii componistice moderne.

coperto (cuv. it.), cu surdină*; la corn — prin introducerea minii în pavilion (echiv. fr. *bouché**), la timpani* și talgere* — prin acoperirea instr. cu o stofă.

Copilul și vrăjitorile, fantezie lirică în 2 părți de Ravel. Libretul de

Aaron Copland

Colette. Pr. Montecarlo, 21 martie 1925.

Copland, Aaron (n. 14 nov. 1900, Brooklyn), compozitor american. Prof. la Univ. Harvard. Muz. simf. (3 simf., *Salonul mexican*), de film, de operă, de balet (*Billy copilul*, *Rodeo*, *Primăvara apalașă*), de cam., voc.; lucrări teoretice despre muzica modernă.

Copolla, Piero (n. 11 oct. 1888, Milano), dirijor și compozitor italian. Dirijor la Scala din Milano, la Bruxelles, Londra, Oslo, Paris. Muz. de cam., simf., de operă.

Coppélla, balet în 3 acte de Leo Delibes. Libretul de Ch. Nuitter și A. Saint-Léon. Pr. Teatrul Imperial de Operă, Paris, 25 mai 1870.

cor 1. Ansamblu de interpreți vocali. 2. Piesă scrisă pentru c.(1). C. de voci egale, cor compus din voci* de același gen (de femei, bărbați sau copii). C. mixt, cor compus din voci de femei (sopran*, alto*) și bărbați (tenor*, bas*).

coral, cîntare bisericească; la catolici — c. *gregorian** (monodic); la protestanți — c. *luteran* (polifonic). corală, reuniune de cîntăreți care practică muz. pentru cor*. Un cor profesionist de mari dimensiuni.

corală (muzică ~), muzică destinată interpretării corale.

cordar, parte a instrumentelor de coarde de care se prind capetele inferioare ale coardelor*.

cordofone (instrumente ~) v. coarde. Cordoneanu, Constantin M. (pe numele adevărat *Manolescu-Cordoneanu*) (20 mai 1852, Galați — c. 1910, București), compozitor, flautist și muzicolog român. Muz. cor., de cam., lucrări didactice. Studii, articole. coregraf, creator al unui dans sau al unui spectacol de balet*.

coregrafie 1. Arta de a crea dansuri și spectacole de balet*. 2. Notarea, într-un sistem de scriere convențională, a pașilor și figurilor de dans.

Corelli, Arcangelo (17 feb. 1653, Fusignano, Ravenna — 8 ian. 1713, Roma), compozitor și violonist italian, întemeietor al școlii violonistice clasice. 12 concertii grossi*, 48 sonate a tre, 12 sonate pentru vl. și continuo*.

Corelli, Franco (n. 8 apr. 1924, Ancona), tenor italian de renume mondial.

corepetitor, pianist acompaniator care îndrumă pe interpreți în timpul pregătirii unor lucrări muzicale.

corlamb, ritm corespunzător piciorului de vers compus din patru silabe, două scurte încadrate de două lungi. Coriolan, uvertură (op. 62), scrisă

Arcangelo Corelli

de Beethoven, în 1807, pentru drama lui Henri Collin.

corn (c. francez), instrument de suflat din alamă, transpozitoriu*, acordat frecvent în fa. Presc. H (de la germ. *Horn*).

corn englez, instrument de suflat din lemn din familia oboiului*, transpozitoriu*, acordat în fa. Presc.: c.i. (de la it. *corno inglese*).

cornamusa (cuv. it.) v. cimpoi.
Cornea-Ionescu, Alma (21 mai 1900, Budapesta — 19 iul. 1976, Timișoara), compozitoare și pianistă româncă. Activitate concertistică. Muz. de cam., voc., cor., piese didactice, studii (*Pianul, aria și măștrii lui; Tiberiu Brediceanu*), cronici muzicale.
Cornelius, Peter (24 dec. 1824, Mainz — 26 oct. 1874, Mainz), compozitor, critic muzical și poet german. Opere (*Bărbierul din Bagdad, Cidul*), muz. voc.-simf., cor., voc.

cornemuse (cuv. fr.) v. cimpoi.

corno inglese (cuv. it.) v. corn englez.

Cornul minunat al băiatului, ciclu de lieder-uri de Mahler (1899).

coroană, semn așezat deasupra sau dedesubtul unei note*, marcând libertatea interpretului de a mări valoarea* acesteia după dorință. Sin.: *fermata*.

corp de balet 1. Totalitatea balerinelor dintr-un teatru de operă, operetă, estradă. **2.** Într-un spectacol, grup de dansatori care are un rol similar corului din operă

Cortot, Alfred (25 sept. 1877, Nyon-Elveția — 15 iun. 1962, Lausanne), pianist, pedagog și dirijor francez. Fondator al Concertelor C.; a format, în 1907, un trio celebru cu Thibaud și Casals; a cântat cu Enescu. Prof. la Cons. din Paris, fondator al Școlii Normale de muz. Pianist de notorietate internațională. Remarcabil intrepert al lui Chopin, Schumann, Debussy. Vol.: *Muzica franceză pentru pian; Chopin*. Concerte în România.

Alfred Cortot

corzi, denumire pentru secțiunea orchestrei* simfonice care cuprinde instrumentele de coarde* cu arcuș. **Così fan tutte**, operă bufă în 2 acte de Mozart. Libretul de Lorenzo da Ponte. Pr. Burgtheater, Viena, 26 ian. 1790.

Cosma, Lucia (13 sept. 1875, Beiuș — 11 iun. 1972, Sibiu), soprană româncă, cîntăreață de operă și pedagogă.
Cosma, Octavian Lazăr (n. 15 feb. 1933, Tresnca, jud. Sălaj), muzicolog român, preocupat de creația națională. Articole, studii. Vol.: *Opera românească; Oedipul enescian; Hronicul muzicii românești* (4 vol.).
Cosma, Sofia (n. 1 nov. 1916, Smorgon, Rusia), pianistă româncă.
Cosma, Viorel (n. 30 mart. 1923, Timișoara), muzicolog român. Studii, cronici. Vol.: *Ion Vidu; Ciprian Porumbescu; Figuri de lăutari; Teodor Burada; Nicolae Fillimon; Muzicieni români-Lexicon*.

Costescu, Ioan (2 sept. 1860, Ismail — 2 apr. 1935, București), compozitor român. Muz. cor., lucrări didactice.

Costescu-Duca, Aurel (4 mai 1888, Buzău — 9 aug. 1955, București), bariton român, cîntăreț de operă. Carieră internațională.

Costescu-Duca, Victoria (n. 27 sept. 1899, Agnita), soprană româncă, cîntăreață de operă.

Costin, Maximilian (11 aug. 1888, Piatra Neamț — 24 aug. 1938, București), muzicolog și violonist român. Fondator al revistei *Muzica* (1916) și al Societății „Amicii muzicii”. Lucrări didactice, studii și transcripții pentru vl., traduceri. Vol.: *Vioara, maeștrii și arta ei*; *George Enescu*.

Costin, Teodor (n. 22 dec. 1923, Petrești, jud. Iași), dirijor român. cotillon (cuv. fr.), dans francez din sec. 18, asemănător contradansului*. Cottescu, Panait Victor (19 nov. 1908, Focșani — 4 iul. 1965, București), regizor de operă român.

Coșofana honșă, operă în 2 acte de Rossini. Libretul de G. Gherardini. Pr. Milano, Scala, 31 mai 1817.

Couperin, familie de compozitori francezi. 1. *Louis C.* (1626—1661), organist la Saint-Gervais din Paris. 2. *François C.* (1631—1698). Frate cu C. (1). 3. *Charles C.* (1638—1679). Frate cu C. (1) și C. (2). 4. *François C.* (supranumit „Le Grand”) (10 nov. 1668—12 sept. 1733), clavecinist al curții, organist al Capelei Regale. Fiul lui C. (3). 2 *Mise** pentru orgă, 14 motete*, 3 *Leçons de ténébres*, 27 suite* (*ordres*) pentru clavecin, muz. instr. (*Apoteoza lui Corelli*, *Apoteoza lui Lully*, *Naștutle*), lucrări teoretice (*Arta interpretării la clavecin*).

François Couperin

courante (cuv. fr.), dans francez în mișcare rapidă, introdus în suita* preclasică (în sec. 18), între alemandă* și sarabandă*.

Covent Garden, teatru de operă londonez, inaugurat la 7 dec. 1732 cu *Opera cerșetorilor*.

Cozighlan, Varujan (n. 7 ian. 1936, Constanța), violonist român. Prim concertmaestru al Filarmonicii „George Enescu”.

Craft, Robert (n. 20 oct. 1923, Kinston), dirijor american, renumit interpret al muzicii contemporane; colaborator și prieten al lui Stravinski, a publicat câteva volume dedicate acestuia.

Crai nou, operetă de Ciprian Porumbescu. Libretul după V. Alecsandri. Pr. Gimnaziul Român, Brașov, 27 feb. 1882.

Cramer, Jean-Baptiste (24 feb. 1771, Mannheim — 16 apr. 1858, Londra), pianist, pedagog și compozitor german. 105 sonate, variațiuni, rondouri pentru pian, lucrări didactice. Crăciunescu, Dumitru (8 oct. 1905, Turnu-Severin — 12 sept. 1967, București), compozitor și dirijor român. Muz. de cam., cor., pentru fanfară. Crăsnaru, Gheorghe (n. 30 aug. 1941, București), bas român, cântăreț de operă, lied și concert. Un foarte vast repertoriu, numeroase creații de roluri în pr. sau p.a. ale operelor și oratoriilor contemporane.

Creațiunea 1. Oratoriu în 3 părți de Haydn (1797). Libretul Lidley, după *Paradisul pierdut* de Milton. P.a. Viena, Teatrul Kärntnertor, 19 mart. 1798. 2. Balet de Milhaud. Pr. Paris, Baletetele Ruse*, 25 oct. 1923.

Credo, partea a treia a misei*.

Cremer, Robert (26 oct. 1889, București — 22 iul. 1928, București), compozitor român. Opera *Dianc de Poitiers*, muz. voc.-simf., de cam., voc. Cremona, mic oraș italian, celebru prin școala de lutieri* care a înflorit acolo în sec. 16—18 (familiile Amati, Stradivari, Guarneri).

erescendo (cuv. it.), mărirea progresivă a intensității* pe un sunet sau un fragment muzical; presc. *crasc.*; se notează și printr-un unghi ascuțit cu deschiderea spre dreapta.

Crespin, Regine (n. 1927, Marsilia), cântăreață franceză, remarcabilă interpretă a rolurilor de soprană din *Tosca*, *Lohengrin*, *Parsifal*, *Cavalerul Rozelor*.

eretic, ritm corespunzător piciorului de vers format din 3 silabe, una scurtă încadrată de două lungi.

Crețoiu, Valentina (n. 12 mart. 1909, București), soprană româncă, cântăreață de operă.

Crețu, Gheorghe v. Mugur, Gh. I. Cristescu, Mireea (n. 22 nov. 1928, Brașov), dirijor român. Dirijor permanent al Filarmonicii „George Enescu” din București.

Cristinoiu, Ion (n. 26 ian. 1942, București), compozitor și percuționist român. Muz. ușoară.

Cristoforeanu, Florica (16 mai 1887, Rimnicul Sărat — 1 mart. 1960, Rio de Janeiro), soprană româncă renumită pentru interpretările rolurilor principale din operele *Tosca*, *Boema*, *Madame Buterfly*, *Manon*, pe scenele unor mari teatre din Europa și America de Sud.

Florica Cristoforeanu

Crișan, Ion (n. 10 dec. 1913, Vladimirovac, R.S.F. Iugoslavia), compozitor român. Muz. simf., voc.-simf. (cantata *Stecele lui Octombrie*), de cam., cor, voc.

Croitoru, Ion (n. 11 mart. 1884, Bogza-Buzău), compozitor și dirijor român. Muz. cor., lucrări didactice. cromatic, termen care definește o structură în care predomină semitonurile*. *Gamă e.*, gamă* formată din succesiunea a 12 sunete, la distanță de semiton. *Interval e.*, interval* format între o treaptă* a gamei diatonice* și aceeași sau altă treaptă alterată (v. alterație). *Instrument e.*, instr. care poate emite sunetele gamei e.

cromaticism, structură melodică în care predomină intervalele cromatice* (v. cromatizare). Ant.: *diatonism**.

eromatizare, alterare (v. alterație) suitoare sau coboritoare a sunetelor gamei* diatonice*.

Croner, Daniel (22 mart. 1656, Brașov — 24 apr. 1740, Hălchiu—Brașov), compozitor și organist din Transilvania. Muz. pentru orgă (*Tabulatura fugarum, preludiorum, canzonarum, toccatarum et phantasiarum*).

Cruz, Ivo (n. 19 mai 1901, Corumba-Brazilia), compozitor și dirijor portughez. Director al Cons. din Lisabona, fondator al Societății „Renascimento musical” (1923). Muz. simf., de cam., voc. Concerte în România. eruză, secțiune a formulei ritmice care posedă accentul principal. Ant.: *anacruză**.

Csiki, Boldizsar (n. 3 oct. 1937, Tg. Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Muz. simf. (3 piese pentru orch., *Preludiu, Fugă, Postludiu*), voc.-simf. (*Suită de cîntece populare ceangăiești*), muz. de cam., voc., cor.

Cuclin, Dimitrie (24 mart. 1885, Galați — 7 feb. 1978, București),

Dimitrie Cuclin

Cezar Cui

compozitor, estetician și muzicolog român. Prof. la Cons. din București, la City Conservatory of Music și la Brooklyn College of Music din New York. 18 simf., opere (*Soria, Traian și Dochia, Agamemnon, Bellerophon, Meleagridele*), balet (*Tragedie dans la forêt*), muz. de cam. Lucrări didactice (*Tratat de estetică muzicală, Tratat de forme muzicale, Tratat elementar de muzică*), studii, eseuri, traduceri.

Cucu, Gheorghe (11 feb. 1882, Puești-Tirg, jud. Vaslui — 24 aug. 1932, București), compozitor, dirijor și folclorist român. Prof. la Cons. din București. Muz. voc., cor. (*Frumosul vine pe apă, Haz de necaz*), armoni-

Gheorghe Cucu

zări și prelucrări de folclor (*Colinde pop.*), culegeri de folclor (*318 colinde muntenești*).

Cui, Cezar Antonovici (18 ian. 1835, Vilno — 26 mart. 1918, Petrograd), compozitor și critic muzical rus. Membru al Grupului celor cinci*. 10 opere, muz. simf. (patru suite), de cam. (patru cvartete de coarde), cor., voc.

cuie (la instrumentele cu coarde*), tije de lemn sau metal care fixează coardele* și prin a căror ardusire acestea se acordează (v. acordare). Culegătorii de stele, operetă în 3 acte de Florin Comișel. Libretul de Paul Mihail Ionescu și Bogdan Căuș. Pr. București, Teatrul de Operetă, 3 mart. 1954.

culisă, partea mobilă a tubului trombonului* (îndoită în formă de „u“), prin a cărei alunecare se modifică dimensiunea coloanei de aer și, deci, înălțimea* sunetului.

cult (muzică de ~), muzică bisericască (scrisă pentru a întovărăși serviciul religios).

Cununa, cîntec popular românesc legat de obiceiurile de vară (seceriș).

cuplet 1. Piesă satirică în care toate strofele textului se cîntă pe aceeași melodie. 2. Parte a unui cîntec pe care se cîntă toate strofele. 3. Secțiune a rondo*-ului care nu se repetă,

spre deosebire de refrenul* cu care alternează.

Curtea veche, balet în 2 tablouri de Mihail Jora pe libret propriu (1947). Cuceanu, Eugen (28 dec. 1900, Deva — 18 mart. 1968, Timișoara), compozitor și violonist român. Fondator al Cvartetului de coarde „Eugen C.” din Timișoara. Muz. simf. (3 suite, *Concert pentru v.cel*, *Concert pentru vl.*), voc.-simf., de cam., cor., voc., lucrări didactice.

cutie de rezonanță (la instrumentele cu coarde*), cutie de lemn care amplifică sunetele.

cvartă, interval care cuprinde patru trepte*. Tipuri diatonice*: c. *perfectă* (cuprinde două tonuri* și un semiton*), c. *mărită* (cuprinde trei tonuri — v. triton).

cvartet 1. Formație alcătuită din patru interpreți. 2. Compoziție pentru c.(1). 3. C. de coarde — formație de muz. de cam. compusă din vl. I, II, violă și v.cel.

Cvartetul harpelor, Cvartetul de coarde op. 74 de Beethoven.

Cvartetul negrilor, cvartetul op. 96 de Dvořak (1893).

Cvartetul pentru sfârșitul timpului, cvartet pentru vioară, clarinet, violoncel și pian de Messiaen (1941).

cvartolet, diviziune ritmică excepțională într-un metru* ternar*; patru note în loc de trei.

cvartsectacord, răsturnarea* a doua a acordului de trei sunete (v. acord).

cvintă, interval care cuprinde 5 trepte. Tipuri diatonice: c. *perfectă* (cuprinde trei tonuri* și un semiton*);

c. *micșorată* (cuprinde trei tonuri, fiind egală cu cvarta mărită — v. triton).

cvintet 1. Formație alcătuită din cinci interpreți. Specii: C. de coarde, c. de suflători, c. cu pian. 2. Compoziție pentru c.(1). 3. C. de coarde — grupul coardelor* din orch. simf. (vl. I, vl. II, viole, v.cel., c. bași). cvintolet, diviziune ritmică excepțională într-un metru* binar* (cinci note în loc de patru) și ternar (cinci note în loc de trei).

cvintsectacord, răsturnarea* întâia a acordului de septimă* (v. acord).

cymbales (cuv. fr.) v. talgere.

Czernohorsky, Bohuslav (16 feb. 1689, Nymburk — 1 iul. 1742, Graz), compozitor și organist ceh, cunoscut în Italia sub numele *Padre Boemo*. Muz. cor. și pentru orgă.

Czerny, Karl (20 feb. 1791, Viena — 15 iul. 1857, Viena), compozitor și pianist austriac, elev al lui Beethoven. Celebru prof. de pian (între elevii săi: Liszt). Peste 800 de piese pentru pian, lucrări didactice (*Școala vitezei*; *Școala virtuozului*).

Czyffra, György (n. 5 nov. 1921, Budapesta), pianist francez de origine ungară. Carieră internațională.

Ça ira, cîntec revoluționar din timpul Revoluției burghize franceze, pe versurile poetului Landré și melodia unui vechi contradans*.

Ça n'aura pas le Prix Nobel (*Nu va primi premiul Nobel*), operă în 3 părți de Aurel Stroe. Libretul de Paul Sterian (1969).

D

d 1. Denumirea, în notația* literală, a sunetului *re*.* 2. Majuscula D, notație presc. pentru tonalitatea* *D-dur* (*Re* major); minuscula d, notație presc. pentru tonalitatea *d-moll* (*re* minor). 3. Prese. pentru dominantă*. da capo (cuv. lt. „de la început, de la capăt“), indicație pentru repetarea unei piese de la începutul ei. Presc. *D.c.*

Dacian, Ion (n. 11 oct. 1911, Saschiz, jud. Mureș), tenor român, Artist al Poporului, reprezentant de frunte al Teatrului de Operetă din București. Carieră internațională.

Dacosta, Jeanine (n. 19 mart. 1923, Bordeaux), pianistă franceză.

daclii, ritm corespunzător piciorului de vers compus din trei silabe: una lungă urmată de două scurte.

daif, instrument popular de percuție întâlnit în republicile transcaucaziene.

dalra (dairea), instrument popular de percuție folosit în Transcaucazia. Se întâlnește și în Dobrogea.

Dalayrac, Nicolas (8 iun. 1753, Mexret — 26 nov. 1809, Paris), compozitor francez. 58 opere comice, cvar-tete.

Dallam, familie de constructori de orgi din Anglia. 1. **Thomas D.** a construit în 1613 o orgă pentru catedrala Westminster. 2. **Robert D.** (1602, Lancaster — 31 mai 1665, Oxford) a construit orgile pentru catedralele York și Saint Paul din Londra.

Dallapiccola, Lulgi (3 feb. 1904, Plisino — 19 feb. 1975, Florența) compozitor și pianist italian. Prof. la Cons. din Florența. Turnee internaționale ca pianist. Adept al dodecafoniei. Opere (*Zbor de noapte* după Saint-Exupéry, *Prizonierul*), oratoriul *Job*, 2 studii pentru orch., muz. cor. (*Requiescant!*), pentru pian, voc. dai *segno* (cuv. it.), notație prin care se indică reluarea unei piese sau a unui fragment de la un anumit punct, marcat printr-un semn special.

Dama de pică, operă în 3 acte de Cealikovski. Libretul de M. Cealkovski și de compozitor, după Pușkin. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 7 dec. 1890.

Damașlunea lui Faust, legendă dramatică în 4 părți pentru soliști, cor și orchestră de Berlioz. Pr. Paris, Opera Comică, 6 dec. 1846.

Damrosch, familie de muzicieni americani de origine germană. 1. **Leopold D.** (22 oct. 1832, Poznan — 15 feb. 1885, New York), violonist la curtea din Weimar pe vremea lui Liszt. Fondează în 1871, la New York, Societatea Simf. Muz. pentru orch., de cam., cor. 2. **Walter Johannes D.** (30 ian. 1862, Wroclav — 22 dec. 1950, New York), dirijor și compozitor. A fondat Compania de operă „D.“. Consilier muzical al NBC. Opere, muz. de cam.

Dancela, Jean Charles (19 dec. 1818, Bagnères de Bigorre — 9 nov. 1907, Tunis), violonist francez, fondator al

unui cvartet. Metodă și piese pentru vl.

Danco, Suzanne (n. 22 ian. 1914, Bruxelles), soprană belgiană. Carieră internațională.

Dandara, Liviu (n. 3 dec. 1933, Miorcani, jud. Botoșani), compozitor român. Muz. voc.-simf. (cantatele 1907, *Construcție*), simf. (*Sinfonietta lirica, Expresii umane*), de film, de cam., cor., voc., electronică.

Danga, Gheorghe (1 oct. 1905, București — 5 nov. 1959, București), compozitor român, dirijor al corului Radio (1949—1959). Muz. cor.

Danielescu, Ioan Cristu (28 dec. 1884, Ploiești — 28 sept. 1966, Ploiești), compozitor român. Muz. cor., voc.

Danovsehi, Oleg (n. 1917, Vosnesensk, U.R.S.S.), dansator și coregraf român. Mastru de balet la Opera Română din București. Autor al unor montări expresive și elegante din repertoriul universal și românesc.

Dans macabru, piesă simfonică de Saint-Saëns (1875).

Dansurile polovjiene, balet (tabloul cu același nume) din opera *Cneazul Igor* de Borodin. Coregrafia M. Fokin. Pr. Théâtre du Châtelet, Paris, 19 mai 1909.

Dante (*Simfonia ~*), simfonie programatică de Liszt (1856), după *Divina Commedia* de Dante.

Daphnis și Chloe, balet de Ravel. Libretul după Longos. Coregrafia M. Fokin. Pr. Théâtre du Châtelet, Paris, 8 iun. 1912.

Daquin (D'Aquin), Louis-Claude (4 iul. 1694, Paris — 15 iun. 1772, Paris), compozitor francez, organist al Curții. Piese pentru clavecin.

Darlée, Hariclea (pe numele adevărat, *Hariclea Hartulary*) (10 iun. 1860, Brăila — 10 ian. 1939, București), soprană româncă. Debut la Opera Mare din Paris, în *Faust* (1888). A creat la premieră rolul titular din *Tosca*. A militat pentru înființarea teatrului românesc de operă.

Darlée, Ion v. Hartulary-Darlée Ion.

Hariclea Darlée

Dargillières, familie franceză de fabricanți de instrumente care a avut un rol important în construcția orgilor* din epoca Renașterii. Cel mai important: *Antoine D.* (m. 1572), constructor al orgii Capelei Regale din Paris.

Dargomijski, Alexandr Sergheevici (14 feb. 1813, Tula — 17 ian. 1869, Petrograd), compozitor rus. A influențat puternic dezvoltarea școlii muzicale ruse, îndeosebi prin înfruntarea pe care a avut-o asupra Grupului celor 5*. Opere: *Rusalka, Oaspelele de piatră*.

Daumen (cuv. germ. „degetul mare“), indicație și semn pentru apăsarea coardei (la v.cel și c.bas) cu degetul mare (în afară de apăsarea obișnuită, executată de celelalte 4 degete).

David, Ferdinand (19 ian. 1810, Hamburg — 14 iul. 1873, Kloster, Elveția), compozitor și violonist german, director la Gewandhaus*. Simf., concerte pentru vl. A editat *Die hohe Schule des Violonspiels* — celebră culegere de sonate vechi.

David, Johann Nepomuk (n. 30 nov. 1895, Eferding), compozitor austriac. Director al Cons. din Leipzig și la Mozarteum-Salzburg.

Davidov, Karl (17 mart. 1838, Goldingen — 25 feb. 1889, Moscova), compozitor și violoncelist rus. Solist la Gewandhaus, apoi director al Cons.

Claude Debussy

din Petrograd. Muz. simf., 4 concerte pentru v.cel, muz. de cam.

Dăscălescu, Camelia (n. 22 ian. 1921, Iași), compozitoare româncă. Muz. ușoară.

Debora și Jaéle, dramă în 3 acte de Pizzetti. Libretul compozitorului. Pr. Scala din Milano, 16 dec. 1922.

Debussy, Claude-Achille (22 aug. 1862, St. Germain en Laye — 25 mart. 1918, Paris), compozitor, pianist, dirijor și critic muzical francez. Premiul Romei (1884). Unul dintre marii creatori francezi, reprezentant al impresionismului, novator în domeniul formei, ritmicii, armoniei și orchestrației. Contribuții esențiale la dezvoltarea impresionismului muzical. Opera *Pelléas și Melisande* (1902), piesele simf.: *Marea*, *Preludiu la după amiaza unui faun*, *Nocturne pentru orch.*, *Imagini*; oratoriul *Martiriul Sf. Sebastian*; *Cvartet de coarde*; *24 de preludii*, *12 studii pentru pian*; muz. voc.

Decebal, operă în 4 acte de Gheorghe Dumitrescu, pe libret propriu. Pr. Opera Română, București, 4 oct. 1969.

decimă 1. Interval compus (terță* peste octavă*) care cuprinde 10 trepte. Tipuri diatonice*: d mare, d mică. 2. Treapta a zecea de la o treaptă dată.

decimolet, diviziune ritmică excepțională în metru* binar* (10 note în loc de 8) și în metru ternar* (10 note în loc de 9).

deciso (cuv. it.), cu hotărîre, cu curaj.

decrescendo (cuv. it.), termen care indică scăderea treptată a intensității unui sunet sau a unui fragment melodic (presc.: *decresc.*); se notează și printr-un unghi ascuțit, cu deschidere spre stînga.

Deda, Edmond (n. 23 apr. 1921, București), compozitor român de muzică ușoară. Autorul vol. *Parada muzicii ușoare românești*.

de dol, joc popular răspîndit în special în Banat.

Defay, Jean Michel (n. 18 sept. 1932, St. Maudé), compozitor francez. *Psalm*, *Cvartet pentru tromboni*, *Concertino pentru vl.*

Defossez, René (n. 4 oct. 1905, Spa), compozitor și dirijor belgian. Director muzical la Teatrul De la Monnaie-Bruxelles. Simf., *Variațiuni pentru orch.*, piese corale. Concerte în România.

Degeyter, Pierre (8 oct. 1848, Gand, Belgia — 27 sept. 1932, St. Denis, Paris), compozitor francez de origine belgiană. Autorul *Internaționalei**.

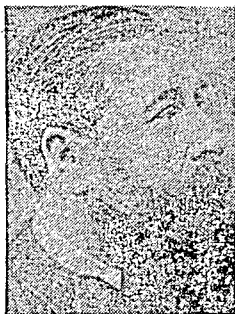
Delage, Maurice (13 nov. 1879, Paris — 21 sept. 1961, Paris), compozitor francez. *Patru poeme hinduse*, *Baletul viitorului*, muz. pentru orch., *Contre*; *Rimes* și *Le Bateau ivre* (Rimbaud).

Delalande, Michel Richard v. Lalande.

Delaunay, Charles (n. 19 ian. 1911, Paris), muzicolog francez specializat în jazz, director al revistei *Jazz-hot*. Delavrancea, Cella (n. 2 dec. 1887, București), pianistă, pedagog și critic muzical român.

deilberato (cuv. it.), cu hotărîre.

Delibes, Léo (21 feb. 1836, St. Germain-du-Val — 16 ian. 1891, Paris), compozitor și critic muzical francez. Opera *Lakmé*, baletul *Coppelia*.

Léo Delibes

Deliciae basilienses, Simfonia a IV-a de Honegger (1946).

Delius, Frederik (20 ian. 1862, Bradford — 10 iun. 1934, Grez sur Loing), compozitor englez. Opere, concerte, muz. cor (*Missa vieșii*), muz. de cam., melodii.

Delmar, Florentin (pseud. lui Milea Florian) (n. 8 apr. 1917, Focșani), compozitor român. Muz. ușoară, de scenă, de film.

Delmas, Marc (28 mart. 1885, St. Quentin — 30 nov. 1931, Paris), compozitor și muzicolog francez. Premiul Romei (1919), 6 opere, *Requiem*. Monografiile despre Bizet, Charpentier, Massenet.

Delvincourt, Claude (12 ian. 1888, Paris — 5 apr. 1954, Grosseto), compozitor francez. Premiul Romei (1913). Director al Cons. din Versailles și Paris. Opera *Bal venețian*, baletul *Lucifer*, muz. pentru pian.

Demarquez, Susanne (5 iul. 1899, Paris — 1965, Paris), compozitoare și muzicolog francez. Muz. de cam. Studii despre Purcell, Villa Lobos, De Falla.

Demetriad, Alexandru (n. 28 mart. 1903, Putlni, jud. Bacău), pianist român cu predilecție către repertoriul romantic.

Demetriad, Noru (n. 16 dec. 1915, Plenița, jud. Dolj), compozitor român. Muz. ușoară.

Demozela Măriuța, balet în 3 tablouri de Mihail Jora. Libretul de Apri-liana Medianu și Floria Capsali. Pr. București, Opera Română, 5 oct. 1942.
Demus, Jörg (n. 2 dec. 1916, St. Pöl-ten), pianist austriac de notorietate internațională.

Dendrino, Gherase (3 sept. 1901, Turnu Măgurele — 6 ian. 1973, Bucu-rești), compozitor român. Opere (*Lăsați-mă să cînt*, *Lysistrata*), muz. de film, ușoară.

Densitate 21,5, piesă pentru flaut de Varêse (1936).

Denza, Luigi (24 feb. 1846, Castell-mare — 26 iun. 1922, Londra), compozitor italian. Prof. la Academia Regală de Muzică din Londra. Opera *Waltenstein*, 600 de cântonete (celebra *Funiculi-Funicula*).

Deriejeanu, George (n. 8 mai 1918, București), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Balada eroului*), cor.

Dermota, Anton (n. 4 iun. 1910, Kropa, Iugoslavia), tenor austriac. Debut la Opera din Viena (1936). Specialist în creații mozartiene. Spec-tacole în România.

Derveaux, Constant v. Castrișanu, Constantin.

des, denumire, în notația* literală, pentru sunetul *re** *bemol**.

deses, denumire, în notația* literală, pentru sunetul *re** *dublu bemol**.

Désormière, Roger (13 sept. 1898, Vichy — 25 oct. 1963, Paris), diri-jor francez. Interpret specializat în creația sec. 20.

Dessau, Paul (n. 19 dec. 1894, Ham-burg), compozitor și dirijor german din RDG. Cantate, 1 simf., muz. de cam., de scenă (în special pentru piesele lui Brecht).

destramente (cuv. it.), ușor, vioi, cu agilitate.

destrezza (cuv. it.), agilitate.

Deșerturi, lucrare pentru suflători, pian, percuție și bandă magnetică de Varșe (1954).

Deșteptarea păsărilor, lucrare pentru pian și orchestră de Messiaen (1953). *détaché* (cuv. fr.) (la instrumentele de coarde* cu arcuș), executarea fiecărei note printr-o mișcare a arcușului în sus și în jos alternativ; *grand d.* — aceeași semnificație, fiecărei note rezervându-i-se însă întreaga lungime a arcușului.

deux (cuv. fr. „doi”). Expresia *à d. mains* — la 2 mâini; *à d.*, v. *a due*.

dezvoltare 1. Tratare melodicoritmică a unui motiv*, a unei teme*, pe parcursul unei compoziții muzicale. 2. (În fugă*) episodul de după expunerea subiectului*. 3. (În forma de sonată*) secțiunea ce urmează expoziției* și precede repriza*.

dha, a șasea notă a gamei* indiene.

di, a patra notă a gamei* bizantine.

Diabelli, Anton (6 sept. 1781, Mattsee — 7 apr. 1858, Viena), compozitor austriac. Mise, sonate pentru pian, un vals (pe baza căruia a scris Beethoven *33 variațiuni op. 120*), lucrări pentru pian cu caracter pedagogic.

diabolus în muzica (expr. lat.), denumire a cvartei* mărite sau a cvintei* micșorate (v. triton) în teoria muzicală din evul mediu, determinată de dificultatea intonării și de puternicul ei caracter disonant.

diafonie 1. (În Grecia antică) termen prin care se desemnau intervalele* disonante (v. disonanță) — în opoziție cu *simfonia* (cuv. gr. *symphonia*) care cuprindea intervalele consonante (v. consonanță). 2. Formă primitivă de polifonie, în sec. 9—12; *organum** la două voci.

Diaghilev, Serghei Pavlovici (31 mart. 1872, Novgorod — 19 aug. 1929, Veneția), conducător al trupei Balletele Ruse* (pentru care au compus Stravinski, Debussy, R. Strauss, De Falla, Prokofiev, Poulenc, Satie, Milhaud).

Dialogurile carmelitelor, operă de Poulenc. Pr. Milano, Scala, 26 iun. 1957.

Diamond, David Leo (n. 9 iul. 1915, Rochester), compozitor american de origine austriacă. Piese simf., muz. de cam., de film.

diapazon 1. Ambitus*. 2. Instr. muzical ce emite un singur sunet (*la*), utilizat ca etalon pentru acordare*. 3. În muzica greacă antică, octavă*. diatonism, grupare de sunete care păstrează nealterate elementele scării muzicale naturale, formate din tonurile* și semitonurile* pe care aceasta le cuprinde. Ant. *chromatism**.

dieteu muzical, disciplină a didacticii muzicale în cadrul cursului de teorie muzicală. Se solicită elevilor să transcrie după auz un text muzical.

Dido și Aeneas, operă în 3 acte și un prolog de Purcell. Libretul de N. Tate, după *Eneida* lui Virgiliu. Pr. Școala de fete din Chelsea-Londra, 1689.

Didona, poem simfonic de Alfred Alessandrescu (1911).

Diepenbrock, Alphons (2 sept. 1862, Amsterdam — 5 apr. 1921, Amsterdam), compozitor, reprezentant de frunte al școlii muzicale olandeze alături de Zweens și Wagenaar. Muz. de scenă, de cam.

Dies irae (lat. „Ziua miniei”), primele cuvinte ale unei secvențe*, introduse în 1249 în *Missa pro defunctis* (recviem*). Melodia D.I. a fost folosită ca temă* de către Berlioz (*Simfonia fantastică*), Liszt (*Simfonia Danie*), Saint-Saëns (*Dans macabru*), Ceaikovski (*Suita a 3-a pentru orch.*), Rahmaninov (*Insula morților*), Respighi (*Pinii din Roma*), Williams (*5 portrete din epoca lui Tudor*) ș.a.

diez, semn de alterație* indicând urcarea cu un semiton* a notei pe care o precede.

digitație, repartizare a degetelor pe taste*, coarde* sau clapele instrumentelor de suflat în vederea interpre-

tării unei piese muzicale în optime condiții tehnice.

diletant, persoană neprofesionistă care practică muzica pentru propria plăcere. Sens peiorativ când se aplică unui interpret profesionist: lipsă de soliditate a meșteșugului. Sin. *amator*.

diluendo (cuv. it.), slăbind treptat sunetul.

Dima, Gheorghe (28 sept. 1847, Brașov — 4 iun. 1925, Cluj), compozitor, dirijor și pedagog român. Primul Director al Cons. din Cluj care azi îi poartă numele, animator al vieții muzicale din Transilvania. Unul dintre primii maeștri ai polifoniei corale românești. Creator de muz. voc.-simf. (baladele *Mama lui Ștefan cel Mare*; *Groza*), cor. (10 caiete de cîntece pop. românești), voc. (primul caiet, *Lieder und Gesänge*, tipărit la Leipzig), lucrări didactice.

Dimineața, Simfonia nr. 6 în re major de Haydn (1761).

dîmînuaire, micșorarea proporțională de 2, 3, 4 etc. ori a duratei fiecărei note* și a fiecărei pauze* în reluarea unei teme* sau unui motiv*; d. este procedeeul opus augmentării*; d., ca și augmentarea, reprezintă un mijloc de dinamizare a discursului muzical. **dîmînuedo** (cuv. it.), indicație conform căreia un pasaj muzical trebuie

interpretat cu scăderea treptată a intensității* sunetelor. Sin.: *decrescendo**.

Dimitrescu, Constantin (7 mart. 1847, Blejoi, jud. Prahova — 9 mai 1928, București), compozitor și violoncelist român, unul din principalii promotori ai muzicii de cameră în România. A scris primele cvartete și primele concerte instr. românești; a înființat primul cvartet de coarde din România. Piese pentru v.cel și pian (*Dans sărănesc*, *Serenada română*), *Concert pentru v.cel*, 7 cvartete, muz. cor., v.

Dimitrescu, Ivan (Glovanl) (30 dec. 1860, Iași — 3 mart. 1913, Londra), tenor român. Debut în 1895, în prima formație românească de operă. Carieră internațională.

Dimitriu, Florica (n. 8 dec. 1915, Iași), compozitoare și dirijoare românească. Muz. voc.-simf. (*Cantata Partidului*, *Cîntec pentru viață nouă*), simf. (*Dansuri moldovenești*), de cam., cor. și voc.

Din casa morților, operă în 3 acte de Janáček după Dostoievski. Pr. Brno, 12 apr. 1930.

Din viața mea, cvartet de coarde în mi minor de Smetana (1876).

dînamieă, termen ce înglobează totalitatea noțiunilor legate de intensitatea* sonorității muzicale. V. *nuanță*.

Dinicu, familie de muzicieni români. 1. **Dimitrie A. D.**, (13 iun. 1868, București — 11 apr. 1936, București), dirijor, violoncelist, compozitor și pedagog. Conducătorul Orch. simf. a Ministerului Instrucțiunii Publice. *Largă activitate solistică*. 2. **Dimitrie Gh. D.** (5 mai 1898, București — 5 feb. 1964, București), violoncelist și pedagog. Rector al Cons. din București. Lucrări didactice (*Metodă de v.cel*, *Studiul v.celului*). 3. **Grigoraș, D.** (3 apr. 1889, București — 28 mart. 1949, București), violonist și compozitor. Interpret virtuoz al muzicii populare. Turnee internaționale. *Hora staccato* (aranjament J. Heifetz;

Gheorghe Dima

orchestrația P. Vladigherov), muz. pentru vl. și pian.

Dinleu, Sile (n. 10 dec. 1919, Bacău), dirijor și compozitor român de muzică ușoară.

Din lumea nouă, *Simfonia a IX-a*, op. 95, de Dvořák (1893).

Dinu, Stellan (n. 12 apr. 1912, Sălcile-Prahova), dirijor și compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Cantata Armatei*), simf. și cor.

dirijor 1. Artă a conducerii unui ansamblu în procesul interpretării.

2. Disciplină care studiază tehnica acestei arte.

dirijor, conducător al unui ansamblu muzical, principalul responsabil al interpretării formației pe care o îndrumă.

dis, denumire, în notație* literală, a sunetului *re* diez**.

dise, placă de material plastic pe care sînt gravate înregistrările sonore.

discant 1. (În primele compoziții polifonice) linie melodică situată deasupra melodiei date (*cantus firmus**). 2. (În polfonia sec. 15—16) vocea* superioară. 3. Jumătatea de sus a claviaturii*.

disls, denumire, în notație* literală, a sunetului *re* dublu diez**.

disonanță, relație între sunete de înălțimi diferite care, ascultate în același timp, produc o senzație de instabilitate și care în mod firesc cer rezolvarea în consonanță*.

disonare, executare eronată (falsă) a înălțimii* unui sunet.

Distratul, *Simfonia nr. 60 în do major* de Haydn (1775).

Dittersdorf, Karl Ditters von (2 nov. 1739, Viena — 24 oct. 1799, Neuhoř, Boemia), compozitor și violonist austriac, prieten al lui Gluck, J. Haydn, Mozart. A activat o vreme la Oradea, ca maestru al capelei și compozitor la curtea episcopului Adam von Patachich. 40 de opere (*Doctorul și farmacistul*), 125 simf., muz. de cam., lucrări concertante.

divertimento (cuv. it.) v. divertisment.

divertisment (<it. *divertimento*) 1. Ciclu compus din mai multe piese muzicale cu caracter diferit, asemănător cu serenada* și cu suita* (termen folosit în sec. 17). 2. Piesă cu caracter distractiv. 3. Secțiune a fugii*, constînd dintr-o alternare liberă a expozițiilor* și interludiilor*.

divisi (cuv. it.) (presc. *div.*), indicație pentru divizarea unui grup de interpreți în două sau mai multe părți. Efectul d. incetează odată cu notația *non d.* sau *unissono* (unison*). divizarea motivului, una din formele de prelucrare a motivului*, constînd în împărțirea lui în fragmente constitutive (celule*) și, uneori, în repetarea, inversarea*, secvențarea (v. secvență) lor.

divizionar (sistem ~), sistem ritmic bazat pe diviziunea în părți egale a valorilor* de note și pauze și pe execuția strictă a duratelor*.

Dixieland (cuv. engl.), stil de jazz* practicat la începutul sec. 20 de către muzicienii albi originari din New Orleans, în spiritul celui creat de orchestrele din Louisiana.

dixtuor 1. Ansamblu compus din 10 interpreți. 2. Compoziție pentru d. (1).

Djinii, poem simfonic pentru pian și orch. de César Franck (1884).

do 1. Denumire, în notația* sillabică, a primei trepte a gamei* diatonice.

2. Denumirea unela dintre chelle* muzicale. 3. Definirea acordajului* instr. ne-transpozitorli*.

Doamnele bine dispuse, comedie coregrafică într-un act de V. Tommasini după comedia lui Goldoni. Coregrafia L. Massine. Pr. Baletetele ruse*, Roma, 12 apr. 1917.

Dobiáš, Václav (n. 22 feb. 1909, Radlice — 18 mai 1978, Praga), compozitor ceh. 2 simf., o simf. de cam., o simfonieta, cantata *Construind patria în țărăști pacea*; muz. de cam.

Doboș, Viorel (n. 14 apr. 1917, Iași), compozitor român. Operete (*Cîntecul munților, Copita de argint, Nimfa litoralului, Nausicaa*), balet (*Păcală, Nunta oltenescă*); poemul simf. *Pe plaiuri moldovene; Sulta românească pentru orch.*

Doctor Faust, operă în 4 acte, muzică și libretul de Busoni. Pr. Opera din Dresda, 21 mai 1925.

dodecafonism (dodecafonie), tehnica de compoziție concepută și aplicată în jurul anului 1924 de Schönberg, ce furnizează compozitorului un sistem și o disciplină menite să înlocuiască, în condițiile atonalismului*, regulile armoniei* clasice bazate pe funcționalitatea acordurilor*. D. se bazează pe egalitatea totală a celor 12 sunete (semitonuri*) ale gamei egal temperate (v. temperat, sistem), ordonate ulterior, tot de către Schönberg, prin intermediul seriei*.

Dogaru, Anton (n. 17 mai 1945, București), compozitor român. Muz. simf. (*Triptic liric*), de cam. (Ieduri, *Cvintet, Sonata pentru pian*), cor. (*Viziuni maramureșene, Creanga de aur*).

Dohnanyi, Ernő (27 iul. 1877, Bratislava — 9 feb. 1960, New York), compozitor, pianist și dirijor ungar. Turnee internaționale. Concerte în România. Mare interpret al lui Beethoven. A compus opere, muz. simf. (*Rapsodia Ruralia Hungarica*), de cam.

doime, notă cu o durată de două ori mai scurtă decât a unei note întregi*.

dolnă, vechi cîntec popular românesc. Ornamentații bogate, ritmică specifică, caracter improvizatoric. Sin. : *cîntec lung; horă lungă*.

dolee (cuv. it.), indicație pentru a se cînta gingaș, dulce.

dolente (cuv. it.), indicație pentru a se cînta cu durere, tristețe, mîhnire. **Dollnesu, Elisabeta** (n. 29 mart. 1918, Trifești, Jud. Iași), muzicolog român. Studii cu privire la istoria muz. rom., monografie *Grieg*.

Dolmetsch, familie de muzicieni — instrumentiști și constructori de instrumente — englezi. Dintre cei mai importanți: 1. **Arnold D.** (25 feb. 1858, Le Mans, Franța — 26. feb. 1940, Haslemere, Anglia), fondator al Festivalului de muz. veche (1925), al revistei *The Consort* (1929). 2. **Carl D.** (n. 23 aug. 1911, Fontenay sous Bois), instrumentist și constructor de instr. Fiul lui D. (1). A condus Festivalul fondat de tatăl său. **doloroso** (cuv. it.), indicație pentru a se cînta cu durere, tristețe, mîhnire.

Dolubanova, Zara (n. 5 mart. 1918, Moscova), mezzosoprană sovietică, mare interpretă de lied. Carieră internațională. Concerte în România. **dombra**, instrument popular rusesc cu coarde ciupite, cunoscut din sec. 16.

dombur, instrument popular mongol, înrudit cu dombra*.

Domestica, simfonie programatică (op. 53) de Richard Strauss (1903).

Domide, Leonida (11 ian. 1882, Rodna Veche, jud. Bistrița-Năsăud — 19 sept. 1950, Cluj), compozitor român. Legenda pentru soliști, cor mixt și orch. *Înșir-te mărgărite*.

dominantă 1. Treapta a V-a a tonalității* (se mai numește d. *superioară*; d. *inferioară*, v. subdominantă). 2. Denumirea acordului construit pe treapta a V-a.

domra, instrument popular cazah cu coarde.

Don Carlos, operă în 5 acte de Verdi. Libretul de J. Mery și Camille Du Loche, după Schiller. Pr. Opera din Paris, 11 mart. 1867.

Don Giovanni, *dramma giocoso* în 2 acte de Mozart. Libretul de Lorenzo da Ponte. Pr. Praga, 29 oct. 1787.

Don Pasquale, operă comică în 3 acte de Donizetti. Libretul de Cammarano, după Anelli. Pr. Teatrul Italian din Paris, 3 ian. 1843.

Don Quijote 1. Poem simfonic cu solo de v. cel și violă de R. Strauss. 2. Balet în 4 acte de Ludwig Minkus.

Gaetano Donizetti

Libretul de Petipa după Cervantes. Pr. Teatrul Marc, Moscova, 14 dec. 1869. 3. Poem simf. de Perlea.

Doneanu, Felicia (n. 28 ian. 1931, Bacău), compozitoare româncă. Balada *Bujorul*, poemul simf. *Meșterul Manole*, muz. de teatru, de cam., cicluri de lieduri.

Donizetti, Gaetano (Domenico Maria) (29 nov. 1797, Bergamo — 8 apr. 1848, Bergamo), compozitor italian, director al Operei Italiene din Paris (1838). 71 de opere (*Elixirul dragostei*, *Lucia di Lammermoor*, *Filca regimentului*, *Don Pasquale*).

Donose, Vasile (n. 4 iun. 1929, Vinderi, jud. Vaslui), critic muzical și compozitor român. Lucrări corale.

Doratti, Antal (n. 9 apr. 1906, Budapesta), dirijor american de origine ungară. Dirijor al orch. simf. din Minneapolis (din 1957) și BBC (din 1963). A compus cîteva piese simf., *Missa brevis* pentru cor și percuție (1960).

dorje 1. Mod* antic grecesc cu finala* pe mi*. 2. Mod medieval cu finala pe re*.

double (cuv. fr.), termen utilizat în sec. 16, desemnînd repetarea, într-o formă variată, a unei arii* sau a unui dans.

Dowland, John (15 dec. 1562, lângă Dublin — 21 ian. 1626, Londra),

lautist și compozitor englez. Autor a 87 melodii cu acompaniament de laută*; alte lucrări voc.

Draga, George (n. 26 apr. 1935, Bîrsa-Aldești, jud. Arad), compozitor și muzicolog român. *Simf.*, *Muzică de concert*, *Eterofonie*, *Uvertura de concert*, *Cvartet de coarde*.

Dragonetti, Domenico (7 apr. 1763, Veneția — 16 apr. 1846, Londra), compozitor și contrabasist italian. Carieră concertistică internațională. Concerte și sonate pentru c.bas.

Dragostea celor trei portocale, operă-basm în 4 acte și un prolog de Prokofiev. Libretul compozitorului, după basmul lui Carlo Gozzi. Pr. Sala Auditorium, Chicago, 12 dec. 1921.

Dragoste de poet, ciclu de lieduri de Schumann pe versuri de Heine (1840).

Dragoste de țigan, operetă în 3 acte de Lehar. Libretul de A. M. Wilner și R. Bodansky. Pr. Karitheater, Viena, 8 ian. 1910. ¶

Dragoste și viața deei emele, ciclu de lieduri (op. 42) de Schumann (1840), după Adalbert von Chamisso.

dramatic, care presupune o tensiune, o încordare, un conflict; *gen d.*, *gen* care cuprinde lucrările muzicale scenice (operă*, operetă*) sau pe cele de concert (oratoriu*); *tenor**, *soprână** d. (echiv. it. *spinta*), voci* cu o calitate specială a timbrului, mai dur, mai penetrant; *cadență d.*, v. cadență.

dramă muzicală, operă* în care acțiunea dramatică este solid construită, textul literar formînd mai mult decît un pretext pentru muzică, fiind un element de valoare egală cu aceasta. Creatorul și teoreticianul d.m. este considerat Wagner.

dramma per musica (cuv. it. „drama muzicală”), termen desemnînd vechia operă* italiană. (Cavalli a folosit pentru prima oară termenul de operă în 1631). J.S. Bach a dat acest titlu unor cantate* laice.

drăgălea, muzica unui vechi ritual popular agricol jucat de femei. Este

Sabin V. Drăgol

amintit de D. Cantemir în *Descrierea Moldovei*.

Drăgol, Sabin V. (n. 6 iun. 1894, Sellște, jud. Arad — 31 dec. 1968, București), compozitor și folclorist român. Director al Institutului de Folclor din București (1950—1968), membru corespondent al Academiei Române (din 1953). Unul dintre promotorii școlii românești contemporane bazate pe transfigurarea folclorului țărănesc; unul dintre pionierii culegerii științifice a folclorului. Opere (*Năpasta, Constantin Brncoveanu, Kir Ianulea, Horia, Păcală*); *Balada celor patru mineri*; cantata *Cununa*; *Diversiment rustic*, suita *Petrecere populară, Concertul pentru pian*, muz. de cam., cor, studii folclorice, culegeri de folclor (*Monografia muzicală a comunei Beltnj*), lucrări didactice.

Drăgulescu, Theodor (n. 14 iul. 1932, București), compozitor și muzicolog român. *Cantata țărănească, Cantata festivă, Diversiment pentru două trompete, timpani și orchestră, Uvertură*; muz. de cam.

Drăgulinescu-Stinghe, Elena (8 dec. 1881, Ploiești — 2 dec. 1970, București), soprană româncă. Turnee internaționale.

Drda, František (28 nov. 1868, Žďár, Moravia — 3 sept. 1944, Bad Gastein), compozitor ceh. 250 de piese

pentru vl. și pian, operete, lieduri, coruri.

Dressler, Franz Xaver (n. 19 nov. 1898, Aussig—Cehoslovacia), compozitor, dirijor și organist de naționalitate germană din România. Organist la catedrala din Sibiu, din 1922. Activitate concertistică internațională. *Cantata pentru pace, Cantica humana, Simfonia dorica*, muz. de cam., voc., cor.

drimbă, instrument muzical popular românesc, alcătuit dintr-o sîrmă în formă de potcoavă, la mijloc cu o lamă elastică; se sprijină de dinți și se ciupește cu degetul, sunetele fiind modulate prin mișcarea buzelor.

dublă bară, bară verticală formată din două linii, de aceeași grosime (atunci cînd separă, în interiorul unei plese, secțiunile scrise în tonalități* diferite) sau una subțire și una groasă (atunci cînd separă părțile unei lucrări sau marchează sfîrșitul ei — bara finală*). Cînd i se adaugă două puncte, indică o repetiție (*bară de repetiție*). Spre deosebire de bara de măsură*, d.b. poate fi plasată și în interiorul măsurii*, nu numai la sfîrșitul acestora.

dublul bemol, semn de alterație* pentru coborîrea cu 2 semitonuri* a notei înaintea căreia este pus.

dublul (contrapunct ~), contrapunct* la două voci* ranversabil*.

dublul diez, semn de alterație* pentru urcarea cu 2 semitonuri* a notei înaintea căreia este pus.

dublul mordent, ornament* melodic compus prin alternarea de două ori a notei* de bază cu cea inferioară (d.m. inferior) sau superioară (d.m. superior).

dublul punct, două puncte puse la dreapta unei note, indicînd mărirea valorii ei. Primul punct mărește durata notei cu o jumătate, al doilea cu un sfert (jumătate din „doilea” primului punct). V. *punct (1)*.

Dubois, Theodore (24 aug. 1837, Rosnay — 11 iun. 1924, Paris), com-

pozitor francez. Premiul Romei (1861). Director al Cons. din Paris. Opere, muz. cor., religioasă, piese instr. Tratat de solfegiu, armonie și contrapunct.

Ducasse, Roger Jean-Jules-Almable (18 apr. 1873, Bordeaux — 19 iul. 1954, Le Taillan-Médoc), compozitor francez. Coleg cu Enescu la clasa lui Fauré. Prof. la Cons. din Paris. O operă (*Cantegril*), muz. simf., voc.-simf., de cam.

Dudelsack (cuv. germ.) v. cimpoi. duet 1. Piesă muzicală pentru 2 voci*, fiecare executând o partidă* distinctă. 2. Ansamblu vocal alcătuit din 2 participanți (în operă*, operetă*, în genurile voc.-simf.), care execută un d.(1).

duettino (cuv. it.), duet* de mici proporții.

Dufay, Guillaume (cca 1400, Hainau — 27 nov. 1474, Cambrai), compozitor franco-flamand, cântăreț în marile capele din Roma și Florența. Promotor al polifoniei armonice. Opt mise*, numeroase melodii.

Dufoureq, Norbert (n. 21 sept. 1904, St. Jean de Braye), muzicolog francez. Prof. la Cons. din Paris. Studii asupra orgii.

Dugheana fermecată, balet de Respighi. Pr. Londra, 5 iun. 1919.

Dukas, Paul (1 oct. 1865, Paris — 17 mai 1935, Paris), compozitor și

critic muzical francez. Prof. de compoziție la Cons. din Paris. *Poemul Ucenicului vrăjitor*, *Simfonia în do*, poemul coregrafic *La Péri*, opera *Ariane și Barbă Albastră*, melodii. Voi. *Scrieri despre muzică*.

Dumbarton Oaks, concert pentru 15 instrumente de Stravinski (1938). **Dumesnil, René** (n. 19 iun. 1879, Rouen), critic muzical francez. Vol. *Wagner, Muzica contemporană în Franța, Don Juan de Mozart*. Cronicar la „Le monde“ (din 1944).

Dumitrescu, Iancu (n. 15 iul. 1944, Sibiu), compozitor și critic muzical român. Lucrări: *Diacronii II, Meta-morfoze, Medium, Eco 1, Eco 2, Alternanțe, Eglogă, Autodit mioritică*.

Dumitrescu-Bistrița, Gheorghe (n. 15 sept. 1895, Bistrița Severinului), folclorist român. Culegeri de folclor (*Buchet muzical, Cîntece românești, Folclor din Oltenia și Muntenia*).

Dumitrescu-Capsali, Floria (n. 25 feb. 1897, Bitolia), dansatoare și coregrafă româncă. Contribuție deosebită la dezvoltarea baletului românesc.

Dumitreseu, familie de muzicieni români 1. **Ion D.** (n. 20 mai 1913, Oțeșani, jud. Vâlcea), compozitor român. Prof. la Cons. din București. Prim-secretar (1956—1963) și Președinte (1963—1977) al Uniunii Compozitorilor. Creația sa utilizează un limbaj de inspirație folclorică. *Simf. în Fa major, Concert pentru orch. de coarde, Sinfonieta, Preludiu simf., trei Suite pentru orch., muz. de teatru, de film, cor., voc., lucrări didactice (120 de solfegii de grad superior)*, studii, articole. 2. **Gheorghe D.** (n. 15 dec. 1914, Oțeșani, jud. Vâlcea), compozitor român, frate cu D.(1). Prof. la Cons. din București. Opere (*Ion Vodă cel Cumplit, Decebal, Răscoala, Fata cu garoafe, Meșterul Manole, Vlad Țepeș, Poesis*), oratorii (*Tudor Vladimirescu, Grivița noastră, Zorile de aur, Din lumea cu dor în cea fără de dor, Pământ dezrobii, Sou-*

Paul Dukas

rele nealtrnării). 4 Simf., muz. de cam., cor., voc.

Dumki, trio cu pian op. 90 de Dvořák (1891).

Dunnevski, Isaak Osipovici (30 ian. 1900, Lohvitsa-Poltava — 25 iul. 1955, Moscova), compozitor sovietic. Operete (*Valea de aur, Vint de libertate, Salcîmul alb*), muz. de film, cor., de estradă.

Duncan, Isadora (27 mai 1878, San Francisco — 14 sept. 1927, Nisa), balerină americană de origine irlandeză. Soția lui Esenin. Renume internațional. Contribuții deosebite la dezvoltarea baletului contemporan; a deschis școli de balet în Franța, Germania și în Uniunea Sovietică (1921—1924).

Dunstable, John (? 1380 — 24 dec. 1453, Londra), compozitor englez. Puternice influențe asupra creatorilor de pe continent (Dufay, Binchois). 67 de compoziții, printre care 30 de motete*.

duo 1. Grup de doi instrumentiști care execută împreună o compoziție muzicală. **2.** Compoziție muzicală pentru d. (1).

duodecimă 1. Interval compus (cvin-tă* peste octavă*) care cuprinde 12 trepte. Tipuri diatonice: d. perfectă, d. micșorată. **2.** Treapta a 12-a de la o treaptă dată.

duolet, diviziune ritmică excepțională în metrul ternar*: două note în loc de trei.

Duparc, Marie-Eugène Henri Fouques (21 ian. 1848, Paris — 12 feb. 1933, Mont de Marsan), compozitor francez. Poemul simf. *Leonora*, piese pentru pian, melodii pentru voce și pian.

Dupăamiaza unui faun, poem simfonic de Debussy, după un poem de Mallarmé (1894).

Dupré, Marcel (3 mai 1886, Rouen — 30 mai 1971, Meudon), organist francez. Prof. la Cons. din Paris. Turnee internaționale. Piese pentru orgă, muz. religioasă.

dur (cuv. germ.) v. major.

Durand & Cie, numele unei case editoriale pariziene fondate în 1870.

Durante, Francesco (31 mart. 1684, Frattamaggiore — 30 sept. 1755, Neapole), compozitor italian, reprezentant al școlii napolitane. Urmaș al lui Porpora la Cons. „Santa Maria di Loreto“ din Neapole. Muz. religioasă, voc.-simf., cor., instr. (cvartete, piese pentru clavecin) și voc. (madrigale*, solfeгии).

durată, calitate a sunetului de a se produce într-o fracțiune mai mare sau mai mică de timp. Durata depinde de continuitatea vibrațiilor, adică de fragmentul de timp care trece din momentul producerii unui sunet și pînă la completa sa dispariție. V. *valoare*.

Dusek (Dušek), familie de muzicieni cehi. **1.** Jan Josef D. (? 1738, Mlázovice — ? 1818), organist. **2.** Jan Ladislav D. (12 feb. 1760, Časlav — 20 mart. 1812, St. Germain en Laye), organist, pianist, compozitor, prof. la Amsterdam. Concerte și o metodă de pian.

Dušek, František Xaver (8 dec. 1731, Chotěborck — 12 feb. 1799, Praga), compozitor și pianist ceh. 44 simf., serenade, preludii, concerte pentru pian, piese pentru flaut.

Dutilleux, Henri (n. 22 ian. 1916, Angers), compozitor francez. Premiul Romei (1928). *Sinfonie, Sonată*,

Antonín Dvořák

baletul *Lupul*, melodii pentru voce și pian.

Duvernoy, Victor Alphonse (30 aug. 1842, Paris — 7 mart. 1907, Paris), compozitor, pianist și critic muzical francez. Prof. la Cons. din Paris. Opere, balete, piese concertante, bagatele.
dux (cuv. it.) v. subiect.

Dvořák, Antonin (8 sept. 1841, Nelahozeves — 1 mai 1904, Praga), compozitor ceh, unul dintre cei mai iluștri reprezentanți ai componisticii sec. 19. Operă cu un puternic caracter național, inspirată din folclor. 9 simf., opera *Rusalka*, *Requiem*, *Stabat Mater*, *Te Deum*, poeme simf., piese instr., lieduri.

e 1. Denumire, în notația* literală, a sunetului *mi**. 2. Majuscula E, notație presc. pentru tonalitatea* *E-dur* (*Mi* major); minuscula e, notație presc. pentru tonalitatea *e-moll* (*mi* minor). 3. Indicație pentru instr. (transpozitorii*) acordate în *mi*.

echapée (cuv. fr.), notă străină de acordul în care apare (pe timp* slab), prin urcare de secundă* mare sau mică a uneia dintre notele lui constitutive, pentru a se rezolva în acordul următor, prin coborâre de terță*. eelisă, parte constitutivă a cutiei de rezonanță* a unui instrument cu coarde, care leagă de jur împrejur cele două fețe.

ecoseză, dans popular de origine scoțiană, în mișcare rapidă, inițial în metru ternar*, ulterior în metru binar*.

ecou 1. Sunet reflectat de un obstacol și care este perceput distinct (față de sunetul direct). 2. Efect muzical sugerând acest fenomen acustic, prin reluarea motivului* sau frazei* într-o sonoritate scăzută.

Eftimescu, Florin (8 iun. 1919, București — 8 mart. 1974, București), compozitor român. Prof. la Cons. din București. Muzică voc.-simf., (*Cantata tinerețului*), de scenă, muz. de cam., voc., cor., lucrări didactice (*Principii de armonie*).

efuri, deschideri în forma literei „f” în tabla superioară a unui instrument de coarde.

Egk, Werner (n. 17 mai 1901, Auchsesheim), compozitor și dirijor din R. F. Germania. Opere (*Peer Gynt*), balete (*Abrazas*), muz. simf., voc.-simf. (Oratoriul *Christophor Columb*), lieduri.

Egmont, uvertură, op. 84, la muzica de scenă scrisă de Beethoven în 1810 pentru drama cu același titlu de Goethe.

Eimert, Herbert (8 apr. 1897, Bad Kreuznach — 15 dec. 1972, Düsseldorf), compozitor și teoretician german din R. F. Germania. Unul dintre pionierii muzicii electronice*, fondator al Studioului electronic din Köln. *Glockenspiel*, *Requiem*, *Epitaf pentru Aikichi Kuboyama*.

Eine kleine Nachtmusik v. Mica serenadă.

eis, denumirea în notația* literală a sunetului *mi** *diez**.

Eisikovits, Max (n. 8 oct. 1908, Blaj), compozitor și muzicolog român. Opere (*Povestea șapului*, *Fintina cu bucluc*), muz. simf. (*Dansuri vechi ardelenesti*, *Primăvara în Carpați*), voc.-simf. (*Cantata Păcii*), de cam., voc., cor., volume de muzicologie (*Polifonia vocală a Renașterii*, *Polifonia Barocului*).

eisis, denumirea în notația* literală a sunetului *mi** *dublu diez**.

Eisler, Hans (6 iul. 1898, Leipzig — 6 sept. 1962, Berlin), compozitor din R. D. Germană. Prof. la Cons. din Berlin. Muz. simf. (*Suita pentru orch.*, o simf.), opere (*Goliath*), cantate și

cîntece muncitorești, muz. de cam., de scenă, de film. Autorul Imnului național al R.D.G.

electrofone (electronice) (instrumente ~), aparate ce utilizează oscilațiile electromagnetice pentru a crea sunetele muzicale transmise cu ajutorul difuzoarelor. 1. Aparate care, prin includerea unui microfon în corpul unui instrument tradițional, îi amplifică nivelul sonor (chitarele, pianele electrice). 2. Aparate ale căror sunete sînt produse de tuburi electronice (mai nou de tranzistori) și care imită, în general, timbruri* de instr. cunoscute (ex. orgile electronice). 3. Aparate care creează sunete electronice propriu-zise (Undele Martenot*, ondiolina, sintetizatorul*).

electronică (muzică ~), muzică creată cu ajutorul generatoarelor de sunete electronice; reprezentanți: Stockhausen, Pousseur, Křenek, Berio, Maderna.

elegie, piesă vocală sau instrumentală cu caracter melancolic, trist.

Elektra, operă într-un act de Richard Strauss. Libretul de Hugo von Hofmannsthal, după tragedia lui Sofocle. Pr. Dresda, 25 ian. 1909.

Elenescu, Emanuel (n. 8 mart. 1911, Piatra Neamț), dirijor și compozitor român. Turnee internaționale. Muz. simf. (*Variațiuni simfonice, Rapsodia română pentru v.cel și orch.*, *Burlăscă pentru pian și orch.*), voc., cor.

Elgar, sir Edward (2 iun. 1857, Broadheath — 23 feb. 1934, Worcester), compozitor și dirijor englez. Creație de orientare neoromantică. Muz. simf. (*Variațiunile „Enigma”, Concertul pentru v.cel, Concertul pentru vl.*), voc.-simf. (*Visul lui Gerontius*), cor.

Ellan, Edgar (n. 4 ian. 1917, București), critic muzical român.

Elinescu, Petre (16 aug. 1869, Izvorul Birzei, jud. Mehedinți — 26 iun. 1947, București), flautist și compozitor român.

Elxirul dragostei, operă comică în 2 acte de Donizetti. Libretul de F. Ro-

mani. Pr. Teatro della Canobbiana, Milano, 12 mai 1832.

Ellington, Duke (pe numele adevărat Edward Kennedy E.) (29 apr. 1899, Washington — 24 mai 1974, New York), strălucit pianist, compozitor și dirijor american de culoare. Muzică de jazz. Concerte în România. Elman, Mischa (n. 20 ian. 1891, Talnoy-Kiev), violonist american de origine ucraineană. Carieră internațională. Concerte în România. En Saga, poem simfonic de Sibelius (1892).

Enacoviei, George (22 apr. 1891, Focșani — 26 ian. 1965, București), compozitor și violonist român. Activitate solistică și ca interpret de muz. de cam. Muz. simf. (*Poem pentru vl. și orch.*, *Suită în stil românesc, Rapsodie română*), de cam. (3 cvartete), voc., cor.

enarmonie, raport între două sunete distincte din punct de vedere acustic dar asimilate (și deci identice) în urma temperării (v. temperat, sistem). Altfel spus, sunete grafic diferite, care sînt identice: *fa cu mi diez; do cu si diez și re dublu bemol* etc.

Enescu, George (19 aug. 1881, Liveni — Virnav, azi George Enescu, jud. Botoșani — 5 mai 1955, Paris), compozitor, violonist, dirijor, pianist și pedagog român. Violonist concertist în țară și peste hotare, fondator al Trio-ului instr. din Paris (1902), al Cvartetului „George E.” din Paris (1904) și al Cvartetului „George E.” din București (1943), al premiului de compoziție „George E.” (1912), președinte al Societății compozitorilor români, membru al Academiei Române, al Academiei de Arte Frumoase a Institutului Franței din Paris, al Academiei Santa Cecilia din Roma, al Academiei de arte și științe din Praga; prof. la Școala Normală de muzică din Paris, la Academia musicale Chigiana din Siena, la Universitățile Illinois și Harvard. Cel mai de seamă compozitor român, a realizat o sinteză genială între melosul

George Enescu (desen de Steriadi)

popular și tradițiile muzicale europene. Opera *Oedip*, muz. simf. (*Poema Română*, două *Rapsodii române*, trei *Suite pentru orch.*, trei *Simf.*,

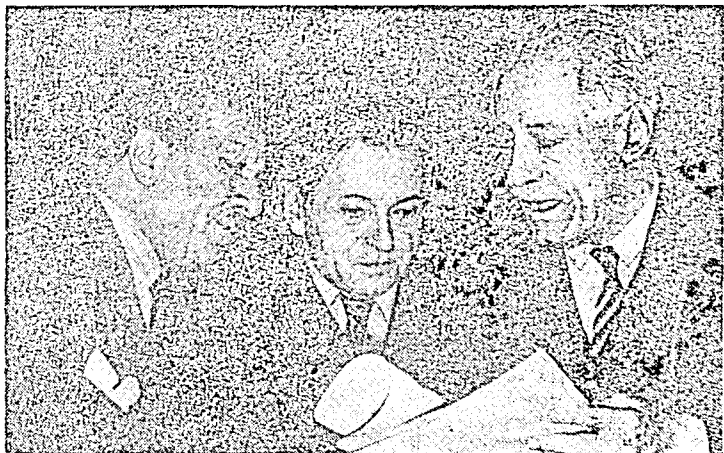
Simf. concertantă pentru v. cel și orch., poemul simf. *Vox Maris*, *Uvertura de concert*, *Simf. de cam.*), de cam. (două *suite pentru pian*, trei *Sonate pentru pian*, trei *Sonate pentru pian și vl.*, două *Sonate pentru v. cel și pian*, *Sutta pt. vl. și pian* „*Impresii din copilărie*”, două *Cvartete de coarde*, două *Cvartete cu pian*, *Octuorul*, *Dixtuorul*), voc. (*șapte Cîntece pe versuri de Clément Marot*), cor. *Enigărescu*, *Octav* (n. 13 iul. 1924, București), bariton român, cîntăreț de operă. A fost director al Operei Române.

Enigma, variațiuni pentru orchestră, op. 36, de Elgar (1899).

eoliană (harpă ~), instrument ale cărui corzi, întinse pe un cadru, sînt puse în vibrație sub acțiunea vîntului.

eolic, mod* medieval cu finala pe *la*. *Eolidele*, poem simfonic de César Franck (1876).

episod, secțiune, avînd o temă proprie, inclusă uneori în dezvoltarea formei de sonată*.

Thibaud, Enescu și Kreisler

- epitalam** (cuv. gr.) (in antichitatea elină), cîntec de nuntă.
- eguale** (cuv. it.), piesă vocală sau instrumentală scrisă pentru o formație compusă din voci sau instrumente echivalente. Echiv. lat.: *aequale*.
- Erard, Sébastien** (5 apr. 1752, Strassbourg — 5 iul. 1831, Passy), fabricant de instrumente muzicale; a adus îmbunătățiri pianului*, a inventat harfa* cu două pedale*.
- Erbiceanu, Constanța** (11 nov. 1874, Iași — 22 oct. 1961, București), pianistă și pedagogă româncă, profesoara lui Valentin Gheorghiu și a Silviei Șerbescu.
- Erdely, Isolda** (n. 11 oct. 1906, Orșova), pianistă și critic muzical român. Activitate concertistică.
- Eremia, Dumitru** (12 mart. 1910, Hălchiu—Brașov — 20 iun. 1976, București), compozitor și dirijor român. Muz. voc.-simf. (*Victoria, Te cîntăm victorie, În slujba patriei, Evocare*), de cam., pentru fanfară, lucrări didactice.
- Erkel, Ferenc** (7 nov. 1810, Gyula — 15 iun. 1893, Budapesta), compozitor, pianist și dirijor ungar. Fondator al Societății Filarmonice din Budapesta. Opere (*Báthori Maria, Hungadi László, Bánk-Bán*), muz. voc., cor. Autorul Imnului național al Ungariei.
- Ernani**, operă în 4 acte de Verdi. Libretul de F. M. Piave, după V. Hugo. Pr. Teatrul La Fenice, Veneția, 9 mart. 1844.
- Eroica, Simfonia a III-a, op. 55**, de Beethoven (1803—1804).
- es**, denumirea, în notația* literală, a sunetului *mi** *bemo**.
- eses**, denumirea, în notația* literală, a sunetului *mi** *dublu bemo**.
- Espania**, rapsodie orchestrală (1883) de Chabrier.
- espressione** (con ~) (expr. it.), indicație pentru a se cînta expresiv.
- Esterházy**, familie de nobili unguri amatori de muzică, pentru care Haydn a compus majoritatea lucrărilor sale între anii 1761 și 1790,
- Beethoven — *Misa în Do major*, Liszt — *Rapsodia ungară nr. 4*, Schubert — *Liedurile op. 18* și *Fantezia pentru pian la 4 mîni op. 103*.
- estradă** (muzică de ~), gen distractiv ce cuprinde piese vocale și instrumentale accesibile, cu caracter dansant, de romanță, satiric, umoristic. eterofonie, v. heterofonie.
- Eteromorphie**, lucrare orchestrală de Ștefan Niculescu (1967).
- etnomuzicologie**, ramură a muzicologiei care studiază muzica populară și pe cea a civilizațiilor extraeuropene. Sin. *folclorică muzicală*.
- etos** (cuv. gr.), doctrină pe care grecii antici își fundamentau concepția morală și educativă a muzicii, afirmînd corespondența dintre sonoritatea fiecărui mod și o anume categorie de stări sufletești.
- euritmie**, artă creată de Rudolf Steiner printr-o sinteză a gimnasticii și dansului cu muzica și poezia.
- Euryanthe**, operă în 3 acte de Weber. Libretul de Wilhemina Christine von Chézy. Pr. Teatrul Kärntnerthor, Viena, 25 oct. 1823.
- Eustatie de la Putna** (1467 — 1546, Bistrița—Suceava), protopsalt român. Activitatea desfășurată la mănăstirea Putna este menționată în documente între 1493—1546; vol.: *Carte de cîntece* (1511), *Culegere de melodii bisericesti*.
- Euterpe**, în mitologia greacă antică, una dintre cele 9 muzee; personificare a muzicii.
- Evanghelatos, Antiochos** (n. 7 ian. 1904, Lixouri—Cefalonia), dirijor și compozitor grec. Muz. simf. (*Uvertură la o dramă, Variațiuni și fugă pe o artă populară*), de scenă, de cam., cor., voc.
- Evgheni Oneghin**, operă în 3 acte de Ceaikovski. Libretul: K.S. Silovski și compozitorul, după Pușkin. Pr. Teatrul Mare, Moscova, 23 ian. 1881.
- evoluție**, secțiune de dezvoltare* în fugă*.

execuție, interpretare a unei lucrări muzicale.

exercițiu, mică piesă muzicală creată pentru a dezvolta deprinderile tehnice, vocale sau instrumentale. V. *studiu*.

expoziție 1. Secțiune inițială a formei de sonată*, care cuprinde enunțarea primei teme*, puntea* către a doua temă și enunțarea acesteia din urmă. 2. Secțiunea inițială a formei de fugă*, care cuprinde expunerea subiectului* rind pe rind de către

toate vocile* pentru care este scrisă fuga.

expresionism, curent literar și artistic apărut în Germania la începutul sec. 20, reflectat în muzică în creația compozitorilor Noii școli vieneze* (Schönberg, Webern, Berg) și a lui Weill, Kfenek ș.a.

extensia intervalului, procedeu de modificare melodică prin care intervalul* caracteristic al motivului* este mărit (v. mărime a intervalului).

F

f 1. Denumirea, în notația* literală, a sunetului *fa**. 2. Majuscula **F**, notație presc. pentru tonalitatea* *F-dur* (*fa* major); minuscula *f*, notație presc. pentru tonalitatea *f-moll* (*fa* minor). 3. Indicație pentru instr. (transpozitorii*) acordate în *fa*. 4. Prescurtare pentru *forte**.

fa 1. Denumire, în notația* silabică, a treptei a patra a gamei diatonice. 2. Acordajul* unor instrumente transpozitorii*. 3. Denumirea uneia dintre cheile* muzicale.

factură, țesătură muzicală, structură tehnică. **Elementele f.**: melodia*, acompaniamentul*, vocile*, temele*. **Tipurile de bază ale f.**: *omofonă**, *armonico-acordică*, *polifonică*.

Façade, balet într-un act de Walton. Libretul după o suită de poeme abstracte de E. Sistwell. Pr. Sadler's Wells, Londra, 26 apr. 1931.

Fadetta, balet în 3 acte de Delibes. Titlul original: *Sylvia* sau *La Nymphe de Diane*. Libretul de J. Barbier și Baron de Reinach, după *Aminta* de Tasso. Pr. *Sylviet* — Opera din Paris, 14 iun. 1876. Pr. sub titlul *Fadetta* — Teatrul S. Kirov, Lenin-grad, 21 mart. 1934.

fagot, instrument de suflăt din lemn, (presc.: *fag.*), ca și oboiul*, cu ancie* dublă. **V. contrafagot**.

Fall, Leo (2 feb. 1873, Olomouc — 16 sept. 1925, Viena), compozitor și dirijor austriac. Operete (*Rebelul*, *Tărânu credincios*, *Prințesa dolarilor*,

Manuel de Falla

Madame Pompadour, *Floarea din Stambul*).

Falla, Manuel de (23 nov. 1876, Cádiz — 14 nov. 1946, Alta Gracia, Argentina), compozitor și pianist spaniol. Compunind înainte de 1930 cea mai mare parte a operei sale, valorificând sugestiile creației folclorice, prelucrând anumite elemente ale impresionismului, de Falla făurește o operă de mare originalitate în creația sec. 20. Opere (*Viață scurtă*, *Păpușile meșterului Pedro*, *Fuego*); balete (*Amorul vrăjitor*, *Tricornul*), muz. simf. (*Nopți în grădinitele Spaniei*, *Concert pentru clavicord*), muz. pentru pian, melodii.

falsă relație, procedeu de conducere a vocilor*, prin care apar, la două voci diferite, aceleași trepte*, dar

cu semne de alterație* diferite. F.r. era evitată în armonia* clasică. falset (la vocile bărbătești), sunet în registrul cel mai acut (de cap).

Falstaff, operă în 3 acte de Verdi. Libretul de Boito, după *Nevelele vesele din Windsor și Regele Henric al IV-lea* de Shakespeare. Pr. Scala din Milano, 9 feb. 1893.

familie de instrumente, grup de instrumente* identice sub raportul producției sunetelor, dar diferite ca dimensiuni. Membrii acestor familii (de ex. familia fl., cl., fag., trp. ș.a.) au un timbru oarecum asemănător, dar cîntă în registre* diferite.

Fancy Free, balet satiric într-un act de Bernstein. Coregrafia J. Robbins. Pr. Metropolitan, New York, 18 apr. 1944.

fandango, dans popular spaniol cu acompaniament de castaniete*, în mișcare moderată.

fanfără 1. Ansamblu compus din instrumente de suflat* și de percuție*. 2. Semnal de trompetă cu caracter solemn.

Fantastică, *Stmfonta* scrisă de Berlioz în 1830, subintitulată *Episod din viața unui artist*. P. a. Paris, dec. 1830.

fantezie, piesă instrumentală sau orchestrală cu formă liberă.

farandola, dans francez (regiunea Provence), de obicei cu acompaniament de flaut și tamburină, în mișcare moderată.

Farinelli pseudonim al lui *Carlo Broschi* (24 ian. 1705, Andrea — 15 iul. 1782, Bologna), celebru cîntăreț italian, elev al lui Porpora. A introdus opera italiană la Madrid, la curtea lui Filip al V-lea.

Farmecul unui vals, operetă în 3 acte de Oscar Straus. Libretul de F. Dörman și L. Jacobson, după nuvela *Cartea aventurilor* de H. Müller. Pr. München, 2 mart. 1907.

Fata cu garoafe, operă în 4 acte de Gheorghe Dumitrescu. Libretul de Nicolae Tăutu. Pr. București, Opera Română, 6 mai 1961.

Fata de zăpadă, operă de Rimski-Korsakov. Pr. Petrograd, 1882.

Fata din Vest (titlu it. *Fanciulla del West*), operă în 3 acte de Puccini. Libretul de G. Civinini și C. Zangarini. Pr. Metropolitan, New York, 10 dec. 1910.

Fata și huliganul, nuvelă coregrafică în 7 episoade de Șostakoviici, după motivele unui scenariu de film scris de Maiakovski. Libretul de A. Belinski și J. Glickman. Pr. Teatrul de Operă și Balet, Leningrad, 29 dec. 1962.

Fătioi, Tiberiu (n. 9 oct. 1935, Cluj), compozitor de naționalitate maghiară din România. Muz. de teatru, voc.-simf. (*Strajă în zori*), simf. (*Simf. tineretii*), cor., de cam., culgeri și prelucrări de folclor.

Fauré, Gabriel (Urbain) (13 mai 1845, Pamiers — 4 nov. 1924, Paris), compozitor francez. Prof. la Cons. din Paris (printre elevii săi — Enescu, Ravel, Ducasca). Creație hotărîtoare pentru muz. franceză de la Franck la Debussy și la creația contemporană. Tragediile lirice *Prometeu*, *Penelopa*, *Reviem*, muz. de cam. (2 cvartete cu pian, 2 cvintete cu pian), lucrări pentru pian.

Faust 1. Operă în 5 acte de Gounod. Libretul de J. Barbier și M. Carré, după Goethe. Pr. Théâtre Lyrique, Paris, 19 mart. 1859. 2. Simfonie programatică de Liszt.

faux-bourdon (cuv. fr.), tehnică de compoziție folosită pentru prima oară în sec. 15; melodia vocii* superioare este secundată, paralel, de cvarte* și sexte* inferioare.

fecioreasca, dans popular răspîndit în Transilvania.

Feldman, Ludovic (n. 25 mai 1893, Galați), compozitor și violonist român. Muz. simf. (5 suite pentru orch., *Balada pentru vl. și orch.*, *Poem eroic*, *Variațiuni simf.*, *Stmfonie*, *Odă simf.*, lucrări concertante), de cam. (sonate pentru vl., *Cvartet de coarde*, *Cvintet pentru suflători*), lucrări didactice.

Feldman, Morton (1926, New York), compozitor american. Cantate (*Rabbi Akiba*), muz. instr. (*Intersecție nr. 1, Structura I și II, Regele Danemarcului*).

Felsenstein, Walter (30 mai 1901, Viena — 8 oct. 1975, Berlin), regizor muzical german din R.D.G. de notorietate internațională. Cunoscut pentru montările de la Komische Oper din Berlin din anii de după cel de al doilea război mondial.

Femela fără umbră, operă în 3 acte de R. Strauss. Libretul de H. von Hofmannsthal. Pr. Teatrul Curții, Viena, 10 oct. 1919.

Feraru, Alexandra (29 aug. 1887, București — 26 iulie 1968, București), soprană româncă. Membru fondator al Operei Române. Turnee internaționale.

Ferencsik, János (n. 18 ian. 1907, Budapesta), dirijor ungar de notorietate internațională. Concerte în România.

fermata (cuv. it.) v. coroană.

Fernie, Ionel (29 mai 1901, Tirgoviște — 22 iul. 1938, Găinești, jud. Suceava), compozitor român. Muz. ușoară.

Ferras, Christian (n. 17 iun. 1933, Le Touquet), violonist francez de notorietate internațională. Elev al lui Enescu și Calvet. Concerte în România.

Ferrier, Kathleen (22 apr. 1912, Preston — 8 oct. 1953, Londra), mezzosoprană engleză. Remarcată în special în activitatea concertistică.

fes, notație* literală pentru sunetul *fa** *bemol**.

feses, în denumire literală, sunetul *fa** *dublu bemol**.

festival, concert sau suită de manifestări muzicale cu un caracter excepțional prin cadru, periodicitate, structura programului și calitatea și numărul participanților; cele mai vechi reuniuni artistice de acest gen, în sec. 17.

Fétis, François-Joseph (25 mart. 1784, Mons — 26 mart. 1871, Bru-

xelles), compozitor, muzicolog și critic muzical belgian. Prof. la Cons. din Bruxelles. Autor al unei *Istории a muzicii*, al unui *Tratat complet de teorie și de practică a armoniei*.

Feuermann, Emanuel (22 nov. 1902, Kolomea, Galiția — 22 mai 1942, New York), violoncelist american de origine poloneză. Prof. la Hochschule für Musik din Berlin. Carieră solistică internațională. Concerte în România.

ff v. forte.

fff v. forte.

fiatti (cuv. it.), instrumente de suflat*, suflători.

Fibich, Zdenek (21 dec. 1850, Seborice — 15 oct. 1900, Praga), dirijor și compozitor ceh. Trilogia dramatică *Hyppodamia*, 7 opere (*Logodnicia din Messina, Hedy*), muz. de scenă, pentru orch., cor.

Fidelio, operă în 2 acte de Beethoven. Libretul de J. F. Sonnleithner, după textul operei *Leonora* sau *Dragostea conjugală* a lui J. N. Bouilly. Pr. Theater an der Wien, 20 feb. 1805.

Field, John (26 iul. 1782, Dublin — 11 ian. 1837, Moscova), compozitor și pianist irlandez, discipol al lui Clementi. 7 concerte pentru pian, 4 sonate, nocturne — ce l-au influențat și pe Chopin.

fiero (cuv. it.), indicație pentru a se cînta impetuos, cu înverșunare, cu mîndrie.

figurație, grup de note cu o anumită constantă ritmică, ce ajută la acomodarea unei linii melodice, prin descompunerea acordurilor.

Fieea Pohjolei, poem simfonic de Sibelius (1906).

Fieea regimentului, operă în 2 acte de Donizetti. Libretul de Gollmick, după Saint Georges și Bayard. Pr. Opera Comică, Paris, 11 feb. 1840. Filimon, Nicolae (6 sept. 1819, București — 19 mart. 1865, București), psalt, primul critic muzical român, prozator (romanul „Ciocoi vechi și noi”). Ample studii în publicațiile

vremii (*Naționalul, Revista Carpaților, Independența, Țăranul român*), memorialistică (*Excursiuni în Germania meridională, Memorii artistice, istorice și critice*).

Filotei Sin Agăi Jipei (cca 1670, București — cca 1720, București), cîntăreț și protopsalt al Mitropoliei din București. Lucrări psaltice (*Psaltikie rumânească*). A tradus în limba română din limba greacă și slavonă texte tradiționale ale cîntării de strană. Filozoful, Simfonia nr. 22 în mi bemol major de Haydn (1764).

final, parte de încheiere a unei lucrări simfonice, lirice, camerale, vocale.

finală (în muzica modală; v. mod), sunetul stabil în jurul căruia gravitează toate celelalte. Echiv. lat. (*vox*) *finalis*.

fine (cuv. it. „sfîrșit“), expresie în partituri*: *al f.* — de cîntat pînă la locul unde este indicată litera F. Finlandia, poem simfonic de Sibelius (1899).

Fiori musicale, celebră culegere de piese pentru orgă de Frescobaldi, difuzată în 1635 la Veneția.

floritura (cuv. it.), ornament* vocal. Fira, Gheorghe (1886, Zlătărei-Drăgășani, jud. Vlcea — nov. 1936, Fălticeni), folclorist român.

Firea, Clemana Lilliana (n. 16 aug. 1934, Focșani), muzicolog român, coautoare a monografiei *George Enescu*, autoarea vol. *Direcții în muzica românească 1900—1930*; studii.

Firea, Gheorghe (n. 15 apr. 1935, Grădinari, jud. Caraș-Severin), muzicolog român. Vol. *Bazele modale ale cromatismului diatonic*. Studii. Firkusny, Rudolf (n. 11 feb. 1912, Napajedla, Cehoslovacia), pianist american de origine cehă. Carieră internațională. Din 1946, membru în Comitetul Centrului muzical Berkshire.

fis, notație* literală pentru sunetul *fa* diez**.

Fischer, Edwin (6 oct. 1886, Basel — 24 ian. 1960, Zürich), pianist elve-

Edwin Fischer

țian de notorietate internațională. A întemeiat o orch. de cameră la Berlin. Autor al vol. *J. S. Bach, Sonatele pentru pian ale lui Beethoven*.

Fischer-Dieskau, Dietrich (n. 28 mai 1925, Berlin), bariton din R.F.G. de notorietate internațională. Debut în 1948 la Berlin. Mare interpret de operă și lied.

fisis, notație* literală pentru sunetul *fa* dublu diez**.

Fistoulari, Anatol (n. 20 aug. 1907, Kiev), dirijor englez de origine rusă. Debut la 14 ani, la Kiev, cu *Sinf. a VI-a* de Ceikovski. Carieră internațională. Concerte în România.

Fitelberg, Gregor (18 oct. 1879, Dwinsk, Letonia — 10 iun. 1953, Katowice), dirijor și compozitor polonez. A condus marile orch. din Varșovia, Viena, Moscova, S.U.A. Concerte în România. *Sinf., Rapsodia poloneză*.

Fitzgerald, Ella (n. 25 apr. 1918, Newport), cîntăreață americană de culoare. Interpretă de jazz de notorietate internațională, partenera lui Armstrong.

Finățeanu, Corneliu (n. 18 ian. 1933, Cățelu, jud. Sălaj), tenor român.

Fintina din Baheisarai, poem coregrafic de Asafiev. Libretul de N. Volkov după poezia lui Pușkin. Pr. Teatrul

S. M. Kirov din Leningrad, 28 sept. 1934.

Fântâile Romei, poem simfonic de Respighi (1916).

flageolet (cuv. fr.), termen desemnând armonicele* superioare ale unui instrument de coarde, avînd o sonoritate apropiată de cea a flautului*. Există f. *artificiale* (la rîndul lor divizate în f. *în cîntec**, *în cvarc**, *în terțe** — în funcție de intervalul dintre punctul în care se apasă coarda și acela în care ea este ușor atinsă cu degetul) și f. *naturale* (sunete armonice care se aud fără fundamentală*, cînd se apasă cu degetul pe o coardă liberă într-unul din punctele care o împart exact în 2, 3, 4 sau mai multe porțiuni).

Flagstad, Kirsten (12 iul. 1895, Hamar — 7 dec. 1962, Oslo), soprană norvegiană, celebră interpretă de operă. Din 1935 solistă la Metropolitan*.

flameneo, denumirea generală dată dansurilor țigănești andaluze.

flășnetă, orgă* portabilă de mici dimensiuni, acționată cu o manivelă, inventată la începutul sec. 18. Sin. pop. *calerîncă*.

flat (cuv. engl.), bemol*.

Flatterzunge (cuv. germ.) v. frulato.

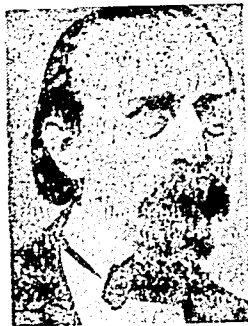
flaut, instrument de suflat din lemn. Presc.: *fl*. Specii: f. *mare*, f. *pico*, f. *alto* și f. *bas*.

flautando (flautato) (cuv. it.), în genul flautului*; a cînta cu arcușul lungă tastieră*, pentru obținerea unui sunet asemănător cu al fl.

Flautul fermecut, operă în 2 acte de Mozart. Libretul de E. Schikaneder. Pr. Theater auf der Wieden, Viena, 30 sept. 1791.

Flăcăuile Parisului, balet în 4 acte de Asafiev. Libretul de N. Volkov și V. Dimitriev. Pr. Teatrul S. M. Kirov, Leningrad, 7 nov. 1932.

Flechtenmacher, Alexandru (25 dec. 1823, Iași — 28 ian. 1898, București), compozitor, violonist, dirijor și pedagog român. Fondatorul și pri-

Alexandru Flechtenmacher

mul director al Cons. din București. A compus primele operețe și vodeviluri românești. Operete (*Baba Htrca*), vodevilul *Coana Chirița la Iași*, opera *Fata de la Cozia*, muz. simf. (*Uvertura națională*), de cam., cor., voc.

Fleischer, Oskar (2 nov. 1856, Zörgib — 8 feb. 1935, Berlin), muzicolog german. Studii asupra creației muzicale din ev. med.

Fleisch, Karl (9 oct. 1873, Wiesenburg — 14 nov. 1944, Lucerna), violonist și pedagog austro-ungar. Prof. la Cons. din București, Amsterdam, Philadelphia și Berlin. Carieră internațională. A publicat *Arta violii*. Fieta, Miguel (28 dec. 1893, Albalata del Cînce de Huesca — 30 mai 1938, La Coruña), tenor spaniol de notorietate internațională.

Flonrea de piatră, balet de Prokofiev. Pr. Moscova, 12 feb. 1954.

Flonrea din Hawaii, operetă în 3 acte de P. Abraham. Libretul de A. Grünwald, F. Lohner-Beda și E. Földes. Pr. Leipzig, 24 iul. 1931.

Flondor, Florian v. Răcoviță-Flondor, Florian.

Flondor, Tudor (10 iul. 1862, Storojineț — 10 iun. 1908, Berlin), compozitor român. Muzică de teatru (comedia *Rămășagul*, opereta *Nunta lăărănească*, vodevilul *Cînel-Cînel*,

- opereta feerică *Moș Ciocîrlan*), muz. pentru pian, cor., voc.
- Florei, Nicolae** (n. 10 nov. 1927, Vaslova), bas român.
- Floreseu, Arta** (n. 10 mart. 1921, București), soprană româncă, cîntăreață de operă. Prof. la Cons. din București.
- Florestan și Euseblu**, două personaje imaginare, folosite de Schumann drept pseudonime în scrierile sale critice.
- Flotow, Friederich von** (26 apr. 1812, Teutendorf — 24 ian. 1883, Darmstadt), compozitor german. Opere (*Alessandro Stradella, Martha*), balet, muz. de scenă.
- fluier**, străvechi instrument de suflat, popular, alcătuit dintr-un tub subțire de lemn prevăzut cu orificii.
- Fluoreseanțe**, lucrare orchestrală de Penderecki (1961).
- Fluturi**, ciclul de 12 piese pentru pian, op. 2, de Schumann (1829—1831).
- Foc de artificii**, piesă pentru orchestră de Stravinski (1908).
- focoso** (cuv. it.), indicație pentru a se cânta cu foc, arzător, înflăcărat, pasionat.
- Foerster, Josef Bohuslav** (30 dec. 1859, Detěnice — 29 mai 1951, Novyvestec), compozitor ceh. Prof. la Cons. din Hamburg, Viena și Praga. 7 opere, 5 simf., lucrări cor., melodii.
- Fokin, Mihail** (1880, Petrograd — 1942, New York), dansator și coregraf american de origine rusă. Celebre montări (*Pasărea de foc, Petrușka, Daphnis și Chloë*) pentru Balletul Ruse* ale lui Diaghilev.
- folclor**, totalitate a producțiilor artistice, literare, muzicale, dramatice, coregrafice create de popor și răspândite în rîndul poporului, complexă expresie a gândirii și capacității creatoare a maselor. F. are caracter colectiv, sincretic, oral și anonim. În a doua jumătate a sec. 19 se constituie *folcloristica*, disciplină menită să studieze sistematic f. (v. etnomuzicologie). Printre cei mai de seamă folcloriști români pe plan muzical: C. Brăiloiu, G. Breazu, S. Drăgoi, Ilarion Cocișiu, T. Alexandru, Gh. Ciobanu, Emilia Comișel ș.a.
- folcloristica muzicală v. etnomuzicologie.**
- Foleseu, George** (13 sept. 1885, Roșeți, jud. Ialomița — 17 nov. 1939, București), bas român, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai artei lirice românești. Membru fondator al Operei Române din București. Prof. la Cons. din București. folia, vechi dans portughez. Mulți compozitori folosesc f. pentru variațiuni* instr.
- fonograf**, primul aparat de înregistrare și reproducere mecanică a sunetului (pe un cilindru acoperit cu ceară), inventat în 1878 de Edison.
- fonotecare**, procedeu prin care se operează modificări pe banda de magnetofon, prin tăiere și lipire.
- fonotecă**, colecție de înregistrări pe bandă de magnetofon.
- forlana**, dans popular cunoscut în sec. 17. Răspîndit la Veneția. Folosit de Ravel în ciclul *Mormntal lui Couperin**.
- Formanji**, piesă orchestrală de Ștefan Niculescu (1968).
- formație v. ansamblu.**
- formă de sonată v. sonată.**
- formă muzicală**, structura muzicală a unei compoziții (ex. f. de lied*, sonată*, rondo* etc.), organizarea și modelarea tuturor mijloacelor de expresie (melodie*, ritm*, armonie*) într-un tot unitar, în limitele unei structurări specifice.
- forte** (cuv. it. „puternic”) (presc.: f.). Notație esențială pentru intensitatea *sunetelor. *Fortissimo* (presc.: ff), foarte tare; f. *fortissimo* (presc.: fff), extrem de tare.
- fortissimo** (cuv. it.) v. forte.
- Fortner, Wolfgang** (n. 12 oct. 1907, Leipzig), compozitor german din R. F. Germania. Realizator al unei opere impunătoare care aliază limbajul polifonic tradițional cu cromatismul lui Reger și spiritul creației lui Schönberg. Trei cvartete de coarde,

*Simf., baletul Trandafirul alb, Fantezie pe numele B-A-C-II**, lucrări concertante pentru vl., pian, v.cel, oratoriul *Isaac*, operele *Văduva din Efes, Pădurea, Nunta înstingerală, Don Perimplin în grădina sa*.

Forța destinului, operă în 4 acte de Verdi. Libretul F.M.Piave, după drama *Don Alvaro sau Puterea destinului* de Rivas. Pr. Teatrul Imperial, Petrograd, 10 nov. 1862.

Iorza (cuv. it. „Ioră, putere”), *con tutta f.*, de cîntat cit se poate de tare. fosă, în teatrele muzicale, spațiu destinat orchestrei*, situat jos, în fața scenei.

Foss, Lukas (n. 15 aug. 1922, Berlin), compozitor american de origine germană. Prof. la Cons. din San Francisco. Cantata *The Prairie*, 2 concerte pentru pian, 3 baletе, opera *The jumping Frog*, opera pentru TV Griffelkin.

Fotino, George (23 feb. 1858, Craiova — 3 mart. 1946, Craiova), compozitor, violonist și dirijor român. Vodevilul *Nuntă sărăcască*, opereta *Salba de aur*. Muz. simf. (*Rapsodia română*), pentru fanfară, de cam. (*Cuartet de coarde*), cor., voc., culegeri de folclor.

Fotino, Maria (n. 5 oct. 1917, București), pianistă românească.

Fournier, Pierre (n. 24 iun. 1906, Paris), violoncelist francez de notorietate internațională. Prof. la Cons. din Paris. Concerte în România.

fox-trott, dans din categoria ragtime*, apărut în S.U.A. (1912).

Fra Diavolo, operă comică în 3 acte de Auber. Libretul de E. Scribe. Pr. Teatrul Feydeau, Paris, 28 ian. 1830.

fragment, parte, moment dintr-o compoziție muzicală.

Francesca da Rimini, fantezie pentru orchestră de Ceikovski după Dante (1876).

Francoeur, Zino (n. 9 aug. 1905, Marsilia), violonist american de origine franceză. Carieră internațională. **Frank, César Auguste** (10 dec. 1822, Lidze — 9 nov. 1890, Paris), com-

César Franck

pozitor și organist francez de origine belgiană. Prof. la Cons. din Paris. Unul dintre întemeietorii școlii muzicale moderne franceze. Continuator al tradițiilor lui Bach, Beethoven, Wagner, F. făurește o operă de înaltă valoare emoțională, de suflu epic, remarcabilă prin bogăția melodiei și noutatea armoniei. Promotor al principiului ciclului*. A scris oratorii (*Ruth, Beatitudinile*), *Simf. în re minor*, poeme simf. (*Djinnii, Psyché*), *Variațiuni simfonice pentru pian și orch.*, un *cvinet cu plan*, lucrări pentru orgă, pian, vl. (*Sonata pentru vl. și pian*).

Francoeur, François (8 sept. 1698, Paris — 5 aug. 1787, Paris), compozitor francez. Autor de opere (*Pyrame et Thisbé*), sonate pentru vl.

Françaix, Jean (n. 23 mai 1912, Le Mans), compozitor și pianist francez. Opere (*Apostroful, Prințesa de Clèves*), baletе (*Școala dansului, Hainele noi ale împăratului, Domnișoarele nopții, Regele Midas*), concerte pentru pian, sonate, cvartete.

François, Samson (18 mai 1924, Frankfurt pe Main — 22 oct. 1970,

Paris), pianist francez de notorietate internațională. Autor al unor lucrări pentru pian. Concerte în România.

frazare (în procesul execuției muzicale), expunerea logică și expresivă a ideilor muzicale.

frază, structură sonoră alcătuită din două sau trei motive* și delimitată de cadență*. Sub aspectul funcției dramaturgice, f. se împart în 2 categorii: *i. antecedentă* sau de întrebare și *f. consecventă* sau de răspuns. V. *perioadă*; *propoziție*.

Frederic (Friedrich) (II), cel Mare, (24 ian. 1712, Berlin — 17 aug. 1786, Potsdam), rege al Prusiei, mare amator de muzică, flautist, compozitor. 4 concerte pentru fl., 121 sonate pentru clavicembal și fl. A fondat în 1742 Opera Regală din Berlin.

Freischütz, operă în 3 acte de Weber. Libretul de J. F. Kind. Pr. Schauspielhaus, Berlin, 18 iun. 1821.

Freitas-Branco, Luis (12 oct. 1890, Lisabona — 27 nov. 1955, Lisabona), compozitor și muzicolog portughez. 5 simf., poeme simf., lucrări voc.-simf., concertante; vol.: *Muzica în Portugalia, Istoria muzicii, Tratat de armonie*.

Freseobaldi, Girolamo (9 sept. 1583, Ferrara — 1 mart. 1643, Roma), compozitor și pedagog italian, organist la Sf. Petru din Roma. Autor de muz. pentru orgă și religioasă. Novator al limbajului muzical al Renașterii*.

frettando (cuv. it.), indicație pentru a se cînta grăbind, accelerînd.

Friesay, Ferenc (9 aug. 1914, Budapesta — 20 feb. 1963, Basel), dirijor ungar de notorietate internațională. Director al Operelor din Budapesta și Viena.

îrigo 1. Mod* antic grecesc cu finală* pe re. 2. Mod medieval cu finală* pe ml. 3

îriska (cuv. ung.), partea principală a ceardașului*, urmînd după introducerea lentă (*lassan*).

Froberger, Johann Jakob (19 mai 1616, Stuttgart — 6 iul. 1667, Hélicourt), organist și compozitor german. Organist la curtea Vienei. Lucrări pentru orgă, suite pentru clavicembal. Remarcabilă fuziune a stilurilor italian, francez, german; a influențat toți creatorii sec. 18, inclusiv pe Bach.

Froment, Louis de (n. 5 sept. 1921, Toulouse), dirijor francez, fondator al Ansamblului instrumental din Paris.

frottola (cuv. it.), gen muzical apropiat de madrigal* și villanelă*, răs-pîndit în Italia sec. 15—16. La origine o piesă pop. cu caracter liric sau glumeț, de factură polifonică. **frullato** (cuv. it.), procedeu de alternare rapidă a sunetelor, folosit la instrumente de suflat (în special flaut*, trompetă*). Echiv. germ.: *Flatterzunge*.

Frumoasa din pădurea adormită, balet în 3 acte și prolog de Ceaiikovski. Libretul de M. Petipa și I. Vsevolj-ski, după basmul lui Ch. Perault. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 3 ian. 1890.

Frumoasa Elena, operă bufă în 3 acte de Offenbach. Libretul de H. Meilhac și L. Halévy. Pr. Théâtre des Variétés, Paris, 17 dec. 1864. **Frumoasa Galathée**, operă comică într-un act de Suppé, pe un text de Poly Henrion. Pr. Paris, 9 sept. 1865. **Frumoasa morăriță**, ciclul de lieduri, op. 25, de Schubert (1823).

Fuchs, Robert (15 feb. 1847, Frauenthal — 19 feb. 1927, Viena), compozitor și profesor austriac. Prof. la Cons. din Viena (printre elevi, George Enescu). 5 serenade pentru orch., muz. de cam., de scenă.

Fuchs, Teodor (4 feb. 1873, Sassinczev, Cehoslovacia — 9 mai 1953, București), compozitor, pianist și dirijor român. Muz. de teatru (feeriile muzicale *Păunașul codrilor, Dunărea noastră, Cupidon*), opera comică *În așteptarea unui eveniment fericit*, muz. simf. (2 simf., concertul pentru

fl. și orch.), de cam., cor., voc., lucrări didactice (*Metodă practică pentru a învăța muzica vocală cuprinzând explicațiuni teoretice precum și 110 solfegii.*)

fugato (cuv. it.), o expoziție de fugă*, în cadrul unei lucrări mai ample (de ex. în forma de sonată*).

fuga (cuv. it.), piesă polifonică bazată pe expunerea imitativă la cîteva voci, după un plan tonal-armonic precis, a unui subiect*. F. are trei secțiuni: expoziție*, dezvoltare*, concluzie* — separate de interludii*. F. (apărută pe baza formelor polifonice anterioare — ricercar*, motet*) a dobîndit suprema valorificare în arta lui Bach. După numărul temelor (subiectelor) și al vocilor*, distingem mai multe feluri de f.: f. la 2, 3, 4 sau 5, voci; f. dublă (pe 2 subiecte); f. triplă (pe 3 subiecte) etc.

fughetă, fugă* de mai mici proporții.

funcție, rol al unei trepte* și al acordului* construit pe ea în relația cu celelalte trepte (și acorduri) ale tonalității*.

fundamentală (sunet fundamental)! 1. Sunet de bază, generator, ce stă la baza armonicelor*. 2. Sunet de bază al unui acord*.

fuoco (cuv. it. „foc, inflăcărare, însuflețire“). *Con. f.*, cu căldură, cu ardoare.

furiant, dans popular cel, în mișcare vijelioasă.

furioso (cuv. it.), indicație pentru a se cînta cu minie, cu pasiune. Furtuna, uvertură de Ceaikovski pentru piesa lui Ostrovski (1864). Furtwängler, Wilhelm (25 ian. 1886, Berlin — 30 nov. 1954, Baden-Baden), dirijor german de notorietate internațională. Succesiv, dirijor al Operei și al Filarmonicii din Berlin, al Asociației Gewandhaus din Leipzig, al Filarmonicii din Viena. A scris 2 simf., un concert pentru pian, vol. *Convorbiri despre muzică* (1953). Concerte în România.

futurism, curent artistic inițiat în Italia de Marinetti, prin *Manifestul* din 1909, negînd valorile tradiției, pledînd pentru înlocuirea lor cu mijloacele care să reflecte industrializarea tipică sec. 20. Fr. B. Pratello încearcă să traducă în practică teoria f. prin lucrarea *Musica futuristica per orchestra*, op. 30 (1913).

Fux, Johann Joseph (c. 1660, Hirtenfeld — 14 feb. 1741, Viena), compozitor și teoretician austriac. 19 opere, muz. religioasă, lucrări instr., tratatul de contrapunct *Gradus ad Parnassum*.

g 1. Denumire, în notația* literală, a sunetului sol*. 2. Majuscula G, notație presc. pentru tonalitatea* G. dur (sol major); minuscula g, notație presc. pentru tonalitatea g. moll (sol minor).

ga 1. A treia notă a gamei bizantine.

2. A treia notă a gamei hinduse.

Gabrielescu, Grigore (1859, Craiova — 13 mart. 1915, Craiova), tenor român de renume mondial, animator al vieții muzicale din România, unul dintre fondatorii Operei Române. A cîntat la Scala din Milano. Este și autor de piese cor. și romanțe.

Gabrielli, familie de compozitori și organiști italieni. 1. Andrea G. (cca 1515—1586, Veneția), organist la biserica San Marco din Veneția. Inovator în domeniul polifoniei. Muz. religioasă și laică, voc. și instr. (madrigale*, cercări*, canzone* și concerte). 2. Giovanni G. (cca 1557, Veneția — 12 aug. 1612, Veneția). Organist la biserica San Marco din Veneția. Nepot și elev al lui G.(1). Creator al sonatei pentru ansamblu instr. Madrigale, cercări, canzone, muz. religioasă.

Gade, Niels Wilhelm (22 feb. 1817, Copenhaga — 21 dec. 1890, Copenhaga), compozitor, dirijor, violonist și organist danez. Prof. la Cons. din Leipzig și dir. al Orch. Gewandhaus. Fondator și director al Cons. și dirijor al Orch. simf. din Copenhaga. 8 simf., 7 uverturi, cantate, balete, o operă, muz. de cam.

gagliarda (cuv. it.), vechi dans italian, în mișcare rapidă, măsură* ternară*; asociat cu pavana*, constituite, în sec. 16, embrionul suitei*. Gagnebin, Henri (n. 13 iulie 1886, Liège), compozitor, organist și pedagog elvețian. Muz. simf. (3 simf., 3 Tablouri simf., Simfonie coregrafică, Concert pentru pian), voc.-simf. (Recviemul vanităților lumii), de cam.

gaida, specie de cimpoi* utilizată în muzica populară bulgară.

Galilei, Vincenzo (cca 1520, Santa Maria a Monte, lângă Florența — 1591, Florența), compozitor, lautist, violonist și teoretician italian. A participat la nașterea operei în Cameraata florentină*. Madrigale*, tablaturi* pentru laută*, cercări*, lucrări teoretice (Dialog al muzicii antice și al celei moderne; Discurs în jurul operelor d-lui Gioseffo Zarlino din Chioggia).

Galileo Galilei, operă într-un act de Corneliu Cezar după Bertolt Brecht. Pr. București, Opera Română, 16 dec. 1964.

Galinescu, Gavriil (15 dec. 1883, Hangu, jud. Neamț — 10 iul. 1960, Hangu), compozitor, dirijor și muzicolog român. Prof. la Cons. din Iași. A cules folclor din Moldova. Studii asupra cîntării de strună românești, lucrări didactice; muz. cor., cam., simf., Voc.-simf.

Galleazzi, Francesco (cca 1758, Torino — ? ian. 1819, Roma), violonist,

compozitor și teoretician italian, celebru prin metoda sa de violină.

Galli-Curci, Amelita (18 nov. 1889, Milano — 26 nov. 1963, La Jolla, California), soprană de coloratură italiană, de mare faimă mondială.

galop, dans (apărut către 1825), în mișcare rapidă, inclus în cadrul* ca parte finală.

Galupl, Baldassare (18 oct. 1706, Burano, Veneția — 3 ian. 1785, Veneția), compozitor italian. Inovator în domeniul operei buffe*, precursor al sonatei clasice pentru pian. Peste 100 de opere, oratorii, sonate, concerte.

gamă, succesiune treptată de sunete, ascendentă sau descendentă, limitată în general la sunetele din cuprinsul unei octave*. **G.** este imaginea grafică a materialului sonor al unui mod*. Tipuri de **g.**: **g. diatonică**, **g. corespunzătoare** modurilor diatonice, formată din tonuri* și semitonuri* naturale; **g. formată pe do**, este **g. tip a tonalității*** moderne (*do, re, mi, fa, sol, la, si, do*); **g. cromatică**, **g. formată** numai din semitonuri; în sistemul temperat*, semitonurile **g. cromatice** sînt egale; **g. hexatonică** sau **g. prin tonuri (Intregt)**, **g. formată** din șase sunete la distanță de un ton întreg unul față de celălalt; **g. pentatonică**, **g. formată** din cinci sunete în cuprinsul unei octave; în cazul în care treptele **g.** sînt constituite numai din tonuri întregi și din două terțe* mici (acestea din urmă nealăturate), **g. pentatonică** este **anhemitonică** (fără semitonuri). Sin. *scară*.

gamba (cuv. it.) v. braccio, da ~.

Ganen, Nicolim (14 iun. 1878, com. Bistra, jud. Alba — 24 oct. 1949, Bistra), compozitor român. Muz. simf., voc.-simf., voc., cor.

Gaspard de la nuit, ciclu de 3 poeme pentru pian de Ravel: *Ondine, Sptn-zurătoarca, Scarbo* (1908), după Bertrand.

Gasparo da Salo (pe numele adevărat *Gasparo Bertolotti*) (20 mai 1540,

Salò — 14 apr. 1609, Brescia), luthier* italian.

Gastoué, Amédée (13 mart. 1873, Paris — 1 iun. 1943, Paris), muzicolog și compozitor francez. Specialist în muz. bizantină* și gregoriană*. A compus mise*, motete*, oratorii*.

Gaubert, Philippe (3 iul. 1879, Cahors — 10 aug. 1951, Paris), compozitor, dirijor și flautist francez. Muz. simf., opere, balete (*Cavalerul și domnișoara*), muz. de cam., voc., lucrări didactice (*Metodă de flaut*).

Gaudeamus, vechi cîntec studentesc (sec. 13), adoptat ca imn.

Gauk, Alexandr Vasilievici (15 aug. 1893, Odessa — 30 mart. 1963, Moscova), dirijor sovietic. Prof. la Cons. din Leningrad. Dirijor al Orch. Radiodifuziunii sovietice și al Orch. de stat a U.R.S.S. Concerte în România.

Gaveau, familie franceză de constructori de pian. Dintre cei mai importanți: 1. *Joseph G.* (1824—1903, Paris), fondatorul (1847) primei firme franceze de pian. 2. *Etienne G.* (7 oct. 1872, Paris — 26 mai 1943, Paris). Fiul lui **G.** (1). A construit în 1908 *Sala G.* din Paris.

Gavignès, Pierre (11 mai 1728, Bordeaux — 8 sept. 1800, Paris), violonist și compozitor francez. Lucrări pentru vl., o operă comică. **gavotă** (< fr. *gavotte*), vechi dans francez de origine populară, în mișcare moderată. Inclus în suită* (sec. 17), urma sarabandei*.

Gavoty, Bernard Georges Mario (semnează și sub pseudonimul *Clarendon*) (2 apr. 1908, Paris), critic muzical și organist francez; cronicar al revistei *Le Figaro*. Monografiile despre mari interpreți contemporani. A scris „Amintirile lui George Enescu“.

Gavrilă, Silviu (n. 10 ian. 1941, București), critic muzical român.

Gavrilă-Dieterle, Angela (n. 16 iul. 1947, Șandra, jud. Timiș), violonistă româncă.

Gayaneh, balet în 4 acte de Hacıaturian. Libretul de R. N. Derjavin. Pr. Teatrul Kirov, Leningrad, 9 dec. 1942.

Gazzelloni, Severino (n. 5 ian. 1919, Roccasecca), flautist italian de renume mondial, a inspirat crearea multor lucrări ce i-au fost dedicate. *Găina*, Simfonia nr. 83 în sol minor de Haydn (1785).

geamparale (le), joc popular românesc răspândit în Dobrogea și sudul Munteniei, în mișcare moderată, în măsuri asimetrice (v. măsură).

Gédalge, André (27 dec. 1856, Paris — 6 feb. 1926, Chessy), compozitor și teoretician francez. Prof. la Cons. din Paris (printre elevii săi, Enescu, Ravel, Milhaud, Honegger). Muz. simf. (4 simf., 1 concert pentru pian), de operă (*Hélène*), de cam., voc., lucr. didactice (*Tratat de fugă*).

Gedda, Nicolai (n. 11 iul. 1925, Stockholm), tenor suedez de origine rusă, cântăreț de operă de renume internațional.

Geminiani, Francesco Savario (1679, Lucca — 17 sept. 1762, Dublin), compozitor și violonist italian. Concerti grossi, 24 sonate pentru vl., 12 sonate a tre (v. sonată); lucrări didactice (*Arta interpretării la vioară*, *Arta acompaniamentului*, *Ghid armonic*, *Arta interpretării la chitară* etc.).

Generalpause (cuv. germ.), pauză generală (la toate vocile* sau instrumentele ce execută o lucrare muzicală); presc. *G.P.*

Genoveva, operă în patru acte de Schumann. Libretul de R. Reinick după Tieck și Hebbel. Pr. Leipzig, 25 iun. 1850.

Georgeseu, Corneliu Dan (n. 1 ian. 1938, Craiova), compozitor român. Muz. simf. (*Motive maramureșene*, ciclul *Jocuri pentru orch.*, ciclul *Modele*), voc.-simf. (*Colinde pentru cor și orch.*), de cam., de film; culegeri (*Melodii de joc din Oltenia*) și studii de folclor.

George Georgescu

Georgescu, George (12 sept. 1887, Sulina — 1 sept. 1964, București), dirijor român de renume internațional. Inițial violoncelist, a făcut parte din cvartetul de coarde „Henri Marteau”. A debutat ca dirijor la Berlin în 1918. Director al Operei și al Filarmonicii din București. Membru corespondent al Academiei Române.

Georgescu, Remus (n. 23 aug. 1932, Timișoara), dirijor și compozitor român. Dirijor permanent al Filarmonicii „Banatul”. Turnee internaționale. Muz. simf. (*Passacaglia pentru orch.*, *Poem eroic*, *Conc. pentru orch. de coarde*), voc.-simf., de cam.

Georgescu, Silviu (n. 31 ian. 1927, Brăila), critic muzical român.

Georgescu, Theodor (? 1824, București — 11 iul. 1880, București), compozitor român. Muz. de cam., voc., cor.

Gershwin, George (26 sept. 1898, Brooklyn, New York — 11 iul. 1937, Hollywood), compozitor, pianist și dirijor american, creator al așa-numitului jazz* simfonic. Opere (*Porgy și Bess*), muz. simf. (*Rapsodia albastră*, *Concertul în Fa pentru pian și orch.*, *Un american la Paris*).

Gerstenengst, Iosif (n. 3 iul. 1920, Ciacova, jud. Timiș), organist de naționalitate germană din România.

ges, denumirea, în notația* literală, a sunetului *sol** *bemo!*.*

geses, denumirea, în notația* literală, a sunetului *sol** *dublu bemo!*.*

Gesualdo da Venosa, Don Carlo (cca 1560, Neapole — 8 sept. 1613, Neapole), compozitor și lautist italian. Cel mai de seamă reprezentant al stilului cromatic. 6 cărți de madrigale la 5 voci; madrigale la 6 voci.

Gevaert, François Auguste (31 iul. 1828, Andenarde — 29 dec. 1908, Bruxelles), muzicolog și compozitor belgian. Prof. la Cons. din Bruxelles. Opere (*Quentin Durward*), muz. voc.-simf., lucrări teoretice (*Nou tratat de instrumentație, Cours metodic de orchestrație, Tratat de armonie, Istoria și teoria muzicii antichității*).

Gewandhaus 1. (Inițial, sală de comerț din Leipzig unde, în 1781, au început să aibă loc concerte simfonice pentru marele public. 2. Orch. de renume internațional; G. a fost condusă de Mendelssohn-Bartholdy, Gade, Nikisch, Furtwängler, Walter, Abendroth, Konwitschny.

Gheciu, familie de muzicieni români.

1. *Diamandî G.* (n. 20 apr. 1892, București), compozitor român. Muz. simf. (*La mormântul eroiului necunoscut de la Mărășești*), voc.-simf., de cam. (2 *Cvartete, Colțul copiilor*), cor.; lucrări de popularizare.

2. *Radu G.* (n. 12 mart. 1932, București), critic muzical român. Fiul lui G. (1). Monografii (*De Falla; Mozart*).

Ghenea, Cristian (n. 5 dec. 1922, București), muzicolog român. Vol. *Din trecutul culturii muzicale românești*.

Gheorghiu, familie de muzicieni români.

1. *Ștefan G.* (n. 23 mart. 1926, Galați), violonist român. Solist al Filarmonicii „George Enescu”, membru al unui trio în care cântă împreună cu fratele său Valentin G. Turnee internaționale.

2. *Valentin* (n. 21 mart. 1928, Galați), pianist și compozitor român. Activitate concertistică internațională. Muz.

simf. (2 simf., *Concert pentru pian și orch., Imagini din copilărie*), de cam. (*Cvartet în fa major, Sonata pentru pian, Coral pentru orgă, Trio în La major*), voc. (12 *lieduri pe versuri de Argehi*).

Gheorghiu, Victor (24 feb. 1888, Brăila — 26 iul. 1951, București), compozitor român. Prof. la Cons. din București. Opere (*Aleodor, Voievodul Spulber*), muz. simf., voc.-simf., de cam., voc., lucrări didactice (*Curs de armonie, Gramatica muzicii*).

Gheorghiu, Virgil (22 mart. 1905, Roman — 7 mart. 1977, București), pianist, compozitor, critic muzical și poet român. Muz. simf., de cam., lucrări de muzicologie (*Din muzica și viața compozitorilor, Un muzician genial: George Enescu, Inițiere muzicală*), cronici, volume de versuri.

Ghidionescu, Grigore (28 iun. 1901, Geneva — 12 feb. 1968, București), compozitor și pianist român. Solist concertist. Muz. simf., de cam., voc.

Ghiga, Ion (9 sept. 1895, Herța — 21 sept. 1974, București), compozitor, violonist și dirijor român; violonist concertist, dirijor al Orch. Radio din București, prof. la Cons. din Iași și București. Muz. voc., cor., de cam., simf. (*Suită în stil clasic*), voc.-simf.

Ghika-Comănești, Ioana (6 iun. 1883, Bolintin, Jud. Ilfov — 1972, Elveția), compozitoare româneă. Muz. voc., cor.

Ghilels, Emil Grigorievici (n. 19 oct. 1916, Odessa), pianist sovietic de renume mondial. Elev al lui Neuhaus. Prof. la Cons. din Moscova.

Ghircoiașu, Romeo (n. 22 nov. 1919, Cluj), muzicolog român. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca. Fost rector al aceleiași instituții. Vol. *Contribuții la istoria muzicii românești*, studii, articole, comunicări la congrese internaționale.

ghitară v. chitară.

Gianni Schicchi, operă într-un act de Puccini. Libretul de G. Forzano,

Walter Gieseking

după Dante. Pr. New York, 14 dec. 1918.

Gieseking, Walter (5 nov. 1895, Lyon — 26 oct. 1956, Londra), pianist german de renume internațional. A excelat în interpretarea lui Beethoven, Schumann, Debussy și Ravel. Concerte în România.

gigă, vechi dans englez de origine populară, în mișcare rapidă, introdus în suită* (sec. 17) ca ultimă parte. Echiv. fr. *gigue*.

Gigli, Beniamino (20 mart. 1890, Recanati — 30 nov. 1957, Roma), tenor italian de renume mondial. A cântat la Metropolitan și la Scala. *glgue* (cuv. fr.) v. *glgă*.

Ginastera, Alberto Evaristo (n. 11 apr. 1916, Buenos Aires), compozitor argentinian. Prof. la Cons. din Buenos Aires. Baletul *Estancia*, muz. simf. (Simf. *Elegiaca*, concerte pentru vl., pentru harpă), voc.-simf., de cam., cor.

Gloconda, operă de Ponchielli. Libretul de A. Bolto. Pr. Scala din Milano, 8 apr. 1876.

glooso (cuv. it.), indicație pentru a se cânta jucăuș, vesel.

Giordano, Umberto (27 aug. 1867, Foggia — 12 nov. 1948, Milano), compozitor italian. Opere de orientare veristă (*Andrea Chénier*, *Fedora*, *Marcella*, *Madame Sans-Gêne*, *Regele*). **Groveanu, Aurel** (n. 24 sept. 1916,

Girov, jud. Neamț), compozitor român de muzică ușoară.

gis, denumire, în notația* literală, a sunetului *sol** *diez**.

Giselle, balet de Adolphe-Charles Adam. Pr. Opera din Paris, 1841.

gists, denumire, în notația* literală, a sunetului *sol** *dublu diez**.

Giuleanu, Victor (n. 11 nov. 1914, Stroiești, jud. Vilcea), pedagog și teoretician român. Prof. și fost rector al Cons. din Buc. Lucrări didactice (*Tratat de teorie a muzicii*, *Teoria ritmului*, *Ritmul muzical*).

Giulini, Carlo Maria (n. 9 mai 1914, Bolzano), dirijor italian de renume internațional. Concerte în România. **giusto** (cuv. it.) 1. v. *tempo g.* 2. *G. silabico*, sistem ritmic propriu muzicii populare, descoperit de Brăiloiu în folclorul românesc. Se caracterizează prin tempo*-ul riguros și distribuția silabelor versului pe două tipuri de valori* (ex. pătrime*-optime*) indivizibile.

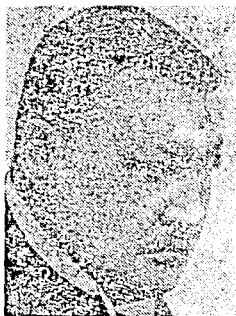
Givulescu, Cornel (6 sept. 1893, Săvârșin, jud. Arad — 20 feb. 1969, Cluj), compozitor român. Muz. voc.-simf., voc., cor. Lucrări didactice (*Solfeژی în stil*, *Curs de teorie muzicii pe bază istorică*, *Teoria muzicii sec. 20*).

Glareanus (pe numele adevărat *Heinrich Lorittz*) (2 iun. 1488, Mollis-Glarus — 28 mart. 1563, Frelburg Br.), pedagog și teoretician german. Prof. la Köln, Basel și Freiburg Br. Autor al tratatului *Dodekachordon*.

glas 1. (În cântarea de strună) mod* 2. (Arhac) voce*.

Glazunov, Alexandr Konstantinovič (10 aug. 1865, Petrograd — 21 mart. 1936, Paris), compozitor, dirijor și pedagog rus. 8 simf., 7 poeme simf. (*Stenka Razin*), uverturi, fantezii, *Concert pentru vl. și orch.*, 2 *Concerte pentru pian și orch.*, balete (*Raymonda*, *Anotimpurile*), muz. de scenă, de cam., voc.

Glier, Reinhold Moritzevič (11 ian. 1875, Kiev — 25 iun. 1956, Moscova), compozitor și dirijor sovietic.

Alexandr Glazunov

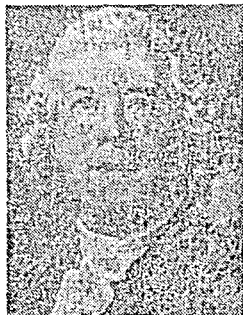
3 simf., opere, baletе (*Macul roșu, Călărețul de aramă*), muz. de cam., cor., voc.

Glinka, Mihail Ivanovici (1 iun. 1804, Novo-Paskoe — 15 feb. 1857, Berlin), compozitor rus, întemeietorul școlii componistice ruse. Opere (*Ivan Susanin, Ruslan și Ludmila*), muz. simf. (uverturile *Jota Aragoneză* și *O noapte la Madrid*, fantezia simf. *Kamarinskaia*), de scenă, de cam., voc.

glissando (cuv. it.), alunecare de la un sunet la altul, prin toate sunetele intermediare (la instr. de coarde și la cele de suflat) sau doar prin cele diatonice* (la instr. cu claviatură*). *V. portament.*

Mihail Glinka

Christoph W. Gluck

Glockenspiel (cuv. germ. „joc de clopote”; it. *campanelli*), instrument de percuție* ale cărui sunete sînt produse prin lovirea unor lame metalice, prin intermediul unor ciocănele de lemn acționate de o claviatură*.

Glodeanu, Liviu (n. 6 aug. 1938, Dirja, jud. Cluj — 31 mart. 1978, București), compozitor român. Opere (*Ulisse, Zamolxe*), muz. simf. (*Concert pentru pian și orch., Concert pentru fl. și orch., Concert pentru vl. și orch., Studii pentru orch.*), voc.-simf. (*Tinerii soldați care au murit, Suită pentru cor de copii, suflători și percuție*), de cam., voc., cor.

Gloria, a doua parte a misel*.

Gluck, Christoph Willibald (2 iul. 1714, Erasbach — 15 nov. 1787, Viena), compozitor german. Reformator al genului, a scris peste 100 lucrări de operă (s-au păstrat 50, între care: *Orfeu, Alcesta, Paris și Elena, Ifigenia în Aulida, Armida, Ifigenia în Taurida*); baletе, muz. simf., de cam., voc.

goarnă, instrument muzical de suflat din alamă, folosit în armată și în unele tarafuri lăutărești.

Gobbi, Tito (n. 24 oct. 1915, Bassano del Grappa), bariton italian, cîntăreț de operă, mare interpret al rolurilor clasice, dar și al creațiilor moderne (ex. *Wozzeck*); a jucat în numeroase filme.

Goldberg, Variațiunile ~, ciclul de variațiuni pentru clavecin de Bach (1742).

Golăa, Antoine (n. 30 aug. 1906, Viena), critic muzical francez de origine română. Vol. *Estetica muzicii contemporane*.

Golestan, Stan (26 mai 1875, Vaslui — 21 apr. 1956, Paris), compozitor și critic muzical român stabilit în Franța. Creațiile bazată pe principiile Școlii Cantorum și pe inspirația din folclorul românesc. Muz. simf. (*Simf. în sol minor, Rapsodia română pentru orch., Concert românesc pentru vl. și orch., Concert moldav pentru v. cel și orch., Concertul carpatic pentru pian și orch.*), muz. de cam. (2 cvartete, *Serenadă mică pentru instr. mari*), voc., cor.; eseuri, studii muzicologice, cronici muzicale.

goliard, în sec. 9—12, cleric călător, autor de cintece laice (satirice, de dragoste).

gong, instrument de percuție* originar din Asia, format dintr-un disc de metal ușor bombat, suspendat de un cadru.

Goodman, Benny (pe numele adevărat *Benjamin David*) (n. 30 mai 1909, Chicago), clarinetist, dirijor și compozitor american de jazz, reprezentant al stilului swing.

Goossens, Eugene (26 mai 1893, Londra — 13 iun. 1962, Hillingdon), compozitor și dirijor englez de origine belgiană. Opere, balete, muz. de scenă, simf. și de cam.

gopak, dans popular ucrainean în mișcare rapidă.

Górecki, Henryk Mikolaj (n. 6 dec. 1933, Rybnik), compozitor polonez. *Sinfonia, Sconrt, Monodrame, Refren*.

Gossec, François-Joseph (17 ian. 1734, Vergines — 16 feb. 1829, Paris), compozitor și dirijor francez. Afirmat în perioada Revoluției franceze. Opere, muz. simf., de cam., cor.; lucrări didactice (*Tratat de armonie, Principii de contrapunct*).

Charles Gounod

Gounod, Charles François (17 iun. 1818, Paris — 18 oct. 1893, Saint Cloud), compozitor, organist și dirijor francez. Cel mai de seamă reprezentant al școlii naționale în genul liric. Opere (12 lucrări printre care *Faust, Mireille, Romeo și Julietta*), muz. religioasă (2 recviemuri*, 13 mise*, motete*, psalmi), simf., de cam., voc., cor.

Goyescas, Las, operă de Granados, inspirată de Goya. Pr. Metropolitan, New York, 26 ian. 1916.

G.P. v. Generalpause.

gradual 1. (În liturgia catolică) nume dat inițial unei cîntări responsoriale, transformată cu timpul în cîntare solistică. 2. Carte liturgică în care sînt cuprinse, în afara cîntărilor propriu-zis g., cîntările misei*.

Gradus ad Parnassum 1. Tratat de contrapunct* și fugă* de Johann Joseph Fux (1725). 2. Ciclul de studii* pentru pian de Clementi (1817).

grafism, gen de compoziție contemporană în care partitura* conține desene care trebuie să sugereze interpretărilor improvizarea muzicii.

gramofon, aparat pentru reproducerea sunetului imprimat pe o placă circulară; urmașul fonografului* și părintele pick-up*-ului.

Granados (y Campiña), Enrique (27 iul. 1867, Lerida, Catalonia — secedat cu vasul Sussex în Canalul

Mineci la 24 mart. 1916), compozitor, pianist și dirijor spaniol. Fondator al „Academiei pentru concerte clasice” și al Cons. din Barcelona. Opere (*Maria del Carmen, Follolo, Petrarca, Goyescas*), muz. simf. (poemul simf. *Dante*), de cam. (*Dansuri spaniole, Goyescas*), voc.

gran cassa (cuv. it.) v. tobă.

grand opera (cuv. fr.) v. seria, opera.

grav (sunet ~), sunet cu frecvență joasă.

grave (cuv. it.) 1. Cea mai lentă mișcare, cu caracter grav. 2. Plesă scrisă în această mișcare.

grazioso (cuv. it.), indicație pentru a se cânta grațios, elegant.

Grădinișta prefăcută (Titlu it. original: *La finta giardiniera*), operă în 3 acte de Mozart. Libretul de R. Calzabigi. Pr. Teatrul Curții, München, 13 ian. 1775.

Greelaninov, Alexandr Tihonovici (25 oct. 1864, Moscova — 3 ian. 1956, New York), compozitor rus stabilit în S.U.A. Continuator al Grupului celor 5. Opere, simf., concerte; muz. de cam., religioasă.

Greflens, Vințelus (n. 27 nov. 1916, Amărăștii de Jos, jud. Dolj), compozitor român. Muz. simf., voc.-simf., de cam., voc., cor.; lucrări didactice (*Curs practic pentru cîntare de partitură*).

gregorian (cînt ~), muzica liturgică a bisericilor romano-catolice, reglementată sub pontificatul papei Grigore I. Cîntare monodică*, în valori* largi, egale (*cantus planus**), a servit drept bază (*cantus firmus**) muzicii religioase polifonice de mai târziu.

gregoriană (notație ~), notație* neumată în care au fost scrise cîntările cuprinse în antifonar*.

Gretry, André Ernest Modeste (11 feb. 1741, Liège — 24 sept. 1813, Montmorency), compozitor francez de origine belgiană. Opere (peste 60 de lucrări, între care *Portretul vorbitor, Zémire și Azor, Richard Intimă de Leu, Wilhelm Tell*), muz. voc.-simf., religioasă,

Edvard Grieg

Grieg, Edvard Hagerup (15 iun. 1843, Bergen — 4 sept. 1907, Bergen), compozitor, pianist și dirijor norvegian. Elev al lui Moscheles și Gade. Fondator (1867) și dirijor al Ununii muzicale din Oslo. Remarcabil reprezentant al școlii naționale norvegice. Turnee în Europa ca pianist și dirijor. Creație inspirată din folclorul norvegian. Muz. simf. (*Concertul în la minor pentru pian și orch., 4 Dansuri simf.*), de scenă (*Peer Gynt* de Ibsen, *Sigurd Jorsalfar* și *Olaf Trygason* de Björnson), de cam. (10 caiete de *Piese lirice pentru pian*), voc.

Grigoraș, Aurel (n. 22 feb. 1932, București), dirijor român. Dirijorul corului Radioteleviziunii Române. Grigore cel Mare, cel dintâi papă cu numele de Grigore (590—604), căruia i se datorează reglementarea cîntării liturgice romano-catolice. V. *gregorian cînt; antifonar*.

Grigore, Dan (n. 6 aug. 1943, București), pianist român.

Grigoriu, George (n. 8 apr. 1927, Brăila), compozitor, cîntăreț și dirijor român de muzică ușoară.

Grigoriu, Theodor (n. 25 iul. 1926, Galați), compozitor român. Muz. simf. (*Simf. cantabile, Dans tătar, Sută teatrală în stil clasic, Vartașunt simf. pe un cîntec de A. Pann, Concert pentru dublă orch. de cam. și ob.*

Via cosmică, Omagiul lui Enescu, Melodie infinită), de cam. (sulta pentru cvartet de coarde *Pe Argeș în sus*), de film, scenă, voc.-simf. (*Odă orașului meu, Elegia pontică, Canii per Europa*), orchestrații (*Șapte cîntece pe versuri de Clément Marot* de Enescu).

Grove, sir George (13 aug. 1820, Londra — 28 mai 1900, Londra), muzicolog englez. Director la Royal College of Music, autor al celebrului *Dictionary of music and musicians* (1889; ultima ediție, completată, 1955).

Grozăvescu, Traian (21 nov. 1895, Lugoj — 15 feb. 1927, Viena), tenor român de renume mondial. A cântat la Cluj, Viena, Budapesta, Berlin. Roluri de referință în *Boema, Tosca, Aida, Carmen, Rigoletto*.

Grumiaux, Arthur (n. 21 mart. 1921, Villers-Perwin), violonist și pianist belgian de renume internațional. Elev al lui Enescu. Prof. la Cons. din Bruxelles. Partener al pianistei Clara Haskil. Concerte în România. grupet, ornament* melodic notat printr-o linie șerpuită, așezată deasupra sau la dreapta unei note*, și care constă din execuția rapidă a patru sunete: cel situat la o secundă* deasupra sunetului scris, sunetul scris, cel situat la o secundă sub el și din nou sunetul scris.

Grupul celor cinci, cercul lui Balakirev, format în deceniul al șaselea al sec. 19, al cărui estetician a fost criticul Stasov; format din compozitorii ruși: *Balakirev, Cui, Borodin, Musorgski și Rimski-Korsakov*. Sin.: *Mănunchiul pulcrnic*.

Grupul celor șase, denumire luată (prin analogie cu Grupul celor cinci*) în 1918 de grupul compozitorilor francezi: *Auric, Honegger, Milhaud, Poulenc, Durey și Tailleferre*, adunați în jurul lui *Erik Satie* și cărora li s-a alăturat scriitorul Jean Cocteau, libretistul lor preferat. Operă colectivă: baletul *Les Mariés de la Tour Eiffel*.

Grupuri, lucrare pentru 3 orchestre de Stockhausen (1957).

Guarneri, celebră familie de lutieri* italieni, originari din Cremona: 1. *Andrea G.* (cca 1626 — 2 dec. 1798), elev al lui Niccolò Amati; 2. *Pietro Giovanni G.* (18 feb. 1655, Cremona — 26 mart. 1720, Mantua). Fiul lui **G.** (1). 3. *Giuseppe Giovanni G.* (25 nov. 1666, Cremona — cca 1739, Cremona). Fiul lui **G.** (1). 4. *Pietro G.* (14 apr. 1695, Cremona — 7 apr. 1762, Veneția). Fiul lui **G.** (3). 5. *Giuseppe Bartolomeo G.*, zis *del Gesù* (21 aug. 1698, Cremona — 17 oct. 1744, Cremona). Fiul lui **G.** (3), cel mai mare maestru lutier după Stradivari.

Guido d'Arezzo (cca 990 — 17 mai 1050, Avellano), călugăr benedictin italian. Prof. al școlii catedralei din Arezzo. Fondator al sistemului notației* muzicale actuale, a introdus portativul* cu 4 linii și nomenclatura silabică a sunetelor (după silabele inițiale ale versetelor imnului în cinstea Sf. Ioan); inventator al metodei solmizației*. **guidonică** (notație ~), sistem de notație* muzicală bazat pe existența unui portativ*, pe și între ale cărui linii se scriu sunetele.

Guillaume de Machault (cca 1305, Champagne — 1377, Reims), compozitor francez. Reprezentant de frunte al perioadei Ars nova*. Motete*, balade, rondeaux. Celebra *Misă de la Notre-Dame*, la 4 voci, a fost scrisă în 1364, cu ocazia încoronării lui Carol al V-lea.

Gulda, Friedrich (n. 16 mai 1930, Viena), pianist și compozitor austriac. Activitate concertistică internațională. Creații simf. și de jazz. Concerte în România.

gun, prima notă a gamei* pentatonice* chineze.

Gurrelieder, cantată pentru soliști, cor și orchestră de Schönberg, compusă în 1900—1901; orchestrația terminată în 1911.

guslă (guzlă), instrument muzical popular, răspândit la slavii din Sud, cu 1—2 coarde întinse deasupra unei cutii de rezonanță* bombată. Se cîntă la **g.** cu un arcuș* curb.

gusli, instrument muzical popular rusesc, cu coardele întinse pe o cutie de rezonanță* trapezoidală. Coardele

sînt acționate prin ciupire. Perfecționat, a ajuns la 13 coarde, adăugindu-i-se chiar o claviatură*.

gymel 1. Formă primitivă de polifonie*, constînd din cîntarea în terțe paralele. **2.** Compoziție vocală la două voci*, caracteristică pentru muz. engl. din sec. 13—15.

h 1. Denumire, în notație* literală, a sunetului *si** natural. 2. Majuscula **H**, notație presc. pentru tonalitatea* *H-dur* (*Si* major); minuscula **h**, notație presc. pentru tonalitatea *h-moll* (*si* minor). 3. Presc. pentru *Horn* (v. corn).

Hass, Monique (n. 20 oct. 1909, Paris), pianistă franceză de renume internațional. Soția compozitorului M. Mihalovici. Concerte în România. **Hába**, Alois (21 iun. 1893, Wirso-witz — 18 nov. 1973, Praga), compozitor și muzicolog ceh, reprezentant de frunte al școlii moderne cehe, propagator al sistemului bazat pe divizarea tonului* în 1/3, 1/4 și 1/6 de ton. Opere (*Drumul vieții*), *Fantezia simf.*, muz. de cam., lucrări didactice.

habaneră, cîntec și dans popular originar din Spania, larg răspîndit în țările latino-americane.

Habeneck, François Antoine (22 ian. 1781, Mézières — 8 feb. 1849, Paris), dirijor francez. Primul conducător (1828) al Societății de concerte a Cons. din Paris. Renumit pentru primele interpretări ale simfoniilor beethoveniene în capitala Franței. **Hacıaturian**, Aram Iliei (n. 6 iun. 1903, Tbilisi), compozitor și dirijor sovietic. Unul dintre cei mai remarcabili reprezentanți ai componisticii sovietice. Creație inspirată din folclorul armean. Simf. (*Simf. a II-a „cu clopote”*), balet (*Ferictrea*, *Gayaneh*, *Spartacus*), lucrări concertante

(*Concert pentru vl. și orch.*), muz. de cam., cor., de film etc.

Haebler, Ingrid (n. 20 iun. 1929, Viena), pianistă austriacă. Remarcabilă interpretează a sonatelor și concertelor lui Mozart.

Haendel, Georg Friedrich v. **Händel**. **Haendel**, Ida (n. 15 dec. 1924, Chelm, Polonia), violonistă americană de origine poloneză. Elevă a lui Flesch și Enescu. Carieră internațională. Concerte în România.

Haffner, *Simfonia în Re major K.V. 385* de Mozart (1782).

Hagiev, Parasehev (n. 14 apr. 1912, Sofia), compozitor bulgar. Prof. la Cons. din Sofia. Muz. simf., de cam., prelucrări de cîntece populare.

Hahn, Reynaldo (9 aug. 1875, Caracas — 28 ian. 1947, Paris), compozitor, dirijor și critic muzical francez. Opere și operete (*Ciboulette*), muz. simf., voc.-simf. (Cantata *Prometeu*), melodii pentru voce și pian. haidăul, joc popular fecioresc răspîndit în diferite regiuni din Transilvania.

Haitink, Bernard (n. 4 mart. 1929, Amsterdam), dirijor olandez, succesor al lui Van Beinum la Concertgebouw*.

Halévy, Jacques François Fromental (pe numele adevărat *Elias Lévy*) (27 mai 1799, Paris — 17 mart. 1862, Nisa), compozitor francez. Prof. lui Gounod și Bizet. Opere (*Ebreca*), balet, cantate, muz. de scenă.

Halka, operă în 5 acte de Moniuszko. Libretul de V. Wolski. Pr. într-un concert de amatori la Vilnius, 1 ian. 1848.

Hallé, Sir Charles (11 apr. 1819, Hagen, Westfalia — 25 oct. 1895, Manchester), dirijor englez de origine germană. Fondator (1857) al Orch. Hallé. Succesor (1883) al lui Max Bruch la „Societatea filarmonică din Liverpool“.

halling, dans popular norvegian. Măsură* binară*, tempo* moderat.

Halmos, Gheorghe (n. 2 aug. 1915, Oradea), pianist și pedagog român. Activitate concertistică internațională. Prof. la Cons. din București.

Hamlet, titlul unor lucrări de genuri diferite, inspirate de drama lui Shakespeare: 1. Poem simf. de Liszt (1858). 2. Operă în cinci acte de A. Thomas. Libretul de M. Carré și J. Barbier. Pr. Paris, Opera Mare, 9 mart. 1868. 3. Balet în trei tablouri de B. Blacher. Libretul de Victor Gsovsky. Pr. 19 feb. 1950, München.

4. Operă de Bentoiu pe libret propriu. Pr. Opera din Marsilia, 1974.

Hammerklavier (cuv. germ.), veche variantă a pianului. Beethoven a desemnat prin acest termen special *Sonatele op. 101 și 106*.

hang v. cîmpol.

Hanon, Charles-Louis (? 1820, Remsur-l'Aire — 19 mart. 1900, Boulogne sur Mer), pianist și organist francez. Autor al unor lucrări didactice, printre care *Pianistul virtuoz*.

Hannikainen, Tauno Heikki (n. 26 feb. 1896, Lyvaskyla), dirijor finlandez. Concerte în România.

Hans-Klavier, pian* cu două claviaturi*, construit în 1957 de inginerul belgian Pierre Hans.

Hanslick, Eduard (11 sept. 1825, Praga — 6 aug. 1904, Baden-Viena), critic muzical austriac. Prof. de estetică la Univ. din Viena (1861—1895). Opera principală: *Despre frumosul muzical* (1854), în care combate programatismul* muzical. Adversar al creației lui Wagner, Bruckner,

Ceaikovski și adept al lui Brahms. **Hanul Dulceinea**, balet în 3 tablouri de Mihail Jora. Libretul de Mariana Dumitrescu. P.a. București, Orch. Radioteleviziunii, mart. 1967.

Harap Alb, balet în 4 acte de Alfred Mendelsohn. Libretul de Alexandru Jar, după Creangă. Pr. București, Opera Română, 30 mart. 1949.

harfă (harpă), instrument cu coarde ciupite, cunoscut din antichitate. A fost perfecționat la începutul sec. 19.

Harold în Italia, Simfonie pentru violă și orchestră (op. 16), de Berlioz, 1834. Inspirată de *Childe Harold* de Byron.

harpsichord (cuv. engl.) v. clavecin. **Harsia**, Ioan (6 aug. 1888, Pentic-Teaca, jud. Bistrița-Năsăud — 10 aug. 1915, București), compozitor român. Muz. simf. (*Simf. în fa minor, Suita pentru orch.*), de cam., cor., voc.

Hartmann, Karl Amadeus (n. 2 aug. 1905, München), compozitor și dirijor german. Opere (*Simplicitus Simplicissimus*), 8 simf., muz. de cam.

Hartulary-Darelée, Ion (7 iul. 1886, Paris — 2 apr. 1969, București), compozitor și dirijor român, fiul Haricleii Darlée*. Opere și operete (*Capriciu antic, Amorul mascat, Amazona, Miracolul eamelilor, Zig-zag, Operetta*), muz. voc.-simf. (poemul *Visul lui Bălcescu*), simf. (poemul *Vlrful cu Dor, Suita Picturi de Grigorescu*), cor., voc., ușoară, de film. **Háry János**, operă comică într-un prolog, 5 „aventuri“ și un epilog de Kodály. Libretul de B. Paulini și Z. Harsányi. Pr. Opera din Budapesta, 16 oct. 1926.

Haskil, Clara (7 ian. 1895, București — 7 dec. 1960, Bruxelles), pianistă româncă de renume internațional. Stabilită în Elveția. Mare interpretă a lui Mozart. A concertat cu Casals, Ysaye, Enescu.

Hasse, Johann Adolf (25 mart. 1699, Bergedorf — 16 dec. 1783, Veneția), compozitor german. A activat mult

timp în Italia. Important reprezentant al stilului postnapolitan. 80 de opere.

Hassler, Hans Leo (25–26 oct. 1564, Nürnberg — 8 iun. 1612, Frankfurt pe Main), compozitor și organist german. Madrigale*, piese pentru orgă, muz. religioasă.

hafeșana, joc popular răspândit în centrul Transilvaniei.

Havaneza, piesă pentru vioară și orch. de Saint-Saëns.

Haydn, familie de muzicieni austrieci. 1. **Franz Iosef H.** (31 mart. 1732, Rohrau — 31 mai 1809, Viena), compozitor, unul din cei mai mari creatori pe care i-a cunoscut istoria artei, reprezentant al școlii muzicale clasice vieneze*. Printr-o vastă creație (104 simf., oratoriile *Anotimpurile* și *Creațiunea*, 35 lucrări concertante, uverturi, 84 cvartete de coarde, 31 triouri cu pian, 60 sonate pentru pian), **H.** a contribuit la cristalizarea trăsăturilor fundamentale ale simfonismului clasic vienez. 2. **Michael H.** (14 sept. 1737, Rohrau — 10 aug. 1806, Salzburg), compozitor și organist austriac. Frate cu **H.** (1). A activat mulți ani la Oradea. Muz. simf., religioasă.

Händel, Georg Friedrich (23 feb. 1685, Halle — 14 apr. 1759, Londra), compozitor, organist și violonist german.

Joseph Haydn

Georg Fr. Händel

Unul dintre cei mai de seamă creatori ai istoriei muzicii. Alături de marele său contemporan, J.S. Bach, a contribuit la consolidarea formelor barocului*. Înaltele sale virtuți dramatice se manifestă în special în domeniul oratoriei, **H.** putând fi socotit drept creator al oratoriei eroice. În uriașul său catalog de lucrări întâlnim 32 oratorii (*Ester, Deborah, Saul, Israel în Egipt, Mesia, Samson, Belsazar, Josua, Juda Macabeul, Jephte*), 100 de cantate (*Acis și Galathea, Hercule*), 45 de opere (*Iulius Caesar, Scipio, Xerxe, Agrippina, Radamisto, Rinaldo*), lucrări pentru orch. (cicluri de concert *grossi**, uverturi, suite (*Muzica apelor, Focuri de artificii*), sonate etc.

Hänsel și Gretel, operă în 3 tablouri de Humperdinck. Pr. Teatrul Curții, Weimar, 23 dec. 1893.

Härtel v. Breitkopf und Härtel. **Hebridele sau Grota lui Fingal**, uvertură de Mendelssohn-Bartholdy (1830).

Heifetz, Jascha (n. 2 feb. 1901, Vilnius), violonist american de origine rusă. Renumere internațional.

helicon, instrument de suflat de alamă grav, folosit în fanfară*.

Helmholtz, Hermann Ludwig Ferdinand von (31 aug. 1821, Potsdam — 8 sept. 1894, Berlin), savant german, cu lucrări importante pentru teoria muzicii. Opera fundamentală: *Teorie fiziologică a muzicii bazate pe studiul senzațiilor auditive*.

Henry, Pierre (n. 9 dec. 1927, Paris), compozitor francez, membru al grupului de cercetări de la Radio Paris. A scris, împreună cu P. Schaeffer, în 1949, prima compoziție de muzică concretă*: *Simf. pentru un om singur*. Alte lucrări: *Microfonul bine temperat*, *Muzică fără titlu*, *Orfeu*, *Granulometrie*, *Regina verde*.

Henze, Hans Werner (n. 1 iul. 1926, Gütersloh), compozitor și dirijor german din R.F.G. Opere (*Regele cerb*, *Prințul von Homburg*, *Tinărul lord*), balet (*Undine*, *Rosa Silber*, *Labirint*), muz. voc.-simf. (cantate, oratorii, lieduri pentru voce și orchestră), simf. (simf., concerte pentru vl., pentru pian, piesa „Anti-fonc”), de cam. (cvartete de coarde, un cvintet de suflători), voc.

heptatonie (sistem ~), sistem muzical format din cele 7 sunete naturale.

Herlea, Nicolae (n. 28 aug. 1927, București), bariton român, cântăreț de operă de notorietate internațională. A cântat la Scala și Metropolitan. Artist al poporului.

Herman, Vasile (n. 10 iun. 1929, Satu-Mare), compozitor și muzicolog român. Muz. simf. (*Ritornele*, *Cantilații*, *Polifonie*), oratoriul *Balada lui Pinteza Vileazul*, muz. de cam. (*Episoade*, *Melopee pentru flaut*), cor., voc. Studii cu privire la noua creație românească.

Hervé, Florimond (pe numele adevărat *Florimond Ronger*) (30 iun. 1825, Houdain — 4 nov. 1892, Paris), compozitor, cântăreț și dirijor francez. Opere (*Micul Faust*, *Mam'zelle Nitouche*).

heterofonie, tip de structură muzicală (de origine folclorică și extra-

europenă) bazat pe parcurgerea de către două sau mai multe voci* (instrumente) a unui același traseu melodic, cu abateri de la acest traseu la una (sau mai multe) dintre voci, datorită unui anumit grad de improvizație* din partea interpreților.

hexaeord, scară muzicală formată din 6 sunete ce se succed treptat.

hexatonică (gamă ~), v. gamă.

Hiller, Ferdinand (24 oct. 1811, Frankfurt pe Main — 10 mai 1885, Köln), compozitor, pedagog și dirijor german. Opere, oratorii, cantate, muz. de cam.

Hindemith, Paul (16 nov. 1895, Hanau — 28 dec. 1963, Frankfurt pe Main), compozitor, violist și teoretician german din R.F.G. Remarcabil reprezentant al creației sec. 20. Opere (*Mathis pictorul*, *Cardillac*), simf. (*Pittsburg*), concerte, muz. de cam., cor., piese pentru orgă, lucrări teoretice (*Inițiere în compoziție*, *J.S. Bach*).

hipo v. plagal.

hiporehema, denumire dată, în Grecia antică, unui grup de cinceze pentru cor, care acompaniau o pantomimă. Cu aproximativ același sens, termenul se întâlnește și în operă*.

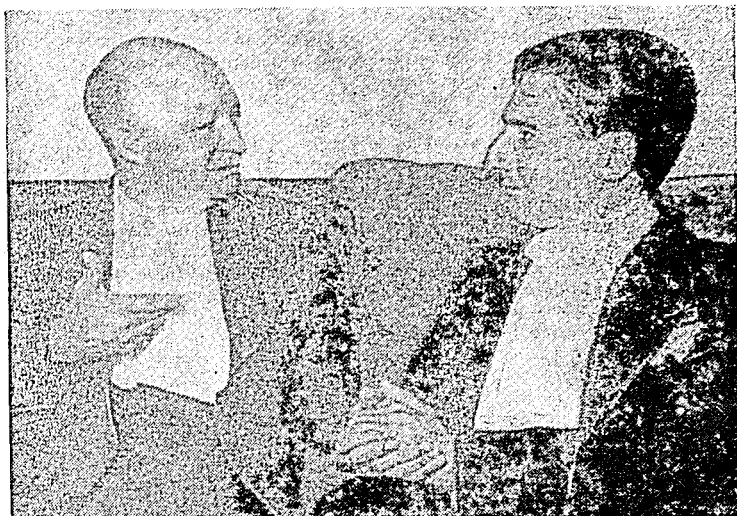
his, denumire, în notația* literală, a sunetului *si** diez*.

Hodeir, André (n. 22 ian. 1921, Paris), compozitor și muzicolog francez. Vol.: *Muzica după Debussy*, *Omul și problemele jazzului*.

Hoffman, Alfred (n. 3 aug. 1929, București), muzicolog și critic muzical român. Coautor al vol. *George Enescu*. Vol. *Repere muzicale*, sintetizând o activitate critică de 2 decenii.

Hoinie, Mișca (n. 11 sept. 1910, Cernăuți), compozitor român. Muz. simf. (*Cinci colinde*, *Divertisment*, *Schife simfonice*, *2 Simf.*, *Concert pentru v.cel*), cor., voc.

Holst, Gustav Teodor (21 sept. 1874, Cheltenham — 25 mai 1934, Londra), compozitor, organist și pedagog englez de origine suedeză. Opere,

Hindemith și Lipatti

muz. simf. (Suita *Planetele*), decam., voc., pentru fanfară.

Honegger, Arthur (10 mart. 1892, Le Hâvre — 27 nov. 1955, Paris), compozitor francez de origine elvețiană. Remarcabilă personalitate a muzicii sec. 20. Membru al Grupului celor 6*. Opere (*Judith*), muz. simf. (5 simf., *Pastorale d'été*, *Horace victorieux*, *Pacific 231*, *Rugbt*), voc.-simf. (oratoriile: *Regele David*, *Ioana pe Rug*), muz. de cam.; vol. autobiografic *Sint compozitor*.

horă, unul din dansurile fundamentale ale folclorului românesc, răspândit în toate regiunile țării. Citeva denumiri dependente de regiuni: *h. mare*; *h. miresii*; *h. la stînga*; *h. la dreapta* etc.

horă lungă v. doină.

Horeag, Savel (n. 5 dec. 1898, Dorobanți, jud. Botoșani), compozitor și dirijor român. Muz. voc.-simf. (oratoriul *Moldova*, cantata *Zori deasupra patriei*), simf. (2 suite simf.),

pentru fanfară, cor., voc. Vol. *Evo luța muzicilor militare*.

Horenstein, Jascha (6 mai 1899, Kiev — 2 apr. 1973, Londra), dirijor american de origine rusă. Fost director general al Operei din Düsseldorf. Din 1940, prof. și dirijor la New York.

Horla 1. Operă în 3 acte de Nicolae Bretan. Libretul de Ghiță Pop. Pr. Cluj, Opera Română, 24 ian. 1937. **2.** Operă istorică în 7 tablouri de Sabin Drăgoi, pe libretul compozitorului. **3.** Oratoriu de Toduță.

Horn (cuv. germ.) v. corn.

hornpipe (cuv. engl.) **1.** Denumire engleză a (carabei) cimpoiului*. **2.** Dans popular originar din Scoția, cunoscut din sec. 18.

Horowitz, Vladimir (n. 1 oct. 1904, Kiev), pianist american de origine rusă. Carieră internațională.

hot, curent în muzica de jazz* din anii celui de al treilea deceniu. Termenul *h.* („fierbinte“) desemnează o

muzică de mare tensiune, cu sonorități ample.

Hovanșcina, operă în 5 acte de Musorgski, rămasă neterminată. Libretul a fost scris de compozitor, după o idee a lui V. Stasov. Terminată și orchestrată de Rimsky Korsakov. Pr. Cercul muzical dramatic din Petrograd, 21 feb. 1886. Alte versiuni în redactarea lui Stravinski și Ravel (Pr. Paris, 5 iun. 1913), precum și a lui Șostakovici (Pr. Leningrad, 25 nov. 1960).

Hristea, Ionel (14 mai 1926, București — 3 mart. 1970, București), muzicolog român. Vol. *Povestiri despre oameni și muzică, Povestiri despre George Enescu*.

Hubay, Jenő (15 sept. 1858, Budapesta — 12 mart. 1937, Budapesta), compozitor și violonist ungar. Opere, simf., lucrări concertante.

Huber, Hans (28 iun. 1852, Eppenberg — 25 dec. 1921, Locarno), compozitor și pedagog elvețian. Opere, 8 simf., oratorii, piese instr.

Huberman, Bronislaw (19 dec. 1882, Cestokowa, Polonia — 16 iun. 1947, Nant sur Corsier, Elveția), violonist polonez. Carieră internațională. În 1936 a fondat Orch. simf. din Tel-Aviv.

Hubic, Francisc (21 oct. 1883, Abram, jud. Bihor — 2 nov. 1946, Oradea), compozitor român. Muz. voc.-simf. (Rapsodia pentru cor mixt și orch. *Nunta domnească*), muz. de cam., voc., cor.

Huebald (cca 840, Tournai — 20 iun. 930, Saint Amand), teoretician muzical flamand. Autor al tratatului *De harmonica institutione*.

Hummel, Johann Nepomuk (14 nov. 1778, Bratislava — 17 oct. 1837, Weimar), pianist, dirijor, pedagog și compozitor german de origine ungară. Printre elevi: Czerny, Hiller, Thalberg. Opere, muz. religioasă, de cam. humorescă, piesă de caracter de mici proporții, în general în formă de lied*. Schumann este unul din primii compozitori care au introdus acest termen (în ciclul *Klavierstück*, op. 20).

Humperdinek, Engelbert (1 sept. 1854, Siegburg — 27 sept. 1921, Neustrelitz), compozitor și critic muzical german. Prof. la Cons. din Frankfurt pe Main. Critic la *Frankfurter Zeitung*. Opere (celebră *Hänsel și Gretel*), muz. de scenă, de cam.

Husti, Ion (n. 6 mai 1923, Vama, jud. Satu-Mare), muzicolog român. Studii privind criteriile clasificării, modurilor* pop.

Huybrechts, Albert (12 feb. 1899, Dinant — 22 feb. 1938, Bruxelles), compozitor belgian. Lucrări pentru orch., piese instr.

Hübsh, Eduard (13 feb. 1833, Bitse, Ungaria — 9 sept. 1894, Sinaia), compozitor, violonist și dirijor român. Muz. pentru fanfară, de cam., voc.

Hyperprisme, lucrare pentru suflători și percuție de Varèse (1923).

Iamb, ritm corespunzător piciorului de vers format din 2 silabe, una scurtă și una lungă.

Iancu Jianu, balet în 3 acte de Mircea Chiriac. Libretul de Oleg Danovschi. Pr. București, Opera Română, 7 feb. 1964.

Iancu, Mișu (n. 22 nov. 1909, București), compozitor român. Muz. ușoară.

Ianculescu, Magda (n. 30 mart. 1929, Iași), soprană româncă, cântăreață de operă și pedagog.

Iarosevici, George (24 iun. 1910, Alexandrovka, U.R.S.S. — 12 apr. 1975, Cluj-Napoca), violoncelist român. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca și București.

Iberia 1. Patru caiete de (12) piese pentru pian compuse de Albeniz între 1906—1908. **2**. Schiță simf. de Debussy, terminată în 1908 și inclusă în ciclul *Imagini*.

Ibert, Jacques (15 aug. 1890, Versailles — 6 feb. 1962, Paris), compozitor francez. Opere (*Regele din Yvetot*, *Cavalerul răătăcilor*), muz. simf. (*Concert pentru fl. și orch.*, *Concert pentru vcl și orch.*, *Uvertură de sărbătoare*), de cam. (*Cvartet pentru instr. de suflat*, „*Întâlniri*” pentru pian), de scenă, de film. Împreună cu Honegger, opera *L'Aiglon*.

Ictus (cuv. lat.), partea cea mai reliefată a unui motiv* melodic (sin. cu *thesis**), asupra căreia cade accentul* (spre deosebire de *arsis**).

Idealuri, poem simfonic de Liszt după Schiller (1857).

Idila Siegfried v. *Siegfried Idyll*.

Idiofone (Instrumente ~) v. *autofone, Instrumente*.

Idiom, termen preluat din lingvistică și care, aplicat la muzică, desemnează creația și interpretarea, proprii unei anumite zone folclorice. **Idomeneu, regele Cretei**, operă în 3 acte de Mozart. Libretul de G. B. Varesco. Pr. Teatrul din München, 29 ian. 1781.

Ifigenia în Aulida, operă în 3 acte de Gluck. Libretul de F. L. G. Leblanc du Roullet, după Racine. Pr. Opera Mare, Paris, 19 apr. 1774. **Ifigenia în Taurida**, operă în 3 acte de Gluck. Libretul de N. F. Guillard, după Euripide. Pr. Opera din Paris, 18 mai 1779.

Ijac, Vasile (11 feb. 1899, Caransebeș — 1976, Timișoara), compozitor și pedagog român, elev al lui Negrea și d'Indy. Prof. și director al Cons. din Timișoara, prof. la Institutul pedagogic din același oraș. Muz. voc., corală, de cameră, simf. (5 simf., *Impresii din Banat*), voc.-simf., de balet.

Iliev, Konstantin (n. 1924, Sofia), compozitor și dirijor bulgar. 5 simf., 4 cvartete de coarde, o operă.

Ilin, Sava (n. 15 ian. 1935, Variaș, jud. Timiș), compozitor de naționalitate srbă din România. Muz. simf., voc.-simf., cor., operete, culegeri de

folclor (*Antologie de cîntece populare sîrbești; Melodii de jocuri bănășene*). Imagini pentru orchestră, ciclu de trei piese simfonice scrise de Debussy între 1908—1911 (*Rondes de printemps, Iberia, Gígues*).

imitație, procedeu polifonic care constă în repetarea unui fragment muzical la o altă voce. V. *canon; contrapunct; fugă; polifonie*.

Imn 1. (În Grecia antică) poezie sau cîntec solemn în care erau preamăriți zeii și eroii legendari. 2. (În muzica religioasă) cîntec de slăvire a divinității. 3. Specie a liricii cetățenești (și muzica scrisă pentru ea), menită să cinstească un eveniment de importanță națională sau internațională.

Imperial, *Concertul nr. 5 pentru pian și orchestră, op. 73*, de Beethoven (1809).

Impetuos (cuv. it.), indicație pentru a se cînta impetuos, furtunos, cu înflăcărare.

Impresar, persoană însărcinată să reprezinte interesele unui artist sau ale unei grupări artistice, organizîndu-le concertele* publice.

Impresionism, curent estetic manifestat, inițial, în pictura franceză a celei de-a doua jumătăți a sec. 19 (*Manet, Monet, Renoir*), ulterior și în muzica franceză, în special la Debussy, apoi într-o oarecare măsură la Ravel, Roussel, Florent Schmidt. Influența i. se remarcă și la De Falia, Respighi, Malipiero, Delius, Castaldi, Otescu, Alessandro ș.a.

Impromptu (cuv. fr.), compoziție muzicală cu caracter de improvizație, în general în formă de lied*.

Improvizație, execuție spontană, nepregătită, nenotată a unei compoziții muzicale pe care interpretul o creează în acel moment; proprie folclorului* și jazz*-ului, i. este prezentă și în muzica cultă, ca un capitol aparte.

Indeciso (cuv. it.), indicație pentru a se cînta nehotărît, șovăielnic.

Indiile galante, operă-balet de Rameau. Pr. Paris, 1735.

Indy, Vincent d' (27 mart. 1851, Paris — 2 dec. 1931, Paris), compozitor, organist și dirijor francez. Director al Concertelor Colonne. Președinte al Societății Naționale de Muzică. Cofondator al *Schoolii Cantorum* (1896). Opere (*Străinul*), muz. simf. (*Simf. pe un cîntec de la munte, Istar, Wallenstein*), de cam., voc., cor., lucrări didactico-teoretice (*Tratat de compoziție, Franck, Beethoven, Wagner, Parsifal*).

Inelul Nibelungului, tetralogia lui Wagner (*Aurul Rinului, Walkiria, Siegfried, Amurgul zeilor*), scrisă între 1853 și 1874 pe libret propriu. Pr. integralei, Festspielhaus, Bayreuth, 13, 14, 16 și 17 aug. 1876.

inflexiune, variație a înălțimii, accentului sau intensității în vocea care cîntă sau vorbește.

inflexiune modulatorie, modulație* temporară dintr-o tonalitate* într-alta, cu revenire rapidă la vechea tonalitate.

Inghelbrecht, Désiré Émile (17 sept. 1880, Paris — 14 feb. 1965, Paris), compozitor și dirijor francez. Director al Operei Comice, fondator și dirijor al Orch. Naționale a Radioteleviziunii fr. Muz. voc., de cam., simf. (*Simfonia brevec*), voc.-simf. (*Requiem*), de balet (*El Greco*), de operetă; lucrări de muzicologie (*Debussy, Dirijorul și echipa sa, Diabolus in musica*).

innocente (cuv. it.), indicație pentru a se cînta nevinovat, simplu, naiv. instrument muzical, aparat care produce sunetele muzicale. V. *aerofone-, autofone-, cordofone-, membranofone-, de percuție instr.*

instrumentală (muzică ~), muzică destinată a fi executată exclusiv de instrumente*.

Insula fericită, piesă pentru pian de Debussy (1904).

Insula morților, poem simfonic de Rahmaninov inspirat de celebrul tablou al lui Böcklin (1907).

instrumentație, știința instrumentelor*, a ambitus*-ului, caracterului, timbrului* acestora; stă la baza orchestrației*.

intensitate, una dintre însușirile fundamentale ale sunetului, determinată direct proporțional de amplitudinea vibrațiilor corpului sonor care îl produce.

interludiu 1. Fragment sau scurtă piesă muzicală care face legătura între două părți ale unei lucrări. **2.** Parte a fugii* situată între două expuneri succesive ale subiectului*.

intermezzo (cuv. it.) (la origine, sec. 16), interludiu* cu caracter comic în lucrări dramatice; (ulterior) compoziție instrumentală autonomă, în formă liberă.

Internaționala, cîntec revoluționar al clasei muncitoare, devenit imn al partidelor comuniste și muncitorești din lumea întreagă; compus în 1888, versurile — Eugène Pottier, muzica — Pierre Degeyter.

interpret, cîntăreț, instrumentist sau dirijor care execută o lucrare scrisă de un compozitor.

interpretare 1. Execuție a unei lucrări muzicale. **2.** Modul în care este dezvoltat și redat de către interpret* sensul lucrării muzicale.

interval, raport între înălțimile a două sunete. **1.** se clasifică după cantitatea și calitatea lor. Cantitatea sau *mărimea* i. este determinată de numărul treptelor* pe care le conține un i., de la sunetul inferior și pînă la cel superior inclusiv; *mărimea* i. se exprimă prin termenii *primă** (1 treaptă), *secundă** (2 trepte), *terță** (3 trepte), *cvartă** (4 trepte), *cvintă** (5 trepte), *sexlă** (6 trepte), *septimă** (7 trepte), *octavă** (8 trepte), *nonă** (9 trepte), *decimă** (10 trepte), *undecimă** (11 trepte), *duodecimă** (12 trepte) etc. *Calitatea* i. este determinată de numărul tonurilor* și semitonurilor* care intră în componența sa. Octava, cvinta și cvarta sînt *perfecte*; secunda, terța, sexta și septima sînt *mari* sau *mici*. Prin croma-

tizare* (adăugarea sau scăderea de semitonuri cromatice), i. pot fi *mărite* sau *micșorate*.

Intonație, emitere (corectă sau falsă) a unui sunet muzical din punctul de vedere al înălțimii*.

Intrada, piesă introductivă, în operele* și suitele* sec. 17—18.

Intrare 1. Moment în care, în desfășurarea unei lucrări, intervine un instrument sau un grup de instrumente. **2.** (În muzica polifonică) momentul intervenției unei voci* în desfășurarea lucrării. **3.** (În fugă*) apariția subiectului*.

introducere, fragment inițial al unei piese sau al unei părți a lucrărilor mari, scrisă într-o mișcare aparte (de obicei lentă) și avînd un caracter deosebit din punct de vedere tematic și al expresiei.

Introitus, parte inițială (ncoblegatorie) a mizei*.

Invențiune, piesă polifonică de mică dimensiune, concepută în stil imitativ (v. imitație).

Invențiunile la 2 și 3 voci, două cicluri de cîte 15 piese pentru clavecin* de J. S. Bach, compuse în 1723.

Inversare, transformare a unei teme* sau a unei serii* prin schimbarea sensului fiecărui interval*: intervalele își păstrează calitatea* dar din ascendente devin descendente și invers. **1. recurențet***, transformare a unei teme sau serii prin scrierea ei de la sfîrșit către început și schimbarea totodată a sensului fiecărui interval.

Invitație la vals, mare vals romantic pentru pian, op. 65, de Weber, compus în 1819; orchestrat de Berlioz.

Ioana pe rug, oratoriu de Honegger. Libretul de Paul Claudel. P. a. Basel, 1938.

Ion Vodă cel Cumplit, operă în 4 acte de Gheorghe Dumitrescu. Libretul de George Teodorescu și Gheorghe Dumitrescu, după piesa lui Laurențiu Fulga. Pr. București, Opera Română, 12 apr. 1956.

Ionescu, Constantin A. (n. 23 nov. 1912, Moșteni-Greci, jud. Argeș)

muzicolog și pedagog român. Culegeri de folclor (*250 Melodii de colinde din Oltenia și Muntenia, 270 Melodii din Maramureș*), cercetări de sociologie și psihologie muzicală.

Ionescu, Liviu (n. 2 nov. 1928, București), compozitor și dirijor român. Baletul *Citadatul trubadur*, muz. simf. (*Suită simf., Sinfonietta, Inscripții*), voc.-simf. (cantata *Ești liberă, patrie*), cor., voc., ușoară. Ionescu-Galați, Ilarion (n. 7 sept. 1937, Iași), violonist și dirijor român. Conducătorul Filarmonicii „Gheorghe Dima” din Brașov.

Ionescu-Nelu, Ioan (20 nov. 1906, București — 3 dec. 1976, București), compozitor român. A fondat *Revista muzicală* (1928). Opere, balet, muz. simf., voc.-simf. (*Luceafărul*), culegeri și prelucrări de folclor, lucrări didactice.

Ionescu-Pășcani, Vasile (n. 2 ian. 1911, Pășcani), compozitor român. Muz. cor. (*Hora cu strigături, 30 Cntetece pentru copii, Suită de hore moldovenești*).

Ionie 1. *Mod* 1., mod* medieval cu finala pe *do** (identic cu modul major* natural). 2. *Ritm* 1., ritm corespunzător piciorului de vers format din 4 silabe, două lungi și două scurte.

Ionizare, piesă pentru 13 grupe de percuție* (36 instrumente și 2 sirene) de Edgar Varèse (1933).

Iordăchescu, Dan (n. 2 iun. 1930, Iași), bariton român de notorietate internațională, cântăreț de operă și lied.

Ippolitov-Ivanov, Mihail (19 nov. 1859, Gacina — 28 ian. 1935, Moscova), compozitor și dirijor rus. Opere (*Ruth, Assia și Trahuson*), muz. simf. (*Schițe caucaziane*), religioasă; studii asupra folclorului caucazian.

Iris, balet într-un act de Constantin C. Nottara. Libretul de C. I. Nottara. Pr. Opera din Morawska-Ostrava (Cehoslovacia), 13 nov. 1931.

Irmos (în muzica bizantină) melodia de bază (de fapt prima strofă), care servea drept model pentru variațiunile următoarelor strofe.

Islamei, fantezie orientală pentru pian și orchestră de Balakirev (1869). Ison, sunet prelungit, ținut în scopul acompanierii melodiei vocale sau instrumentale; propriu muzicii bizantine, dar și celei pop., executate la instr. special construite (fluierul* dublu, „ingemănat”; cimpolul*).

Ison I și II, lucrări orchestrale de Ștefan Niculescu (1973—1975).

Istoria muzicii, știință care studiază evoluția artei sunetelor.

Istrate, Mircea (n. 27 sept. 1929, Cluj), compozitor român. Muz. simf. (*Muz. stereofonică pentru 2 orch. de coarde, Pe o plajă japoneză, Evenimente*), voc.-simf., de cam., cor., de teatru, de film.

Istratti, Edgar (28 apr. 1887, Vaslui — 22 dec. 1967, București), bas român. Membru fondator al Operei Române. Remarcabil interpret wagnerian.

Italiana, *Simfonia a IV-a op. 90* de Mendelssohn-Bartholdy (1831—1833). Italianca în Alger, operă în 2 acte de Rossini. Libretul de A. Anelli. Pr. Teatrul S. Benedetto, Veneția, 22 mai 1813.

Iturbi, Jose (n. 28 nov. 1895, Valencia), pianist și dirijor spaniol. Profesor la Cons. din Geneva. Concerte în România.

Iu, a 5-a treaptă a gamei* pentatonice* chineze.

Iuseanu, Victor (23 iun. 1905, Chișinău — 3 aug. 1976, București), compozitor român. Prof. la Cons. din Buc. Muz. voc., cor., de cam., simf. (*Trei tablouri simf.*), de scenă; lucrări didactice.

Ivan Susanin, operă în 4 acte și un epilog de Glinka. Libretul de S. Gorodețki. Pr. Teatrul Mare, Petrograd, 27 nov. 1836.

Ivanovici, Iosif (1845 — 16 sept. 1902, București), compozitor român. Muz. voc., valsuri (*Valurile Dunării*), muz. pentru pian, pentru fanfară; aranjamente și prelucrări de piese clasice.

Ivela, A. L. (pe numele adevărat Levy, A.) (23 apr. 1878, București — 19 feb. 1927, București), compozitor, muzicolog, organist și dirijor român. Lucrări didactice (*Curs complet de muzică vocală; Teoria muzicală — scriere Braille*), de muzicologie (*De-ale muzicii; Povestiri muzicale; Dicționar muzical ilustrat*); muz. voc., cor., pentru pian.

Ives, Charles Edward (20 oct. 1874, Danbury, Connecticut — 19 mai

1954, New York), compozitor și organist american. Precursor al unora din inovațiile muzicii contemporane. Muz. voc. (peste 200 melodii), cor., de cam. (2 cvintete de coarde, *Concord-Sonata* pentru pian), simf. (4 simf., *Întrebare fără răspuns*). izometrie, identitate metrică (v. măsură) a vocilor* unei compoziții muzicale.

izoritmie, identitate ritmică a vocilor* unei compoziții muzicale.

I

În aer liber, 5 piese pentru pian de Bartók (1926).

În alb și negru, ciclul de piese pentru 2 pian de Debussy (1915).

În stepele Astei Centrale, poem simfonic de Borodin (1880).

Înălțime, una din însușirile fundamentale ale sunetului, determinată de frecvența vibrațiilor corpului sonor care îl produce.

Inchelere 1. Concluzia* din forma de sonată*. **2. Ultima parte** dintr-o fugă* sau o invențiune*. **3.** (Într-o accepțiune mai largă) orice parte sau secțiune cu caracter de final.

Încoronarea Popeei, operă în 3 acte de Monteverdi. Libretul de G. F. Busenello. Pr. Teatrul S. S. Giovanni e Paolo, Veneția, toamna anului 1642.

Inrudirea tonalităților, raport între două tonalități*, determinat de numărul și importanța acordurilor* al-

cătuite din sunete prezente în ambele tonalități. V. *cadran tonal*.

Întîlniri, lucrare pentru 24 de instrumente de Luigi Nono (1955).

Întîrziere, sunet, în general disonant*, care nu corespunde structurii unui acord*, ci s-a păstrat din acordul precedent și pare a fi „întîrziat“ în mișcarea sa față de noul acord în care își găsește rezolvarea*.

Întoarcerea din adîncuri, balet în 3 acte de Mihail Jora. Libretul de Mariana Dumitrescu. Pr. București, Opera Română, 1965.

Întrebare fără răspuns, lucrare pentru orchestră de cameră de Charles Yves (1908).

Înteruptă (cadență ~) v. *cadență*. **Învîrtita**, joc popular de perechi în tempo* mișcat, răspîndit în Transilvania.

Jagamas, Janos (n. 8 iun. 1913, Dej), folclorist de naționalitate maghiară din România. Culegeri de folclor (*Cîntece pop. și balade ale ciangărilor din Moldova*), lucrări didactice (*Carte de cîntece*).

Jam session (cuv. engl.), (în jazz*) reuniune spontană de muzicieni al cărei scop este improvizația* liberă. **Janáček, Leoš** (3 iul. 1854, Hukvaldy — 12 aug. 1928, Ostrava), compozitor, muzicolog și dirijor, strălucit reprezentant al școlii muzicale cehoslovace. Dirijor al Societății Filarmonice din Brno. Fondator (1881) și prof. al unei școli pentru orgă (devenită Cons. la Brno). Creație inspirată din folclor. Opere (*Jenufa, Kalia Kabanova, Vulpișoara cea isteasă, Cazul Macropoulos*), muz. simf. (*Taras Bulba, Sinfonietta*), voc.-simf. (*Amarus, Misa glagolitică*), de cam., voc. (*Cîntece de dragoste morave*).

Janlgro, Antonio (n. 21 ian. 1918, Milano), violoncelist și dirijor italian de renume internațional. Conducător mulți ani al formației *Solistii din Zagreb*. Concerte în România.

Jannequin, Clément (cca 1480, Châtelerault — cca 1560, Paris), compozitor francez. Cîntăreț și compozitor al capelei regale. 2 mise*, 1 motet*, psalmi, peste 275 chanson*-uri la 3 și 4 voci (*Bătălia de la Marignan, Cîntecul păsărilor, Vinătoarea, Strigătele Parisului*).

Jarda, Tudor (n. 11 feb. 1922, Cluj), compozitor român. Prof. la Cons.

din Cluj-Napoca. Director al Opere Române din Cluj-Napoca. Opere (*Neamul Șoimăreștilor, Pădurea Vulturilor*), muz. simf., voc.-simf., lucrări didactice (*Curs de armonie*).

Jarre, Maurice (n. 13 sept. 1925, Lyon), compozitor francez. Opere (*Armla, Depart de Rueil*), muz. simf. (*Trei dansuri, Passacaglia, Mișcare în relief*), de scenă, de film, muz. pentru radio.

Jazz (cuv. engl.), gen de muzică ce-și are originea în folclorul negrilor din America; apărut către anul 1910 și răspândit și în Europa după primul război mondial, j. se bazează îndeosebi pe improvizația* colectivă.

Jazz-band (cuv. engl.), orchestră de jazz*, formată dintr-o secțiune ritmică (baterie*, pian, banjo* sau chitară, c.bas) și dintr-una melodică (trp., sax., cl., fl. etc.).

Jelescu, Paul (n. 6 apr. 1901, București), compozitor și pianist român. Muz. voc.-simf. (oratoriul *Miorița*), simf., de cam., voc., cor. Culegeri de folclor.

Jenufa, operă în 3 acte de Janáček, pe libret propriu după Gabriela Preis. Pr. Opera din Brno, 21 ian. 1904.

Jerea, Hilda (n. 17 mart. 1916, Iași), compozitoare și pianistă româncă. Pianistă concertantă și de muz. de cam. Fondatoare (1966) a ansamblului *Mustea Nova*. Muz. simf. (*Sută pentru orch. de coarde, Concert pentru pian și orch.*), voc.-simf. (orăt. *Sub soarele păcii*), balete (*Haiducii, Casa*

Bernardet Alba), muz. de cam., voc., cor.

Jerfierea Ifigeniei, operă radiofonică de Pascal Bentolu pe libret propriu după Euripide. P.a. București, Radiodifuziune, sept. 1968.

Jlanu, Vasile (11 dec. 1904, Iași — 4 feb. 1968, București), flautist și profesor român.

jieneasca, joc popular din Ardeal, în mișcare rapidă.

Joachim, Joseph (28 iun. 1831, Kittsee — 15 aug. 1907, Berlin), violonist austriac de origine ungară. Director la Musikhochsule din Berlin; fondator (1869) al cvartetului J.; solist concertist de renume internațional, pentru care au scris Schumann, Brahms, Dvořák, Bruch. A compus piese pentru vl. Concerte în Transilvania.

joc, termen care desemnează dansul popular românesc.

Joe de cărși, balet în 3 scene de Stravinski. Pr. New York, 27 apr. 1937.

Joehum, Eugen (n. 1 nov. 1902, Babenhausen, Bavaria), dirijor german. Șef de orch. la Hamburg, München, Bayreuth, iar din 1961, alături de Bernard Haitink, dir. al orch. Concertgebouw*.

Jocuri, balet de Debussy. Pr. Baletetele Ruse, Théâtre du Châtelet, Paris,

Joseph Joachim

13 mai 1913, în coregrafia lui Nijinski.

Jodál, Gábor (n. 12 apr. 1913, Odorhei), compozitor de naționalitate maghiară din România. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca. Muz. simf. (*Divertisment pentru orch. mică*), voc.-simf., de balet (*La poarta țărilor basmelor*), de cam., voc., cor.

Jodler, denumire onomatopelcă a unui fel de a cînta specific muntenilor din Tirol, Bavaria și Elveția, constînd din vocalize în care se trece frecvent de la registrul* normal al vocii la cel de falset*.

Johannes Passion, oratoriu de Bach (1723).

Jolivet, André (8 aug. 1905, Paris — 20 dec. 1974, Paris), compozitor și dirijor francez. Cofondator al grupului „Tînăra Franță”. Opere (*Dolores*), balet (*Guitgnol și Pandora*), muz. simf. (*Cosmogonie, Dans incantatoriu*), concerte pentru Unde Martenot*, pentru pian și trp., pentru harpă, pentru fg. harpă și pian., *Sinfonia*), muz. voc.-simf., de cam., lucrări de muzicologie. Concerte în România.

jongleur (cuv. fr.), cîntăreț, instrumentist, dansator, acrobat și scamator ambulant în evul mediu. În ev. med. tirziu, sub influența artei trubadurilor*, la răspîndirea muzicii cărora contribuie, unii dintre j. părăsesc condiția artistului ambulant, de bilci, și se stabilesc la unele curți; din rîndul lor s-au desprins *menestrelli**.

Jora, Mihail (2 aug. 1891, Roman — 10 mai 1971, București), compozitor, dirijor și pianist român. Prof. la Cons. din București, membru fondator și Președinte al Societății Compozitorilor Români, membru al Academiei Române. Artist al poporului, Erou al muncii socialiste. Creatorul baletului și liedului românesc. Balete (*La piașă, Demoazela Mărușă, Curtea veche, Cînd strugurii se coc, Înțorcerea din adîncuri, Hanul*

Mihail Jora

Dulcineca, muz. voc. (peste 100 de lieduri), cor. (*Moșul, Toaca*), de cam. (*Poze și pozne pentru pian, 2 cvartete de coarde*), simf. (*Priveliști moldovenești, Șase cîntece și-o rumbă, Simf. în Do major, Burlesca pentru orch., Poveste indică*), voc.-simf. (*Cantata Mărire fie, patria mea, Băladă pentru orch., solo de bariton și cor*). Studii, articole, cronici, eseuri

(cuprinse în culegerea *Momente muzicale*).

Josquin Des Prés (cca 1450, Hainaut — 27 aug. 1521, Condé-sur-Escaut), compozitor franco-flamand. 22 mise (*Pange lingua, L'homme armé*), 129 motete, imnuri, psalmi, 86 chanson-uri.

Jota, dans popular spaniol, în mișcare rapidă, în măsură ternară, acompaniat de chitară*, castaniete*, triangu*, tamburină*.

Jota aragoneză, uvertură de concert de Glinka (1845).

Judas Maccabîus, oratoriu de Haendel. Libretul de T. Morell. P.a. Londra, 1747.

Juillard (Cvartetul ~), formație de coarde americană, compusă din Robert Mann, Isidore Cohen, Raphael Hillyer și Claus Adam. A debutat în 1947. Concerte în România.

Julea, Nicolae (n. 8 dec. 1908, Craiova), compozitor român. Muz. simf. (simf.: *Răscoala 1907, Rustica, Simf. Carpaților*), opera *Jeanne d'Arc*, muz. de cam. (2 cvartete).

Jungle style (cuv. engl.), stil de jazz* orchestral caracterizat prin utilizarea sonorităților stridente și a aceloră obținute cu ajutorul surdinei* „wawa”. Reprezentant: Duke Ellington. Jupiter, Simfonia în Do major nr. 41 (K.V. 551) de Mozart (1788).

K

Kabalevski, Dmitri Borisovici (n. 30 dec. 1904, Petrograd), compozitor, muzicolog, pianist și dirijor sovietic. Prof. la Conservatorul din Moscova. Creație legată de tradițiile muzicii clasice și de intonațiile folclorului rus. Opere (*Colas Breugnon*, *Nikita Verșinin*, *Familia lui Taras*), opereta *Primăvara cîntă*, balet, lucrări simf. (4 simf., *Suita Comedianștii*, concerte pentru vl., pentru pian).

Kadosa, Pál (n. 6 sept. 1903, Levicz), compozitor, pianist și pedagog ungar. Opere, muz. voc.-simf., piese concertante, muz. de cam.

Kugel, Mauriello (n. 24 dec. 1931, Buenos Aires), compozitor argentinian. Dirijor la Teatrul Colon. Stabilit în 1957 în R. F. Germania. *Variațiuni pentru orch.*, *Sextet pentru corzi*, *Transcien I, II*, *Match pentru 3 executanți*.

Kulbeck, Max (4 ian. 1850, Breslau — 4 mai 1921, Viena), critic muzical austriac. Autor al unei biografii (4 vol.) a lui Brahms.

Kalkbrenner, Friedrich Wilhelm Michael (nov. 1785, Kassel — 10 iun. 1849, Enghien les Bains), pianist, compozitor și pedagog german. A fondat împreună cu Pleyel (1845) o fabrică de pian. Piese și metode pentru pian.

Kálmán, Andrei (n. 4 nov. 1897, Segedln), compozitor de naționalitate maghiară din România (pseudonime: *Nicu Romoșan*, *Pablo Velez*,

Bastyá Arpad). Muz. de teatru, de cam. (suitele pentru pian *Primăvara veselă din Banat* și *Secerișul*), muz. cor., ușoară.

Kálmán, Imre (Emerich) (24 oct. 1882, Siofok — 30 oct. 1953, Paris), compozitor ungar. Opere (*Silvia*, *Manevrele de toamnă*, *Batadera*, *Contesa Marișă*).

Kalomiris, Manolis (n. 26 dec. 1883, Smirna), compozitor și pedagog grec. A fondat (1926) Cons. național din Atena. Opere, 3 simf., piese concertante, lucrări didactice.

Kamarinskala 1. Cîntec popular rus de joc (de nuntă), cu o mișcare vie, antrenantă. 2. Fantezie simf. (1848) de Glinka.

Kaminski, Heinrich (4 iul. 1886, Tiengen-Waldshut — 21 iun. 1946, Ried, Bavaria), compozitor german. Muz. religioasă.

kankles, instrument popular lituanian cu coarde ciupite, de tipul guslei (gusli*).

kannel, instrument popular eston, de tipul guslei (gusli*).

Kapellmeister (cuv. germ.) v. capelmaestru.

Karajan, Herbert von (n. 5 apr. 1908, Salzburg), dirijor și regizor austriac, unul dintre cei mai mari șefi de orchestră ai lumii contemporane. Dirijor la Opera din Aachen (1935—1941), succesor al lui Furtwängler la Filarmonica din Berlinul occidental (1955), director al Operei din Viena (1956)

Herbert von Karajan

și al Festivalului de la Salzburg. Concerte în România.

Kardoș, Ștefan (n. 11 dec. 1908, Oradea), compozitor și dirijor român. Muz. ușoară.

Karella, uvertură (op. 10) și suită (op. 11) de Sibelius (1893).

Karłowicz, Mieczysław (11 dec. 1876, Wiszniewo — 8 febr. 1909, Zakopane), compozitor, violonist și dirijor polonez. O simf., poeme simf., concert pentru vl. și orch., muz. de scenă.

karnai, instrument popular uzbek de suflat, din alamă.

Kastner, Jean Georges (9 mart. 1810, Strasburg — 19 dec. 1867, Paris), compozitor și muzicolog francez. *Tratat general de instrumentație, Istoria muzicii militare.*

Katchen, Julius (15 aug. 1926, Long Branch, New Jersey — 1 mai 1969, Paris), pianist american. Carieră internațională. Concerte în România.

Katerina Ismailova sau **Lady Macbeth** din ținutul Mjensk, operă în 4 acte de Șostakovici. Libretul de A. Preis, după N. Liskov. Pr. Moscova, 1934.

Katja Kabanova, operă în 3 acte de Janáček după *Furtuna* de Ostrovskl. Pr. Brno, 23 nov. 1921.

Kattmigg, Rudolf (9 apr. 1895, Oberdorf — 2 sept. 1955, Viena), compozitor și dirijor austriac. Operete

(*Kaiserin Katarina, Prințul din Thule*).

ke, a cincea treaptă a gamei* bizantine.

keamancea, instrument popular cu coarde, folosit în Transcaucazia.

keamani, instrument popular armean.

Keilberth, Joseph (n. 19 apr. 1908, Karlsruhe), dirijor german din R.F.G., de notorietate internațională.

Kelemen, Milko (n. 30 mart. 1924, Podravska Slatina), compozitor iugoslav. Prof. la Cons. din Zagreb. Organizator al festivalului de muzică contemporană de la Zagreb. Muz. simf. (*Echilibre, Skolton, Radiant*), lucrări concertante, muz. de cam. (*Studii contrapunctice, Epitaf*).

Kempe, Rudolf (14 iun. 1910, Niederpoyritz, Dresda — 11 mai 1976, Zürich), dirijor german din R.F. Germania. Din 1961, îi urmează lui Becham la Royal Philharmonic Orchestra.

Kempff, Wilhelm (n. 25 nov. 1895, Jüterbog), pianist și compozitor german din R.F. Germania, de notorietate internațională. Concerte în România.

Kentner, Louis (n. 19 iul. 1905, Karwin, Silezia), pianist englez de origine poloneză. Carieră internațională.

Kessler, Martha (n. 9 apr. 1930, Timișoara), mezzo-soprană româncă, cântăreață de concert și lied.

Kir Ianulea, operă în 3 acte de Drăgoi. Libretul de Radu Urlățeanu, după Caragiale. Pr. Opera Română, Cluj, 22 dec. 1939.

Kireulescu, Nicolae (n. 28 dec. 1903, București), compozitor român. Opere (*N-a fost nuntă mai frumoasă; Întâlnire cu dragostea*), comedii muzicale (*Suflet cândriu de papugi; Un bătaț iubea o fată; Sfinzul din Hollywood*), muz. de film, piese instr. (*4 studii de concert*), muz. ușoară.

Kiriac, D.G. (Dumitru Georgescu) (6 mart. 1866, București — 8 ian.

D. G. Kiriac

1928, București), compozitor și folclorist român. Dirijor al corului Capelei române din Paris (1894—1899), membru fondator și dirijor al Societății corale „Carmen”. Prof. la Cons. din București. Muz. cor. (*Morarul; Liturgia psaltică*), culegeri de folclor, ediții critice, lucrări didactice, colecții școlare.

Kirkpatrick, Ralph (n. 10 iun. 1911, Leominster), pianist și clavecinist american. Prof. la Univ. Yale. Turnee internaționale.

Klangfarbenmelodie (cuv. germ. „melodia timbrurilor”), termen indicat de Schönberg în *Harmonielehre* („Manual de armonie” — 1911), pentru a desemna o tehnică de compoziție (specifică școlii dodecafonice*) bazată pe schimbarea continuă a timbrului* în constituirea ideii muzicale.

Klavier (cuv. germ.) v. pian.

Klecki, Paul (21 mart. 1900, Lodz — 5 mart. 1973, Liverpool), dirijor elvețian de origine poloneză. Carieră internațională. Concerte în România. Klee, Hermann (8 sept. 1883, Rendsburg, Germania — 2 aug. 1970, Timișoara), compozitor și dirijor român de origine germană. Opere (*Se face ziuă*), muz. simf., de cam., cor., voc.

Kleiber, Erich (5 aug. 1890, Viena — 27 ian. 1956, Zürich), dirijor argen-

tinian de origine austriacă. Concerte în România.

Klemperer, Otto (14 mai 1885, Wrocław — 6 iul. 1973, Zürich), dirijor și compozitor german, unul din cei mai mari șefi de orchestră contemporani.

Klenk, Robert (1850 — 1937), violonist și pedagog român. Prof. la Cons. din București. Autor al unei metode de violină.

Klepper, Walter Mihai (n. 27 iul. 1929, Lugoj), compozitor de naționalitate germană din România. Muz. voc.-simf., simf. (2 simf., *Tripticul Impresit din Reșița*), muz. de cam., cor., de film.

Klotz, familie de lutieri* bavarezi. Cel mai important, *Mathias K.* (11 iun. 1653, Mittenwald — 16 aug. 1743, Mittenwald).

Knappertsbusch, Hans (12 mart. 1888, Elberfeld — 25 oct. 1965, München), dirijor german din R.F. Germania, remarcabil interpret al muzicii lui Wagner și R. Strauss. Concerte în România.

Knușevișki, Sviatoslav Nikolaevici (6 ian. 1908, Petrovsk, Saratov, — 19 feb. 1963, Moscova), violoncelist sovietic. Prof. la Cons. din Moscova. Trio celebru cu Oborin și Oistrakh. Concerte în România.

kobiz, instrument popular cu două coarde, folosit în Asia Centrală.

Koeh, Helmuth (n. 5 apr. 1908, Barmen), dirijor german din R.D.G. Dirijor al Orch. Radiodifuziunii din Berlin.

Kodály, Zoltán (16 dec. 1882, Kecskemét — 6 mart. 1967, Budapesta), compozitor, folclorist, dirijor și pedagog ungar. Alături de Bartók, cel mai de seamă reprezentant al școlii componistice naționale. Opere (*Háry János*), muz. voc.-simf. (*Psalmus Hungaricus*), simf. (*Dansuri de pe Mureș, Dansuri din Galántha, Variațiuni pe tema unui cântec popular*), lucrări pentru orgă, studii folcloristice, îngrijiri de ediții (*Magyar Nép-*

Zoltán Kodály

zene Tára — Corpus Musicae Popularis Hungaricae).

Koechlin, Charles (27 nov. 1867, Paris — 1 ian. 1951, Le Canadel), compozitor, pedagog și muzicolog francez. Animator al *Federației naționale de muzică*. O operă, 3 baletе, 2 simf., lucrări voc.-simf., muz. de cam., lieduri; vol.: *Gabriel Fauré; Debussy*.

Kogan, Leonid (n. 14 nov. 1924, Dniepopetrovsk), remarcabil violonist sovietic. Turnee internaționale. Concerte în România.

kolo, horă de origine străveche, la mai multe popoare slave.

kolomiika, cîntec și dans popular ucrainean.

Kondrașin, Kiril Petrovici (n. 6 mart. 1914, Moscova), dirijor sovietic de notorietate internațională. Dirijor al Filarmonicii din Moscova. Concerte în România.

Kontakte, lucrare pentru sunete electronice, pian și percuție de Stockhausen (1960).

Kontarsky, familie de muzicieni germani din R.F. Germania. 1. *Aloys K.* (n. 14 mai 1931, Iserlohn). 2. *Alfons K.* (n. 9 oct. 1932, Iserlohn). Frate cu K. (1). Pianști renumiți pentru interpretarea muzicii contemporane. Cîntă în special lucrări pentru 2 pianе sau pentru pian la 4 mîini. Re-

marcabilă versiune discografică a muzicii de acest fel a lui Debussy. *Kontrapunkte*, lucrare pentru 10 instrumente de Stockhausen (1953). *Konwitschyny, Franz* (14 aug. 1901, Fulnek, Moravia — 28 iul. 1962, Belgrad), dirijor german din R.D. Germană, de valoare internațională. Mulți ani dirijor principal al Operei de stat din Berlin și al Orh. „Gewandhaus“ din Leipzig. Concerte în România.

Konzertstück (cuv. germ. „piesă de concert“), lucrare instrumentală de dimensiuni mai mici decît ale unui concert* instrumental, care păstrează însă trăsăturile de virtuozitate din dialogul instrumental-orchestral specific concertului.

Korngold, Erieh Wolfgang (29 mai 1897, Brno — 29 nov. 1957, Hollywood), compozitor și pedagog austriac. Prof. la Academia de muz. din Viena. Operă, baletе, simf., muz. de cam.

koto, instrument cu coarde ciupite japonez.

Koussevitsky (Kussewitzki), Serghei Alexandrovici (26 iul. 1874, Tver — 4 iun. 1951, Boston), dirijor american de origine rusă. Conducătorul permanent al Orh. din Boston. A fondat *Berkshire Music Center* (1938) și *Koussevitsky Music Foundation* (1942).

Kozlovski, Ivan Sémionovici (n. 24 mart. 1900, Marinoska, Kiev), tenor liric sovietic.

Kozma, Géza (n. 26 feb. 1902, Sighișoara), compozitor de naționalitate maghiară din România. Muz. voc.-simf. (*Cantata păcii*), simf., de cam., cor.

Kozma, Matei (n. 23 iul. 1929, Tg. Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Baletul *Balada lacului*, poemul *Trandafirii roșii*, *Concert pentru orgă*.

Köchel, Ludwig Ritter von (14 ian. 1800, Stein — 3 iun. 1877, Viena), muzicograf austriac. Autorul catalogului operei lui Mozart.

krakowiak, dans popular polonez, apărut în regiunea Cracoviei. Introdus în muzica cultă de Chopin.

Kratochvil, Anton Senior (1829—1916, București), compozitor și pedagog român. Muz. de fanfară, voc., pentru pian.

Krauss, Clemens Heinrich (31 mart. 1893, Viena — 16 mai 1954, Mexico City), dirijor austriac de notorietate internațională. Concerte în România. **Kreisler, Fritz** (2 febr. 1875, Viena — 29 ian. 1962, New York), violonist și compozitor austriac stabilit în S.U.A. Unul dintre cei mai mari violoniști ai veacului. Operete, cvartet de coarde, piese violonistice (*Liebeslied, Schön Rosmarin, Caprice viennois, Tambourin chinois*), transcripții. Concerte în România.

Kreisleriana, suita pentru pian (op. 16) de Schumann dedicată lui Chopin (1838).

Krejčí, Isa (n. 10 iul. 1904, Praga), compozitor, dirijor și critic muzical ceh. Opere (*Antigona, Răscoala la Efes*), 1 balet, 2 simf., concerte, muz. de cam., cor.

Křenek, Ernst (n. 23 aug. 1900, Viena), compozitor și muzicolog american de origine austriacă. Folosește, începând din 1930, o tehnică de compoziție de tip dodecafonic*. 15 opere (*Carol, Palas Athena plînge*), 5 simf., 8 concerte instr., 7 cvartete, oratoriul *Pentecote* pentru voce și efecte electronice, lucrări teoretice. **Kretzschmar, Hermann August Ferdinand** (19 ian. 1848, Olberhau — 12 mai 1924, Berlin), muzicolog și pedagog german. Director la Hochschule für Musik din Berlin (1909—1920). Vol. *Ghid de concert, Un istoric al noului lied german, Istoria operet, Introducere la istoria muzicii*.

Kreutzer, Rodolphe (16 nov. 1766, Versailles — 6 iun. 1831, Geneva), violonist și compozitor francez. Prof. la Cons. din Paris. Beethoven i-a dedicat Sonata op. 47. Opere, 19 concerte pentru vl., piese instr. (40 studii*).

Kreutzer, Sonata pentru violină și pian op. 47 de Beethoven (1803).

Krips, Josef (8 apr. 1902, Viena — 14 oct. 1974, Geneva), dirijor austriac. Din 1933, șef de orch. la Opera din Viena. Ulterior, dirijor la Buffalo, S.U.A.

krijaeciok, cîntec și dans popular răspîndit în Bielorusia și Polonia.

Krumpholz, Johann-Baptist (8 mai 1742, Praga — 19 febr. 1790, Paris), harpist și pedagog ceh, autor al unor lucrări pentru harfă.

Kubelik, familie de muzicieni cehi. 1. **Jan K.** (5 iul. 1880, Michle-Praga — 5 dec. 1950, Praga), violonist și compozitor. Carieră concertistică internațională. Simf., 6 concerte pentru vl. și orch. 2. **Rafał K.** (n. 26 iun. 1914, Býchory), dirijor și compozitor. Dirijor al Filarmonicii ceh, al unor orch. din S.U.A. și la Covent Garden. **Kuhlau, Daniel Frederik Rudolph** (11 sept. 1786, Hanovra — 12 mart. 1832, Copenhaga), compozitor german stabilit în Danemarca. Opere (*Colina zînelor*), muz. de cam., cor., piese pentru pian.

Kuhnau, Johann (6 apr. 1660, Geising—Cehoslovacia — 5 iun. 1722, Leipzig), compozitor german, organist la Leipzig (la Sf. Toma). Unul dintre cei mai remarcabili creatori pentru clavecin* din perioada anterioară lui J.S. Bach.

Kullervo, poem simfonic de Sibelius (1892).

Kunz, Erich (n. 20 mai 1909, Viena), bas-bariton austriac. Notorietate internațională.

Kurth, Ernst (1 iun. 1886, Viena — 2 aug. 1946, Berna), muzicolog elvețian. Prof. la Univ. din Berna. Lucrări: *Bazele contrapunctului liniar, Armonia romantică și criza ei în Tristanul wagnerian, Psihologia muzicii, Bruckner*.

Kurz-Halhan, Selma (15 nov. 1875, Biala — 10 mai 1933, Viena), soprană austriacă. Solistă la Hofoper din Viena.

Kyrie eleison, prima parte a misei*.

la, denumire, în notația* silabică, a treptei a șasea a gamei* diatonice. *Lacrimosa*, parte a recviemului*.

Laclul lebedelor, balet în 4 acte și un prolog de Ccaikovski. Libretul de V. Berghicev și V. Ghelzer. Pr. Teatrul Mare, Moscova, 20 febr. 1877. Lakatos, Ștefan (n. 26 febr. 1895, Zorlențul Mare, jud. Caraș-Severin), muzicolog și violonist de naționalitate maghiară din România. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca. Fondator (1920) și conducător al Cvartetului „Lakatos”; Studii de muzicologie, articole.

Lakmé, operă în 3 acte de Léo Delibes. Libretul de E. Gondinet și P. Gille. Pr. Opera Comică, Paris, 14 apr. 1883.

Lalande, Michel Richard de (15 dec. 1657, Paris — 18 iun. 1726, Versailles), clavecinist, organist și compozitor francez. Muz. voc., simf., voc.-simf. (motete*, 1 misă*), de balet (*Baletul tinereții*, *Baletul păcii*).

Lalo, Edouard (17 ian. 1823, Paris — 22 apr. 1892, Paris), compozitor și violonist francez. Creație romantică, inspirată din folclorul spaniol, norvegian, rus. Opera (*Regele Ysului*), baletul *Namouna*, muz. simf. (*Simf. spaniolă pentru vl. și orch.*, *Concert rusec pentru vl.*, *Conc. pentru v.cel.*, *Concert pentru pian*).

lamento (cuv. it. „plângere”), piesă vocală cu caracter tinguitor, în opera* italiană a sec. 17—18.

Lamento d'Arianna, singurul fragment păstrat din opera *Arianna* de Monteverdi.

Lamoureux, Charles (28 sept. 1834, Bordeaux — 21 dec. 1899, Paris), violonist și dirijor francez. Fondator (1882) al Concertelor Lamoureux.

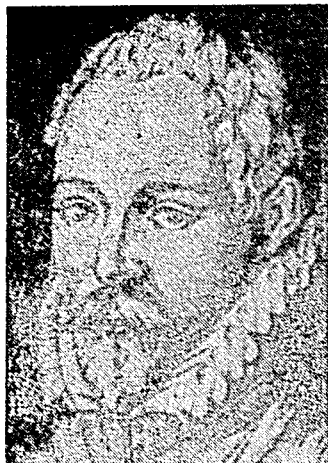
Landini (Landino), Francesco (cca 1325, Fiesole — 2 sept. 1397, Florența), organist și compozitor italian. Face parte din *Ars nova** it. A scris madrigale*, ballate*, caccie*. Landowska, Wanda (5 iul. 1877, Varșovia — 16 aug. 1959, Lakeville, Connecticut), pianistă și clavecinistă poloneză stabilită în Franța, de renume internațional. Prof. la Hochschule für Musik din Berlin, la Philadelphia, Basel și Saint Leu-la-Forêt. A scris muzică pentru clavecin* și studii de muzicologie (*Muzica veche*).

Lanner, Josef Franz Karl (12 apr. 1801, Viena — 14 apr. 1843, Oberdöbling), compozitor, violonist și dirijor austriac. Considerat, alături de Johann Strauss, părintele valsului vienez; peste 200 piese instr. de dans. La piață, balet într-un act de Mihail Jora pe libret propriu. Pr. București, Opera Română, 1931.

largamente (cuv. it.), indicație pentru a se cânta larg, generos.

largo (cuv. it.), mișcare lentă, mai rapidă decît *largo**, mai lentă decît *andante**.

largo (cuv. it.) 1. Mișcare lentă, mai rapidă decît *grave**, mai lentă decît

Orlandus Lassus

*lento**. 2. Parte a unei compoziții, scrisă în această mișcare.

La seceriș, „icoană de la țară” într-un act de Tiberiu Brediceanu. Libretul — compozitorul și N.I. Moldoveanu. Pr. Opera Română din Cluj, Blaj, 1936.

Laskine, Lili (n. 31 aug. 1893, Paris), harpistă franceză de renume internațional. Prof. la Cons. din Paris.
Lassei, Rudolf (15 mart. 1861, Brașov — 18 ian. 1918, Brașov), compozitor și organist de naționalitate germană din România. Muz. voc., cor., de cam., de operă (Singspiel*-ul *Amor în Pensionat*).

Lassus (Lasso) Orlando di (1532, Mons, Hainaut — 14 iun. 1594, München), compozitor flamand. Unul dintre cei mai mari compozitori ai Renașterii*, care a realizat o sinteză a stilurilor flamand, fr., it. și germ. Cca. 1250 motete* la 2—12 voci*, 53 mise* la 4—8 voci, madrigale*, chansons*.

Laszlo, Francisc (n. 8 mai 1937, Cluj), muzicolog de naționalitate

maghiară din România. Studii despre Mozart, Bartók.

La șezătoare, „icoană de la țară” într-un act de Tiberiu Brediceanu. Libretul de C. Sandu Aldea și I. Borcea. Pr. Sibiu, 15 iun. 1908.

lauda (cuv. it.), în sec. 13—14, cîntec cu caracter festiv, elogiind persoane, familii sau societăți; în sec. 13, imn franciscan, preluat de drama profană și oratoriul* sec. 17 sub formă dialogată.

Laude I și II, lucrări de Aurel Stroe (1966—1968).

lăută, instrument cu coarde ciupite de origine arabă (v. *al úd*) pătruns în Europa prin Spania; strămoșul chitarei* și mandolinei*. A cunoscut o largă răspîndire pînă în baroc*. Echiv. sp. *laúd*; it. *liuto*; fr. *luth*; germ. *Laute*; engl. *lute*.

Lavignac, Albert Alexandre Jean (21 ian. 1846, Paris — 28 mai 1916, Paris), muzicolog francez. Lucrări didactice și de muzicologie (*Muzica și muzicienii, Călătorie artistică la Bayreuth, Enciclopedia muzicii*).

Lazăr, Filip (6 mai 1894, Craiova — 3 nov. 1936, Paris), compozitor și pianist român. Pianist concertist, membru fondator (1928) și Președinte al Societății muzicale „Triton” din Paris. Muz. simf. (*Concerto grosso pentru orch., Ringul, Muzică*

Filip Lazăr

pentru radio, 3 Concerte pentru pian, Concerto da camera pentru baterie și 12 instr.), de operă (*Les images de Beatrice*), de balet (*La bouteille de Panurge*), muz. de cam., voc., cor. Lazăr, Mircea (29 febr. 1892, Turnu Măgurele — 11 apr. 1968, București), tenor român, cîntăreț de operă.

Lăsași-mă să cînt, operetă în 3 acte de Gherase Dendrino. Libretul de Erastia Sever, Liliانا Delescu și Viorel Cosma. Pr. București, Teatrul de Operetă, 30 oct. 1954.

lăutar, interpret popular, de obicei instrumentist. Profesioniști sau semi-profesioniști, l. au transmis încă din sec. trecut un repertoriu* specific de melodii pop. românești.

lăută, violină* (pop.).

Lăzărescu, Irina (n. 15 iun. 1910, Cîmpina), pianistă românecă.

Ländler (cuv. germ.), dans popular austriac și german. În mișcare moderată și în măsură* ternară* este considerat precursor al valsului* vienez.

Leahu, Alexandru (n. 27 febr. 1935, București), muzicolog român. Vol. de muzicologie (*Domenico Scarlatti*), cronici.

Lebăda din Tuonela, poem simfonic op. 22 de Sibelius (1893), al treilea din ciclul „Legendele lui Lemminkainen“.

Leclair, Jean-Marie (16 mai 1697, Lyon — 23 oct. 1764, Paris), compozitor și violonist francez. Sonate pentru vl. și continuo*, sonate pentru 2 vl., sonate a treî (v. sonată), concerte, 2 „Recreații de muzică“.

Lefebvre, Yvonne (n. 29 iun. 1904, Paris), pianistă franceză. Prof. lui Dinu Lipatti la Cons. din Paris.

legato (cuv. lt.), indicație de interpretare, notată printr-o linie în formă de arc deasupra sau dedesubtul a 2 sau mai multe note* (*L. de expreste*). *L. de prelungire*, linie în formă de arc ce unește note de aceeași înălțime, a căror durată* se contopește. *V. staccato*.

Legenda orașului nevăzut Kitej și a fecloarei Fevronia, operă de Rimski-Korsakov. Pr. Petrograd, 1907.

legendă, piesă instrumentală sau orchestrală de mici proporții, cu caracter epic.

Legendele lui Lemminkainen, ciclu de 4 poeme simfonice de Sibelius (1895). *leggiero* (cuv. it.), indicație pentru a se cînta ușor, sprinten.

legno v. col legno.

Lehár, Franz (30 apr. 1870, Komárom — 20 oct. 1948, Bad Ischl), compozitor și dirijor austriac de origine ungară. 30 de opere, între care *Văduva veselă*, *Contele de Luxemburg*, *Țara surtului*.

Lohmann, Lotte (27 febr. 1888, Perleberg — 26 aug. 1976, Santa Barbara, California), soprană americană de origine germană. Carieră internațională. Celebră interpretă de lied.

Leib, Nachmann (n. 24 ian. 1905, Iași), compozitor român. Muz. simf. (3 simf., Concerte pentru pian, pentru v. cel., pentru diferite instr. de suflat), muz. de cam., cor.

Leibowitz, René (n. 17 febr. 1913, Varșovia), compozitor, dirijor și muzicolog francez de origine poloneză. Adept al dodecafonismului. Muz. simf. (4 simf.), de operă, de cam., voc., lucrări de muzicologie (*Introducere în muzica cu 12 tonuri; Artista și conștiința lui; Istoria operei*).

Leitmotiv (cuv. germ.), în drama muzicală*, motiv conducător, care caracterizează o persoană, o situație, un sentiment sau un obiect.

Le Jeune, Claude (cca 1528, Valenciennes — cca 1600, Paris), compozitor francez. Psalmi, motete*, mardigale*, chanson*-uri, o misă*.

Lekeu, Guillaume (20 ian. 1870, Hennes — 21 ian. 1894, Angers), compozitor belgian. Elev al lui Franck și d'Indy. Premiul Romei* (1891). Muz. de cam. (*Sonata pentru pian și vl.*).

lemn, expresie presc. pentru instrumente de suflat din lemn (fi., ob., cl., fag. și familiile lor).

lento (cuv. it.), mișcare rară, mai rapidă decît *largo**, mai rară decît *adagio**.

Leon, Alexandru (20 iun. 1881, București — 11 oct. 1932, București), compozitor și pianist român. Muz. ușoară.

Leonard, N. (pe numele adevărat *Nata* sau *Nae, Leonard*) (13 dec. 1886, Galați — 24 dec. 1928, Cîmpulung), tenor, cel mai mare interpret român de operetă, supranumit „Prințul operei românești“. Turnee internaționale, înregistrări pe disc.

Leonecavallo, Ruggiero (8 mart. 1858, Neapole — 9 aug. 1919, Montecatini), compozitor, pianist și dirijor italian. Inițiator, alături de Mascagni, al verismului*. Opere (*Paiațe, Boema, Zaza, I Medici*).

Leonin (Leoninus), compozitor și organist francez, maestru de capelă la Notre-Dame din Paris în sec. 12. Primul autor cunoscut de muz. polifonică.

Leonora 1. Titlul inițial al operei *Fidelio* de Beethoven. 2. Trei uverturi compuse pentru această operă (1805—1806).

Lerescu, Emil (n. 26 ian. 1921, Pitești), compozitor român. Opera *Ecatrina Teodoroiu*, muz. simf., voc.-sim., de cam., voc., cor. (*Miorița, Nunta Zamferei*).

Leria, Charlota (25 ian. 1857, Iași — 1924, București), soprană româncă.

Lesueur, Jean-François (15 febr. 1760, Fruscat — 6 oct. 1837, Paris), compozitor francez. Prof. lui Berlioz la Cons. din Paris. Mîșc., motete*, oratorii*, opere (*Paul și Virgînia, Telemaque*).

Lladov, Anatoli Konstantinovič (11 febr. 1855, Petrograd — 28 aug. 1914, Novgorod), compozitor rus, apropiat de grupul celor cinci*. Prof. la Cons. din Petrograd. Muz. simf. (*Baba Yaga, Kikimora*), muz. de cam., voc.

Liapunov, Serghei Mihailovič (31 nov. 1859, Iaroslavl — 11 nov. 1924, Paris), compozitor și pianist rus. Muz.

pentru pian, simf. (2 simf., *Uvertura solemnă, Poloneza*, poemul simf. *Hașiș*); culegeri de folclor (cca 275 cîntece pop.).

libitum (cuv. lat.) v. *ad libitum*.

libret, textul unei lucrări muzicale scenice (operă*, operetă*, balet*) sau, mai rar, vocal-simfonice (oratoriu*).

lîdle 1. Mod* antic grecesc cu finală* pe *do**. 2. Mod medieval cu finală pe *fa**.

Llebermann, Rolf (n. 14 sept. 1910, Zürich), compozitor elvețian. Opere (*Leonora; Penelopa; Școala femeilor*), muz. simf. (*Furioso, Simfonia, Concert pentru jazz-band și orch. simf.*), voc.-simf., de cam., voc.

Lîed (cuv. germ. „cîntec“) 1. Compoziție vocală cu acompaniament* instrumental (de obicei de pian), pe un poem liric. 2. Formă de l., v. *monopartită-, bipartită-, tripartită-, trîpentapartită-formă*.

Lîlar, Serge (n. 2 apr. 1905, Kiev), dansator și coregraf rus, solist al Baletelor Ruse* și al Operei din Paris. A montat baletele *Bachus și Ariadna* de Roussel, *Cavalerul rălăcilor* de Ibert, *Romeo și Julieta* de Prokofiev. Lucrări teoretice (*Tratat de dans academic, Tratat de coregrafie, Istoria baletului rus, Serghei Diaghilev*).

Lîgetti, György (n. 28 mai 1923, Tirnăveni, jud. Mureș), compozitor și teoretician ungar. Lucrează la Studioul de muzică electronică al Radiodifuziunii din Köln. Prof. la cursurile de vară de la Darmstadt, la Acad. de muzică din Stockholm. Muz. simf. (*Atmosferă*), voc.-simf. (*Aventura, Recviem*), muz. cor. (*Lux aeterna*), muz. electronică (*Articulație*).

Lîghezan, Nicolae (20 iul. 1883, Banloc, jud. Timiș — 1947, Oravița), folclorist român. Dirijor de cor al Reuniunii române de muzică și cîntări din Oravița. Muz. cor., culegeri de folclor (*Folclor muzical bănățean*).

Lincke, Paul (7 nov. 1866, Berlin — 3 sept. 1946, Clausthal-Zellerfeld),

compozitor german. Operete (*Doamna Luna, Grigri, Casanova*).

Lind, Jenny (16 oct. 1820, Stockholm — 2 nov. 1887, Mohren Hills, Anglia), soprană suedeză, cîntăreață de operă de renume mondial.

Linda di Chamontx, operă de Donizetti. Libretul de G. Rossi. Pr. Kärntner-Theater, Viena, 19 mai 1842.

Lipatti, Dinu (19 mart. 1917, București — 2 dec. 1950, Geneva), pianist și compozitor român. Pianist concertist de renume mondial. Prof. la Cons. din Geneva. Muz. simf. (*Șătrarii, Concertino în stil clasic pentru pian și orch. de coarde, Simf. concertantă pentru 2 plane și orch.*), muz. de cam. (*Sonatina pentru mîna stîngă, Trei dansuri românești pentru 2 plane, Aubade pentru cîntet de suflători*).

Lipovan, Atanasie (1 apr. 1874, Sînicolau Mare, jud. Timiș — 27 apr. 1947, Timișoara), compozitor și dirijor român. A susținut concerte corale în țară și peste hotare, a cules folclor din Banat și Crișana. Muz. cor.

liră, instrument antic cu coarde clupite (strămoșul harfei*), a cărei imagine stilizată e folosită ca emblemă a muzicii.

Dinu Lipatti

Franz Liszt (desen de Ingres)

liric (gen ~) 1. Gen folcloric care cuprinde cîntecele, doinele*. 2. Muzica de operă*.

lirică (voce ~), voce de tenor* sau soprană* caracterizată printr-o sonoritate dulce și prin mobilitate.

l'istesso tempo (cuv. it.), aceeași mișcare de mai înainte.

Liszt, Ferenc (Franz) (22 oct. 1811, Raiding — 31 aug. 1886, Bayreuth), compozitor, pianist, dirijor și pedagog ungar. Unul din cei mai mari pianiști virtuozii. Strălucit reprezentant al romantismului muzical, creator al poemului simfonic*. Muz. simf. (poemele simf. *Preludiile, Tasso, Mazeppa* ș.a.; Simf. *Faust și Dante*), voc.-simf. (mise*, oratorii*), pentru pian (*Sonata în si minor, 19 Rapsodii*, ciclul *Ani de Pelerinaj*, parafraze, studii), de cam., voc., cor. Concerte în Principatele Române.

liturghie 1. Principalul serviciu religios al bisericii creștine. 2. Muzica scrisă pentru acest serviciu, mai ales în biserica ortodoxă. V. *misă*.

Liturgia, Simfonia a III-a de Honegger (1946).

Litvin, Carol (n. 18 oct. 1932, București), dirijor român.

luto (cuv. lt.) v. laută.

Locatelli, Pietro Antonio (3 sept. 1695, Bergamo — 30 mart. 1764, Amsterdam), violonist și compozitor italian. 12 *concerti grossi**, 12 concerte pentru vl. și orch., 24 capricii* pentru vl., 6 sonate pentru vl., sonate pentru fl., sonate a *trè* (v. sonată). loerie, mod* cu finala* pe si*.

Loewe, Frederick (10 iun. 1904, Viena), compozitor american de origine austriacă. Operete-musical*-uri (*My fair Lady, Camelot*), muz. de film. Logodnă la mânăstire, operă de Prokofiev. Pr. Leningrad, 3 nov. 1946. Lohengrin, operă de Wagner pe libret propriu. Pr. Hoftheater, Weimar, 28 aug. 1850.

Long, Marguerite Marie Charlotte (13 nov. 1878, Nîmes — 13 febr. 1966, Paris), pianistă franceză. Prof. la Cons. din Paris, fondatoarea, împreună cu Jacques Thibaud, a unui renumit Concurs internațional de vl. și de pian. Concerte în România. longă (cuv. lat. „lungă”), nume dat în sec. 11—13 celor mai mari dintre cele două valori* de note fundamentale (alături de *brevis*).

Loriod, Yvonne (n. 20 ian. 1924, Houilles), compozitoare și pianistă franceză. Remarcabilă interpretă a muz. contemporane. Muz. simf., muz. pentru pian preparat.

Lortzing, Albert (23 oct. 1801, Berlin — 21 ian. 1851, Berlin), compozitor, cîntăreț și dirijor german. Opere (14 lucrări, între care *Țar și țeslar, Undine*), muz. simf., voc., cor.

Los Angeles, Victoria de (n. 1 nov. 1923, Barcelona), soprană spaniolă de renume internațional, cîntăreață de operă și lied. Concerte în România.

loure (cuv. fr.) 1. Una dintre denumirile cimpoiului* în Franța. 2. Vechi dans francez în mișcare lentă.

low down (cuv. engl.) (în jazz*), maniera de cînt plină de tristețe.

Löwe, Johann Gottfried Carl (30 nov. 1796, Loebejueu, Halle — 20 apr. 1896, Kiel), compozitor, organist și pedagog german. Opere, oratorii, balade (*Tom poetul, Prințul Eugen*). Lucaclu, Teodora (n. 17 nov. 1928, Vulcan, jud. Hunedoara), soprană româncă, solistă de operă.

Luca di Lammermoor, operă în 3 acte de Donizetti. Libretul de S. Cammarano, după Walter Scott. Pr. Teatrul San Carlo, Neapole, 26 sept. 1835.

Ludus Tonnis, ciclu de 12 fugi* pentru pian de Hindemith (1942).

Ludwig, Christa (n. 16 mart. 1928, Berlin), soprană dramatică și mezzosoprană germană din R.F. Germania, celebră cîntăreață de operă și de lied. Lugojan, Trifon (27 mai 1874, Nădlac, jud. Arad — 11 ian. 1948, Arad), compozitor și dirijor român. Muz. cor.

Lulza, operă de Charpentier pe libret propriu. Pr. Opera comică, Paris, 2 febr. 1900.

Lully, Jean-Baptiste (29 nov. 1632, Florența — 22 mart. 1787, Paris), compozitor, violonist și dirijor francez de origine italiană, creatorul uverturii* franceze, fondatorul operei clasice franceze. Opere (*Alcesta, Te-*

Jean-B. Lully

zeu, *Belerofon, Roland, Acts și Gala-tea*), balet, muz. de scenă (*Triumful dragostei, Nașterea lui Venus, Anotimpurile, Burghezul gentilom*), religioasă (*Miserere, Te Deum, Dies irae, De Profundis*), de cam. și instr. Luna, operă într-un act de Orff. Pr. München, 1939.

Lulu, operă în 3 acte (neterminată) de Alban Berg pe libret propriu, după F. Wedekind. Pr. Stadttheater, Zürich, 2 iun. 1937.

Lungu, familie de muzicleni români. 1. *Nicolae L.* (n. 2 mart. 1900, Dobridor, jud. Dolj), compozitor. Prof. la catedra de muz. bisericească comparată a Institutului Teologic din București. Muz. voc., cor. (*Alunelul ollenesc; Pitulice, mută-și cuibul; Revedere*), muz. psaltică; lucrări didactice (*Gramatica muzicii psaltice*), de muzicologie. 2. *Florian L.* (n. 5 ian. 1943, București), compozitor și muzicolog. Fiul lui L. (1). Muz. ușoară și jazz. Cronici muzicale.

Lupescu, Hero (n. 17 iun. 1927, Pașcani), regizor de operă român.

Lupta lui Tancred și Clorinda, *madrigal** dramatic de Monteverdi, după *Ierusalimul eliberat* de Tasso. Pr. Veneția, 1624.

Lupu, Theodor (25 febr. 1899, Iași — 8 iul. 1962, București), compozitor și violoncelist român. Activitate concertistică. Membru al cvartetelor *Pro Musica, George Enescu*, al Trioului George Manollu. Muz. simf., voc., cor.

luth (cuv. fr.) v. laută.

Luther, Martin (10 nov. 1483, Eisleben — 18 febr. 1546 Eisleben), reformator religios german. Rol important în edificarea muzicii protestante. I se atribuie crearea a 36 de corale*.

lutier, meșteșugar specializat în construirea și repararea instrumentelor cu coarde.

luterie, arta construcției instrumentelor cu coarde.

Lutoslawski, Witold (n. 25 ian. 1913, Varșovia), compozitor polonez, dirijor al lucrărilor sale (a concertat în România). 2 simf., *Concert pentru orch.*, *Muz. funebră în memoria lui Bartók*, „*Livre pour orchestre*”, *Concert pentru v. cel și orch.*, *Cvartet de coarde, Vartafluni pentru 2 plane pe o temă de Pagantini, Jocuri venețiene*. *Lysistrata*, operetă în 3 acte de Gherase Dendrino. Libretul de Nicușor Constantinescu și G. Voinescu. Pr. București, Teatrul de Operetă, dec. 1960.

M., abreviere pentru manual*; indică execuția (exclusivă) la manuale (la orgă*, clavecin*).

ma, a patra treaptă a gamei* indiene. **Maazel, Lorin** (n. 6 mart. 1930, Paris), dirijor american de origine franceză. Carieră internațională. Concerte în România.

Mac Dowell, Edward Alexander (18 dec. 1861, New York — 23 ian. 1908, New York), compozitor și pianist american de origine scoțiană. Lucrări pentru orch., piese pentru pian (4 sonate, 2 concerte). Culegere de eseuri intitulată *Critical and Historical Essays*.

Maerle Ieromonahul (1780, Perleți, jud. Ialomița — 1836, Aninoasa, jud. Dimbovița), teoretician muzical și psalt român. Prof. de psaltichie* și director al Școlii de cântăreți bisericești a Mitropoliei din București. Muz. psaltică (*Irmologhionul*), lucrări teoretic-didactice (*Teoretikonul sau privire cuprinzătoare a meșteșugului muzicilor bisericești după așezământul Stărilor cei noae*, Viena, 1823). **Maehault v. Guillaume de Maehault**. **Maoul roșu**, balet de Glier. Pr. Moscova, 1927.

Madame Butterfly, operă în 3 acte de Puccini. Libretul de G. Giacosa și L. Illica, după tragedia lui David Belasco, la rîndul ei o dramatizare a unei nuvele de John Luther Long. Pr. Teatrul La Scala, Milano, 17 feb. 1904. **Maderna, Bruno** (28 apr. 1920, Veneția — 13 mai 1973, Darmstadt), com-

pozitor și dirijor* italian. Alături de Nono și Berio, reprezentant al școlii seriale italiene. *Hyperton, Serenata per lustrum, Musica sue dimenstoni, Continuo, Studi per il Processo di Kafka*.

Madetoja, Leevi Antti (17 feb. 1887, Oulu Uleaborg — 6 oct. 1947, Helsinki), compozitor finlandez. Prof. la Cons. din Helsinki. Opera *Pohjalaisla*, 3 simf., muz. de cam.

madrigal, cîntec religios pe o singură voce, la origine; în Renaștere* a devenit cîntec laic, idilic, pe 2—3 voci, iar în sec. al 16-lea poem vocal pe 4—5 voci. În sec. al 17-lea, apar *comedit-m.* cu voci solistice și instr. Printre reprezentanții cei mai de seamă al m.: Palestrina, Lasso, Marenzio, Gesualdo.

Madrigal, numele formației corale de cameră a Conservatorului bucureștean, fondată și dirijată de Marin Constantin.

madrigaletto (cuv. it.), madrigal* de mici proporții.

Maelzel, Johann Nepomuk (15 aug. 1772, Regensburg — 21 iul. 1838, în timpul unei călătorii pe mare), constructor german de instrumente. Inventatorul panharmoniconului și al metronomului*, realizat (1816) după planurile mecanicului Winkel din Amsterdam.

maestoso (cuv. it.), termen care indică interpretarea unei piese muzicale cu solemnitate, măreție.

maestru, titlu dat unui muzician celebru. În urmă cu veacuri, termenul desemna șeful unui grup vocal sau INSTR. (it. *maestro di capella, maestro al cembalo*); astăzi, termenul e folosit în special pentru dirijori.

Maestrul cîntăreții din Nürnberg, operă în 3 acte de Wagner. Libretul, inspirat dintr-o cronică istorică, aparține compozitorului. Pr.: Hof- und National Theater, München, 21 iun. 1868.

Magaloff, Nikita (n. 26 ian. 1912, Petrograd), pianist și pedagog argentinian de origine rusă. Carieră internațională. I-a urmat (1949) lui Dînu Lipatti la Cons. din Geneva. Concerte în România.

Maggini, Giovanni Paolo (25 aug. 1580, Botticino Sera — cca 1630), lutier* din școala de la Brescia.

magnetofon, aparat destinat înregistrării și reproducerii sunetelor pe bază de bandă magnetică. Largă dezvoltare după 1945.

magnificat, compoziție polifonică răspîndită după anul 1400. Celebru M. de J.S. Bach, care are forma unei cantate*.

Magnum opus musicum, culegere de 516 motete* de Lassus, publicată în 1604 de fiul său.

Mahler, Gustav (7 iul. 1860, Kalischt — 18 mai 1911, Viena), compozitor și dirijor austriac. Remarcabilă ca-

rieră de șef de orchestră (la Viena, Praga, Budapesta, Hamburg, New York). Prin cele 10 simf. — ultima neterminată —, prin *Cîntecul pămîntului pentru tenor, contralto și orch.*, ciclurile de lieder *Cîntecele copililor morți și Cîntecele calfei pribege*, opera lui M. se înscrie în romantismul* tirziu, avînd totodată largi ecouri în creația sec. 20.

Mainardi, Enrico (19 mai 1897, Milano — 11 apr. 1976, München), violoncelist italian de notorietate internațională, dirijor și compozitor. Concerte în România.

major 1. Mod. m. sau gamă m., mod* sau gamă* în care semitonurile* sînt dispuse între treptele III—IV și VII—VIII. 2. **Acord m.** (v. acord). Echiv. germ. *dur* (< lat. *durum*, „tare“).

Maklakiewicz, Jan Adam (24 nov. 1899, Chojnaty — 7 feb. 1954, Varșovia), compozitor și organist polonez. Prof. la Cons. din Cracovia. Piese orch., balete, muz. de cam., melodii.

malagueña (cuv. sp.), dans spaniol din regiunea Malaga, în tempo* lent. **Maleuzynski, Witold** (n. 10 aug. 1914, Varșovia), pianist polonez stabilit în Elveția. Notorietate internațională.

Malibran-García, Maria Felicită (24 mart. 1808, Paris — 23 sept. 1836,

Gustav Mahler

Maria Malibran

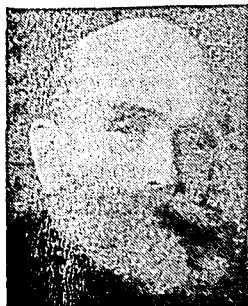
Manchester), soprană spaniolă. Una din marile cîntărețe de operă ale timpului.

Malipiero, Gian Francesco (18 mart. 1882, Veneția, — 1 aug. 1973, Treviso), compozitor și muzicolog italian. Prof. la Cons. „B. Marcello” din Veneția. Creație de factură neoclasică. Opere (*Trei comedii goldoniene*, *Orfeida*, *Filomela*, *Fiul risipitor*), balet (*Stradivario*), 10 simf., concerte, muz. cor. Studii despre muz. veche it., la a cărei editare a și contribuit.

Ma mere l'oye („Mama mea gisca”), suită de Ravel (pe baza unor povestiri de Ch. Perrault), pentru pian la 4 mâini (1908), ulterior orchestrată. mambo, dans originar din America de Sud.

Mam'zelle Nitouche, operetă în 3 acte de Florimond Hervé. Libretul de H. Meilhac și A. Millhaud. Pr.: Théâtre des Varietés, Paris, 26 dec. 1883. Mandarinul miraculos, pantomimă într-un act de Bartók. Libretul de Lengyel Menyhert. Pr. Köln, 27 nov. 1926.

Mandlcevschi, familie de muzicieni români. 1. **Eusebie M.** (18 aug. 1857, Cernăuți — 13 iul. 1929, Viena), compozitor, dirijor de cor și muzicolog român. Arhivar și bibliotecar muzical la *Gesellschaft der Musikfreunde* din Viena, prof. la *Akademie für Musik und darstellende Kunst* din

Eusebie Mandlcevschi

Viena. Autor de muz. voc., simf., de cam., cor. Studii de muzicologie, ediții critice (Bach, Beethoven, Haydn, Schubert, Brahms). 2. **Gheorghe M.** (8 nov. 1870, Molodia — 23 mart. 1907, Cernăuți), compozitor și pedagog român. Frate cu M. (1). Muzică de teatru (vodevilul *Piatra din casă*, pe libret pe V. Alecsandri), muz. de cam., cor.

mandolă, instrument cu coarde ciupite, derivat din laută*.

mandolină, instrument cu coarde ciupite provenit din laută*. **M. napolitană** are 8 coarde acordate cîte 2 la unison*.

mandolinata (cuv. it.), serenadă* cîntată cu acompaniament de mandolină*.

mandolonecello (cuv. it.), specie de bas a mandolei*.

Mandy, Alexandru (n. 9 aug. 1914, Craiova), compozitor român. Muz. ușoară.

Manfred 1. Simfonie programatică (op. 58) de Ceaiikovski după Byron (1885). 2. Uvertură de Schumann (din muzica de scenă pentru poemul lui Byron — 1852).

Mangoianu, Ștefan (9 ian. 1922, Constanța — mart. 1979, București), compozitor român. Muz. de teatru, voc.-simf., de cam., cor., voc.

Mannheim (Școala de Ia ~), grup de compozitori care a avut în sec. 18 un rol decisiv în dezvoltarea ansamblului orchestral și a simfoniei* ca gen. Reprezentanți: J. Stamitz, Karl Stamitz, Fr. X. Richter, Ch. Cannabich.

Manolache, Aurel (n. 5 oct. 1931, Galați), compozitor român. Muz. ușoară.

Manolescu, C. v. Cordoneanu, Constantin.

Manoliu, George (n. 21 mart. 1911, Bacău), violonist și pedagog român. Prof. la Cons. din București. Studii asupra violonisticii enesciene.

Manon, operă în 5 acte de Massenet. Libretul de H. Meilhac și Ph. Gille, după romanul *Manon Lescaut* de

Prévost. Pr. Opera Comică, Paris, 19 ian. 1884.

Manon Lescaut, operă în 4 acte de Puccini. Libretul de D. Oliva, M. Praga, L. Illica și G. Ricordi, după romanul lui Prévost. Pr. Teatro Reggio, Torino, 1 feb. 1893.

manual 1. Ansamblu al claviaturilor* orgii*, la care se cîntă cu mîinile, spre deosebire de pedaliere*.

2. Claviaturile clavecinului*.

Manuel, Roland (n. 22 mart. 1892, Paris), compozitor și muzicolog francez. Prof. la Cons. din Paris. Studii despre Ravel, De Falla. Cunoscut pentru emisiunile *Plaisir de la Musique* de la Radio Paris. *Concert pentru clavecin*, muz. de cam., opere (*Isabelle et Pantalon*), melodii cu acompaniament de pian.

maracas, instrument de percuție de origine sud-americană.

Marbe, Myriam (n. 9 ian. 1931, București), compozitoare și muzicolog română. Muz. voc.-simf. (*Noapte jărănească*, *Ritual pentru selca pămintului*), simf., de cam. (*Incanțate — Sonată pentru clarinet solo*, *Sonata pentru 2 viole*). Studii despre Enescu.

Marcello, Benedetto (1 aug. 1686, Veneția — 24 iul. 1739, Brescia), compozitor și teoretician italian, strălucit reprezentant al școlii venețiene. Cantate*, oratorii*, opere*, pastorale*, madrigale* instrumentale, culegerea intitulată *Estro poetico parafrasi sopra i primi 50 Psalmi*.

Marcu, George (n. 18 mart. 1913, Perivole, Macedonia), folclorist și compozitor român. Prelucrări de muz. pop., muz. cor., voc. Studii despre folclorul român.

Marea, lucrare simfonică de Debussy (1905).

Marenzio, Luea (cca 1553, Coccaglio, Brescia — 22 aug. 1599, Roma), compozitor italian. Contribuții esențiale la dezvoltarea madrigalului*. A scris 200 de madrigale, vilanele*, arii* în stil napolitan, motete*, muz. religioasă.

Marescotti, André-François (n. 30 apr. 1902, Geneva), compozitor elvețian. Prof. la Cons. din Geneva. Muz. de teatru și film, balet (*Vioara vrăjită*), piese orch., lucrări concertante.

Mariana Pineda, operă într-un act de Doru Popovici, pe libret propriu după Lorca. P.a. București, Orch. Radioteleviziunii, 22 dec. 1966.

marimba (marimbafon), instrument de percuție (de tipul xilofonului*), folosit în Africa Centrală și America de Sud. A fost preluat și în orch.* simf.

Marin, Constantin (n. 27 feb. 1925, Urleta, jud. Prahova), compozitor și dirijor român, conducător al corului de cameră *Madrigal**. Prof. la Cons. din București. Muz. cor.

Marin Pescarul, operă în 2 acte de Marțian Negrea pe libret propriu după nuvela „Păcat boieresc” de Sadoveanu. Pr. Cluj, Opera Română, 3 oct. 1934.

Marinescu, Emil (n. 8 aug. 1897, București), tenor român, cîntăreț de operă.

Markévitch, Iger (n. 27 iul. 1912, Kiev), dirijor și compozitor elvețian de origine rusă. Turnee în întreaga lume. Concerte în România. A scris balet (*Rebus; Icar*), un concert pentru pian, o cantată.

Markcs, Alkert (n. 17 oct. 1914, Cristurul Secuiesc), compozitor de naționalitate maghiară din România. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca. Muz. voc.-simf., simf. (*Suita din Ardeal*, *Dublu concert pentru vl., v.cel. și orch.*), de cam., cor., voc.

Marmontel, Antoine François (18 iul. 1816, Clermont-Ferrand — 16 ian. 1898, Paris), compozitor și muzicolog francez. Vol.: *Gramatica populară a muzicii, Pianiști celebri, Istoria pianului*.

Marschner, Heinrich August (16 aug. 1795, Zittau — 14 dec. 1861, Hannover), compozitor german. Reprezentant, prin câteva opere (*Hans*

Heilig, Vampirul), al creației romantice.

Marsia, balet de Dallapiccola (1943). **Marsick, Martin** (9 mart. 1848, Jupille-Lièger — 21 oct. 1924, Paris), violonist, pedagog și compozitor belgian. Printre elevii, la Cons. din Paris: Flesch, Enescu, Thibaud. 3 concerte pentru vl. și orch., piese pentru vl.

Marsilieza, imnul național francez. A fost compus în noaptea de 25—26 apr. 1792 de Rouget de L'Isle la Strasbourg. Numit la început *Cîntec de război al armatei Rinului*, a fost cântat la Paris în iul. 1792 de soldați originari din Marsilia.

Marsyas, poem simfonic de Alfonso Castaldi (1907).

marș, piesă cu o mișcare uniformă, în măsură* de 4/4 (mai rar 2/4 sau 6/8), menită să coordoneze mișcarea unor mase de oameni. Există mai multe tipuri de m.: *m. militar* (ex. *M. militar* de Schubert), *m. de defilare*, *m. nupțial* (ex. Mendelssohn-Bartholdy, în muzica la *Visul unei nopți de vară*, sau Wagner în *Lohengrin*), *m. funebru* (ex. Beethoven în *Simfonia a III-a*, Chopin în *Sonata în si bemol minor*).

marș armonie v. progresie.

martellato (cuv. it. „ciocănit“), termen pentru a indica un *staccato** energic. Echiv. fr.: *martelé*.

Martenot, familie de muzicieni francezi 1. *Ginette M.* (n. 1 ian. 1912, Paris), pianistă franceză. Concerte speciale la *Unde Martenot**. 2. *Maurice M.* (n. 4 oct. 1898, Paris). Frate cu M. (1). Inventatorul *Undelor M.** **Martha** sau *Tirgul din Richmond*, operă în 4 acte de Flotow. Libretul de Wilhelm Friedrich Riese. Pr. *Theater an der Wien*, 25 sept. 1847.

Martin, Frank (15 sept. 1890, Geneva — 21 nov. 1974, Naarden, Olanda), compozitor elvețian. Muz. voc.-simf. (*Les Dithyrambes* pentru cor și orch., oratoriile *Le vin herbé*, *Golgotha*), simf. (*Mica simf.*), opere, lucrări concertante, muz. de cam.

Martin y Soler, Vincente (2 mai 1754; Valencia — 11 feb. 1806, Petrograd), compozitor și organist spaniol. Muzician (din 1788) la Curtea Ecaterinei a II-a a Rusiei. 21 opere, 12 balet, cantate, arii, duete.

Martini, Giambattista (zis *Padre M.*) (24 apr. 1706, Bologna — 4 oct. 1784, Bologna), compozitor, teoretician și pedagog italian. Printre elevii săi: Johann Chr. Bach, Mozart, Grétry. Piese instr., voc.-simf. Lucrări teoretice (*Istoria muzicii*).

Martinoiu, Vasile (n. 2 apr. 1934, Tg. Jiu), bariton român, cântăreț de operă.

Martinon, Jean (10 ian. 1910, Lyon — 1 mart. 1976, Paris), compozitor și dirijor francez. Notorietate internațională ca interpret. Concerte în România.

Martinu, Bohuslav (8 dec. 1890, Policka — 28 aug. 1959, Liestal, Elveția), compozitor ceh. Colondator al „Școlii pariziene“. 6 simf., opere (*Mirandola*), balet, lucrări concertante.

Marx, Joseph (11 mai 1882, Graz — 3 sept. 1964, Graz), compozitor, pedagog și critic muzical austriac. Lieduri, lucrări orch., muz. de cam., voc.

Masa tăcerii, piesă simfonică de Tiberiu Olah, din ciclul „Brâncuși“ (1969).

Pietro Mascagni

Mascagni, Pietro (7 dec. 1863, Livorno — 2 aug. 1945, Roma), compozitor și dirijor italian. Creator al verismului*. 14 opere (*Cavalleria rusticana*, *Amicil Fritz*, *Guglielmo Rateliff*, *Iris*, *Măștile*, *Micul Marat*, *Neron*), 2 operete, muz. voc.-simf., simf., voc., de film. A dirijat spectacole în România.

maseă, gen sincretic constnd din alternarea de dansuri, piese corale, solistice, prezentări de măști. Larg răspândit în Anglia sec. 17—18, cu influențe asupra lui Purcell și a creațiilor operei engleze.

Massenet, Jules Emile Frédéric (12 mai 1842, Mondaud — 13 aug. 1912, Paris), compozitor francez. Prof. la Cons. din Paris. Printre elevii săi, Enescu. 30 opere (*Manon*, *Le roi de Lahore*, *Hérodiade*, *Le Cid*, *Werther*, *Thaïs*, *Don Quichotte*), 3 balete, 3 oratorii, 7 suite simf.

Massini, Dora (n. 17 oct. 1907, Varșovia), soprană româncă.

Massini, Egizio (26 iul. 1894, Alexandria, Egipt — 18 feb. 1966, București), dirijor român de origine italiană. Cunoscut prin activitatea desfășurată la Opera Română din București.

matelote (cuv. fr.), dans marinăresc în 2 timpi*.

Jules Massenet

Mathis, pictorul 1. Operă în 7 scene pe libret propriu de Hindemith. Pr. Zürich, 1938. 2. Simfonie în 4 părți de Hindemith (1934).

Matthäus Passion, oratoriu* pentru soliști, cor și orchestră de J.S. Bach. P.a. integrală Sf. Toma, Leipzig, 15 apr. 1729.

Mattheson, Johann (28 sept. 1681, Hamburg — 17 apr. 1764, Hamburg), compozitor, teoretician, tenor și dirijor german. 8 opere, 24 oratorii, muz. de cam., lucrări teoretice.

Mavrodin, Alice Eugenia (n. 4 nov. 1941, București), muzicolog român. Monografii: *Rameau*, *Verdi*.

Mayuzumi, Toshiro (n. 20 feb. 1929, Yokohama), compozitor japonez. Unul dintre reprezentanții importanți ai școlii naționale moderne din țara sa. Simf. „Ntruana” și „Mandala”, piesa simf. *Ectoplasm*. Piese pentru pian preparat și coarde. *Variațiuni pe 7* (muz. electronică*).

Mazepa, poem simfonic de Liszt (1850).

mazurca (în poloneză *mazur*, „locuitor al Mazoviei”), dans popular polonez; ritm caracteristic, în măsura* 3/4. Din sec. 17 se răspindește în întreaga Europă.

Mălineanu, Henry (n. 25 mart. 1920, București), compozitor român. Muzică ușoară.

Mănunchiul puternic v. Grupul celor cinci.

Mărgăritescu, Mihail (28 feb. 1861, București — 1925, Paris), compozitor și critic muzical român. Muz. pentru fanfară, ușoară. Unul dintre fondatorii revistei *Muzica* (1908).

mărimea intervalului v. interval. măsură, diviziune care stă la baza organizării și grupării duratelor* sunetelor după periodicitatea accentelor* tari. M. este indicată printr-o pseudo-fracție notată la începutul primului portativ*, „numărătorul” reprezentând numărul timpilor*, iar „numitorul” durata fiecărui timp. Există m. *binare* (în 2

timpi ex. $2/2$; $2/4$; $6/8$) și *ternare* (în trei timpi, ex. $3/8$; $3/4$); *simple* (cu un singur accent) și *compuse* (cu un accent principal și altele secundare, ex. $4/4$; $9/8$; $12/16$); *simetrice* (care conțin mai multe accente la intervale de timp egale unul de altul) și *asimetrice* sau *mixte* (m. *compuse*, formate din asocierea mai multor măsuri simple cu număr diferit de timpi, ex. $5/8$; $7/4$; $10/16$); m. *incompletele*, prima și ultima măsură a unei piese sau a uneia din părțile ei de sine stătătoare, în care durata valorilor componente este mai mică decât măsura întreagă, suma valorilor celor două m.i. corespunzând măsurii indicate (v. *anacruză*); sin.: *metru*. Măști, ciclu de piese pentru pian de Debussy (1904).

mediantă (în sistemul modal major-minor), una din treptele „intermediare” dintre tonică* și dominantă*; m. *superioară* — tr. III (între tonică și dominantă superioară — tr. a V-a); m. *inferioară* — tr. a VI-a (între tonică și dominantă inferioară — tr. a IV-a); fiind situată deasupra dominantei superioare, se mai numește și *supradominantă*.

Mefistofele, operă în 4 acte, un prolog și un epilog de Boito. Libretul de compozitor, după *Faust* de Goethe. Pr. Teatrul La Scala din Milano, 5 mart. 1868.

Zubin Mehta

Nellie Melba

Mehta, Zubin (n. 29 apr. 1936, Bombay), dirijor indian de renume mondial. Concerte în România.

Méhul, Etienne-Nicolas (22 ian. 1763, Givet — 18 oct. 1817, Paris), compozitor și pedagog francez. 35 opere (*Joseph*), uverturi. Autor al unui imn celebru în epocă: *Chant du départ*.

Meistergesang (cuv. germ.), totalitatea creațiilor poetice produse de *Meistersingeri*, meseriași germani din breslele sec. 14—16. Reprezentanți: Hans Sachs, Hans Folz, Hans Rosenplüt. *Meistersingerii* (cea mai importantă școală era la Nürnberg) erau convinși că arta poeziei și a cîntului se poate învăța ca orice alt meșteșug.

Meistersinger (cuv. germ.) v. *Meistergesang*.

Melba, Nellie (pseudonimul *Helleni Mitchell*) (19 mai 1859, Buruley — 23 feb. 1931, Sydney), soprană australiană, cîntăreață de operă de renume internațional.

Melchior, Lauritz (20 mart. 1890, Copenhaga — 18 mart. 1973, Santa Monica, California), tenor american de origine daneză.

melismă, ornament* în muzica vocală, care cuprinde pe o singură silabă mai multe sunete alăturate unui sunet principal. M. a deținut un rol

important în cîntul bizantin* și gregorian*.

melodie (< gr. *melos*, „melodie” + *odé* „întinare”), succesiune monofonică* expresivă de sunete, cu un anumit sens, bine încheiată din punct de vedere al construcției. Este considerată cel mai vechi și principalul element al muzicii.

melodramă, dramă în antichitatea greacă sau în Renaștere*, în care unele episoade vorbite erau însoțite de muzică.

melopee, melodie, de cele mai multe ori expusă monodic* sau cu un acompaniament* redus ca amploare și sonoritate, avînd o mare forță emoțională.

melos, componentul melodic al muzicii; simbolizează uneori melodia* (ex. m. *popular*).

membranofone (instrumente ~), familie de instrumente de percuție* cu membrană.

Mendelsohn, Alfred (4 feb. 1910, București — 9 mai 1966, București), compozitor, muzicolog și pedagog român. Opere (*Michelangelo*, *Spinoza*), opereta *Anton Pann*, balet (*Harap Alb*, *Călin*), muz. voc.-simf. (oratoriile *Iiorta*, 1907, *Pentru Marele Octombrie*, *Cantata Bucureștilui*, cantata *Glasul lui Lenin*), 9 simf., lucrări concertante, muz. de cam., voc., cor., lucrări muzicologice și didactice.

Mendelssohn-Bartholdy, Felix (3 feb. 1809, Hamburg — 4 nov. 1847, Leipzig), compozitor, pianist, organist și dirijor german, reprezentant de frunte al romantismului*. 5 simf., oratoriile *Paulus* și *Elias*, uverturi, 3 concerte instr. (celebrul *Concert pentru vl. și orch.*), muz. de cam., ciclul *Cîntece fără cuvinte* pentru pian, lucrări pentru orgă. Largă activitate dirijorală la Gewandhaus. A înființat Cons. din Leipzig. Trezește interesul Europei muzicale pentru creația lui Bach, dirijînd (1929) *Matthäus Passion**.

Felix Mendelssohn-Bartholdy

menestrelă (< it. *menestrelli*), poezimuzicanți ambulanzî în sec. 13-14. Mengelberg, Willem Josef (28 mart. 1871, Utrecht — 22 mart. 1951, Remosch, Elveția), dirijor și pianist olandez. Unul din marii șefi de orch. ai sec. 20. Concerte în România.

Menotti, Gian-Carlo (n. 7 iul. 1911, Codegliano), compozitor american de origine italiană. Opere (*Telefonul*, *Mediumul*, *Amelia merge la bal*, *Fala bătrîna și hoșul*, *Amahl și vizitatorii nopții*, *Sfîntul din Bleckerstreet*), balet, concert pentru pian și orch., concert pentru vl. și orch., muz. de cam.

menuet (< fr. m.), dans vechi francez, în măsură* de 3/4 tempo* moderat. Introdus ca dans de curte în sec. 17. Preluat de preclasiici în suită*, este încetățenit apoi în simfonie* prin Haydn și Mozart. Echiv. it. *minuetto*.

Menuhin, Yehudi (n. 22 apr. 1916, New York), violonist american de notorietate mondială. Elev și colaborator al lui Enescu. Concerte în România.

Yehudi Menuhin

Olivier Messiaen

Merendante, Saverio (17 sept. 1795, Altamura — 17 dec. 1870, Neapole), compozitor italian. Prof. la Cons. din Neapole. 60 opere, muz. religioasă, fantezii simf. (*Omagiu lui Rossini, Omagiu lui Bellini*).

Mereș, Corneliu (n. 16 mart. 1910, Vesele, Cehoslovacia), compozitor și pedagog român. Prof. la Cons. din București. Poemul *1848*, muz. de cam., cor., voc. Ediții critice.

Merișeseu, Gheorghe (n. 21 feb. 1914, Pietrarii de Jos, jud. Vâlcea), muzicolog român. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca.

Mesia, oratoriu de Haendel. P.a. Dublin, 13 apr. 1742.

Message, André Charles Prosper (30 dec. 1853, Montluçon — 24 feb. 1929, Paris), compozitor și dirijor francez. Balete, pantomime, operete (*Veronica; Béatrice*).

messe (cuv. fr.) v. misă.

Messinen, Prosper Charles Olivier (n. 10 dec. 1908, Avignon), compozitor și organist francez. Prof. la Cons. din Paris. Întemeietor (împreună cu Jolivet, Lessur și Baudrier) al grupului *Tinăra Franța*. Folosește cîntecul păsărilor (în special în ciclurile *Reveil des oiseaux, Oiseaux exotiques, Catalogue d'oiseaux*). Simf. *Turangalla*, piese pentru orgă (*Livre d'orgue*), muz. de cam. Lucrări teoretice (20 *lecții de armonie, Teh-*

nica limbajului meu muzical, Tratat despre ritm).

Meșterul Manole, operă în 3 acte de Sigismund Toduță. Libretul Ana Voileanu-Nicoară după Blaga (1947).

Metaxa, Margareta (1900, Galați — 11 oct. 1977, București), soprană româncă, solistă de operă de renume internațional.

metronom, aparat pentru determinarea timpului prin măsurarea exactă a duratelor*. Perfecționat în 1816 de J. N. Maelzel*.

Metropolitan Opera House din New York, cel mai important teatru muzical din S.U.A. Fondat în 1883.

metru v. măsură.

Meșianu, Lucian (n. 31 iun. 1937, Cluj), compozitor român. *Cantata de cameră*, piesele simf. *Echo, Ergodica, Conexa, Elogiu; Quartet de coarde*; muz. de film, electronică.

Meyerbeer, Giacomo (pe numele adevărat *Jakob Liebmann Beer*) (5 sept. 1791, Berlin — 2 mai 1864, Paris), compozitor german. A influențat dezvoltarea stilului Grand Opéra. Opere (*Robert diavolul, Hughenoșii, Afri-cana, Profetul*), cantate, simfonii, muz. religioasă.

Mezzetti, familie de muzicieni români. 1. Pietro M. (19 mai 1826, Bologna — 18 feb. 1894, Iași), compozitor și pedagog. Membru al Academiei filarmonice din Bologna

(1846). Prof. la Cons. din Iași. Muz. de pian, cor., voc., lucrări didactice, autor al primei metode românești de canto (1868). 2. *Enrico M.* (17 nov. 1870, Iași — 25 mai 1930, Iași), compozitor. Fiul lui *M. (1)*. Prof. la Cons. din Iași. Cantate (*Fiica lui Jefta*, *Sărbătoarea luminii*). Preludii simf., muz. de cam., cor., voc.

mezzo-forte (cuv. it.), termen de nuanță* desemnând o intensitate medie, mai scăzută decât *forte**. Presc. *mf.*

mezzo-piano (cuv. it.), termen de nuanță* desemnând o intensitate medie, mai puțin slabă decât *piano**. Presc. *mp.*

mezzo-soprană, voce feminină intermediară între soprană* și contralto*.

mf v. mezzo-forte.

mi 1. Denumire, în notația* silabică, a treptei a treia a gamei* diatonice. 2. Acordajul* unor instr. de suflat transpozitorii*.

Miaskovski, Nikolai Iakovlevici (20 apr. 1881 Nowo Georgiensk, Varșovia — 8 aug. 1950, Moscova), compozitor și pedagog sovietic. Prof. la Cons. din Moscova. 27 simf., cantate, muz. de cam., lucrări concertante.

Micadoul sau O zi în Titipu, operetă în 2 acte de A. Sullivan. Libretul de W. S. Gilbert. Pr. Teatrul Savoy, Londra, 14 mart. 1855.

Mica serenadă (*Eine kleine Nachtmusik*), lucrare pentru orchestră de coarde de Mozart (KV 525), compusă în 1787.

Micheau, Janine (n. 6 ian. 1914, Toulouse), soprană franceză. Carieră internațională.

Michelangelo, operă în 3 acte de Alfred Mendelssohn pe libret propriu după piesa lui Alexandru Kirițescu. Pr. Opera din Timișoara, 29 sept. 1964.

Micleseu, Marie-Louise v. Orescu, Lu-lu.

Carol Miculi

microfon, aparat ce transformă semnalul sonor (muzical) într-un semnal electric.

microton, interval* mai mic decât un semiton*.

Mieu, Eugeniu (n. 1 iul. 1910, București), compozitor român. 7 simf., muz. de cam., cor.

Mieu, Ilie (13 apr. 1916, Luduș, jud. Sibiu — 8 iul. 1973, București), compozitor român. Opereta *Legenda Ciocirlicii*, muz. cor.

Miculi (Mikuli), Carol (20 oct. 1821, Cernăuți — 21 mai 1897, Lvov), compozitor, pedagog și pianist român. Elev al lui Chopin. Pianist concertist de talie europeană. *Missa romena*, muz. cor., voc. *Culegeri de folclor*, ediții critice, lucrări didactice.

Mierla neagră, lucrare pentru flaut și pian de Messiaen (1950).

Mignon, operă în 3 acte de A. Thomas. Libretul, de M. Carré și J. Barbier, folosește episoade din *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Goethe. Pr. Opera comică, Paris, 17 nov. 1866.

Mihail, Marius (15 mart. 1926, București — 19 iun. 1955, București), compozitor român. Suite simf., muz. cor., ușoară.

Mihalovici, Marcel (n. 22 oct. 1898, București), compozitor român sta-

bilit la Paris. Membru fondator al Societății Compozitorilor Români (1920) și al Societății de muzică contemporană „Triton” din Paris (1932). Opere (*Neînduplecatul Pluton*, *Phèdre*, *Întoarceea*, *Krapp*, *Gemenii*), balete (*Une vie de Polichinelle*, *Divertimento*, *Karaguetz*, *Tezeu în labirint*, *Alternamenti*, *Variațiuni*), *Simfonia-Cantata*, 5 simf., piese pentru orch., muz. de cam., cor., voc. Mihăilescu-Toseanu, Dumitru (1 oct. 1888, București — 10 mai 1962, București), compozitor și cîntăreț român. Solist al Operei Române. Piese simf., muz. de cam., voc. Cronici muzicale.

Mikrokosmos, culegere de 156 piese pentru pian de Bartók (1926—1927), formînd o metodă completă (fără explicații teoretice) pentru acest instrument.

Miloveanu, Dumitru (n. 3 Ian. 1914, Buzești-Argeș), compozitor și pianist român. *Simfonia*, *Concert pentru pian și orch.*, muz. de cam., cor.

Milea, Florian v. Delmar, Florentin.

Milhaud, Darius (4 sept. 1892, Aix-en-Provence — 22 iun. 1974, Geneva), compozitor francez. Membru al Grupului celor șase*. Prof. la Mills College-California și la Cons. din Paris. 12 opere (*Boltar*, *Cristofor Columb*,

Medea), 7 balete, 7 simf., 18 cvartete de coarde, 5 cvintete, sonate, muz. pentru pian, de film. Lucrarea autobiografică: *Note fără muzică*.

Militara, *Simfonia nr. 100* de Haydn (1794).

Miliutin, Iuri Sergheevici (n. 18 apr. 1903), compozitor sovietic. Comedii muzicale (*Viața unui actor*, *Zarvă între fete*), opere (*Fericirea agitată*, *Sărutul Cianitei*, *Prima dragoste*).

Millo, Matei (24 nov. 1814, Stolnicani — 9 nov. 1896, București), actor și cîntăreț, pionier al teatrului românesc. Interpretează roluri în principalele vodeviluri* și opere românești din sec. 19 (a scris și libretul operetei *Baba Ilirca*, cu muzica lui Al. Flechtenmacher).

Millöcker, Karl (29 apr. 1842, Viena — 31 dec. 1899, Baden, Viena), compozitor austriac. Director al teatrului *An der Wien*. 20 opere (*Studentul cerșetor*, *Sărmanul Jonathan*, *Dubarry*, *Gasparone*).

Milstein, Nathan (n. 31 dec. 1904, Odesa), violonist american de origine rusă. Unul din cei mai mari violoniști ai vremii noastre. Membru al unui celebru Trio (cu Vl. Horovitz și G. Piatigorski). Concerte în România.

miniatură, piesă muzicală de mici dimensiuni.

Minnesang (cuv. germ., „cîntec de iubire”), poezie lirică de curte creată de cavalerii și cîntăreții germani din sec. 12—14, după modelul unor specii ale folclorului german și sub influența trubadurilor*. După structura și modul de execuție, M. a cunoscut cîteva specii: *Liedul*, care se cîntă; *Spruch-ul*, alcătuit dintr-o singură strofă și destinat recitării; *Leich-ul*, în care, textul fiind adaptat, factorul esențial îl deținea muzica. Autorii acestui gen se numeau *Minnesingeri*. Principali reprezentanți: Walther von der Vogelweide, Wolfram von Eschenbach, Heinrich von Morungen, Reinmar der Alte.

Darius Milhaud

Minnesinger (cuv. germ.) v. Minnesang.

minor 1. Mod m. sau *gamă m.*, mod* sau *gamă** în care semitonurile sînt dispuse între treptele II și III, V și VI. 2. *Acord m. v. acord.* Echiv. germ. *moll* (<lat. *molle*, „moale“). *minuetto* (cuv. it.) v. menuet.

Mioriia 1. Poem coral de Paul Constantinescu (1952). 2. Oratoriu de Anatol Vieru (1957). 3. Oratoriu de Sigismund Toduță (1958).

Mircasa vîndută, operă în 3 acte de Smetana. Libretul de K. Sabina. Pr. Teatrul Național, Praga, 30 mai 1866.

Misa glagolitică, lucrare vocal-simfonică de Janáček (1926).

misă (lat. *missa* „misiune“; fr. *messe*, germ. *Messe*), piesă vocală sau vocal-simfonică ce are la bază texte de cult catolic, corespunzătoare liturghiei*. Cea mai cunoscută și mai stabilă formă de m. este alcătuită din 5 părți, ale căror titluri provin din primele cuvinte ale textului comentat: *Kyrie eleison* (Doamne miluiește), *Gloria* (Slavă), *Credo* (Crezul), *Sanctus și Benedictus* (Sfînt și Binecuvîntat), *Agnus Dei* (Mielul Domnului). De la Palestrina și Lassus la Bruckner și Strawinski și de la Frescobaldi și Pergolesi la Mozart și Beethoven, m. este prezentă în creația multor compozitori.

Miserere (cuv. lat. „fiți miloși“), primele cuvinte ale unui psalm*. După 1514, imn solemn pe mai multe voci, cîntat în capela pontificală.

missa (cuv. lat.) v. misă.

missa brevis (cuv. lat.), misă* scurată (fără *Credo*).

Missa Papae Marcelli, celebră misă de Palestrina (publ. 1554).

Missa Solemnis, misă* în 5 părți pentru soliști, cor și orchestră de Beethoven. P. a. Petrograd, 6 mai 1824.

Missir, Nicolae (27 ian. 1896, Focșani — 22 dec. 1965, București), muzicolog român.

mister, dramă liturgică din evul mediu, executată în afara bisericii. La

sfîrșitul sec. 15, i se adaugă cîntăreți. Poate fi considerat strămoș al oratoriului*.

mişcare 1. V. tempo. 2. Fiecare din părțile componente ale unei lucrări muzicale ciclice de mari dimensiuni (simfonic*, sonată*).

Mitropoulos, Dimitri (1 mart. 1896, Atena — 2 nov. 1960, Milano), compozitor și pianist grec, dirijor de notorietate internațională. A fost șef de orchestră la Minneapolis Symphony Orchestra (1937—1949) și director al Filarmonicii din New York (pînă în 1957). Opera *Sora Beatrice*, muz. simf., de cam.

mixolidie 1. Mod* antic grecesc. 2. Mod medieval cu finala pe sol*. mixtură, registrație* la orgă*, constînd din adăugarea la sunetul fundamental al unor sunete armonice* (cvințe*, octavă*, cîteodată și terțe*), producînd astfel un sunet strălucitor.

Mina fericită, monodramă* de Schönberg pe libret propriu (1913). Pr. Volksoper, Viena, 14 oct. 1924.

Mirza, Traian (n. 23 feb. 1923, Bucea, jud. Cluj), folclorist român. Studii asupra cîntecului pop. rom. Curs de folclor muzical, culegeri de folclor. M.A., prescurtare pt. Metronom* Maelzel (v. și Maelzel).

Moartea și fata, cvartetul de coarde nr. 14 în re minor de Schubert (1826), a cărui parte a doua constă în variațiuni pe tema liedului cu același nume (1817).

Moarte și transfigurație, poem simfonic de Richard Strauss (1889).

Mocanu, Vasile (n. 23 nov. 1908, Budapesta), compozitor român. Rapsodie pentru orch., piese pentru pian.

Moesony, Alexandru (4 nov. 1841, Budapesta — 20 mart. 1909, Bircși, jud. Arad), pianist și compozitor român. Președinte de onoare al Reuniunii române de muzică și cîntări din Lugoj. Piese pentru pian, muz. voc.

mod, structură coerentă de sunete de diferite înălțimi, care gravitează u-

nul spre altul și, în ultimă instanță, spre un anumit sunet (*finală**) sau spre un acord* consonant* construit pe acel sunet. Fiecare m. are o denumire aparte. M. *doric*, m. melodic construit după formula t—st—t—t—st—t (numit și m. *de Re*, deoarece coincide cu scara diatonică* heptatonică* construită pe *Re*); m. *colic*, m. melodic a cărui scară muzicală coincide cu cea a m. minor natural. Construit după formula: t—st—t—t—st—t—t (m. *de La*); m. *frigic*, m. melodic construit după formula: st—t—t—t—st—t—t. (m. *de Mi*); m. *ionic*, m. melodic a cărui scară muzicală coincide cu cea a m. major natural. Construit după formula: t—t—st—t—t—st. (m. *de Do*); m. *lidic*, m. melodic construit după formula: t—t—t—st—t—t—st (m. *de Fa*); m. *loeric*, m. melodic construit după formula: st—t—t—st—t—t—t (m. *de Si*); m. *mixolidic*, m. construit după formula: t—t—st—t—t—st—t (m. *de Sol*); m. *major**, m. ce se sprijină pe acordul major ca acord stabil. Specii: 1. m. *major armonic*, construit după formula t—t—st—t—st—t—t+st—st; 2. m. *major melodic*, construit după formula: t—t—st—t—st—t—t; 3. m. *major natural* — specia cea mai răspândită a m. major, construit după formula: t—t—st—t—t—st—t; m. *minor**, mod ce se sprijină pe acordul minor ca acord stabil, pe care se rezolvă unele trepte nestabile. Specii: 1. m. *minor armonic*, specie de bază a m. minor, construit după formula: t—st—t—t—st—t+st—st; 2. m. *minor melodic*, construit după formula: t—st—t—t—t—st. 3. m. *minor natural*, construit după formula: t—st—t—t—st—t—t; m. *gregoriene*. Muz. gregoriană* cunoaște 8 m.: 4 autentice* și 4 plagale*; m. *autentic* este format pe fiecare sunet — *re* (*doric*), *mi* (*frigic*), *fa* (*lidic*), *sol* (*mixolidic*) — între fi-nala și octava și superioră, în timp ce m. *plagal* corespunzător este situat cu o cvartă* mai jos (*hipogame*:

hipodoric, *hipofrigic*, *hipolidic*, *hipomixolidic*). Există un raport clar între cele 8 m. bisericești medievale (*octaechos* v. *octoih*) și sistemul tonal al antichității cline; denumirile grecești au fost aplicate însă altor moduri de teoreticienii ev. med. *moderato* (cuv. it.), mișcare moderată, mai rapidă decît *andante**, mai lentă decît *allegro**.

modulaște, trecere dintr-o tonalitate în alta. M. se clasifică după următoarele trei criterii: 1. Gradul de înrudire a tonalităților (m. de gradul I, II, III). 2. După modalitatea de realizare: m. diatonică*, m. enarmonică*, m. cromatică*. 3. După ponderea tonalităților pe care le traversează: m. definitivă, m. pasageră. Moisescu, Titus (n. 12 nov. 1922, Climpung Museel), muzicolog român. Mödl, Martha (n. 22 mart. 1912, Nürnberg), soprană germană. Carieră internațională.

Moffo, Anna (n. 27 iun. 1935, Wayne, Pennsylvania), soprană americană de origine italiană, celebră cîntăreață de operă.

Moise și Aron, operă în 3 acte (neterminată) de Schönberg pe un libret propriu. Pr. Zürich, 6 iun. 1957.

Moldovan, Mihai (n. 5 nov. 1937, Dej), compozitor român. Opera *Trepte ale istoriei*, cantatele *Soare al păcii*, *Prefigurarea primăverii*, *Șase stări de nuanță*, *Cîntare omului*, piesele pentru orch. *Texturi*, *Vitrailii*, *Cantemiriana*, 2 cvartete de coarde, ciclul *Cadențe*.

Moldoveanu, Eugenia (n. 19 mart. 1944, Bușteni), soprană româncă.

moll v. minor.

Molter, Johann Melchior (cca 1695, Tochenbach — 12 ian. 1765, Karlsruhe), compozitor german. 169 simf., 95 concerte, 14 uverturi, 66 sonate, 14 cantate.

moment muzical, mică piesă instrumentală, înrudită uneori cu im-promptu*-ul.

Momente, lucrare pentru soprană, cor și 13 interpreți de Stockhausen (1962).

Monaco, Mario del (n. 27 iul. 1915, Florența), tenor italian, cîntăreț de operă de notorietate internațională.

Moniuszko, Stanisław (5 mai 1819, Ubiel, Lituania — 4 iun. 1872, Varșovia), compozitor polonez reprezentant de frunte al școlii poloneze din sec. 19, creatorul primei opere naționale (*Halka*).

Alte 15 opere (*Conacul cu stafii*, *Verbum nobile*), cantate, muz. de cam., 300 piese voc.

Monnaie, Théâtre Royal de la, cel mai mare teatru de operă din Bruxelles. Construit în 1700 de G. P. Bombarda.

monocord, instrument cu o singură coardă, construit în Grecia antică, pentru studierea proprietăților sunetului.

monodie, tip de muzică bazat pe o singură linie melodică.

monodramă, dramă bazată pe jocul unui singur personaj.

monofon, ă, structură muzicală care poate fi executată de o singură voce* sau un singur instrument.

monopartită (formă ~), formă muzicală* alcătuită dintr-o singură secțiune, unitară din punct de vedere tonal și tematic.

monotematism v. *cielie*, *prineipiu*.

Monte, Philippe de (1521, Malines — 4 iul. 1603, Praga), compozitor flamand. Madrigale*, motete*, mise*.

Monte, Toti dal (pseudonimul *Antonietti Menegelli*) (27 iun. 1899, Veneția), soprană italiană, una din marile cîntărețe de operă ale sec. 20.

Monteux, Pierre (4 apr. 1875, Paris — 1 iul. 1964, Hancock, S.U.A.), dirijor francez, mare interpret al muzicii moderne. Carieră internațională. Concerte în România.

Monteverdi, Claudio (15 mai 1567, Cremona — 29 nov. 1643, Veneția), compozitor italian. Autor al unui impunător număr de madrigale*, în care a părăsit stilul polifonic *a capella* * pentru noul stil al mono-

Claudio Monteverdi

dici* acompaniate. Este considerat primul mare creator de operă. Opere: *Orfeu*, *Întoarcerea lui Ulise în patrie*, *Încoronarea Poppei*.

Monția, Emil (6 ian. 1882, Sicula, jud. Arad — 15 feb. 1965, Șiria), compozitor și folclorist român. Opere

(*Fata de la Cozia*, *Haiducul Cereel*, *Peștera din Efes*), suita pentru orch. *Dor și jale*, muz. de cam., cor., voc.

Moore, Gerald (n. 30 iul. 1899, Watford, Herts), pianist englez, unul din cei mai buni acompaniatori contemporani. Concerte în România.

Morales, Cristobal de (cca 1500, Sevilla — 27 oct. 1553, Malaga), compozitor spaniol, dirijor la Catedrala din Toledo, cîntăreț la Capela din Roma (1535).

Alături de Guerrero și Victoria, polifonistul spaniol cel mai reprezentativ al epocii. Mise*, motete*.

mordent, ornament* care constă din alternarea rapidă a notei reale din melodie cu nota alăturată (superioară sau inferioară) și revenirea la aceeași notă reală. M. poate fi *simplu*

sau *dublu*, după cum alternarea la

treapta superioară sau inferioară se face o singură dată sau de două ori. Când *m.* se face la nota vecină superioară se numește *m. superior*. Când *m.* se face la nota vecină inferioară se numește *m. inferior*.

Moreanu, Maria (n. 5 feb. 1913, Ploiești), mezzosoprană română.

morendo (cuv. it.), micșorînd treptat intensitatea* sunetului și încetinînd tempo*-ul.

moresea, vechi dans introdus în Peninsula Iberică de către mauri.

Moreux, Serge (24 iun. 1900, Agnetz — 18 iul. 1959, Paris), muzicolog francez, autor al unei monografii dedicate lui Bartók și a unei *Istorie a muzicii japoneze*.

Morini, Erica (n. 5 ian. 1904), violonist austriac. Turnee internaționale. Concerte în România.

Moroianu, Bogdan (n. 12 feb. 1915, București), compozitor român. *Simfonia, Concert pentru pian și orch.*, 3 cvartete de coarde, piese pentru pian, muz. cor., voc.

Morozov, Ivan (24 iun. 1885, Telița, jud. Tulcea — 15 sept. 1968, București), compozitor român. Cantatele *Dobrogea, Povestea doinei, Suită ostășească*, muz. cor.

Mortari, Virgilio (n. 6 dec. 1902, Milano), pianist și compozitor italian. Prof. la Cons. Santa Cecilia din Roma. 5 opere, 1 balet, muz. de cam., cor. A publicat multe opere din sec. 18.

Moscheles, Ignaz (30 mai 1794, Praga — 10 mart. 1870, Leipzig), pianist, dirijor și compozitor austriac de origine cehă. Concertist celebru în epocă. Piese pentru pian (7 concerte, 24 studii).

Moser, Hans Joachim (25 mai 1889, Berlin — 14 aug. 1967, Berlin), muzicolog și bas-bariton german. Director al Cons. din Berlinul occidental. Studii despre Bach, Schütz, Händel, Weber. A cîntat opera completă a lui Weber.

mosso (cuv. it.), vioi, repede. Combinat cu cuvîntul care indică o miș-

care, înseamnă accelerarea ei (Ex. *Allegro* m.* „mai repede decît *Allegro**“).

Meszkowski, Moritz (23 aug. 1854, Wroclaw — 4 mart. 1925, Paris), compozitor și pianist german. Carieră internațională. Muz. simf., de cam.

Motanul încălțat, operă pentru copii în 3 acte de Cornel Trăilescu. Libretul de Tudor Mușatescu și Nina Stoicescu. Pr. București, Opera Română, 22 mart. 1964.

motet (în sec. 12—14), cîntec polifonic în care se suprapuneau simultan mai multe melodii de sine stătătoare, în jurul unui *tenor**. Mai tîrziu, titlul se dădea unor lucrări variate, de factură polifonică, mai ales pentru cor a *capella**.

motiv, cea mai mică unitate melodic-ritmică a unei idei muzicale cu un profil și un sens propriu, suficient de pregnant pentru a fi recunoscut pe parcursul unei desfășurări formale mai ample.

moto (cuv. it. „mișcare“); *con m.*, indicație pentru o mișcare rapidă. **moto perpetuo** (cuv. it.) v. *perpetuum mobile*.

Mottl, Felix (24 aug. 1850, St. Veit, Viena — 2 iul. 1911, München), dirijor și compozitor austriac. Interpret wagnerian de mare valoare. 3 opere, un cvartet, piese voc., orchestrații, transcriptii.

Movilă, Juarez (2 oct. 1870, Bacău — 30 mai 1943, București), compozitor și critic muzical român. Piese pentru pian, muz. cor., voc., lucrări didactice.

Mozart, familie de muzicieni austrieci. Cei mai importanți: **1. Johann Georg Leopold M.** (14 nov. 1719, Augsburg — 28 mai 1787, Salzburg), violonist, dirijor și compozitor austriac. Simfonii, oratorii, muz. de cam., piese instr. Celebră metodă de vl. **2. Wolfgang Amadeus M.** (27 ian. 1756, Salzburg — 5 dec. 1791, Viena), compozitor și interpret (violonist, pianist, dirijor) austriac. Fiul

Wolfgang A. Mozart

lui M. (1). Unul dintre cei mai mari creatori ai istoriei muzicii, reprezentant — alături de Haydn și Beethoven — al clasicismului* vizeuz. Originalitate adâncă, într-o operă vastă și multilaterală. Instrumentist virtuoz, a contribuit prin zeci de lucrări la dezvoltarea genului concertant (7 concerte pentru vl., 21 pentru pian), lucrări ce consolidează forma ciclică de concert în 3 părți. Operele *La Finta Giardiniera* (1775), *Idomeno* (1779), *Răpirea din Serai* (1781), *Nunta lui Figaro* (1785), *Don Giovanni* (1787), *Così fan tutte* (1790), *Flautul fermecat* (1791), sînt etape hotărîtoare în evoluția teatrului liric. 48 simf., 26 cvartete de coarde, 46 sonate pentru vl. și pian, sute de alte lucrări instr., zeci de lucrări de muz. religioasă (*Requiemul*), înregistrate în catalogul Köchel*, dau dimensiunile unei activități desăvîrșite, cu uriașe implicații pentru istoria artelor.

Mozarteum (la origine), muzeu din Salzburg cu documente legate de viața lui Mozart. I s-a adăugat, mai

tirziu, un institut de învățămînt muzical. În fruntea Mozarteumului s-au aflat B. Paumgartner și E. Preussner.

mp v. mezzo-piano.

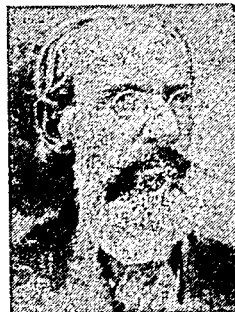
Mravinskî, Evgheni Alexandrovici (n. 4 iun. 1903, Petrograd), dirijor sovietic de notorietate internațională. Conducător al Filarmonicii din Leningrad. Concerte în România.

Mugur, George I. (pseudonimul lui *Crefu Gheorghe Ion*) (? 1853—27 apr. 1889, București), compozitor român. Muz. de cam., cor., voc., lucrări didactice.

Muradeii, Vano Ilici (6 apr. 1908, Gori — 14 aug. 1970, Moscova), compozitor sovietic. Opera *Marea priclenie*, lucrări pentru orch., cîntece de mase.

Mureșianu, Iacob (29 iun. 1857, Brașov — 25 mai 1917, Blaj), compozitor român. Muz. de teatru, muz. voc.-simf. (poemul dramatic *Mănăstirea Argeșului*, baladele *Brumărelul*, *Erceleanu*, *Șoimul și floarea șagului*, *Muiereșca din Brașeu*, poemul dramatic *C. Brîncoveanu*), uvertura *Ștefan cel Mare*, muz. de cam., cor., voc.

Mureșianu, Iullu (29 ian. 1900, Blaj — 15 feb. 1956, Cluj), compozitor român. Prof. la Cons. din Cluj. Opera *Haiduceul*, poemul voc.-simf. *De-*

Iacob Mureșianu

parte, 3 suite pentru orch., concerte pentru fag., pentru trp. Muz. de cam., cor., voc.

musetta (cuv. it.) v. cimpoi.

musette (cuv. fr.) 1. Denumirea fr. a cimpoiului*. 2. Dans de origine pop., acompaniat de cimpoi.

muslea da camera (cuv. it.) v. eameră (muzică de ~).

musica da chiesa (cuv. it.) v. eameră (muzică de ~).

musical (cuv. engl.), gen cu largă dezvoltare în sec. 20, realizat prin preluarea unor tradiții ale operei*, spectacolului de teatru muzical, de varietăți, revistă*.

Musicescu, familie de muzicanti români. 1. *Gavril M.* (20 mart. 1847, Ismail — 8 dec. 1903, Iași), compozitor și dirijor de cor. Prof. la Cons. din Iași. Dirijor al corului mitropolitan din același oraș. Muz. cor., muz. psaltică, voc., piese pentru pian, lucrări didactice. 2. *Florica M.* (21 mai 1887, Iași — 19 mart. 1969, București), pedagog, prof. de pian la Cons. din București. Fiica lui M. (1). Printre elevii săi, Dinu Lipatti.

Musorgski, Modest Petrovici (15 mart. 1839, Karevo, Pskov — 29 mart. 1881, Petrograd), compozitor rus, membru al Grupului celor cinci*, strălucit reprezentant al școlii naționale din sec. 19. Operele *Boris*

Modest P. Musorgski

Godunov, Hovașcina, Tîrgul din Sorocinsk, cicluri de melodii pentru voce și pian; lucrări pentru pian (*Tablouri dintr-o expoziție*), poemul simf. *O noapte pe muntele pleșuv*. muștue (< cuv. germ. *Mundstüch*), capătul unor instrumente de suflat prin care se introduce aerul. V. *ambușură*.

Muta din Portleci, operă în 5 acte de Auber. Libretul de E. Scribe și G. Delavigne. Pr. Opera Mare, Paris, 29 feb. 1828.

muta în (cuv. it. „schimbă în“). indicație pentru: 1. Schimbarea acordajului unui instrument transpozitoriu*. 2. Schimbarea instr. în timpul execuției (ex. ob. prin corn engl.; cl. prin sax.).

Muzeu muzical, concert pentru clavicin și 12 instrumente de coarde de Anatol Vieru (1968).

Muzica, revistă lunară a Uniunii Compozitorilor și a Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Fondată în 1950, apare lunar din 1954.

Gavril Musicescu

Muzica apelor, suită pentru orchestră de Händel (1715).

muzică, artă care exprimă, într-o modalitate specifică, directă, cu ajutorul sunetelor, sentimente, stări și atitudini psihice. Ca și celelalte arte, m. reflectă realitatea prin imagini artistice. Specificul imaginii muzicale îi constituie desfășurarea ei prin melodie*, armonie*, ritm* — care reprezintă elementele principale ale m.

Muzică funebră, lucrare pentru orchestră de coarde dedicată de Lutoslawski memoriei lui Bartók (1959).

Muzică pentru coarde, celestă și percuție, celebră partitură simfonică de Bartók (1936).

muzică ușoară, muzică vocală (de obicei pentru un solist* acompaniat) sau instrumentală, cu caracter distractiv, abordând teme sentimentale sau vesele; adesea în ritmuri de dans. muzicologie, disciplină științifică al cărei obiect îl constituie muzica în toate manifestările sale.

Münch, Charles (26 sept. 1891, Strasburg — 6 nov. 1968, Richmond, Virginia), dirijor francez. Carieră

Charles Münch

internațională. Prim violonist la Leipzig, debut dirijoral la Paris (1933). Dir. permanent la Orch. Soc. Cons. Paris (1938). Urmează lui Koussevitski la Boston (1948).

Münchinger, Karl (n. 29 mai 1915, Stuttgart), dirijor german, conducător al Orch. de cam. din Stuttgart.

My Fair Lady, musical în 18 tablouri de Loewe. Libretul după *Pygmalion* de Shaw. Pr. Mark Hellinger Theatre, New York, 15 mart. 1956.

N

Nabucco (Nabucodonosor), operă în 4 acte de Verdi. Libretul de T. Solera. Pr. Scala, Milano, 9 mart. 1842.

N-a fost nuntă mai frumoasă, operetă în 3 acte și un prolog de Nicolae Kirculescu. Libretul de H. Negrin și H. Nicolaide. Pr. Teatrul de Stat de Operetă București, 7 feb. 1951.

nagară, instrument popular de percuție uzbec, tadjic și azerbaidgian.

nai, instrument popular de origine străveche (*syrinx**), format dintr-o serie de tuburi legate alăturat, așezate în ordinea mărimii. Denumit și **flautul lui Pan**, după numele aceluia pe care mitologia greco-romană îl desemnează drept inventatorul instr.

Namouna, balet de Edouard Lalo. Libretul de Blaze de Bury, Charles Nutter și Petipa. Pr. Paris, 1882.

napollitană (sextă~) v. acord.

Naprvnik, Edouard (24 aug. 1839, Bejst, Boemia — 23 nov. 1916, Petrograd), compozitor și dirijor rus de origine cehă. Opere (*Furtuna, Harold, Dubrovski, Francesca da Rimini*), cvartete, triouri, sonate.

Nardini, Pietro (12 apr. 1722, Livorno — 7 mai 1793, Florența), violonist și compozitor italian. Concerte pentru vl., 6 sonate, 6 „soli” pentru vl., 6 sonate pentru 2 vl., 6 triouri cu fl., 6 cvartete și 6 duo-uri pentru vl.

Nasul, operă în 3 acte de Șostakovič. Libretul de Preis, Zamjatin și Junin

după Gogol. Pr. Leningrad, 12 ian. 1930.

Nat, Yves (29 dec. 1890, Béziers — 3 sept. 1956, Paris), pianist și compozitor francez. Acompaniator al lui Ysaye, Thibaud, Enescu. Prof. la Cons. din Paris. Preludii pentru pian, *Infernul* pentru orch. și cor, 1 concert pentru pian.

naturalism, curent estetic manifestat inițial în literatură; în muzică, se face simțit prin intensificarea expresiei melodramatice, prin redarea patologicului, prin substituirea conținutului afectiv cu exagerări ilustrative, onomatopeice. V. *verism*.

Navarra, André (n. 13 oct. 1911, Biarritz), violoncelist francez. Prof. la Cons. din Paris. Concerte în România.

Nănie, cantată pentru cor și orchestră de Brahms (1881), de renume internațional.

Năpasta, operă în 3 acte de Sabin Drăgoi după Caragiale. Pr. București, Opera Română, 30 mai 1928.

Neagu, Mircea (n. 10 oct. 1928, Pietroșani, jud. Teleorman), compozitor român de muzică corală.

Neamul Șolmăreștilor, operă în 3 acte de Tudor Jarda. Libretul de Ilie Balea după Sadoveanu. Pr. Cluj-Napoca, Opera Română, 1 nov. 1959.

Neculce-Cariș, Elisabeta (n. 26 ian. 1925, București), soprană româncă, cîntăreață de operă.

Marțian Negrea

Nedbal, Oskar (26 mart. 1874, Tabor — 24 dec. 1930, Zagreb), compozitor, dirijor și violonist ceh. Unul dintre fondatorii „Cvartetului ceh”. 5 balete, o operă, opereta *Stingețe polonez*, muz. de cam.

Negrea, Marțian (29 ian. 1893, Valea Viilor, jud. Sibiu — 13 iul. 1973, București), compozitor și muzicolog român. Imbină trăsăturile postromantismului cu inspirația națională. Prof. la Cons. din Cluj și București. Opera *Marin Pescarul. Recviem, Orațiunii Patriei*. Muz. simf. (2 *Rapsodii române, Povești din Grui, Simfonia primăverii, Concert pentru orchestră*), de cam., cor., voc., de film. Lucrări de muzicologie, lucrări didactice (tratare de armonie, de contrapunct și fugă, de forme).

negro spiritual (cuv. engl.), cîntec religios al negrilor americani, caracterizat prin mișcare lentă, ritm sincopat, atmosferă melancolică. Este una din sursele jazzului*.

Negulescu, Claudiu (n. 14 oct. 1929, București), compozitor român. Muz. voc.-simf., simf., de cam., cor., voc. **Nemesu, Octavian** (n. 29 mart. 1940, Pașcani), compozitor român. Muz. voc.-simf., simf. (*Triunghi, Plurtsens*), de cam. (*Sonata pentru cl. și pian, Combinații în cercuri, Memorial, Concentric, Efemeride*), cor.

neoclasicism, în muzica sec. 20, tendința unor compozitori (Respighi, Stravinski, Prokofiev, Hindemith) de a se întoarce la stilul, formele și genurile clasice și preclasice utilizînd însă o armonie* modernă și un contrapunct* de tip liniar și politonal (v. politonalitate). **Nestoresu, Mimi** (8 sept. 1898, București — 9 feb. 1971, București), soprană româncă.

netemperat (sistem~) v. temperat (sistem~).

Neterminata, Simfonia a 8-a, în si minor de Schubert (1822).

Neubaus, Henric Gustavovici (1888—1964), pianist și pedagog sovietic, profesorul lui Richter și Ghilels. Lucrări teoretice (*Despre arta pianistică*).

Neumann, Václav (n. 29 sept. 1920, Praga), dirijor cehoslovac de renume internațional. Concerte în România. **neumă**, semn utilizat în notația* evului mediu pentru a indica aproximativ cursul unei melodii; embrionul notației muzicale.

Nevestele vesele din Windsor, operă de Otto Nicolai. Libretul de H. von Mosenthal, după Shakespeare. Pr. Hofoper, Berlin, 9 mart. 1849.

New Orleans, stil de jazz* practicat inițial în Louisiana la sfîrșitul sec. 19, apoi, din 1917, la Chicago; caracterizat prin improvizație* colectivă, lăsînd un spațiu foarte restrîns intervențiilor solistice.

nl 1. Ultima notă a gamei* indiene; **2.** Ultima notă a gamei bizantine.

Nlea, Grigore (n. 14 oct. 1936, Ploiești), compozitor român. Muz. simf. (*Simf.: Trei schițe pentru orch., Suita*), voc.-simf. (cantatele *Drapelul, Mihai Viteazul*, poemul *Patria*), de cam. (2 *Cvartete*, secvențele *Bravul soldat Svejk, Carte pentru alături*), voc., cor.

Nicola, Ioan R. (n. 6 feb. 1913, Girbova Sibiului, jud. Sibiu), folclorist și compozitor român. Lucrări de folclorică, didactice și de muzicologie; muz. simf., voc.

Nicola, Ioana (n. 25 apr. 1920, Spineni, jud. Olt), soprană românească, cântăreață de operă.

Nicolai, Otto (9 iun. 1810, Königsberg — 11 mai 1849, Berlin), compozitor și dirijor german. Fondator și director al Orch. Concertelor Filarmonice din Viena (1842), director al Operei regale din Berlin. 5 opere (*Nevestele vesele din Windsor*), muz. simf., de cam.

Nicolau, Magda (n. 25 apr. 1910, Brăila), pianistă românească.

Nicolescu, Mircea (28 mai 1911, București — 29 mart. 1962, București), muzicolog român. Vol.: *Berlioz, Händel, Sonata, natura, originea și evoluția ei*.

Nicolescu, Simeon (31 iul. 1888, București — 21 ian. 1941, București), compozitor român. Fondator și dirijor al Societății „Muzica” din București. Opera *Despot Vodă*, muz. voc.-simf., simf., cor., voc.

Nicolescu, Vasile (n. 8 sept. 1919, Glodeanu-Cirlig, jud. Buzău), folclorist român. Lucrări de folclor, didactice și de muzicologie, culegeri de folclor.

Niculescu, familie de muzicieni români. 1. *Dinu N.* (9 oct. 1909, Huși — 12 sept. 1963, București), dirijor. 2. *Aurel N.* (n. 28 feb. 1942, București), violoncelist și dirijor. Nicolescu, Ștefan (n. 21 iul. 1927, Moreni), compozitor și muzicolog român. Opera-balet *Cartea cu Apolo*, 3 cantate, muz. simf. (*Simf. pentru orchestră mare, Simfonii pentru 15 instr. soliste, Eteromorfie, Formanți, Ison I, Ison II*), de cam., cor. (*Aforisme*); studii despre creația lui Enescu.

Niculescu-Basu, George (9 apr. 1882, Brăila — 19 oct. 1964, București), bas român, cântăreț de operă. Carieră internațională.

Nielsen, Carl-August (9 iun. 1865, Norre Lyndelse — 2 oct. 1931, Copenhaga), violonist, dirijor și compozitor danez. Prof. la Cons. din Copenhaga. 2 opere, 6 simf., 10 canta-

te, 3 concerte, muz. de cam. cor. Nigg, Serge (n. 6 iun. 1924, Paris), compozitor francez. Opera *Guliver în țara piticilor*, baletul *Biliard*, simf. *Mormântul lui Hieronymus Bosch*, *Concert pentru vl. și orch.*, *Concert pentru corzi, pian și percuție*, *Variațiuni pentru pian și 10 instr.*

Nijinski, Vaslav Fomtel (Kiev, 1890 — Londra, 1950), dansator și coregraf rus. Atașat trupei lui Diaghilev, Baletelor ruse* (1909—1913), montează *După amiaza unui faun*, *Jocuri*, *Petrușka*, *Sărbătoarea primăverii*.

Nikisch, Arthur (12 oct. 1855, Lebeny-szentmiklos — 23 ian. 1922, Leipzig), celebru dirijor austriac de origine ungară. A condus Boston Symphony Orchestra, Opera din Budapesta, Gewandhaus din Leipzig, Filarmonica din Berlin.

Nilsson, Birgit (n. 17 mai 1918, West Karup), soprană suedeză, una dintre cele mai mari cântărețe wagneriene ale epocii noastre. Din 1948, cântă la Opera din Stockholm și, din 1953, la Bayreuth.

Nin y Castellano, Joaquín (29 sept. 1879, Havana — 24 oct. 1949, Havana), compozitor, pianist și muzicolog cubanez. Fondator al Cons. din Havana. Muz. de balet, de cam., pentru pian.

Arthur Nikisch

Noapte transfigurată, sextet de coarde, op. 4, de Schönberg (1899).

Nobilissima visione, balet de Hindemith. Pr. Londra, 1938.

nocturnă, piesă instrumentală (de obicei pentru pian) cu caracter liric, nostalgic, meditativ, apărută în sec. 18 și dezvoltată în sec. 19.

Nocturne, ciclu de trei poeme simfonice* de Debussy (*Nori, Serbări, Sircne*), compus în 1893—1899.

non divisi (cuv. it.), indicație potrivit căreia dublele coarde sau acordurile* urmează a fi executate împreună de toți membrii partidei. Anulează și indicația *divisi**.

nonă 1. Interval* compus (secundă peste octavă) care cuprinde nouă frepte*. Tipuri diatonice: n. mare, n. mică. 2. Treapta a noua de la o treaptă dată.

nonet 1. Ansamblu alcătuit din 9 interpreți. 2. Compoziție scrisă pentru n. (1).

Nono, Luigi (n. 29 ian. 1924, Veneția), compozitor italian. Folosește sistemul serial. *Compoziție pentru orch., Polifonia-Monodia-Ritmica, Victoria de la Guernica, Canti*, muz. voc.

nonolet, diviziune ritmică excepțională în metrul* binar*: 9 note în loc de 8.

Nopti în grădinile Spaniei, suită pentru pian și orchestră de De Falla (1915).

Nordraak, Richard (12 iun. 1842, Christiania — 20 mart. 1866, Berlin), compozitor norvegian. Muzică pentru voce și pian.

Norma, operă în 2 acte de Bellini. Libretul de F. Romani. Pr. Scala, Milano, 26 dec. 1831.

Nosievici, Ștefan (1 dec. 1833, com. Boian — 12 nov. 1869, Suceava), compozitor român. Fondator al corului Societății Filarmonice din Suceava (1867—1869), fondator al unui cvartet de coarde. Muz. cor.

notație muzicală, sistem de scriere muzicală; istoria muzicii a cunoscut n.m. *neumatică* (v. neumă) și n.m. *guidonică**; sunetele muzicale sint

denumite prin silabe (*do, re, mi, fa, sol, la, si*) în n.m. *silabică* sau prin litere (A, B, H, C, D, E, F, G) în n.m. *literală*; prin n.m. *mesurală* (sau *proporțională*) în sec. 13—16 se preciza nu numai înălțimea*, ci și durata* sunetelor. Cea din urmă a dus la apariția și dezvoltarea n.m. apusene, în vigoare și astăzi, cu toate amendamentele ce i s-au adus de către unii compozitori contemporani. *notă*, semn cu ajutorul căruia se fixează prin notație* sunetul muzical; înfățișarea lui (oval, plin sau gol, cu sau fără codițe, stegulețe, bare horizontale), indică durata*, iar locul lui pe portativ* indică înălțimea* sunetului. N. *întregă*, semnul de bază pentru durata ritmică lungă, se înfățișează ca un oval gol; n. *întregă*, care se divide obișnuit prin 2, este egală cu 2 doimi*; 4 pătrimi*, 8 optimi*, 16 șaisprezecimi* etc. N. *melodică* (străină de acord*), n. care nu intră în structura acordului împreună cu care apare; n. melodice pot fi n. *de pasaj* (ascendente sau descendente), *de schimb* sau *broderii** (superioare sau inferioare). N. *ornamentală*, v. ornament.

Nôtre-Dame (școala de la ~), termen care reunește pe primii compozitori de muzică religioasă polifonică (*Leonin, Perotin*). V. *Ars Antiqua*.

Nottara, Constantin C. (1 oct. 1890, București — 19 ian. 1951, București), compozitor, violonist, dirijor, pedagog și critic muzical român. Violonist concertist, fondator al cvartetului N. Prof. la Cons. din București. Muz. de operă (*La drumul mare; Se face ziuă; Ovidiu*), de balet (*Iris*), voc.-simf., simf. (*Concert pentru vl. și orch.*, suite pentru orch.), de cam., voc.

Noua școală vieneză, v. vieneză, școală. Novák, Vítězslav (5 dec. 1879, Kamence — 18 iul. 1949, Skutec), compozitor ceh. Prof. la Cons. din Praga. Între elevii săi: Hába, Drágoi. 4 Opere, balet, simf., muz. de cam., voc.

noveletă, piesă de gen în care predomină expresia lirică sau epică, rareori glumeată sau dramatică; termenul a fost introdus de Schumann, cu *Novetetele op. 21* (1838).

nuanță, termen ce indică gradul de intensitate* sonoră; unul dintre principalele elemente de expresie muzicală; n. sînt *fixe*, cînd indică o intensitate constantă (*piano**, *mezzoforte**, *forte** etc.) și *tranzitorii*, cînd indică o schimbare continuă, în sensul creșterii sau descreșterii intensității (*crescendo**, *decrescendo**) între două n. fixe.

Nunta, balet în 4 scene de Stravinski. Libretul după Kiriavski. Pr. Baletetele Ruse*, Paris, 13 iun. 1923.

Nunta în Carpați, balet de Paul Constantinescu. Libretul de Floria Cap-sali și Mitiță Dumitrescu. Pr. București, Opera Română, 5 mai 1938.

Nunta lui Figaro, operă în 4 acte de Mozart. Libretul de Lorenzo da Ponte, după Beaumarchais. Pr. Burg-theater, Viena, 1 mai 1786.

Nuovina (pseudonimul *Margaretei Jamandî*) (? 1866, Iași — 1933, Paris), mezzosoprană româncă de notorietate internațională.

Oană-Pop, Rodlea (n. 1 sept. 1931, Cluj), muzicolog român.

Oancea, Nicolae (7 mart. 1893, Rimnicu Vilcea — 4 mai 1974, București), compozitor român. Operele (*Chemarea fericirii*, *Floarea de cicoare*, *Jertfa*), opera-feerie *A fost odată*; muz. cor.

Oaspetele de piatră, operă în 4 acte de Dargomijski. Libretul compozitorului, după Pușkin. Pr. Petrograd, Teatrul Mariinski, 29 ian. 1872.

oberik, dans popular polonez, în tempo* vioi; încheie de obicei un ciclu de jocuri.

Oberon, operă în 3 acte de Weber. Libretul de J. R. Planché, după poemul lui Ch. M. Wieland, inspirat la rindul său de povestea *Huon de Bordeaux* de H. de Villeneuve. Pr. Covent Garden, Londra, 12 apr. 1826. obligato (cuv. it.) (într-un ansamblu*), instrument care nu poate fi exclus sau înlocuit de un altul.

obol, instrument de suflat de lemn, cu ancie* dublă. Presc. *ob*.

Oborin, Lev Nicolaevici (11 nov. 1907, Moscova — 8 ian. 1974, Moscova), pianist și pedagog sovietic. Prof. la Cons. din Moscova. Carieră internațională. Concerte în România. Membru al unui reputat trio — cu Oistrakh și Knuşevițki.

Obrecht, Jacob (22 nov. 1450, Bergen op Zoom — 21505, Ferrara), compozitor flamand. Unul dintre marii compozitori ai epocii. 30 mise*, 32 motete*.

ocarină, instrument popular de suflat. Ochialbi, George Năstase (1 feb. 1870, Ploiești — 8 dec. 1916, Petrograd), compozitor român. Suita simf. *Patria mea*, muz. voc., ușoară.

Ochs, Siegfried (19 apr. 1858, Frankfurt pe Main — 6 feb. 1929, Berlin), dirijor și compozitor german, fondatorul coralei „Siegfried O.". Operă, piese corale, vol. *Societatea corală în Germania*.

Ockeghem, Johannes (cca 1420, Termonde — cca 1495, Tours), compozitor flamand. A trăit mult timp în Franța ca maestru de capelă la Paris. 20 motete*, 20 chansons*, 11 mise*. Autorul celei mai vechi *Misse da Requiem* (v. recviem) pe care o cunoaștem.

Octandre, piesă pentru suflători și percuție de Varèse (1924).

octavă 1. Intervalul dintre două sunete situate la o distanță de 8 trepte. Tipuri diatonice: o. perfectă. **2**. Treaptă a opta de la o treaptă dată. **oetet (oetuur) 1**. Ansamblu alcătuit din 8 interpreți. **2**. Compoziție muzicală scrisă pentru o.(1).

oetoih (< gr. *octoechos*), principala carte de cîntări a cultului vechi ortodox cuprinzînd organizarea muzicală a slujbelor religioase care au loc într-o săptămîină, pe baza celor opt moduri* bizantine.

oetolei, diviziune ritmică excepțională în cadrul metrelui ternar*: 8 note în loc de 6 sau de 9.

oetuur (cuv. fr.) v. oetet.

odă, titlu împrumutat din literatură, desemnând o lucrare muzicală scrisă în cinstea unui eveniment, unei personalități.

Odă tăcerii, lucrare simfonică de Anatol Vieru (1967).

Odăgeseu, Irina (n. 23 mai 1937, București), compozitoare română. Cantata *Tinerețe*, piesa simf. *Noapte de august*, *Passacaglia pentru orch.*, poemul *Unio*, muz. de cam., cor. voc.

Odnoposof, Ricardo (n. 24 feb. 1914, Buenos Aires), violonist american. Carieră internațională. Concerte în România.

Oedip, operă în 4 acte de George Enescu. Libretul de Edmond Fleg, după Sofocle. Pr. Paris, Opera Mare, 13 mart. 1936.

Oedipus Rex, operă-oratoriu de Stravinski. Libretul de J. Cocteau și J. Danielou, după Sofocle. P.a. Teatrul Sarah Bernhardt, Paris, 30 mai 1927.

Offenbach, Jacques (pe numele adevărat *Jacob Eberst*) (20 ian. 1819, Deutz — 5 oct. 1880, Paris), compozitor și dirijor francez de origine germană. Mai mult de 100 opere (*Orfeu în Infern*, *Frumoasa Elena*, *Barbă albastră*, *Viața pariziană*, *Pericola*), opera *Povestirile lui Hoffman*, muz. de scenă, piese pentru v.cel.

Offertoriu, parte neobligatorie a misi*

oficleid, nume generic pentru o familie de instrumente de suflat de alamă, folosite în fanfară*.

Ofranda muzicală, lucrare instrumentală în mai multe părți de Bach, în care sînt exploatare variate posibilități ale contrapunctului* (1747).

Ofrande, piesă pentru soprană, orch. de cam. și percuție de Varèse (1922).

Ofrande uitate, lucrare orchestrală de Messiaen (1930).

Ogdon, John (n. 1938, Manchester), pianist englez. Turnee internaționale. Concerte în România.

Oglinzi, ciclu de 5 piese pentru pian (*Nocturne*, *Păsări triste*, *O barcă pe*

David Oistrakh

ocean. *Alborada del gracioso*, *Valea clopotelor*) de Ravel (1905).

Ohanesian, David (n. 6 ian. 1927, București), bariton român, cântăreț de operă.

Oistrakh, familie de muzicieni sovietici. 1. *David Feodorovici O.* (30 sept. 1908, Odesa — 24 oct. 1974, Amsterdam), violonist și pedagog. Unul din cei mai de seamă reprezentanți ai artei interpretative contemporane. Trio celebru cu Oborin și Knuşevițki. Prof. la Cons. din Moscova. Concerte în România. 2. *Igor Davidovici O.* (n. 27 apr. 1931, Odesa), violonist. Fiul lui O.(1). Carieră internațională. Concerte în România.

Olah, Tiberiu (n. 2 ian. 1928, Arpașel, jud. Maramureș), compozitor român. Cantatele *Prind vîsele aripi*, *Lumina lui Lenin*, oratoriu *Constelația omului*, *Sinfonia I*, ciclul de lucrări dedicate lui Brâncuși, *Translații*, *Armonii*; muz. de cam., cor., voc., de film.

Olandezul zburător v. Vasul fantomă. **Olariu, Stelian** (n. 26 nov. 1928, Pața, jud. Timiș), dirijor de cor român. Dirijorul corului Operei Române din București.

oligocordie, structură muzicală formată din puține trepte (1, 2, 3 sau 4). V. *bi-, tri-, tetra-, pentacordie*.

omofonie, factură a unei piese muzicale scrise la mai multe voci*, dintre care una (de obicei vocea superioară) are rolul cel mai important, iar celelalte o acompaniază.

omonimă, relație dintre două tonalități* care au aceeași tonică* dar mod* diferit (ex. *Sol major* — *sol minor*).

Ondes Martenot (cuv. fr.) v. **Unde Martenot**.

Onđiřek, Frantiřek (29 apr. 1859, Praga — 13 apr. 1922, Milano), violonist și pedagog ceh. Prof. la Cons. din Viena și la Cons. din Praga. Carieră internațională. A întemeiat cvartetul **O**. A scris o lucrare despre tehnica violinei.

Oniřiu, Virgil (n. 5 aug. 1929, Ghiroda, jud. Timiș), compozitor român. *Concert pentru pian*, *Cvartet de coarde*, muz. voc.

O noapte furtunoasă, operă în 2 acte de Paul Constantinescu. Libretul după Caragiale. Pr. București, Opera Română, 25 oct. 1935.

O noapte la Veneția, operetă în 2 acte de J. Strauss-fiul. Libretul de F. Zell și R. Genée. Pr. Neues Friedrich Wilhelm Städtisches-Theater, Viena, 3 oct. 1883.

O noapte pe muntele pleșuv, poem simfonic de Musorgski, după Gogol, scris în 1867 pentru a fi încorporat în opera (neterminată) *Tirgul din Sorocinsk*; orchestrat de Rimski-Korsakov.

Onofrei, Dimitrie (n. 8 aug. 1897, Iași), tenor român stabilit la Chicago. Carieră internațională.

Opéra Comique, celebru teatru muzical parizian, fondat în 1715.

operă 1. Lucrare dramatico-muzicală, al cărei text (bazat pe un libret*) este în întregime cîntat. Interpretii, imbinînd arta scenică cu cea vocală, sînt acompaniați de orch. Corurile* și baletul* completează uneori partitura* o. V. *camerata florentină*; *bufă*, *operă*; *seria*, *operă*; *Singspiel*. **2**. Teatru consacrat acestui gen de lucrări. **3**. Compoziție*, opus*.

Dimitrie Onofrei

operetă 1. Lucrare teatrală cu acompaniament* de orchestră*, în care o parte din text se vorbește, iar restul se cîntă. **O**. își are izvoarele în opera comică din sec. 18. **2**. Teatru consacrat acestui gen de reprezentații. optime, notă* cu o durată de opt ori mai scurtă decît a notei întregi.

opus (cuv. lat.), lucrare muzicală. Începînd din sec. 17, compozitorii folosesc acest termen pentru catalogarea, notarea cronologică a lucrărilor lor. Presc. *op*.

Ora spaniolă, operă într-un act de Ravel. Libretul de Franc-Nohain. Pr. Opera Comică, Paris, 19 mai 1911.

oratoriu, gen vocal-sinfonic de amplă dimensiune, avînd la bază un libret* cu o desfășurare dramatică. De obicei, o. se împarte într-o serie de numere de sine stătătoare, în care predomină corul*. Apărut la sfîrșitul Renașterii*, o. a cunoscut o largă dezvoltare în baroc* și o nouă înflorire în epoca noastră.

orchestrație 1. Știința combinării instrumentelor* unei orchestre*. **2**. Transcrierea pentru ansamblu orch. a unei piese camerale, instr. etc. **orchestră 1**. Ansamblu* exclusiv instrumental în care instrumentele sînt organizate pe partide* (mai multe instr. de același fel — de ex. partida coardelor* — spre deosebire de o for-

mație camerală unde acestea sînt reprezentate singular), și, în cadrul partidelor, pe familii (caz tipic mai ales la instr. de suflat*: ex. familia fl., ob., cl., fag., cornului, trp., trb.). Tipuri de o.: *simf., de cam., de estradă, de muz. ușoară*. 2. Colectiv de instrumentiști care execută împreună o compoziție scrisă pentru o. (1).

orchestrion, instrument mecanic ce poate imita sonoritatea unei orchestre*. Construit (1851) la Dresda de J. Kaufmann.

ordre (cuv. fr.), nume francez dat în sec. 17–18 suitei* preclasice.

Orescu, Lulu (pe numele adevărat *Miclescu Marie-Louise*) (n. 20 iun. 1957, București), compozitoare româncă. Muz. cor., ușoară.

Orestia II (Purtătoarele de prinoase), operă în 2 acte de Aurel Stroe pe text de Euripide.

Orfeu 1. Operă în 3 tablouri și un prolog de Monteverdi. Libretul de A. Striggio. Pr. Teatrul Îndrăgostiților, Mantua, 24 feb. 1607. 2. Balet în 3 scene de Stravinski. Pr. New York, 28 apr. 1948.

Orfeu în infern, operetă de Offenbach (1858).

Orfeu și Euridice, operă tragică în 3 acte de Gluck. Libretul de R. de Calzabigi, după *Metamorfozele lui Ovidiu*. Pr. Hofburgtheater, Viena, 5 oct. 1762.

Orff, Carl (n. 10 iul. 1895, München), compozitor, dirijor, muzicolog și pedagog german din R.F. Germania. Se inspiră din muzica medievală. Inovator al genului liric. Cantate scenice (*Carmina Burana, Catulli Carmina, Triumful Afroditei*), 7 opere (*Luna*), muz. de scenă, simf., de cam., cor.

organist, instrumentist care cîntă la orgă*. În trecut o. avea și funcția de cantor*. În pregătirea muzicală complexă a o. se includeau și elemente de compoziție* muzicală, o. fiind obligat a realiza basul cifrat* în execuțiile de ansamblu și a sus-

ține momente solistice de improvizatie*.

organum (cuv. lat.), termen ce definește una din cele mai vechi forme ale muzicii pe mai multe voci* distincte, apărută în sec. 9. **Contrapunct*** improvizat pe un cînt liturgic, în care vocile pornite din unison* se despart și evoluează în paralelisme de evartă* și cvintă* pentru a ajunge din nou la unison.

orgă, vechi și complex instrument muzical cu excepționale resurse coloristice. Tuburile acționate prin intermediul unor claviaturi* (1–5 manuale*, 1 pedalier*), produc, prin pomparea coloanei de aer, un sunet de o anumită înălțime și un anumit timbru. În România, orgi mari se găsesc la Ateneul Român, Studioul Radioteleviziunii, Biserica Neagră — Brașov, Biserica Evanghelică — Sibiu. O. *de cristal*, instr. inventat în 1956 de frații Baschet și Jacques Lasry.

Orgelbüchlein, titlul original al unui manuscris al lui Bach, conținind 45 corale* pentru orgă.

Ormandy, Eugène (n. 18 nov. 1899, Budapesta), dirijor american de origine ungară. Prim dirijor al Orch. din Philadelphia. Concerte în România.

Eugène Ormandy

ornament, notă* sau formulă melodică auxiliară ce se adaugă liniei melodice de bază, cu scopul de a o împodobi. Principalele o. sint: apogiatura*, grupetul*, mordentul*, triful*. Sin. *notă ornamentală*.

ornamentală, variațiune ~ v. variațiuni, temă cu.

Osehanitzky 1. *Richard Carol O.* (17 dec. 1901, Sibiu — 26 iun. 1971, Timișoara), compozitor român. Cantata *Vremuri noi*, muz. de cam. cor., voc. 2. *Richard O. Jr.* (n. 25 feb. 1939, Timișoara — 4 apr. 1979, Timișoara), compozitor și pianist român. Muz. simf., ușoară, de film.

ossia (cuv. it. „sau“), variantă a unui fragment de text muzical, propusă de compozitor.

Ostermeyer, Georg (1530, Brașov — 3 iun. 1572, Heilbron), organist și compozitor din Transilvania. A activat la Brașov, Tübingen, Stuttgart. Muz. cor.

ostinato (cuv. it. „perseverent“), figură ritmică sau melodică care se repetă pe mari suprafețe.

Otello, operă în 4 acte de Verdi. Libretul de A. Boito, după Shakespeare. Pr. La Scala, Milano, 5 feb. 1887.

Otescu, Ion Nonna (3 dec. 1888, București — 25 mart. 1940, București), compozitor, dirijor și pedagog român. Prof. și director al Cons. din Buc. Dirijor și director al Operei Române. Poem simf. (*Din bătrâni, Narcisse*, poemul pentru vl. și orch. *Vrăjile Armidei*), opera bufă *De la*

Ion N. Otescu

Marei Călire, baletele *Ileana Costrezeana* și *Rubinel fermecat*.

ottava (cuv. it. „octava“). O. *alta*, cu o octavă* mai sus; o. *bassa*, cu o octavă mai jos.

ottavino (cuv. it.) v. *piccolo*.

Otterloo, Willem van (n. 27 dec. 1907, Winterswijk), dirijor olandez de renume internațional.

Oțeanu, Smaranda (n. 12 dec. 1941, București), compozitoare, critic muzical român.

Oubradous, Fernand (n. 19 feb. 1903, Paris), dirijor și fagotist de renume internațională. Prof. la Cons. din Paris. Transcripții orch.

Oxford, *Simfonia nr. 92* de Haydn (1788).

Oxyrhynchus, vechi oraș egiptean unde au fost găsite papirusuri ce conțin fragmentele unui imn creștin (sfârșitul sec. 3).

P

p v. piano.

pa 1. A cincea treaptă a gamei* indiene. 2. Prima treaptă a gamei bizantine.

Pacea lui Aristofan, operă comică în 3 acte de Aurel Stroe.

Pachelbel, Johann (1 sept. 1653, Nürnberg — 3 mart. 1706, Nürnberg), organist și compozitor german. Precursor al lui Bach. Muz. pentru orgă (preludii*, corale*, fugi*), pentru clavicin*, muz. de cam.

Paeffe 231, piesă simfonică (Mișcare simfonică nr. 1) de Honegger (1923). Paderewski, Ignac (18 nov. 1860, Kurylowka — 29 iun. 1941, New York), pianist și compozitor polonez. Prof. la Cons. din Varșovia, 2 opere (*Manru* și *Sakuntala*), o simf., un concert, muz. de cam., voc., pentru pian. Om politic, a fost prim ministru al Poloniei (1919).

Paganini, Niccolò (27 oct. 1782, Genova — 27 mai 1840, Nissa), violonist și compozitor italian. Celebru virtuoz, a contribuit la dezvoltarea tehnicii violonistice. 24 capricii pentru vl. solo, 4 concerte pentru vl. și orch., variațiuni, sonate, cvartete. *Palafé*, operă într-un act de Leoncavallo pe libret propriu. Pr. Teatro dal Verne, Milano, 21 mai 1892. Paisiello, Giovanni (8 mai 1740, Tarente — 5 iun. 1816, Neapole), compozitor italian. Peste 100 opere (*Bărbierul din Sevilla*, *Morărița*, *La Serva padrona*), 12 simf., 6 concerte

Niccolò Paganini (desen de Ingres)

pentru plan, cvartete, sonate, muz. religioasă.

Palade, Constantin (20 mart. 1915, Roșiori, jud. Bacău — 3 sept. 1974, București), compozitor și dirijor de cor român. Muz. voc.-simf. (cantata *Comunistul*), simf., cor.

Paladi, Radu (n. 16 ian. 1927, Storojineț), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Oratoriul Eliberării*), de cam., cor., de film.

Páleniček, Josef (n. 19 iul. 1914, Travník, Iugoslavia), pianist și compozitor ceh. Elev al lui Roussel, membru al Trio-ului ceh. 1 Cantată, muz. simf. (2 *Concerte pentru pian*, *Concertino pentru orch.*), de cam. paleografie muzicală, știință care se ocupă cu descifrarea vechilor scrieri muzicale.

Palestrina, Giovanni Pierluigi da (1525, Palestrina — 2 febr. 1594, Roma), compozitor italian, maestrul muzicii corale a *capella**, 104 mise* (*Missa Papae Marcelli*), cca 600 motete*, 200 madrigale*.

Pally, Zenaïda (n. 10 iun. 1919, Soroca), mezzosoprană româncă, cîntăreață de operă. Artistă a poporului.

Pan, flautul lui ~ v. nal.

Pană Lesnea Rusallm, operă în 3 acte de Paul Constantinescu. Libretul de Victor Eftimiu. Pr. Cluj-Napoca, Opera Română, 27 iun. 1956.

Pandulescu, Jean-Victor (27 mai 1902, București — 9 febr. 1975, București), critic muzical român.

Pann, Anton (pe numele adevărat *Pantoleon-Petrovcanu, Antonie*) (2 nov. 1796, Sliven, Bulgaria — 2 nov. 1854, București), psalt* și culegător de folclor român. A cules și publicat cîntece pop. și melodii lăutărești. A fondat o tipografie de muz. psaltică*. Culegeri de folclor, creații în stil popular (*Spitalul amorului sau Cîntătorul dorului*); muz. psaltică, lucrări teoretic-didactice (*Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești*). pantomimă, redare artistică a acțiunii prin mișcare, gestică; ocupă un loc important în balet*.

pararudele, străvechi obicei de invocare a ploii, mai frecvent în Banat

Anton Pann

și Oltenia, executat de fetițe care clută sau recită versuri și dansează acompaniate de bătaii din palme.

Paradis și Peri, oratoriu de Schumann pe un poem de Thomas Moore (1843). **parafrază**, fantezie în manieră proprie pe tema* sau teme ale unei compoziții existente.

paralelă (mișcare ~), mișcare în aceeași direcție a vocilor*; în armonie* și polifonie* este interzisă mișcarea în cvinte* sau octave* paralele. **paralelă** (tonalitate ~) v. relativă (tonalitate ~).

Paray, Paul (n. 24 mai 1886, Le Tréport), compozitor și dirijor francez. Dirijor al Orch. Lamoureux*, Colonne* și Operei din Paris, al orch. din Detroit. Oratoriul *Ioana d'Arc*, 1 misă, 1 balet, muz. de cam. Concerte în România.

parlando (cuv. it.), manieră de cînt apropiată de vorbire. **P. rubato**, sistem ritmic descoperit de Brăiloiu în folclorul românesc (mai ales în genurile improvizatorice de tipul doinei*), în care valorile* ritmice se află în raporturi diferite. V. *giusto silabic*.

Paroescu, Nicolae (n. 9 dec. 1909, Hirșova), muzicolog român. Studii de estetică și de istoria muzicii românești. Voi. *Compozitorul Gheorghe Cucu*.

Parrenin, Jacques Louis (n. 24 dec. 1919, Terryville), violonist francez, fondator al cvartetului P.

Parsifal, operă de Wagner pe libret propriu. Pr. Teatrul de operă din Bayreuth, 26 iulie 1882.

parte, mișcare dintr-o lucrare cîclică (suită*, simfonie*, concert*, sonată* etc.).

partidă 1. (în orchestră*) grup de instrumente din aceeași familie (ex. p. de suflători*). **2.** Parte componentă a unei lucrări pentru mai multe instr., executată la unison* de unul sau unele dintre ele.

partită, nume italian dat în sec. 17—18 suitei* preclasice.

partitură, text muzical complet distribuit pe toate partidele* vocale sau instrumentale ale unei compoziții*. *pasaj*, mic fragment, de obicei orientat într-o singură direcție (ascendent sau descendent), cu un pronunțat caracter de virtuozitate. *Notă de p.*, notă străină de acordul* în care apare, făcând trecerea (în sens ascendent sau descendent) de la un sunet component la altul al respectivului acord.

Pasărea de foc, balet într-un act de Stravinski. Scenariul de M. Fokin, după un vechi basm rusesc. Pr. Paris, 25 iun. 1910.

Paselli, Iosif (17 sept. 1877, București — 29 mart. 1966, București), pianist, organist, dirijor și compozitor român. 2 opere, o operetă, un balet, muz. voc.-simf., voc., lucrări didactice.

Paseu, George (n. 14 ian. 1912, Iași), muzicolog, dirijor și compozitor român. Muz. simf., de scenă, de cam., studii, cronici muzicale.

pas de deux (cuv. fr.) 1. Număr (secțiune) din baletul* clasic și romantic, executat de doi balerini soliști. 2. Muzica (sau fragmentul muzical) pe care se dansează acest număr.

pas de trois (cuv. fr.) 1. Număr (secțiune) din baletul* clasic și romantic, executat de trei soliști. 2. Muzica (sau fragmentul muzical) pe care se dansează acest număr.

Pasdeloup, Jules Étienne (15 sept. 1819, Paris — 13 aug. 1887, Fontainebleau), dirijor francez. Prof. la Cons. din Paris, fondator, în 1861, al primelor „concerte populare” care i-au primit numele.

pasiune, compoziție religioasă bazată pe textul evangheliilor redând patimile; apărută în sec. 8, ca piesă de structură monodică*, evoluează treptat către oratoriul* polifonic.

Pasquall, Llana (n. 10 oct. 1915, Fiume-Italia), harpistă și profesoară româncă.

passacaglia (cuv. it.), vechi dans de origine spaniolă și italiană, devenit

cu timpul piesă instrumentală în formă de variațiuni polifonice pe o temă de 8 măsuri, de obicei în metru* ternar*, ce se repetă în bas (vocea* gravă).

passepied (cuv. fr.), dans în metru* ternar*, tempo* rapid; introdus în suită* în sec. 18 (între sarabandă* și gigă*).

pasticcio (cuv. it.) 1. Tip de operă* alcătuită din arii*, recitative*, coruri extrase din operele altor compozitori (sec. 18—19). 2. Lucrare ale cărei părți sînt scrise de compozitori diferiți.

Pastorala, *Simfonia a VI-a op. 68* de Beethoven (1809).

pastorală 1. Scenă idilică, cimpească, în creația trubadurilor* și truverilor*. 2. Operă* de mici dimensiuni, în care predomină sentimentul de dragoste pentru natură, cu caracter galant și uneori afectat, pe subiecte în care personajele principale sînt păstori și păstorite.

Pașeanu, Alexandru (n. 3 mai 1920, București), compozitor român. Muz. simf. (*Poemul Carpaților*, *In memoriam*, *Marea Neagră*, *Toccata simf.*), muz. de cam., cor., voc.; lucrări didactice.

patefon, aparat de reproducere a înregistrărilor pe disc*, inventat în 1908 de frații Pathé.

Patetico 1. *Sonata op. 13* de Beethoven (1799). 2. *Simfonia a VI-a op. 74* de Ceaikovski (1893).

patetico (cuv. it.), indicație pentru a se cînta emoționant, tulburător.

Patria mea, ciclul de 6 poeme simfonice (*Vysehrad*, *Vltava*, *Sarka*, *Prin pădurile și livezile Boemiei*, *Tabor*, *Blanik*) de Smetana (1874—1879).

Patrichi, Nicolae (n. 11 ian. 1909, Oituz), compozitor, pianist și dirijor român. Muz. coregrafică, ușoară.

Patti, Adelina (19 feb. 1843, Madrid — 27 sept. 1919, Craig-y-Nos-Castle), cîntăreață italiană de renume mondial. A debutat la New York, în 1859. Spectacole în România.

Paumgartner, Bernhard (14 nov. 1887. Viena — 27 iul. 1971, Salzburg), dirijor, compozitor și muzicolog austriac. Elev al lui Bruno Walter. Director la Mozarteum* din Salzburg. 3 opere, 2 batele, muz. simf., cor., voc.; studii asupra lui Mozart, Schubert, Bach.

Pautza, Sabln (n. 1 feb. 1943, Cilnic, jud. Caraș-Severin), compozitor și dirijor român. Interludii pentru coarde și timpani, 5 piese pentru orch. mare, *Columnne, Jocuri I, II, Ofrandă copiilor lumii, Cânti profani, Suita pentru cor și orch.*

pauză, oprire temporară a unei sau mai multor voci*; se măsoară cu aceeași valori* ca și sunetele.

pavană, vechi dans spaniol și italian, în metru binar*, mișcare lentă; împreună cu gagliarda*, care îl urma, a constituit embrionul suitei*.

Pădurea vulturilor, operă în 2 acte de Tudor Jarda. Libretul de Corneliu Rusu și Pompiliu Gilmeanu. Pr. Cluj, Opera Română, 9 mai 1961.

Păpușile maestrului Pedro, operă de Manuel De Falla după Cervantes. Pr. Paris, 25 iun. 1923.

Păsări exotice, lucrare pentru pian, suflători și percuție de Messiaen (1956).

pătrime, notă cu o valoare* egală cu a patra parte dintr-o notă întregă*.

Pears, Peter (n. 22 iun. 1910, Farnham), tenor englez, cântăreț de operă și lied.

pedală 1. Sunet (p. *simplă*) sau sunete (p. *dublă*, p. *triplă*), prelunșite sau repetate (p. *figurată*) în bas; sin. *punct de orgă*. 2. Mecanism acționat cu piciorul, la unele instr. P. are funcții diferite: de producere a sunetului la orgă* (v. pedaler); de variere a intensității* și schimbare a registrului* la clavecin*; de acționare a surdinelor* la pian*; de schimbare a acordajului* la harfă* și la timpani*; de acționare a baghetel* la toba* mare; de producere a suflului la armoniu*.

pedaler (la orgă*), ansamblul de taste* acționate cu virful sau călciiul piciorului pentru a deschide tuburile mari ale instrumentului (registru!* grav).

pedalîst (bas ~), specia cea mai gravă a vocii bărbătești (*bas* profund*).

pedalizare, folosirea pedalelor* la pian, pentru prelungirea (ridicarea surdinei) și colorarea timbrală a sunetelor (prin aplicarea surdinei, care se indică prin expresiile *una corda* sau *sord.*).

Pedrell, Felipe (19 febr. 1841, Tortosa — 19 aug. 1922, Barcelona), compozitor, muzicolog și pedagog spaniol. Prof. la Cons. din Madrid. Părintele școlii componistice moderne spaniole. Opere, muz. simf., cor., religioasă.

Peer Gynt, muzică de scenă de Grieg pentru drama lui Ibsen; aranjată în 2 suite orch., op. 46 și op. 55.

Pelléas și Mélisande, operă în 5 acte de Debussy pe libret propriu, după Maeterlinck. Pr. Opera Comică, Paris, 30 apr. 1902.

Penderecki, Krzysztof (n. 23 nov. 1933, Deblea), compozitor polonez, unul dintre cei mai apreciați reprezentanți ai școlii componistice moderne. Muz. voc.-simf. (*Stabat Mater, Dies irae*), simf. (*Polymorpha, Fluorescențe, Emananții, Threni pentru victimele de la Hiroșima, Epitaf, Anacelis*). de cam., electronică.

pentacord, structură muzicală melodică formată din 5 sunete ce se succed treptat.

pentatonice (sistem ~), sistem muzical constituit din cinci sunete ce se succed treptat și prin salturi mici (terțe* mici) în cuprinsul unei octave*. În cadrul s.p. prezența (mai rară) a semitonurilor* dă naștere gameilor* p. *hemitonice*, iar absența lor gameilor p. *anhemtonice*.

Pentru copii, 85 de piese pentru pian de Bartók, cuprinse în 4 calete (1908—1910).

Pentru plan, ciclul de piese de Debussy (1896).

Pepusch, John Christopher (1667, Berlin — 20 iul. 1752, Londra), violonist și compozitor englez de origine germană. Autor al *Operei cerșetorilor* (1728, libretul John Gay), aranjată de Britten în 1948; cantate, ode, motete, concerte.

percuție (instrumente de ~) 1. Instrumente care emit sunetele prin lovire; se clasifică după modul de construcție (*membranofone** și *idtofone* sau *autofone**) și după calitatea sunetelor produse (cu înălțime* determinată sau nedeterminată). 2. *Percuție*, grupa I.d.p.(1) din orch. simf. v. *baterie*.

perdentosi (cuv. it.), expresie prin care se cere scăderea treptată a sonorității.

perfect (interval ~) v. *interval*.

perfectă (cadență ~) v. *cadență*.

Pergolesi, Giovanni Battista (4 ian. 1710, Jesi-Ancona — 6 mart. 1736, Puzzolesi-Neapole), compozitor italian, reprezentant de seamă al școlii napoletane, creatorul operelor *La serva padrona*. Opere, mise, oratorii (*Stabat Mater*), sonate.

Peri, Jacopo (20 aug. 1561, Roma — 12 aug. 1633, Florența), cântăreț și compozitor italian, membru al Cameratei florentine*, creator al operelor* (alături de Caccini). Operele *Daphne* (1594) și *Euridice* (1600), cantate, muz. de scenă, cor.

Peri (La ~), poem coregrafic de Paul Dukas. Pr. Baletelor Ruse*, Châtelet, 1912.

Perian, Ștefan (26 dec. 1840, Bocșa Română, jud. Caraș Severin — cca 1880, Budapesta), compozitor român. Muz. pentru pian, culegeri și prelucrări de folclor.

Perleola, operetă în 3 acte de Offenbach. Libretul de H. Meilhac și L. Halévy. Pr. Théâtre des Variétés, Paris, 6 oct. 1868.

perluța, joc popular românesc în metru binar*, mișcare vioale; la origine, dans de nuntă și petrecere.

Ionel Perlea

perioadă, element de formă* prin care se redă o idee muzicală completă; formată de obicei din 2 fraze* în relație de întrebare-răspuns.

Perlea, Ionel (13 dec. 1900, Ograda, jud. Ialomița — 30 iul. 1970, New York), dirijor și compozitor român stabilit în S.U.A. Lărgă activitate dirijorală internațională. Prof. la Cons. din București, Manhattan School of Music din New York. Muz. simf. (*Variațiuni simfonice*; *Simfonia concertantă pentru vl.*, poemul *Don Quijote*), de cam., voc.

permutare I. (În tehnica solmizației*) reluare a unui fragment muzical pe un alt sunet. 2. (În serialism*) prezentare a seriei pe un alt sunet.

Perotin (Perotinus Magnus), organist și compozitor francez din sec. 12—13, continuator al lui Leonin în școala de la Notre-Dame*, cel dintâi compozitor de muzică polifonică pentru 3 și 4 voci.

perpetuum mobile (cuv. lat.), piesă muzicală de virtuozitate, bazată pe succesiunea rapidă și continuă a unor sunete de durată* egală, cu revenire repetată a temei* principale, sugerând o mișcare veșnică. Sin. *moto perpetuo*. **Perséphone**, melodramă pentru recitator, tenor, cor și orch. de Stravinski. Libretul de A. Gide. Pr. 30 apr. 1934.

pesante (cuv. it.), cu greutate, apăsăt. **Peseuitorii de perle**, operă în 3 acte de Bizet. Libretul de E. Cormon și M. Carré. Pr. Teatrul Liric, Paris, 29 sept. 1863.

Pessione, Umberto (7 sept. 1889, Chiaravalle Centrale — Italia — 19 mart. 1943, București), compozitor, dirijor și pianist român de origine italiană. Prof. la Cons. și dirijor la Opera Română din București. Muz. voc.-simf., simf., de cam., voc.

Peter Grimes, operă în 3 acte de Britten. Libretul de M. Slater, după G. Grabbe. Pr. Londra; 7 iun. 1945.

Peters, editură muzicală germană, fondată în 1814 la Leipzig de către Carl Friedrich Peters.

Petipa, Marius (1822, Marsilia — 1910, Petrograd), dansator și coregraf rus de origine franceză. A creat pr. baletelor *Giselle*, *Coppelia*, *Frumoasa din pădurea adormită*, *Spărgătorul de nuc*, *Lacul lebedelor*, *Raimonda*. **Petra-Basneopol**, Carmen (n. 5 sept. 1926, Sibiu), compozitoare românească. Muz. de balet (*Fata și marca*), voc.-simf., simf. (*Țara de piatră*, concerte pentru pian, vl., harpă), de cam., voc.

Petrassi, Goffredo (n. 16 iul. 1904, Zagarolo, Roma), compozitor italian. Prof. la Acad. Santa Cecilia din Roma. Orientare neoclasică. Opere (*Il Cordovano*, *Morte dell'arta*), baletе (*Portretul lui Don Quijote*, *Nebunia lui Orlando*), muz. voc.-simf. (*Magnificat*, *Corul morșilor*, *Noapte în lunecală*), simf. (*Partita*, 5 concerte pentru orch.), muz. de cam., voc.

Petrescu, Dinu (n. 22 dec. 1939, București), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Continuum*, *Din inimă*, *Imn*, *Lumina*), simf. (*Simfonia brevis*, *Spațiu doinil*), cor. (*Țară de har*), electronică (*Studiu spațial I și II*). **Petrescu, Emilia** (n. 12 mai 1925, București), soprană românească, cântăreață de concert de notorietate internațională.

Petrescu, Ioan D. (28 nov. 1884, Podul Bărbierului, jud. Dimbovița —

Ioan D. Petrescu

9 mai 1970, București), muzicolog român, specialist în paleografie muzicală*, bizantinologie. Prof. la Cons. din București. A publicat studii, transcrieri muzicale și aranjamente corale de muz. veche bizantină.

Petri, Norbert (24 febr. 1912, Sibiu — 11 febr. 1978, Brașov), compozitor de naționalitate germană din România. Dirijor la Teatrul muzical din Brașov. Opere (*Trandafirii Doftanei*, *Idolul sfărțimat*), operete (*Zbor în aventură*, *Rodica*), baletе (*Basmauă roșie*, *Mălina în pădure*, *Ion cel Tare*), muz. voc.-simf., simf., de cam., cor. **Petrieș și lupul**, poveste muzicală pentru copii op. 67 de Prokofiev (1936).

Petru Rareș, operă în 3 acte de Eduard Caudella. Libretul de Theobald Rehbaum după N. Gane. Pr. București, Teatrul Național, 2 nov. 1900.

Petruška, balet într-un act de Stravinski. Libretul de A. Benois. Pr. Baletеle Ruse*, Paris, 13 iun. 1911. **Pfitzner, Hans Erich** (5 mai 1869, Moscova — 22 mai 1949, Salzburg), compozitor și dirijor german. Prof. la Cons. din Berlin, Strasbourg, München. Opere (*Palestrina*, *Inimă*) cantată *Inimă germană*, 3 simf., muz. de cam., voc.

Phaëton, poem simfonic de Saint-Saëns (1875).

Philharmonia, cvartet de coarde bucu-reștean, constituit în 1965 sub conducerea violonistului George Nicolescu.

Philharmonia, celebră orchestră simfonică londoneză.

Philidor, François-André (zis *Danican*) (7 sept. 1726, Dreux — 24 aug. 1795, Londra), compozitor francez. Peste 20 opere comice, trei tragedii lirice, muz. voc.-simf., de cam., voc.

Philippe de Vitry (31 oct. 1291, Vitry — 9 iun. 1361, Meaux), compozitor și teoretician francez. Alături de Machault, cel mai important reprezentant al curentului *Ars Nova**. Teoretician al notației *mensurale** și al *contrapunctului**.

Philippot, Michel (n. 2 febr. 1925, Verzy), compozitor francez. Muz. simf., concertantă, piese pentru pian. *plăcevole* (cuv. it.), plăcut, atrăgător.

pian, instrument cu claviatură, cu corzi lovite de ciocănele, construit pentru prima dată de Bartolomeo Cristofori, în 1711; numit *piano-forte*, în virtutea posibilității sale de a produce sunete de intensități diferite, spre deosebire de strămoșul său, *clavecinul**. Specii: *p. de concert* sau *p. cu coadă*, care are corzile așezate orizontal; *pianina*, care are corzile așezate vertical. Echiv. germ. *Klavier*.

pianissimo (cuv. it. diminutiv al lui *piano**), termen de dinamică*, indicând o intensitate foarte scăzută (presc. pp); *p. possibile*, cît se poate de încet (presc. ppp).

piano (cuv. it.), termen de dinamică* indicînd o intensitate scăzută (presc. p.).

piano-forte (cuv. it.) v. *pian*.

pianolă, instrument muzical mecanic, asemănător ca format pianului*, funcționînd pe baza unor cilindri sau discuri perforate.

plan preparat, practică datorată lui John Cage (1938), constînd din introducerea de materiale plastice, gume, metale, hirtie, pînză ș.a. între

corzile pianului pentru a se obține timbruri* noi.

Platigorsky, Gregor (n. 20 mart. 1903, Ekaterinoslav), violoncelist de origine rusă. Solist al Filarmonicii din Berlin (1924—1929), concertist de talie mondială. A cîntat în trio cu Schnabel și Carl Flesch, cu Horowitz și Milstein, cu Arthur Rubinstein și Heifetz.

platti (cuv. it.) v. *talgere*.

picardiană (*cadență* ~), *cadență** finală majoră* a unei piese scrise în tonalitate* minoră*.

Piccini, Niccolò (16 ian. 1729, Bari — 7 mai 1800, Paris), compozitor italian. Opus de către muzicienii francezi conservatori, în frunte cu La Harpe, lui Gluck. A compus 127 opere (*Roland, Ifigenia în Taurida*), oratorii, muz. religioasă.

piccolo (cuv. it. „mic“; < *flauto p.*), flaut* mic; registrul* lui este situat mai sus cu o octavă* față de acela al fl. Sin. *ottavino*; *piculină* (rar).

piculină, v. *piccolo*.

pieup (cuv. engl.), aparat de redare prin mijloace electroacustice a muzicii înregistrate pe disc.

pien, sunet de „umplere“, care completează în gama* pentatonică* spațiile mai mari ale intervalelor de terță*, anticipînd constituirea gamei heptatonice*.

pleno (cuv. it.), indicație pentru a se cînta plîn.

Pierné, Gabriel (16 aug. 1863, Metz — 17 iul. 1937, Ploujean), compozitor, organist și dirijor francez, elev al lui Franck și Massenet. Dirijor al Concertelor Colonne* (1903—1934) și al Baletelor Ruse*. 8 opere (*Don Luis, Fragonard*), 8 balete (*Cydalise și Cel cu picioare de capră*), oratorii, muz. simf., de cam., cor., voc.

Pierre de la Rue (cca. 1410 — 20 nov. 1518, Courtrai), compozitor flamand. Motete*, chansons*, mise*, *Requiem*.

Pierrot lunaire, ciclul pentru voce și orchestră de cameră op. 21 de Schönberg (1912) pe versuri de Albert Giraud (în germ. de O.E. Hartleben).

Pincherle, Marc (n. 13 iun. 1888, Constantine, Algeria), muzicolog francez. Președinte al Societății fr. de muzicologie, fondator al Festivalului Aix-en-Provence. Critică muzicală.

Pini din Roma, poem simfonic de Respighi (1924).

Pintér, Lajos (n. 18 ian. 1910, Arad), critic muzical de naționalitate maghiară din România.

Pipkov, Liubomir (n. 1904, Sofia), compozitor bulgar. Prof. la Cons. din Sofia. Opere, simfonii, cantate, cvartete scrise într-un stil neoclasic, căruia i se asociază și inspirația din folclorul național.

piston, ventil* vertical al unora dintre instrumentele de suflat din alamă (corn*, trompetă*), cu ajutorul căruia i se mărește lungimea coloanei de aer, se coboară înălțimea sunetului emis.

Piston, Walter (20 ian. 1894, Rockland — 12 nov. 1976, Belmont), compozitor american. Prof. la Univ. Harvard. 1 balet, 6 simf., *Concert pentru v. cel și orch.*, muz. de cam.

Pitagora (sec. 6 î.e.n., Samos — cca 531, Italia), filozof și matematician grec, căruia i se atribuie descoperirea relației între intervalele muzicale și raporturile matematice ale lungimii corzilor ce emit sunetele.

piú (cuv. it. „mai“), termen care indică o intensificare a indicației pe care o precede (ex.: p. *forte**; p. *mosso**).

Pizzetti, Ildebrando (20 sept. 1880, Parma — 1968), compozitor italian. Prof. la Cons. din Florența și Milano. Opere (*Fedra, Aurul, Ifigenia, Cagliostro*), muz. voc.-simf., simf. (*Concertul verii, Concert pentru v. cel*), muz. de cam., cor.

pizzicato 1. Procedeu de execuție la instrumentele cu arcuș, ce constă din ciupirea corzilor cu degetul. Presc. *ptzz.* 2. Piesă scrisă pentru o astfel de execuție.

placa pianului, postament pe care se fixează corzile, construit din lemn

sau metal (bronz, fontă), pentru a rezista tensiunii acestora.

placat (acord ~), acord* ale cărui sunete sînt executate simultan (spre deosebire de acordul arpeggiat — v. arpeggiu).

plagal 1. *Mod p.* (în muzica bizantină* și gregoriană*) *mod** derivat dintr-unul autentic*, avînd aceeași *vox finalis** cu acesta dar situat într-o regiune inferioară, la o cvartă* mai jos. Modulile p. mai primesc și denumirea de *hipo-(doric*, frigic*, lidic*, mixolidic*)*. 2. *Cadență p.*, *cadență** în care acordul final de tonică* este precedat de acela de subdominantă*.

Planquette, Robert (31 iul. 1848, Paris — 28 ian. 1903, Paris), compozitor francez de operetă. 13 lucrări, între care *Clopotele din Corneville* (1877).

plectru, pană sau mică piesă de lemn, metal, fildeș, material plastic, folosită pentru producerea sunetului la instrumentele cu coarde ciupite (mandolină*, chitară*, banjo*) și făcînd parte, cu același scop, din mecanismul virginalului*, spinetei* sau clavecinului*.

Pleyel, Ignace Joseph (1 iun. 1757, Ruppersthal, Austria — 14 nov. 1831, Paris), constructor de pian și compozitor francez de origine austriacă. Fondator la Paris al unei edituri (1795) și al unei celebre fabrici de pian (1807). 29 simf., 8 concerte, muz. de cam.

Plutașul de pe Bistrița, operetă în 3 acte de Filaret Barbu. Libretul de Traian Iancu și Ion Dacian. Pr. București, 30 oct. 1956.

Poarta sărutului, piesă simfonică de Tiberiu Olah din ciclul „Brâncuși“ (1966).

poco (cuv. it. „puțin“), cuvînt care intră în compunerea unor expresii, relativizîndu-le (în funcție de sensul lor fundamental): p. *animato**; p. *forte**; p. *piú tento**. Forme derivate: *pochettino* „pușintel“; *pochis-*

sino „foarte puțin“; p. a p. „puțin cîte puțin“.

Podlovski, Daniel (n. 20 febr. 1939, Iași), violonist român.

poem, piesă muzicală instrumentală în formă* liberă, cu caracter liric sau evocator. P. *simfonic*, gen principal al muzicii cu program*, introdus în muzică de Liszt cu lucrarea *Tasso* (1849); lucrare orchestrală, construită într-o singură mișcare, în formă de sonată*, lied*, rondo* sau formă liberă.

Poemul electronic, lucrare pentru bandă magnetică de Varșe (1958).

Poemul extazului, lucrare simfonică de Scriabin (1908).

Poemul focului (Prometeu), lucrare pentru pian, cor, orgă și orch. de Scriabin (1911).

poi (cuv. it.), apoi, după aceea.

polacca (cuv. it.) v. poloneză.

polea, dans popular originar din Boemia, în metru binar* și mișcare rapidă; răspîndit începînd cu sec. 19 în întreaga Europă ca dans de bal, a pătruns în muz. cultă ca piesă de sine stătătoare sau ca parte dintr-o lucrare.

polifonie, tip de scriitură muzicală caracterizat prin dezvoltarea melodică autonomă a mai multor voci* simultane; propriu în special muzicii europene occidentale începînd din sec. 9.

polimetrie (în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci*), utilizare simultană a mai multor măsuri* diferite.

polimodalism, suprapunere a două sau mai multor melodii construite pe moduri* diferite.

poliritmie, suprapunere a două sau mai multe melodii cu ritmuri* diferite, dar care se încadrează în aceeași măsură*.

politematism, utilizarea a două sau mai multe teme*, supuse unui proces de dezvoltare* într-o lucrare muzicală. Ant. *monotematism* (v. ciclic, principiu).

politonallism, suprapunere a două sau mai multe tonalități* de-a lungul unor fragmente sau lucrări întregi; procedeu folosit în muz. contemporană.

Polifonia-Monodia-Ritmica, lucrare camerală de Luigi Nono (1951).

Polini, Maurizio (n. 1942, Milano), pianist italian, renumit interpret al lui Chopin.

Polimorfia, lucrare pentru 48 de instrumente de coarde de Penderecki (1961).

poloneză, vechi dans popular polonez, inițial (sec. 16) în metru binar*, ulterior (sec. 18) în metru ternar*, răspîndit în saloanele Europei, preluat de muzica cultă, în suită*, sau ca piesă de sine stătătoare (la Chopin).

Ponchielli, Amilcare (1 sept. 1834, Cremona — 16 ian. 1886, Milano), compozitor, organist și dirijor italian. Prof. la Cons. din Milano. 6 opere, între care *Gioconda*.

Pons, Lily (16 apr. 1904, Cannes — 13 febr. 1976, Dallas, Texas), soprână dramatică americană de origine franceză; a debutat în 1931 la Metropolitan.

Ponte, Lorenzo da (10 mart. 1749, Ceneda, Veneția — 17 aug. 1838, New York), libretist italian, colaborator al lui Mozart (*Nunta lui Figaro*, *Don Juan*, *Cost fan tutte*).

ponticello (cuv. it.), căluș*. Sul p. („lingă căluș“), indicație pentru locul în care trebuie tras cu arcușul*.

pop, bețîșor așezat în cutia de rezonanță* a unor instrumente cu coarde, între față și spate, pentru a transmite vibrațiile.

Pop, Darius (16 apr. 1887, Măgura Ilvei, jud. Năsăud — 20 mart. 1965, Cluj), compozitor, dirijor de cor și folclorist român. Muz. voc.-simf. (*Tablouri din munții Rodnei*, *Cantata eliberării*), simf., pentru pian, cor.

Pop, Lia (1893—1970, Cluj-Napoca), mezzosoprană româncă.

Popa, Aurel (n. 26 mai 1917, Petroșani), compozitor român. Muz. voc.-simf., simf. (*Simf. I „Dramatică”. Concert pentru trp. și orch.*), de cam., pentru fanfară, corală; orchestrații, lucrări didactice.

Popa, Aurelian Octav (n. 10 oct. 1937, Amara-Cetatea Albă), clarinetist român de notorietate internațională.

Popa, Mireea (4 ian. 1915, Kovin, Iugoslavia — 17 aug. 1975, București), dirijor și compozitor român. Dirijor al Filarmonicii din Timișoara și la Opera Română din București. Muz. simf. (*Simf. în Do major. Poem epic, Rapsodie pentru orch.*), de cam., cor., voc.

Popa, Temistocle (n. 26 iun. 1921, Galați), compozitor român. Muzică ușoară.

Popescu, Paul (n. 29 apr. 1929, Rîșnov), dirijor român. Dirijor al R.C. simf. a Cinematografiei și la Opera Română din București.

Popescu, Ștefan (9 mai 1884, Lunca Cătății Galata, jud. Iași — 7 iul. 1956, București), compozitor și dirijor român. Muz. voc.-simf., simf., cor., voc.

Popescu, Ștefanache (1824, Kazanlik, Bulgaria — 2 oct. 1911, București), protopsalt și compozitor român. Muzică psaltică*, cor., lucrări didactice.

Popescu, Zaharia (n. 6 iun. 1920, Dișești, jud. Prahova), compozitor român. Muz. cor.

Popescu-Pasărea, Ion (1871, Pasărea, jud. Ilfov — 10 apr. 1943, București), psalt și compozitor român. Muz. psaltică*, cor., colecții și culegeri de cîntece; lucrări didactice.

Popovici, Doru (n. 17 febr. 1932, Reșița), compozitor și muzicolog român. Opere (*Prometeu, Mariana Pineda, Interogatoriul din zori*), muz. voc.-simf. (*Porumbelii morții, Omagiu lui Palestrina*), simf. (3 simf., *Codeș Cajoni*), de cam. (*Omagiu lui Tuculescu*), baletul *Nunta*, cor., voc., orchestrații, volume de muzicologie.

Popovici, Nicolae (2 dec. 1857, Caransebeș — 7 sept. 1897, Sibiu), compozitor român, dirijor de cor. Muz. cor., voc.

Popovici, Timotei (20 aug. 1870, Tincova, jud. Caraș-Severin — 11 iul. 1950, Lugoj), compozitor român, dirijor de cor. Muz. pentru fanfară, muz. cor., lucrări de muzicologie (*Dicționar de muzică*, 1905) și didactice.

Popovici, Vasile (21 ian. 1900, Vărărești — 3 iul. 1973, Iași), compozitor român. Muz. cor., studii, culegeri și armonizări de folclor.

Popovici-Bayreuth, Dimitrie (18 aug. 1860, Iași — 6 apr. 1927, Cluj), bariton român, remarcabil interpret wagnerian. Turnee în Europa și cele două Americi. Prof. și director al Cons. din București, director al Operei Române din Cluj.

Popper, David (9 dec. 1843, Praga — 7 aug. 1913, Baden), violoncelist austriac. Mare virtuoz, autor al unor piese de bază pentru studiul instr. (4 concerte, *Tarantella*), al unui cvartet de coarde și al unor suite.

populară (muzică ~), creație muzicală anonimă, colectivă, transmisă oral, aparținând unui grup etnic.

Porgy și Bess, operă în 3 acte de Gershwin. Libretul de D.B. Hey-

Dimitrie Popovici-Bayreuth

ward. Pr. Alvin Theater, New York, 10 oct. 1935.

Porpora, Nicola (17 aug. 1686, Neapole — 3 mart. 1768, Neapole), compozitor italian. Celebru prof. de canto la Veneția, Viena și Dresda, dirijor la Londra. Director al Cons. din Neapole; prof. al lui Haydn. 53 opere, oratorii, cantate, muz. de cam., religioasă.

portament (< it. *portamento*), (în cîntul vocal și la unele instrumente) trecere prin alunecare de la un sunet la altul. V. *glisando*.

portativ, grup de cinci linii orizontale, paralele și echidistante, pe și între care se scriu notele*, căroră aceste linii le determină înălțimea*, în funcție de cheia* așezată la începutul p.

portato (cuv. it.), mod de interpretare riguros exact ritmic, egal din punctul de vedere al dinamicii*; se notează cu liniuțe orizontale deasupra sau dedesubtul notelor* respective.

Porumbescu, Ciprian (2 oct. 1853, Șipotele Sucevei — 25 mai 1883, Stupca, azi Ciprian P., jud. Suceava), compozitor român. A cules, notat și publicat folclor. Opereta *Crat Nou*, *Parafrază pe o temă românească pentru orch.*, muz. de cam. (2 cvin-

Ciprian Porumbescu

tete, *Balada pentru vl. și pian*), cor., voc.; lucrări didactice.

Posaune (cuv. germ.) (abreviat Pos.) v. trombon.

Poslușneul, Mihail Grigore (14 mai 1871, Suceava — Ian. 1936, Botoșani), muzicolog român. Vol. 1: *Gavrill Musicescu, Ciprian Porumbescu, Istoria mustcei la Românt*; lucrări didactice, muz. cor., voc.

posibile (cuv. it.), cît se poate de. **postludju**, epilog: secțiune suplimentară, Instr. sau orch., ce încheie o lucrare vocală sau instr. în mai multe părți.

potpuriu, piesă alcătuită din fragmente muzicale extrase dintr-una sau mai multe lucrări de operă*, operetă*, balet*, sau din valsuri*, marșuri*, șlagăre* de muzică ușoară. **Poulenc, Francis** (7 Ian. 1899, Paris — 30 Ian. 1963, Paris), compozitor și pianist francez. Elev al lui Riccardo Viñes. Opere (*Mamelele lui Tiresias, Dialogul Carmelitelor, Vocea umară*), balete (*Căprioarele, Animalele modele*), muz. simf. (*Concert ctmpenesesc pentru clavicîn, concert pentru pian, pentru orgă*), muz. de cam., cor., voc. (*Cocarde, 5 poeme de Eluard*).

Pourtalès, Gny de (4 aug. 1881, Berlin — 12 iun. 1940, Lausanne), om de litere francez de origine elvețiană. Autor al unor monografii de muzicieni (*Liszt, Chopin, Wagner, Berlioz*).

poussé (cuv. fr.), mișcare a arcușului* în sus, dinspre vîrf spre talon.

Pousseur, Henri (n. 23 iun. 1929, Malmédy), compozitor belgian. *Sinfonia, Cvintet în memoria lui Webern, Mobile pentru 2 plane, Ritme pentru diferite surse sonore*.

Povestea soldatului, lucrare pentru voci, recitator și instrumente de Stravinski. Textul de C. F. Ramuz. P.a. Lausanne, 1918.

Povestea țarului Saltan, operă de Rimski-Korsakov. Pr. Moscova, 1900.

Povestea unui om adevărat, operă de Prokofiev. Pr. Leningrad, 3 dec. 1948.

Povestirile lui Hoffmann, operă în 3 acte, prolog și epilog de Offenbach. Libretul de J. Barbier și M. Carré, după E.T.A. Hoffmann. Pr. Opera Comică, Paris, 10 febr. 1881.

poziție 1. Locul mlinii stîngi pe instrumentele cu coarde, notată prin cifre, începînd din registrul* grav către cel acut. 2. Poziția culisei* unui trombon*. 3. Dispunere a sunetelor unui acord*; p. *sîrînsă*, dispunerea cea mai apropiată a sunetelor unui acord; p. *largă*, dispunerea sunetelor unui acord astfel încît între fiecare grup de două sunete să mai poată fi intercalat unul dintre componentele acordului; p. *mixtă*, dispunerea sunetelor unui acord astfel încît intervalul* dintre vocea* 1 și 3 să fie egal cu octavă*; p. *melodică*, poziția unui acord în funcție de sunetul component care se află la vocea superioară.

pp v. pianissimo.

ppp v. pianissimo.

Fractorius, Michael (15 febr. 1571, Kreuzburg, Turingia — 15 febr. 1621, Wolfenbüttel), compozitor, organist și dirijor german. Muz. religioasă (motete*, psalmi, piese pentru orgă); lucrări teoretice (*Syntagma Musicum*, cuprinzînd toate cunoștințele muzicale ale vremii).

Praga, *Simfonia în re major* K.V. 504 de Mozart (1786).

prăguș (la instrumentele cu coarde), limita dinspre capul instrumentului a părții sonore a corzilor.

preclasicism, epocă muzicală precedentă clasicismului* vienez, cuprinzînd perioada activității maestrilor muzicii instrumentale și vocale din sec. 16—17 și pe aceea a activității compozitorilor Școlii de la Mannheim* (sec. 18). V. *baroc*. Preludiile, poem simfonic de Liszt, al cărui program are la bază o poezie de Lamartine (1850).

preludiu, prolog instrumental, introducere sau piesă de sine stătătoare. 1. Primă parte a suitei*. 2. Piesă ce precede fuga*, formînd un contrast de structură și atmosferă cu aceasta. 3. Piesă independentă, de obicei piesă de caracter*, mult utilizată în literatura pianistică. 4. Lucrare simfonică, uneori programatică (v. program). 5. Secțiune a operei* ce, începînd cu sec. 19, înlocuiește adesea uvertura*.

preludiu de coral, introducere instrumentală (în general la orgă) pentru un coral*.

Preludiu la după amiaza unul faun v. După amiaza unui faun.

Premiul Romei 1. Distincție instituită în 1803 de Academia de Arte Frumoase din Paris (unul dintre compartimentele Institutului Franței), acordată anual, în urma unui concurs, tinerilor compozitori, pictori, sculptori, arhitecți și constînd printre altele dintr-o ședere obligatorie de 4 ani la Villa Medici din Roma. Printre compozitorii care au cucerit P.R.: Berlioz, Gounod, Bizet, Massenet, Debussy. 2. Premiu de compoziție al Cons. din Bruxelles, instituit în 1840.

Premiul Italia, concurs fondat în 1948 la Capri, din inițiativa Radio-difuziunii italiene, în scopul de a promova creația muzicală și literară destinată în mod special radioului. Printre laureați: Pascal Bentoiu (opera radiofonică *Jertfirea Ifigeniei*).

prepentatonice (sistem ~), sistem sonor ce cuprinde gamele* cu mai puțin de 5 sunete, dispuse alăturat și prin salturi. V. *pentatonic*, *sistem*. *prestissimo* (cuv. it.), tempo* mai repede decît *presto**; cea mai rapidă mișcare.

presto (cuv. it.) 1. Tempo* foarte rapid, mai rapid decît *allegro**, mai lent decît *prestissimo**. 2. Piesă scrisă în această mișcare.

Prêtre, Georges (n. 14 aug. 1924, Waziers), dirijor francez de notorie-

tate internațională, autor a 2. opere și al unui concert pentru pian. Concerte în România.

Price, Leontyne (n. 10 febr. 1927, Laurel, Mississippi), soprană americană, renumită cîntăreață de operă și lied.

Pricope, Eugen (n. 16 apr. 1927, Oltuz, jud. Bacău), muzicolog și dirijor român. Vol. *Beethoven, Simfonia pînă la Beethoven, Dirijori și orchestre, Silvestri*.

Pricullicul, balet-pantomimă într-un act de Zeno Vancea pe libret propriu. Pr. București, Opera Română, 1942. primadonă (inițial, în opera italiană), cel mai important rol feminin (*prima donna*); (în prezent) prima cîntăreață a unei scene de operă. prima volta (cuv. it. „prima dată”), expresie ce indică o măsură* sau un grup de măsuri reunite, înainte de semnul repetiției, printr-o bară* orizontală, cu notația „v. 1.” La repetarea părții, în locul acestui grup va fi executat un al doilea, notat „v.2.” (*secunda volta* „a doua oară”).

primă, cel mai mic interval, format din două sunete avînd aceeași denumire. V. *unison*.

Primăvara apalașă, balet de Aaron Copland. Pr. Washington, 1944.

Prin Munții Apuseni, suită simfonică (la origine muzică de film) de Marțian Negrea (1952).

Prind visele aripi, cantată de Tiberiu Olah pe versuri de Maria Banuș (1959).

Prinț și cerșetor, balet în 3 acte de Laurențiu Profeta. Libretul de Ionel Hristea și Oleg Danovski după Twain. Pr. București, Opera Română, 17 sept. 1967.

Prințesa ciroului, operetă de Kalman. Pr. Viena, 1926.

Prințul cioplit în lemn, balet într-un act de Bartók. Libretul de Bela Bálázs. Pr. Opera din Budapesta, 12 mai 1917.

Prilthead, John Michael (n. 5 febr. 1921, Londra), dirijor englez de notorietate internațională.

Privelști moldovenști, suită simfonică, op. 5, de Mihail Jora (1924). Prilighetoearea, operă în 3 acte de Stravinski. Libretul de Stravinski și S. Mitusov, după Andersen. Pr. Opera Mare, Paris, 26 mai 1914.

Prizonierul, operă într-un act de Dallapiccola după V. de l'Is-Adam și de Coster. Pr. Florența, 1950.

Prinzul, *Simfonia nr. 7 în do major* de Haydn (1761).

Pro Arte 1. Cvartet de coarde belgian, fondat în 1912 de Alphonse Onnou, Laurent Halleux, Germain Prévost și Robert Maas; a activat pînă în 1940. 2. Cvartet de coarde bucureștean. Prim violonist: Varujan Cozighian.

Pro Camera, cvartet de coarde clujean, format din Ion Reinfeld, Grigore Botar, Ion Santa și Adalbert Török.

Profeta, Laurențiu (n. 12 ian. 1925, București), compozitor român. Baletele (*Sofia căpitanului, Prinț și cerșetor*), muz. voc.-simf. (*Întimplarea din grădina, Cantata patriei, Brăduțul singuratic*), simf. (*Poemul patriei, Zile de vacanță*), de film, cor., voc., ușoară.

profundo (cuv. it.), adînc, profund, grav.

program (muzică cu ~), muzică instrumentală a cărei structură este determinată prin date extramuzicale (inspirate din natură, literatură, arte plastice); embrionul m.e.p. se găsește încă la Jannequin, la virginaliștii englezi și claveciniștii francezi din sec. 16, dar adevărată dezvoltare o cunoaște abia în sec. 19, în creația romanticilor, în frunte cu Berlioz (*Simfonia fantastică*) și Liszt (poemele* simf.).

progresie, tip de scriitură bazat pe transpunerea riguroasă (p. *strictă*) sau liberă (p. *liberă*) pe alte trepte a unei structuri melodice sau armonice; sin. *marș armonic; secvență*.

Prokofiev, Serghei Sergheevici (23 apr. 1891, Soțovka, Ecaterinoslav —

Serghei Prokofiev

4 mart. 1953, Moscova), compozitor, pianist și dirijor sovietic. Interpret de renume mondial. Unul dintre marii creatori ai contemporaneității. Opere (*Dragostea celor trei portocale*, *Îngerul de foc*, *Simeon Kolko*, *Logodnă la minăstire*, *Război și pace*), baletele (*Pasul de oșel*, *Romeo și Julieta*, *Cenușăreasa*, *Floarea de piatră*), muz. simf. (7 simf., 5 concerte pentru pian, 2 pentru vl., 2 pentru v.cel), de cam. (2 cvartete, 10 sonate pentru pian), de film (*Alexandr Nevski*, *Locotenentul Kije*), pentru copii (basmul muzical *Petrică și lupul*).

prolog, introducere la o operă, la un balet sau chiar partea inițială a unor lucrări instrumentale; apărut în sec. 17; uneori poate avea dimensiunile unui act.

Prometeu 1. Poem simfonic de Liszt, după Herder (1850). 2. Operă într-un act de Doru Popovici. Libretul de Victor Eftimiu. Pr. București, Opera Română, 16 dec. 1964. 3. V. *Poemul focului*.

proporțională (notație ~) v. notație muzicală.

proposta (cuv. lat.) (în cadrul formelor contrapunctice și în special în canon*), temă* expusă („propusă”) de una din voci*.

propoziție, fragment dintr-o idee muzicală, alcătuit din două sau mai multe motive*; cea mai mică construcție muzicală care se termină cu o cadență*. După unii teoreticieni, p. este sin. cu fraza*.

proslambanomenos (în muzica antică greacă), notă adăugată în registrul* grav al sistemului format din modul autentic* și cele două plagale* (hiper- și hipo-), pentru a completa dubla octavă*.

protopsalt, principalul cântăreț în biserica ortodoxă.

Prunner, familie de muzicieni români.

1. *Joseph Johann P.* (11 dec. 1886, Graz — 19 feb. 1969, București), contrabasist. Prof. la Cons. din București. 2. *Iosif, junior P.* (23 iun. 1912, București — 21 dec. 1970, București), pianist și prof. Fiul lui P. (1). **psalm**, gen al muzicii religioase, bazat pe textele biblice atribuite lui David. În sec. 16, p. este o formă poliionică și începe să fie acompaniat de orgă, apoi de mici formații instr.

psalmodie, manieră de cântare a psalmilor* în cadrul serviciului religios; bazată pe cele 8 moduri* bisericești, ea începe printr-o mișcare ascendentă a vocii și se termină printr-o concluzie în mișcare descendentă; are o formă silabică și alta melismatică* (ornamentală).

psalmodiere 1. Interpretare a psalmilor. 2. Manieră de a cînta în stilul aceleia întrebuițate la interpretarea psalmilor.

psalt, cântăreț în biserica ortodoxă. V. *protopsalt*.

psalterion 1. Instrument cu coarde ciupite, cu care grecii antichi își acompaniau cîntarea vocală. 2. Instrument medieval de aceeași factură, răspîndit în Europa începînd cu sec. 13.

Giacomo Puccini

psaltică (muzică ~), muzica bizantină* a sec. 18—19, în notație* neobizantină (psaltică).

psaltichie 1. Metoda învățării cântărilor bizantine (v. psaltică, muzică) prin notație* psaltică. 2. Carte didactică de învățare a notației neobizantine (psaltice).

psaltire 1. Ansamblul celor 150 de psalmi* ai Bibliei. 2. Carte de cult ortodoxă, cuprinzând toate cântările din cadrul serviciului religios obișnuit sau al sărbătorilor.

pseudoinstrumente, obiecte foarte simple cu rol de instrumente muzicale (solz de pește, frunză ș.a.), utilizate în muzica populară.

Puccini, Giacomo (22 ian. 1858, Lucca — 29 nov. 1924, Bruxelles), compozitor italian. Reprezentant al curentului verist. Opere: *Manon Lescaul*, *Boema*, *Tosca*, *Madame Butterfly*, *Fata din vest*, tripticul: *Mantaua*, *Sora Angelica* și *Gianni Schicchi*, *Turandot* (terminată de Franco Alfano în 1926).

Puleinella, balet într-un act de Stravinski pe teme de Pergolesi. Pr. Baletetele Ruse*, Paris, 15 mai 1920. punct 1. Semn muzical cu diferite funcții: a. așezat după notă*, mărește durata acesteia cu jumătate din valoarea* ei; b. așezat deasupra sau dedesubtul notei cere execuția aces-

tela *staccato**; c. așezat într-un semicerc prelungeste sunetul după voia interpretului (de obicei cu o valoare dublă față de nota pe care o marchează); sin. *coroană**. 2. P. de orgă, v. *pedală*.

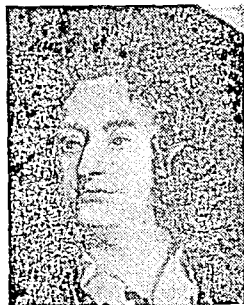
punte, fragment muzical care face trecerea între două teme*, reprezentând legătura între două secțiuni ale unei forme* muzicale; în forma de sonată*, p. leagă, în expoziție*, tema principală (sau grupul tematic principal), în tonalitatea* de bază, de tema secundară (sau grupul tematic secundar), în tonalitatea dominantei*. Procesul tonal modificându-se în repriză*, prin aducerea temei secundare în tonalitatea de bază, p. are un alt profil.

pupitru, suport pentru caietele de note și partituri.

pură (muzică ~), muzică (în general instrumentală) nelegată de un program*.

Purcell, Henry (nov. 1659, Londra — 21 nov. 1695, Londra), compozitor englez, corist și organist al capelei regale. Opere (*Didō și Enea*, *Regele Arthur*), ode și cantate, muz. religioasă, lucrări instr. (pentru corzi, pentru clavecin, pentru orgă, sonate a tre).

Puritanii, operă de Bellini. Libretul de C. Pepoli. Pr. Teatrul Italian, Paris, 25 ian. 1835.

Henry Purcell

qânun, instrument muzical arab cu corzi.

Quantz, Johann Joachim (30 ian. 1697, Oberscheden, Göttingen — 12 iul. 1773, Potsdam), flautist și compozitor german. Prof. de flaut al lui Frederic II. 300 concerte pentru fl. Metode de fl.

Querol, Miguel (n. 22 apr. 1912, Uldecona Parragona), compozitor și muzicolog spaniol. Lucrări corale, melodii, piese pentru pian. Studii pe teme estetice.

quieto (cuv. it), indicație pentru liniște, calm în interpretare.

Quinet, Fernand (n. 29 ian. 1898° Charleroi), compozitor, violoncelist și dirijor belgian. Membru al cvartetului *Pro Arte*. Director al Cons. din Charleroi și Liège. 3 mișcări simf. *Schișe simf. Sutta pentru 3 cl.*

quodlibet (cuv. lat. „cum vă place”), indicație, în muzica polifonică a sec. 16—17, pentru integrarea (în gen de potpuriu*) a unor elemente, forme literare și muzicale disparate. J. S. Bach a terminat *Variațiunile Goldberg* printr-un q.

Quodlibet museum, ansamblu instrumental bucureștean, condus de O. A. Popa.

Rabaud, Henri (10 nov. 1873, Paris — 11 sept. 1949, Paris), compozitor francez. Premiul Romei*. Dirijor la Opera din Paris și director al Cons. 6 opere (*Marouf*), oratoriul *Job*, 2 simf., poemul simf. *Procesiune nocturnă*, muz. de cam., voc.

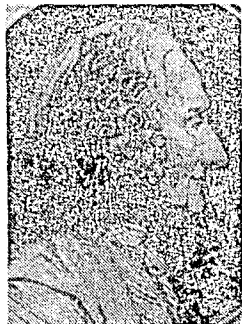
Racovitză-Flondor, Florica (n. 27 nov. 1897, com. Rogozești), compozitoare româncă. Muz. de cam. (pentru pian, pentru orgă).

raganella (cuv. it.), instrument muzical autofon, care prin învîrtire produce un zbirniit; morișcă.

ragtime (cuv. engl.), dans în 4 părți* inspirat din muzica negrilor americani; prin ritmul său sincopat (v. sincopă) anunță muzica de jazz*. **Rahmaninov, Serghei Vasilievici** (1 apr. 1873, Onega, Novgorod — 28

Serghei Rahmaninov

Joan Ph. Ramea

mart. 1943, Beverly Hills, California), compozitor rus, dirijor și pianist de renume mondial. Orientare romantică. Opere (*Aleko*, *Francesca da Rimini*), 3 simf., poeme simf. (*Insula morșilor*), 3 concerte și *Rapsodia pe o temă de Paganini* pentru pian și orch., *Preludii pentru pian*, muz. voc.

Raimonda, balet de Glazunov. Pr. Petrograd, 1898.

rallentando (cuv. it.), răzind progresiv mișcarea; presc. *rall.*

Rameau, Jean-Phillippe (25 sept. 1683, Dijon — 22 sept. 1764, Paris), compozitor și organist francez, renumit teoretician (*Tratat de armonie*, 1722), celebru autor de opere (*Hippolyte și Aricie*, *Castor și Polux*, *Dardanus*, *Zoroastru*) și balete

(*Indiile galante, Anacreon, Pygmalion*); piese pentru clavecîn (4 cărți), muz. de cam.

Rampal, Jean-Pierre (n. 7 iul. 1922, Marsilia), flautist francez de renume mondial, autor al unor ediții de muzică clasică pentru flaut. Concerte în România.

ranversabil (contrapunet ~), scriitură contrapunctică astfel construită încît permite schimbarea ordinii de suprapunere a vocilor* (prin răsturnarea* intervalelor*), în așa fel încît succeslunea consonanțelor* și disonanțelor* să rămînă corectă, logică. Cele mai utilizate c.r. sînt dublul* și triplul* c.

rapsođ, cîntăreț epic popular în Grecia antică.

Rapsodia albastră, lucrare pentru pian și orchestră de Gershwin (1924).

Rapsodia spaniolă, suită pentru orchestră în 4 părți (*Preludiul nopții, Malagueña, Habanera, Feria*) de Ravel (1907).

rapsođie, fantezie* instrumentală, bazată de obicei pe teme folclorice sau în spirit popular.

Rapsodii ungare, 15 compoziții pentru pian de Liszt, bazate pe teme populare ungare.

Rațlu, Adrian (n. 28 iul. 1928, București), compozitor și muzicolog român. Muz. voc.-simf. (*Odă păcii*), simf. (*2 simf., Dialectic pentru orch., Studiu per archi*), de cam. (*Cvartet de coarde, Concertino per la Musica Nova, Monosonata I și II* pentru pian), cor., voc.

ravanastron, instrument indian cu coarde și cu arcuș, avînd o cutie de rezonanță* cilindrică și două coarde de mătase.

Ravel, Maurice (7 mart. 1875, Ciboure — 28 dec. 1937, Paris), compozitor și pianist francez, unul din marii creatori de la începutul sec. 20. Stil înrudit cu impresionismul. Mare orchestrator. Opere (*Ora spaniolă, Copilul și vrăjitorile*), balete (*Valsul, Bolero, Daphnis și Chloe*), muz. voc.-simf. (*Șeherezada*), simf.

Maurice Ravel

(*Rapsodia spaniolă, 2 Concerte pentru pian*), lucrări pentru pian, multe dintre ele orchestrate ulterior (*Pavană pentru o infanță defunctă, Oglinzi, Mama mea gîsca, Gaspard de la nuit, Valsuri nobile și sentimentale, Mormîntul lui Couperin*), muz. de cam. (cvartet, sonate, rapsodia *Tzigane*), voc. (*Histoires naturelles, Cîntece din Madagascar, Don Quichotte către Dulcinea*). Concerte în România.

Razumovski, Andrei Kirilovici (1752, Petrograd — 1836, Viena), ambasador rus la Viena, amator de artă, violonist; l-a cunoscut pe Mozart și Haydn; Beethoven a scris pentru el și pentru a fi executate de cvartetul în care R. deținea vioara a II-a, cele 3 cvartete op. 59.

Rădulescu, Mihai (16 nov. 1919, Torino — 31 oct. 1959, București), muzicolog român.

Răpirea din Serai, operă (Singspiel*) în 3 acte de Mozart. Libretul de Gottlob Stephanie Jun. Pr. Teatrul Național, Viena, 12 iul. 1782.

Răseoala, operă în 4 acte de Gheorghe Dumitrescu pe libret propriu după romanul lui Rebreanu. Pr. București, Opera Română, 20 nov. 1959. răspuns 1. (În forma de fugă*) cea de a doua expunere (v. expoziție) a temei*, pe dominantă*. Tipul răspunsului (real sau tonal) determină

tipul fugii (reală sau tonală). 2. (În formele omofone) fraza* de încheiere a unei perioade* (v. *consecvent*), răspunzând celei anterioare cu caracter de întrebare (v. *antecedent*).

răsturnare, procedeu prin care se schimbă ordinea sunetelor unui interval* sau acord*. R. *acordului*, stare a unui acord în care, în bas, în locul fundamentalei* se află alt sunet component al acordului: a. R. *I*, în care în bas* se află terța* acordului; b. R. *a II-a*, în care în bas se află cvinta* acordului; c. R. *a III-a*, în care în bas se află septima* acordului. V. *acord*. R. *intervalului*, deplasarea la octavă* a unuia dintre sunetele intervalului, astfel încît sunetul superior să devină baza intervalului, iar cel inferior vîrfurile acestuia. Prin acest procedeu, calitatea intervalului se inversează: cel mare devine mic, cel mărit — micșorat și reciproc; suma cifrelor corespunzătoare mărimii cantitative a intervalelor direct și răsturnat este egală cu 9.

Război și pace, operă de Prokofiev după Tolstoi. Pr. Leningrad, 1. iun. 1946.

re, denumire, în notația* silabică, a treptei a doua a gamei* diatonice. *realtal*, termen, introdus de Liszt în 1840, pentru a defini un concert susținut de un solist, fără sau cu acompaniament* instrumental (dar nu de orchestră).

recitativ, mijloc de expresie specific muzicii de operă* și vocal-simfonice (cantată*, oratoriu*) preluat și de muzica instrumentală; se caracterizează printr-o formă liberă*, determinată de textul pe care muzica îl însoțește, linia melodică a r. respectînd pe cît posibil ritmul vorbirii. R. *secco* acordă deplină libertate ritmică solistului, intervenind doar (mai ales în pauze*) cu acorduri* de clavicin.* R. *accompagnato* sau *stromentato*, este un r. mai complex, în care solistul este întovărășit permanent de un acompaniament instr., care

li solicită respectarea strictă a scriiturii.

recurență, procedeu ce constă în transcrierea unei teme* sau a unei serii de la sfîrșit către început. Sin. *retrogradare* (v. canon). R. *inversărit**, recurența forme inversate a unei teme sau serii. V. *serialism*.

recliem (și requiem), misă* funebră, din care lipsesc *Gloria** și *Credo**, înlocuite prin *Requiem aeternam, Dies irae** ș.a.

reducție, transcripție* a unei partituri* pentru orchestră sau pentru voci și orchestră, pentru 1 sau 2 instrumente (de obicei pian) sau pentru canto* și pian.

reexpoziție, repetarea expoziției* în forma de sonată* clasică. În mod greșit identificată cu repriza*.

Reforma, *Simfonia a V-a op. 107 în re minor* de Mendelssohn-Bartholdy (1830).

refren 1. (În formele strofice) secțiune, deosebită de cuplet*, ce se repetă după flecare cuplet, cu aceeași melodie și același text. 2. (În forma de rondo*) prima secțiune.

Regele Ysului, operă în 3 acte de Lalo. Libretul de Edouard Blau. Pr. Opera Comică, Paris, 7 mai 1888.

Reger, Max (19 mart. 1873, Brand, Bavaria — 11 mai 1916, Leipzig), compozitor, dirijor, organist și pianist german. Prof. la Cons. din Wiesbaden, München, Cons. și Univ. din Leipzig, dirijor la Meiningen. Creație postromantică. Muz. voc.-simf. (*Recliem, Psalmul 100*), muz. simf. (*Variațiuni și fugă pe o temă de Hiller și pe o temă de Mozart, Sutta romantică*, 4 poeme simf. după Arnold Böcklin, concerte pentru vl., pentru pian), de cam. (6 cvartete de coarde, sonate, suite, piese pentru pian, peste 100 piese pentru orgă), cor., voc. (261 lieduri).

Regina, *Simfonia nr. 85 în Si bemoj major* de Haydn (1786).

reglstrație, arta de a folosi, prin mînuirea registrelor*, posibilitățile timbrale ale orgii* sau clavecinului*, strict indicată în compozițiile moderne și în unele pagini ale muzicii sec. 17 și 18, dar lăsată la latitudinea interpretului în cea mai mare parte a literaturii pentru orgă și clavecin. registru, porțiune a ambitus*-ului, serie de sunete alăturate, reunite după criteriul înălțimii* și timbrului* (r. *grav, mediu, acut*): a. la orgă*, grup de tuburi aparținînd unui același timbru, aduse în stare de funcționare prin acționarea aceleiași (acelorași) manete sau butoane; b., la clavecin*, grup de corzi ce pot fi aduse în stare de funcționare grație unui buton sau unei pedale*; c., la vocea* umană, grup de sunete avînd același timbru (r. sau voce de piept, de cap).

Reicha, Anton (Antonin) (26 febr. 1770, Praga — 28 mai 1836, Paris), compozitor și teoretician francez de origine cehă, flautist la Curtea din Bonn. Prof. de contrapunct și fugă la Cons. din Paris. Printre elevi: Liszt, Berlioz, Gounod, Franck. Opere (*Cagliostro, Nathalie, Sapho*), simf., muz. de cam. (26 mari cvintete pentru instr. de suflat); tratate de armonie și compoziție.

Reiner, Fritz (19 dec. 1888, Budapesta — 4 nov. 1963, New York), dirijor american de origine ungară; a condus Orch. simf. din Chicago.

Reilich, Gabriel (1632, Singeorzou-Nou, jud. Bistrița-Năsăud — 12 nov. 1677, Sibiu), compozitor din Transilvania, organist al bisericii evanghelice din Sibiu. Muz. voc.-simf. și voc.

relativă (tonalitate ~), tonalitate* majoră* sau minoră* avînd aceeași armură* cu o altă minoră sau respectiv majoră, și a cărei tonică* se află la interval de terță* mică față de tonica acesteia (ex. la minor este relativă lui do major și invers). Sin. *onalitate paralelă*.

Renana, Simfonia a III-a op. 97 în Mi major de Schumanu (1850).

Renăștere. Epocă de înflorire culturală fără precedent, bazată pe concepția umanistă. În muzică, începe cu Ars Nova* în a doua jum. a sec. 14 (R. timpurie) și cuprinde activitatea lui Philippe de Vitry, Guillaume de Machault, Francesco Landino, John Dunstable, John Dowland, Du Fay, Obrecht, Ockeghem, Josquin des Prés, atingînd apogeul prin opera lui Lasso, Gabrieli, Gesualdo, Palestrina, Frescobaldi, Monteverdi, Victoria, Jannequin, Claude Le Jeune, Hassler ș.a.

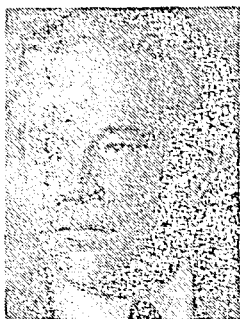
repetiție 1. Preluarea identică a unui fragment muzical. 2. Studierea sau executarea unei lucrări prealabil concertului sau spectacolului. R. *generală*, ultima repetiție, ce constă din execuția lucrării ca pentru concert sau spectacol (uneori r. generală se face în prezența publicului).

repriză (în forma de sonată*), ultima secțiune, ce constă din reluarea transformată tonal (tema* secundară apărînd nu pe dominantă* sau relativă*, ci pe tonică*) a expoziției*. R. *inversată* aduce întii tema secundară și apoi pe cea principală. *Falsa r.*, făcînd parte de fapt din dezvoltare*, aduce un fragment din tema principală într-o altă tonalitate* decît cea de bază, pregătînd adevărata r., care începe cu tema principală în tonalitatea de bază.

Requiem eternam, prima parte a reviemului*.

Respighi, Ottorino (9 iul. 1879, Bologna — 18 apr. 1936, Roma), compozitor italian. Prof. la Acad. Santa Cecilia din Roma. Creație neoclasică. Opere (*Regele Enzo, Semirâma, Bel-fagor, Clopotul scufundat*), balete (*Dughheana fermecată, Balkis*), muz. simf. (*Flintnile Romei, Pini din Roma, Serbări romane*, concerte pentru vi., pentru plan), de cam. (2 cvartete de coarde), voc., cor.

respirație 1. Metodă a disciplinării suflului, care joacă un rol esențial

Ottorino Respighi

în canto* și în interpretarea la instrumentele de suflat. 2. Pauză* extrem de scurtă, utilizată în tehnica frazării*. Sin. *cezură*.

responsorial (în liturgia catolică), mod de cântare și, p. ext., nume dat cântărilor caracterizate prin alternarea dintre versetele solistice și răspunsul dat de cor.

retrogradare v. reurență.

reverberație, prelungire a sunetului, după încetarea emisie, prin reflectarea lui de către pereții sălii sau ai cutiei de rezonanță*. R. poate fi obținută și prin procedee electro-acustice (r. *artificială*).

revistă, gen de spectacol de estradă*, în care alternează cintece, dansuri, scheciuri.

rezolvare, procedeu prin care se realizează starea de stabilitate, de repaos a unui interval* sau acord*.

R. *intervalului disonant**, trecerea sunetului disonant într-unul consonant, prin coborâre de secundă* (în cazuri excepționale, prin mișcarea la secunda superioară). R. *acordului disonant*, trecerea de la un acord disonant la unul consonant, în conformitate cu atracția naturală a sunetelor componente ale acordului.

rezonanță 1. Intensificarea a sunetului în urma transmiterii vibrațiilor unui corp sonor altui corp cu o suprafață mai mare de reflectare a sunetului

(ex. cutia de r.*). 2. Fenomen acustic ce determină vibrația unui corp sonor nu numai la dimensiunea lui maximă, dar simultan și pe fragmente, dând naștere sunetelor armonice*.

Rheinberger, Joseph Gabriel von (13 mart. 1839, Vaduz, Liechtenstein — 25 nov. 1901, München), organist și compozitor german. Prof. de contrapunct și dirijor al curții din München. 3 opere, 13 mise, muz. de cam., pentru orgă, voc.

ri, al doilea sunet al gamei* indiene. *ribattuta* (cuv. it.), tip de tril* ce constă dintr-o formulă ritmică punctată, accelerată progresiv pînă la egalizarea valorilor*.

Ricci, Ruggiero (n. 24 ian. 1920, San Francisco), violonist american de origine italiană, de notorietate internațională. Concerte în România.

ricercar (cuv. it.), veche formă polifonică, correspondent instrumental al motetului* vocal; precursor al fugii*.

Richter, Paul (28 aug. 1875, Brașov — 16 apr. 1950, Cristian, jud. Brașov), compozitor, pianist și dirijor de naționalitate germană din România. Muz. voc.-simf., simf. (6 simf., 2 concerte pentru pian), de cam. (4 cvartete de coarde), cor., voc.

Richter, Sviatoslav Teofilovici (n. 20 mart. 1915, Jitomir, Ucraina), pia-

Sviatoslav Richter

nist sovietic de renume internațional, interpret al unui repertoriu de o vastitate puțin obișnuită. Concerte în România.

Ricordi, Giovanni (1785, Milano — 15 mart. 1853, Milano), editor de muzică italiană, fondator în 1808 al celei mai importante case editoriale muzicale italiene, avînd în prezent numeroase filiale: Paris, New York, ș.a.

Riegler-Dinu, Emil (1898, București — 21 aug. 1960, București), muzicolog și compozitor român. Elev al lui Egon Wellesz și Joseph Marx la Viena. Cercetător științific la Acad. Română; a cules folclor, a compus lieduri și coruri, a publicat studii de muzicologie (*Gheorghe Cucu, Eusebie Mandicevski*) și de folclor.

Riemann, Hugo (18 iul. 1849, Grossmehlra, Turingia — 10 iul. 1919, Leipzig), muzicolog german. Prof. la Hamburg, Wiesbaden și la Univ. din Leipzig. Spirit multilateral, a acoperit toate ramurile muzicologiei, contribuind la edificarea modernă a acestei discipline. *Lexicon muzical* (1882, republicat în 12 ediții, ultima în 1967), *Istoria teoriei muzicale din sec. 9 pînă în sec. 19* (1898), *Fundamente ale muzicologiei* (1908), *Notația bizantină* (1909), *Istoria muzicii* (1913), *Tratatul său de armonie dezvoltă teoria funcțiilor tonale, continuînd teoria lui Rameau*.

Rienzi, operă în 5 acte de Wagner, pe libret propriu după Bulwer-Lytton. Pr. Hofoper, Dresda, 20 oct. 1842.

Ries, Ferdinand (29 nov. 1784, Bonn — 13 ian. 1838, Frankfurt), pianist, dirijor și compozitor german, elev al lui Beethoven (despre care a publicat în 1838 *Note biografice*). 3 opere, 2 oratorii, 6 simf., 3 uverturi, 9 concerte pentru pian, 1 concert pentru vl., muz. de cam.

rigaudon (cuv. fr.), dans originar din sudul Franței, în metru binar* și mișcare moderată, înrudit cu bourrée-

Nikolai A. Rimski-Korsakov

ul (după ipoteza lui Jean-Jacques Rousseau, inventat de maestrul de dans parizian Rigaud, la sfîrșitul sec. 17).

Rigoletto, operă în 3 acte de Verdi. Libretul de F. M. Piave, după drama *Regele petrece* de Victor Hugo. Pr. Teatrul La Fenice, Veneția, 11 mart. 1851.

Rimski-Korsakov, Nikolai Andreievici (18 mart. 1844, Tihvin — 21 iun. 1908, Ljubensk, Luga), compozitor rus autodidact, ofițer de marină, membru al Grupului celor cinci*. Prof. de compoziție și orchestrație la Cons. din Petrograd (1871—1905), unde i-a avut elevi pe Stravinski, Glazunov, Prokofiev, Respighi; 15 opere (*Sadko, Fata zăpadă, Cocosul de aur*), muz. simf. (2 simf., *Uvertura pe 3 teme ruse, Antar, Capriciul spaniol, Șeherezada*), de cam. (2 cvarțete, un cvintet, un sextet), cor., voc., 2 culegeri de cîntece populare ruse. Vol.: *Tratat de armonie* (1884), *Amintiri din viața mea de muzician* (1908), *Principii de orchestrație* (1908).

Rinaldo 1. Operă de Händel (1711). 2. Cantată pentru tenor, cor bărbătesc și orch. de Brahms (1863—1868). **rinforzando** (cuv. it.) (presc. rîz.), indicație pentru întărirea, creșterea intensității sunetului.

ripleno (cuv. it.) (in concerto grosso*), întregul ansamblu orchestral (*tutti**) ce se opune grupului de soliști (*concertino**).

risoluto (cuv. it.), hotărît, cu fermitate.

risposta (cuv. lat.) (în cadrul formelor contrapunctice și în special în canon*), temă* adusă de a doua voce* (și următoarele), cea care răspunde, preluând tema propusă de prima voce (*proposta**).

ritardando (cuv. it.) (prese. *ritard*), încetinind treptat mișcarea.

ritenuto (cuv. it.), (presc. *rit.*), reținând, încetinind mișcarea.

ritm, element fundamental al muzicii (alături de melodie* și de armonie*), cu rol primordial în evoluția muzicii (și comun, la început, cu dansul și cu poezia); sistem de organizare a duratelor* sunetelor și pauzelor* în cadrul compoziției muzicale.

ritmică, capitol al teoriei muzicale care se ocupă cu studiul ritmului*.

ritmică (secțiune ~), parte a orchestrei de jazz* sau de muzică ușoară, ce conține instrumentele pian, c. bas, chitară (+baterie*), a cărei principală funcție este aceea de a marca pulsația ritmică specifică acestui gen de muzică.

ritornelă, fragment instrumental cu caracter de refren*, ce încadrează cântul în piesele strofice sau dansurile în muzica de dans.

Ritual pentru setea pământului, piesă pentru voci și percuție* de Myriam Marbe pe versuri populare (1968).

Rinzescu, Jean (n. 30 iun. 1909, Birlad), regizor de operă român.

Robeson, Paul (9 apr. 1898, Princeton, New Jersey — 23 ian. 1976, Philadelphia), bas american de culoare, celebru interpret de negro spirituals*. A jucat în numeroase filme, a întreprins turnee în întreaga lume. Concerte în România.

Robin, Mado (29 dec. 1918, Yzeures sur Creuse — 10 dec. 1960, Paris), cântăreață franceză. Soprana de colo-

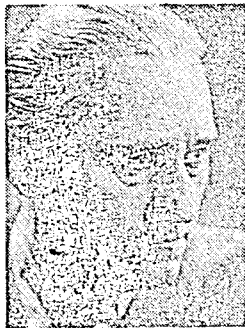
ratură cu o excepțională întindere și calitate a vocii în registrul* acut. Carieră internațională.

rococo, perioadă în istoria muzicii europene, succedentă barocului*, cuprinsă aproximativ între deceniul 2 și deceniul 8 al sec. 18, caracterizată printr-o tendință de renunțare la polifonie, prin preferința pentru formele de proporții mai mici dar bogat ornamentate.

Rodeo, balet într-un act de Copland. Scenariul de Agnes de Mille. Pr. New York, 16 oct. 1942.

Rodrigo, Joaquín (n. 22 nov. 1902, Sagonete), compozitor spaniol. Prof. Univ. din Madrid. Muz. voc.-simf., simf. (*Concertul pentru pian, Concerto de Aranjuez pentru chitară*), cor., voc.

Rogalski, Theodor (11 apr. 1901, București — 2 febr. 1954, Zürich), compozitor, pianist și dirijor român. Prof. la Cons. din București. Mare orchestrator. Baletul *Frescă antică*, muz. voc.-simf. (*Iancu Jianu, Toma Alimoș, Miha Copilul*), simf. (*Două dansuri românești pentru suflători, baterie și pian la 4 mâini, Două schișe simf.: Înmormintare la Pătrunjel și Paparudele, Două capricii pentru orch., Trei dansuri românești*), de cam. (*Cvartetul în Fa*), voc., de film;

Theodor Rogalski

orchestrații, transcrieri și prelucrări de folclor.

Rolland, Romain (29 ian. 1866, Clamecy — 30 dec. 1944, Vézelay), scriitor francez. Prof. de istoria muzicii la Sorbona. Biografiile și eseuri asupra lui Beethoven; vol.: *Haendel, Muzicantul de odinioară și muzicienii de azi*; romanul *Jean-Cristophe*, inspirat de figura lui Beethoven.

Roman, Elly (n. 7 mai 1905, București), compozitor român. Operete (*Barbara, Prichindel și Mărunțica, Colomba, Fetele din Murfallar*), muz. cor., ușoară.

Romano, Claude, pseudonimul lui *George Sbrcea*.

Romantica, Simfonia a IV-a în Mi bemol major de Bruckner (1874).

romantism, perioadă a istoriei muzicii europene cuprinsă aproximativ între deceniul al doilea al sec. 19 și al doilea deceniu al sec. 20, caracterizată prin spargerea echilibrului clasic în favoarea sentimentului și fanteziei. Anunțat prin ultimele opere ale lui Beethoven, acest curent cunoaște maxima înflorire prin lucrările lui Schubert, Schumann, Berlioz, Liszt, Mendelssohn-Bartholdy, Wagner, R. Strauss, Reger și unii reprezentanți ai școlilor naționale.

romaușă 1. Cîntec liric cu acompaniament* instrumental; în muz. rusă, echiv. al lied*-ului. 2. Piesă instr. cu același caracter. 3. În operă, o scurtă piesă solistică, lirică.

Romașeanu, Constantin (n. 8 iul. 1926, Hincești, jud. Lăpușna), compozitor român. Muz. cor.

rombică (notație ~), notație* mensurală, precedentă celei actuale, intermediară între aceasta și notația pătrată; denumită astfel după forma valorilor de note.

Romeo și Julieta, lucrări bazate sau inspirate de tragedia lui Shakespeare 1. Simfonie dramatică de Berlioz, op. 17, pentru soliști cor și orch. (1839). 2. Operă în 5 acte de Gounod. Libretul de J. Barbier și M. Carré. Pr. Teatrul Liric, Paris, 27 apr. 1867.

3. Uvertură-fantezie de Ceaikovski (1869). 4. Balet în 4 acte de Prokofiev, op. 64. Pr. Brno, dec., 1938 și Teatrul „Kirov”, Leningrad, 11 ian. 1940.

rondo (cuv. it.), formă muzicală derivată dintr-un vechi cîntec și dans în cerc francez (sec. 12), caracterizat prin alternarea refrenului* cu diferite cuplete*. **R. clasic** derivă din forma tripartită* (ABABA), devenind ABACA și ulterior ABA-C-ABA. **R.-sonată** este o formă construită prin îmbinarea caracteristicilor, r. și sonatei*, în schema ABA-C-ABA, secțiunea C este o dezvoltare a temelor din A și B, iar B apare în reluare în tonalitatea* de bază în loc de tonalitatea dominantă*. **R. sau r.-sonată** constituie forma în care sînt scrise de obicei finalurile concertelor*, simfoniilor*, cvartetelor*, sonatelor.

Rosamunda, muzică de scenă de Schubert pentru piesa *Wilhelminei von Chezy*. Pr. Theater an der Wien, 20 dec. 1823.

Rossi, Mario (n. 29 mart. 1902, Roma), dirijor italian de renume internațional.

Rossini, Gioacchino Antonio (29 febr. 1792, Pesaro — 13 nov. 1868, Paris), compozitor italian. Director al Operei italiene din Paris și compozitor al curții. Reprezentant al bel-canto-

Gioacchino Rossini

ulul. Un mare număr de opere (*Scara de mătase, Tancred, Italianca în Alger, Bărbierul din Sevilla, Otello, Cenușăreasa, Coșofana hoasă, Semiramida, Wilhelm Tell*), cantate, 2 oratorii, muzică religioasă (*Stabat Mater*), de cam., marșuri.

Rostand, Claude (3 dec. 1912, Paris — 10 oct. 1970, Paris), muzicolog și critic muzical francez. Lucrări asupra lui Fauré, R. Strauss, Brahms.

Roșea, Iuliu (10 oct. 1858, București — 1940, București), critic muzical român.

Rouget de L'Isle, Claude Joseph (10 mai 1760, Lons-le-Saunier — 26 iun. 1836, Choisy-le-Roi), compozitor francez, autor (în 1792) al textului și muzicii Marsiliezului*. Numeroase cîntece revoluționare, melodii, romanțe pentru vioară și pian; librete de operă.

Rousseau, Jean-Jacques (28 iun. 1712, Geneva — 2 iul. 1778, Ermenonville), filozof, scriitor și muzician francez, precursor al mișcării romantice. Opere (*Ghicitorul satului, Pygmalion*), un balet, romanțe. Printre scrieri: *Dzertație asupra muzicii moderne, Scrisoare asupra muzicii franceze, Dicționar muzical*.

Roussel, Albert (5 apr. 1896, Tourcoing — 23 aug. 1937, Royan), compozitor francez. Prof. la Schola Cantorum (unde îi are ca elevi pe Satie, Varèse, Golestan, Martinu). Balete (*Ospățul pătanjenului, Aeneas, Padmavati, Bacchus și Ariadna*), muz. simf. (4 simf., *Sinfonietta pentru orch. de coarde*, concerte pentru pian, pentru v. cel., de cam. (sonate, trio-uri, 1 cvartet), cor., voc.

Royal Albert Hall, celebră sală de concerte londoneză (inaugurată în 1871), cu o acustică desăvîrșită și o foarte mare capacitate (10 000 de locuri).

Royal Festival Hall, sală de concerte londoneză, construită în 1851; dis-

trusă într-un bombardament în 1941, a fost reconstruită după război și inaugurată în 1951.

rubato (cuv. it.), tip de execuție liberă din punct de vedere ritmic și agogic (v. agogică), cu comprimarea și lărgirea tempo*-ului după voia interpretului.

Rubinstein, familie de muzicieni ruși.

1. **Anton Grigorievici R.** (28 nov. 1830, Vîkvatînți — 20 nov. 1894, Peterhof), dirijor, pianist și compozitor, fondator și director al Cons. din Petrograd (1862). 14 opere, 1 balet, 6 simf., 2 cantate, 5 concerte pentru pian, 125 piese vocale. 2. **Nikolai Grigorievici R.** (2 iun. 1835, Moscova — 11 mart. 1881, Paris), pianist și pedagog. Frate cu R. (1). Fondator și director al Cons. din Moscova (1867).

Rubinstein, Arthur (n. 28 ian. 1887, Lodz), pianist polonez stabilit în S.U.A. Unul dintre cei mai mari virtuozii ai timpului, desăvîrșit interpret al muzicii lui Chopin.

Rubinstein, Ida (1880, Petrograd — 20 sept. 1960, Vence), dansatoare și recitatoare de origine rusă. Discipolă a lui Diaghilev, a comandat și montat *Maritruul Sf. Sebastian, Valsul, Bolero, Persephone*.

Ruffo, Titta (8 iun. 1877, Pisa — 6 iul. 1953, Florența), celebru cîntăreț de operă italian, autor al unor versiuni de referință în roluri verdiane. Rugby, mișcare simfonică de Honegger (1928).

Ruha, Ștefan (n. 17 aug. 1931, Carcel), violonist român de notorietate internațională.

ruadă, ornament de coloratură în arile* de operă. V. coloratură.

rumba, dans cubanez în metru binar* și mișcare rapidă, în care se recunosc influențele folclorului african și ale celui mexican și spaniol.

Rusalka 1. Operă în 4 acte de Dargomljski, pe libret propriu după Pușkin. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 16 mai 1856. 2. Operă de Dvořák (1900). Pr. 1901.

Ruslan și Ludmila, operă în 5 acte, de Glinka. Libretul de V. F. Sirkov și U. A. Bakhturin, după Pușkin. Pr. Teatrul Mare, Petrograd, 27 nov. 1842.

Rusu, Livlu (n. 27 iun. 1908, Cuciuru Mare, jud. Suceava), compozitor și muzicolog român. Muz. de cam. (*Sonata pentru vl. și pian, Sonata pentru cl. și pian*), cor. (*Cinci sonele pe*

versuri de Eminescu), voc. Studii de muzicologie; vol. I. D. Chtrescu; traduceri, ediții critice.

Ruszițski, Franz (1785, Viena — Iași), compozitor român, oboist, pianist concertist și dirijor. Muz. pentru pian; culegeri și prelucrări de folclor.

Ruy Blas, uvertură de Mendelssohn-Bartholdy (1839).

S

S. 1. Prescurtare pentru soprană*. 2. Prescurtare pentru subdominantă*, funcțiune sau acord* de subdominantă. 3. Prescurtare pentru *segno**, *sinistra**, *solo**, *sotto**, *subito**, *sul**. sa, prima notă a gamei* indiene.

Sabata, Victor de (10 apr. 1892, Trieste — 11 dec. 1967), dirijor italian, succesor al lui Toscanini la „Scala“.

Carieră internațională.

Sacher, Paul (n. 28 apr. 1906, Basel), dirijor și muzicolog elvețian. Fondator (1926) al Orch. de cameră din Basel, în fruntea căreia a promovat un repertoriu contemporan. I-au fost dedicate compoziții de către Bartók, Burkhard, Fortner, Henze, Hindemith, Honegger, Křenek, Martin, Martinů, Malipiero, Stravinski.

Sachs, Curt (29 iun. 1881, Berlin — 9 feb. 1959, New York), muzicolog german stabilit în S.U.A. Cercetări în domeniul instrumentelor și al etnologiei muzicale. Lucrări: *Istoria instrumentelor muzicale*; *Ritm și tempo*.

Sachs, Hans (5 nov. 1494, Nürnberg — 19 ian. 1576, Nürnberg), maestru cîntăreț (*Meisterstager*) și poet german. 6.000 piese. Imortalizat în lucrări de Goethe, Lortzing și Wagner (opera *Maestrul cîntăreț din Nürnberg*).

saciz v. colofoniu.

Sack, Erna (n. 6 feb. 1898, Berlin), cîntăreață germană, celebră soprană de coloratură. Carieră internațională.

Sadko, operă în 3 acte de Rimski-Korsakov. Libretul compozitorului. Pr. Petrograd, Compania Mamontov, 26 dec. 1897.

Sadler's Wells, celebru teatru londonez în domeniul muzicii, după sec. 17.

Sadlo, Miloš (n. 13 apr. 1912, Zlatvrsky), violoncelist cehoslovac. Membru al Trioului ceh (împună cu Plocek și Palenicek). Turnee internaționale.

Saint-Folx, Georges (2 mart. 1874, Paris — 26 mai 1954, Aix en Provence), muzicolog francez. Președinte al Societății franceze de muzicologie. În colaborare cu Th. de Wyzewa, a realizat o amplă monografie despre Mozart.

Saint-Georges, Didia (*Alexandra*) (n. 24 sept. 1888, Botoșani — 24 ian. 1979, București), compozitoare româncă. Muz. de cam., voc.

Saint-Saëns, Charles Camille (9 oct. 1835, Paris — 16 dec. 1921, Alger), compozitor, pianist, organist, dirijor și critic muzical francez. 13 opere (*Samson și Dalila*), 3 simf., 4 poeme simf. (*Virtelnița Omfalei*, *Phaeton*, *Dans macabru*, *Tinereșea lui Hercule*), oratoriul *Potopul*, 10 lucrări concertante, muz. de cam., cor. *Sakuntala*, operă (neterminată) de Schubert (1820).

Salabert, editură franceză fondată în 1898 de Edouard Salabert.

Sallerti, Antonio (18 aug. 1750, Legnano-Verona — 7 mai 1825, Viena),

Camille Saint-Saëns

compozitor italian, conducătorul Casei muzicale din Viena. Prof. al lui Beethoven, Schubert, Liszt. 40 opere, cantate, piese instr.

Salomea, operă într-un act de R. Strauss. Libretul după Oscar Wilde. Pr. Hofoper Dresda, 9 dec. 1905.

Salonul mexican, lucrare orchestrală de Aaron Copland (1936).

saltando (saltato) (cuv. it. „sărind“, „săltând“), procedeu la instrumentele de coarde cu arcuș; un fel de staccato* în care fiecare sunet se desprinde ușor de coardă.

saltarello (cuv. it.), dans de perechi, de origine populară italiană.

samba, dans brazilian în tempo* rapid.

Sammartini, Giovanni Battista (1700, Milano — 15 ian. 1775, Milano), compozitor, organist, dirijor și pedagog italian. Profesor al lui Gluck. 2000 piese. Remarcabil aport la cristallizarea stilului instr.

Samson și Dalila, operă în 3 acte de Saint-Saëns. Libretul de F. Le Mair. Pr. Teatrul Curții, Weimar, 2 dec. 1877.

San Carlo (Teatrul ~), celebră sală de operă din Neapole, construită în 1737.

Sanctus, secțiune care formează, împreună cu Benedictus*, a patra parte a misei*.

Sandberger, Adolf (19 dec. 1864, Würzburg — 14 ian. 1943, München), muzicolog german. A publicat colecția *Monumentele muzicii din Bavaria*.

Santoro, Claudio (n. 23 nov. 1919, Manaos), compozitor brazilian. Muz. simf., concertantă, de cam., voc.

sarabandă, dans vechi spaniol. Introdus la sfârșitul sec. 17 în suita* instr. J.S. Bach i-a fixat locul precis în suită, între *allemanda** și *gigă**. *Sarasate y Navascnés*, Pablo de (10 mart. 1844, Pampeluna — 21 sept. 1908, Biarritz), violonist și compozitor spaniol. Strălucită carieră internațională. *Jota aragoneză*, *Habenera*, *Serenada andaluză*.

Sarcasme, ciclu de piese pentru pian de Prokofiev (1912).

Sarghizov, Sergiu (n. 9 iul. 1924, Tarutino), compozitor român. Opera *Trei generații*, balada coregrafică *Cătălina*, *Cantata Patriei*, oratoriul *Pe lepedea eroilor*, *Sinfonietta în do*, muz. cor., voc.

Sargent, sir Harold Malcom Watts (29 apr. 1895, Melton Mowbray — 3 oct. 1967, Londra), dirijor englez, succesor al lui Boult (1950) la pupitrul orchestrei B.B.C. Turnee internaționale.

Sarti, Giuseppe (1 dec. 1729, Faenza — 28 iul. 1802, Berlin), compozitor

Pablo Sarasate

italian. A fost 16 ani în serviciul Curții Imperiale de la Petrograd. (A cîntat cu ansamblul său, în 1790, și la Iași). 80 de opere, cantate, oratorii, muz. de cam. Matematician și fizician, a inventat un aparat pentru numărarea vibrațiilor acustice.

Sartorius (Pe numele adevărat, *Schneider*), familie de muzicieni transilvăneni. 1. *Johann S.* (1680, Hosman, jud. Sibiu — mart. 1756, Hosman), organist, cîntăreț și compozitor. Muz. cor., voc. (arii pentru voce și orgă, cantate, concerte bisericești). 2. *Johann S.* (22 mart. 1712, Sibiu — aug. 1787, Sighișoara), compozitor, cîntăreț, organist al Bisericii Evanghelice din Sibiu, la *Villa Crucis* și la Căpitelul imperial din Sighișoara. Fiul lui S.(1). Muz. cer., voc. (*Dictum pentru voce și orgă-orch.*, Cantata *Das Himmelreich ist gleich einem Könige*). Sattler, Erik Alfred Leslie (17 mai 1866, Honfleur — 1 iul. 1925, Paris), compozitor francez. Teoreticianul Grupului celor șase*. 3 opere, 5 baletе, (*Parade, Mercur, Relâche*), *Missa săracilor, Sonata pentru 4 soprane și orch. de cam.*, piese pentru pian, muz. de film.

Sauer, Emil (8 oct. 1862, Hamburg — 28 apr. 1942, Viena), pianist german. Prof. la Cons. din Viena. Turnee internaționale. A scris lucrări pentru pian (printre care 2 concerte). Concerte în România.

Sauguet, Henri (n. 18 mai 1901, Bordeaux), compozitor francez. Baletе, piese pentru orch., muz. de cam., melodii.

sautillé (cuv. fr., „săltăreț“), efect care se realizează prin săltarea arcusului* la virful acestuia. V. *saltando*; *spiccato*.

Sava, Iosif (n. 15 feb. 1933, Iași), critic muzical român.

Sawallisch, Wolfgang (n. 26 aug. 1923, München), dirijor german din R.F. Germania, de notorietate internațională.

Sax, Adolphe Joseph (6 nov. 1814, Dinant — 4 feb. 1894, Paris), in-

terpret și constructor de instrumente de suflat belgian. În 1846 brevetează saxofonul*. Fl. și cl. au întinderea și timbrul lor actual datorită lui S. saxhornuri, familie de instrumente de suflat din alamă (numite astfel după numele inventatorului ei A. Sax). saxofon, nume generic pentru o familie de instrumente de suflat cu ancie* simplă (numite astfel după numele inventatorului ei A. Sax); tipurile cele mai răspândite: s. *soprano*, s. *soprano*, s. *alto*, s. *tenor*, s. *bariton*. saz, instrument popular de coarde din Transcauzia.

Sărbătoarea primăverii (*Ritualul primăverii* sau *Sfințirea primăverii*; titlul original fr. *Sacre du printemps*); balet în 2 părți de Stravinski. Libretul de Nicholas Roerich și de compozitor. Pr. Baletеle Ruse*, Teatrul Champs Elysée, Paris, 29 mai 1913.

Sărutul znel, balet în 4 scene de Stravinski, după Andersen. Pr. Paris, 27 nov. 1928.

Sbârcea, George (pseudonim: *Claude Romano*) (n. 23 mart. 1914, Cluj), muzicolog și compozitor român. Vol. 1 *Puccini, Rossini, Johann Strauss și imperiul sferic al valsului, Sibelius, M. Jora, D. Popovici-Bayreuth, T. Brediceanu, Tr. Grozăvescu, Orașele muzicii*; traduceri, ediții critice. Muz. voc., ușoară.

seala (cuv. it.), scară muzicală, v. gamă.

scară generală muzicală v. sistemul sonor muzical.

scară v. gamă.

Scarlatescu, Ioan (16 apr. 1872, București — 19 nov. 1922, București), compozitor, pianist și pedagog român. Prof. la Cons. din București. *Stabat mater, Menuet pentru orchestră, Rapsodia română*, muz. de cam. (celebra *Bagatelă pentru vl.*, sonate pentru pian), voc., cor; lucrări didactice.

Scarlatti, familie de muzicieni italieni. 1. *Alessandro Pietro Gasparo S.* (2 mai 1660, Palermo — 24 oct. 1725, Neapole), compozitor, maestru de

Domenico Scarlatti

capelă la Santa Maria Maggiore din Roma. A activat mult timp la Neapole. 115 opere, 12 simf., concerte pentru orch. și serenade; peste 500 cantate, madrigale, mise. 2. *Domenico Giuseppe S.* (26 oct. 1685, Neapole — 23 iul. 1757, Madrid), compozitor și clavecinist. Fiul lui S.(1). A activat la Neapole, Roma, Madrid, Lisabona. 560 de sonate pentru clavecin, ce au deschis drumul tehnicii pianistice moderne.

Scarlattiana, lucrare pentru pian și 32 de instrumente, pe teme de Scarlatti (2), de Alfredo Casella (1926). scenă (muzică de ~), ansamblu de piese muzicale destinate a însoți reprezentarea unei opere teatrale.

Scenă de copii, ciclu de piese pentru pian op. 15 de Schumann (1838). Schaeffer, Pierre (n. 14 aug. 1910, Nancy), inginer și muzician francez, creator al muzicii concrete. *Studii de zgomote* (1948), *Orfeu 53* (în colab. cu Pierre Henry), baletul *Simfonie pentru un om singur*. Lucrări teoretice: *Introducere în muzica concretă*.

Schaeffner, André (n. 7 feb. 1895, Paris), muzicolog francez. Studii despre Debussy, Stravinski, Brăiloiu. Vol. *Geneza instrumentelor muzicale*. Scheidt, Samuel (3 nov. 1587, Halle — 24 mart. 1654, Halle), compozitor și organist german. Muz. pentru orgă, religioasă.

Scheln, Johann Hermann (20 ian. 1586, Grünhain — 19 nov. 1630, Leipzig), compozitor german. Madrigale la 3 și 5 voci.

Scheletti, Gheorghe (5 mai 1837, Iași — 14 nov. 1887, Iași), compozitor român. Prof. la Cons. din Iași. Fondator al *Octetului român* din Iași. Muz. cor., instr., voc.

Schenk, Johann Baptist (30 nov. 1753, Wiener-Neustadt — 29 dec. 1836, Viena), compozitor austriac. Muz. simf., religioasă, operete (*Dorfbarbier*).

Scherchen, Hermann (21 iun. 1891, Berlin — 12 iun. 1966, Florența), dirijor german. Turnee internaționale. Concerte în România. Volumul *Manualul dirijatului*.

Scherling, Arnold (2 apr. 1877, Breslau — 7 mart. 1941, Berlin), muzicolog german. Lucrări: *Istoria oratoriului*, *Istoria concertului*, *Istoria solo-sonatei în prima jumătate a sec. 17*. Editor al *Anuarului Bach*. scherzando (cuv. it. „glumind“), termen ce indică o execuție vioaie, sprințară, cu umor.

seherzno (cuv. it.), mic scherzo*.

scherzo (cuv. it. „glumă“), termen folosit pentru o piesă vioaie. La începutul sec. 19 a fost introdus drept o mișcare independentă, înlocuind menuetul*, în simfonie*.

Schikaneder, Johann Emanuel (3 ian. 1748, Regensburg — 21 nov. 1812, Viena), cîntăreț, actor și libretist austriac. Autorul libretului operii *Flautul fermecat* de Mozart.

schimbarea armurii, punerea semnelor de alterație* (noua armură*) ale noli tonalității*, după anularea (prin becare*) a celor precedente și prin dublă bară*; s.a. se face odată cu modulația* pentru un timp mai îndelungat.

schimbarea măsurii, indicare a noli măsuri pe parcursul unei compoziții; se face fără anularea celei precedente și uneori fără dublă bară*.

Schlipa, Tito (2 ian. 1889, Lecce — 16 dec. 1965, New York), tenor ita-

Joseph Schmidt

lian. Carieră internațională. A compus o operetă (*Prințesa Liana*), melodii.

Schlussus, Heinrich (6 aug. 1888, Braubach pe Rin — 19 iun. 1952, Frankfurt pe Main), cîntăreț german. **Schmidt, Franz** (22 dec. 1894, Bratislava — 11 febr. 1939, Perchtoldsdorf, Viena), compozitor, violonist și pedagog austriac. 4 simf., o operă, *Variațiuni simf.*, piese instr.

Schmidt, Joseph (6 mart. 1904, Dăvi-deni, Bucovina — 14 nov. 1942, Gyrcubad, Elveția), tenor austriac de origine română. Carieră internațională.

Schmidt-Isserstedt, Hans (5 mai 1900, Berlin — 28 mai 1973, Holm über Wedel), dirijor german din R.F. Germania, de notorietate internațională.

Schmitt, Florent (28 sept. 1870, Blamont — 17 aug. 1958, Neuilly-sur-Seine), compozitor francez. 138 lucrări. Balete (*Tragedia Salomeei*), lucrări voc.-simf. (*Psalmul XLVII, Sărbătoarea luminii*), rapsodii, tablouri și poeme simf., dansuri, suite, piese concertante, muz. de cam., de scenă și de film.

Schnabel, Arthur (17 apr. 1882, Lipnik, Polonia — 15 aug. 1951, Axen-stein, Elveția), pianist austriac.

Prof. la Hochschule für Musik din Berlin. Mari succese internaționale. **Schneiderhan, Wolfgang** (n. 25 mai 1915, Viena), violonist austriac. Prof. la Academia Muzicală din Viena. Notorietate internațională. Concer-te în România.

Schoeck, Othmar (1 sept. 1886, Brun-nen — 8 mart. 1957, Zürich), com-pozitor și dirijor elvețian. Opera *Penthesilea*, 400 lieduri.

Schola Cantorum, școala muzicală superioară pariziană, fondată (1896) de Ch. Bordes, A. Guilmant și V. d'Indy.

Schott's Söhne, casă de editură mu-zicală germană fondată în 1773 de Bernhard Schott la Mainz. În pre-zent Schott's Söhne editează și pe-riodice muzicale (printre care revis-tele *Neue Zeitschrift für Musik* — fondată de R. Schumann — și *Me-los*).

Schönberg, Arnold (13 sept. 1874, Viena — 13 iul. 1951, Los Angeles), compozitor austriac. Prof. la Viena, Berlin, Boston, New York. Conti-nuînd la început linia Wagner-Mah-ler, deschide prin cantata *Gurrelieder* (1912) drumurile atonalismului*, pentru a deveni părintele muzicii dodecafonice și seriale*. Odată cu cele 5 piese pentru pian op. 23, S. aplică sistematic tehnica dodecafo-

Arnold Schönberg

nică; în unele creații de la sfârșitul vieții este vizibilă o oarecare întoarcere la tonalitate* (*Concertul pentru pian* op. 42). Lărgă influență asupra discipolilor săi din *Noua școală vieneză**. Alte lucrări: opera *Moise și Aron*, monodrama *Așteptare*, melodrama *Pierrot lunatru*, piesa *Noaptea transfigurată*, 4 cvartete de coarde, *Un supraviețuitor din Varșovia*, diverse piese pentru formații instr. de cam., lieduri. Lucrări teoretice (*Tratat de armonie*, eseuri, studiul *Stil și idee*).

Schreier, Peter (n. 29 iul. 1935, Meissen), tenor liric german din R.D.G. Repertoriu de operă (Mozart, Weber, Wagner), de lied și de concert. Concerte și spectacole în România.

Schröder-Devrient, Wilhelmine (6 dec. 1804, Hamburg — 26 ian. 1860, Koblenz), cântăreață germană cunoscută în epocă, adeseori citată de Wagner în scrierile sale.

Schubert, Franz Peter (Seraph) (31 ian. 1797, Lichtenthal — 19 ian. 1828, Viena), compozitor austriac. Strălucit reprezentant al romantismului. Creatorul liedului modern (600 lieduri, între care celebrele cicluri *Frumoasa morărită*, *Călătorie de iarnă*). 9 simf., 9 uverturi, 15 opere, lucrări pentru diverse formații de cam. (15 cvartete, *Cvintetul cu pian*

Franz Schubert

Robert Schumann

„Păstrăvul“, *Cvintetul cu 2 violoncele*, *Octetul pentru coarde și suflători*, triouri de coarde, sonate și diverse piese pentru pian la 2 și 4 mâini.)

Schumann, Clara (13 sept. 1819, Leipzig — 20 mai 1896, Frankfurt pe Main), pianistă germană, fiica prof. Ferdinand Wleek și soția lui Robert S. Strălucită concertistă europeană. Prof. la Cons. din Frankfurt pe Main.

Schumann, Elisabeth (13 iun. 1885, Merseburg — 23 apr. 1952, New York), soprană germană. Solistă la Opera din Viena. Prof. la Institutul Curtis din Philadelphia.

Schumann, Robert Alexander (8 iun. 1810, Zwickau — 29 iul. 1856, Endenich-Bonn), compozitor, pianist și critic muzical german. Unul din numele cele mai importante ale romantismului. Lucrări pentru pian (*Concertul în la minor*, o fantezie, sonate, piese pentru 4 mâini sau 2 plane, ciclurile *Carnavalul*, *Scene de copil*, *Kreisleriana*, *Fluturi*, *Dansurile Ligii Davtdtentor*), lieduri (ciclurile *Dragoste de poet*, *Dragoste și viață de femeie*), opera *Genoveva*, 4 simf., uverturi (*Faust*, *Manfred*), oratoriul *Paradis și Pert*, muz. pentru diverse ansambluri camerale.

Schuman, William Howard (n. New York, 4 aug. 1910), compozitor,

pedagog și critic muzical american. Președinte al Institutului Lincoln pentru arte interpretative. 8 simf., 4 cvartete de coarde, concerte instr., balet, muz. de cam., cor., de film. Schuppanzig, Ignaz (20 nov. 1776, Viena — 2 mart. 1830, Viena), violonist și dirijor austriac. A fondat Cvartetul Razumovski.

Schürleht, Carl (n. 3 iul. 1880, Danzig), dirijor german. Carieră internațională.

Schünemann, Georg (13 mart. 1884, Berlin — 2 ian. 1945, Berlin), muzicolog german. Prof. la Hochschule für Musik din Berlin. Studii despre învățămîntul muzical și asupra dirijatului.

Schütz, Heinrich (8 oct. 1585, Köstritz — 6 nov. 1672, Dresda), compozitor german. Capelmaestru la Dresda. Remarcabil aport în fuziunea stilului polifonic german cu stilul concertant monodic italian. Prima operă germană (*Daphne*), primul balet (*Orfeu și Euridice*); 4 oratorii, cantate, motete, muz. religioasă (*Cantiones sacrae*).

Schwartzkopf, Elisabeth (n. 9 dec. 1915, Jarocin), soprana germană din R.F. Germania. Notorietate internațională. Cîntăreață de operă și de lied. Angajamente permanente la marile teatre lirice. Concerte în România.

Elisabeth Schwartzkopf

Schwartzmann, Hary (n. 3 aug. 1897, Kutty), compozitor și dirijor român. Muz. de scenă, cor., ușoară.

Schweltzer, Albert (14 ian. 1875, Kaysersberg-Alsacia — 4 sept. 1965, Lambaréné, Gabon), organist, muzicolog, medic, misionar, filozof și scriitor francez stabilit în Africa. Laureat al Premiului Nobel pentru pace (1952). Fondator al Societății „Bach” din Paris. Autor al lucrării *Bach — muzicianul poet*: studii despre orgă.

solito (cuv. it.), liber, degajat, vijelios, impetuos.

scordatură, indicație pentru un acordaj* neobișnuit al unui instrument de coarde. Se indică prin expresia it. *scordato*.

Scott, Cyril Meir (27 sept. 1879, Oxton, Cheshire — 30 dec. 1970, Londra), pianist și compozitor englez. Lieduri, piesa pentru pian.

Scotlana, *Simfonia a III-a*, op. 56, de Mendelssohn-Bartholdy (1842).

Seurtovescu, Dan (n. 20 oct. 1939, Craiova), violonist și critic muzical român.

Seara, *Simfonia nr. 8 în sol major* de Haydn (1761)

Searle Humprey (n. 26 aug. 1915, Oxford), compozitor și muzicolog englez. *Poem pentru 22 instr.*, o simf., opere într-un act, muz. de cam., voc., melodii pentru voce și pian.

Secăreanu, Nicolae (n. 13 iul. 1901, Nanov, jud. Teleorman), bas român, cîntăreț de operă. Prof. la Cons. din București.

secco (cuv. it.), aspru, sacadat. V. *recitativo*.

secundă, interval între 2 trepte alăturate. Tipuri diatonice: s. *mică*, s. *mare*. În sistemul temperat*, s. mică este echivalentă cu semitonul*, iar s. mare cu tonul*.

secvență 1. Progresie*. 2. Gen de cîntări religioase creat în sec. 12—13. Numeroase la început, numai cinci dintre s. au fost păstrate în practica religioasă, unele pătrunzînd chiar în

mişă* sau în recviem* (ex. *Dies irae**).

Seefried, Irmgard (n. 9 oct. 1919, Köngetried), soprană austriacă. Turnee Internaționale.

Segal, Bernard (25 sept. 1897, Iași — 10 nov. 1958, Iași), compozitor, violist și dirijor român. Muz. cor., voc. de scenă; transcripții orchestrale, orchestrații.

segno (cuv. it. „semn“) v. *al s.*; *dal s.* Segovia, Andrés (n. 21, feb. 1893, Linares), chitarist spaniol. Concerte în întreaga lume. I-au dedicat lucrări Roussel, Turina, Castelnuovo-Tedesco.

seguidilla (cuv. sp.), dans popular spaniol în tempo* vîoi. Introdus în creația cultă de Weber, Glinka, Bizet, Albeniz.

Selffert, Max (9 feb. 1868, Beeskow-Brandenburg — 13 apr. 1948, Schleswig), muzicolog german. Specializat în istoria muzicii olandeze și în creația pentru instr. cu claviatură dintre 1600 și 1750.

Selbing, Henry (n. 6 aug. 1912, Sibiu), dirijor român.

Selva, Blanche (29 ian. 1884, Brive — 3 dec. 1942, St. Amand-Tallende), pianistă franceză de notorietate internațională.

semicadență v. *cadență*.

Semiramida, operă în 3 acte de Rossini. Libretul de G. Rossi după Voltaire. Pr. Teatrul La Fenice, Veneția, 2 feb. 1823.

semiton, cel mai mic raport dintre înălțimile a două sunete alăturate, a 12-a parte dintr-o octavă* în sistemul temperat*. Specii: s. *diatonic*, s. constînd din două trepte alăturate cu numiri deosebite (ex. *mi-fa*); s. *cromatic*, s. constînd din două trepte cu aceeași denumire (ex. *do—do diez*). V. *secundă*.

sempliee (cuv. it.), simplu.

sempre (cuv. it. „mereu“), indicație pentru a se cînta permanent cu nuanța cerută.

sensibilă, treapta a VII-a a tonalității*, situată la o secundă* mică inferioară față de tonică*.

senza (cuv. it. „fără“) (la instrumente cu coarde și cu arcuș), s. *sordino* indică îndepărtarea surdinei*.

septet (septuor) 1. Ansamblu* alcătuit din 7 interpreți. 2. Compoziție scrisă pentru s.(1).

septimă, interval* care cuprinde 7 trepte*. Tipuri diatonice: s. *mică*, s. *mare*; s. *de dominantă*, acord* major cu septimă mică, construit pe tr. V a majorului* și a minorului* armonic.

septolet, diviziune ritmică excepțională, alcătuită din 7 note, avînd o durată* egală cu 4 note (în metrul binar*) sau cu 6 (în metrul ternar*). Sequens, Antoniu (17 dec. 1865, Chotebor — 2 iun. 1938, Caransebeș), compozitor și dirijor român de origine cehă. *Scherzo simf.*, muz. cor., piese pentru pian.

Serafin, Tullio (8 dec. 1878, Rottanova, Veneția — 2 feb. 1968, Roma), dirijor italian. Remarcabile interpretări ale operelor italiene.

Serbări romane, poem simfonic de Respighi (1928).

Serenada Haffner, *Serenada în Re major*, K. V. 250, de Mozart (1776). *Serenadă*, denumire a pieselor omagiale, care se executau de obicei seara, sub fereastra persoanei căreia li erau adresate. În sec. 17, devine, alături de divertisment* și casațiune*, un gen apropiat suitei*.

seria (opera ~) (cuv. it.), termen încetățenit în sec. 18 și care se referă la operele bazate pe un libret „serios“, divizat în 3 acte (contrariu *operei buffa**). *Opera semiserie*, este o operă s. cu elemente comice. (Ex. de o.s. 1 *Idomeneo* de Mozart. Ex. de operă *semiserie* 1 *Nunta lui Figaro* de Mozart). Echiv. fr. *grand opéra*.

serialism, etapă în evoluția atonalismului* și dodecafoniei* care constă în utilizarea gamei de 12 semitonuri* într-un sistem ce are drept element ordonator *seria* — adică o succesiune

de 4—12 sunete ce constituie elementul generator al lucrării, nici unul dintre sunete neputând reapare în discurs înainte de epuizarea întregii serii.

serie v. serialism.

Serkin, Rudolf (n. 28 mart. 1903, Eger), pianist austriac de origine cehă. Remarcabil interpret de muz. de cameră (în colaborare cu A. Busch și E. Feuermann).

Serocki, Kazimierz (n. 3 mart. 1922, Toruń), compozitor și pianist polonez. Reprezentant al avangardei școlii poloneze contemporane. *Stinsonetta*, *Muzica concertante*, *Segmentii*, *Epi-soade*, *Fresce simfonice*, *Niobe*.

Serov, Alexandr Nicolaevici (23 ian. 1820, Petrograd — 1 feb. 1871, Petrograd), compozitor și muzicolog rus. Opere: *Rogneda*, *Juditha*, *Puterea vrăjmașă*. Studii despre compozitorii ruși. Critic muzical cunoscut în epocă.

serpent, instrument de suflat construit în Franța sec. 16. Instr. grav, a fost înlocuit de tubă*.

Serva Padrona (la ~) (*Slujnica stăpînă*), intermezzo* comic în 2 părți de Pergolesi. Libretul de G. A. Federico. Pr. Teatrul San Bartolomeo, Neapole, 28 aug. 1733.

Sesslon Roger (n. 28 dec. 1896, Brooklyn — New York), compozitor american. Prof. la Univ. Princeton. Opera *Procesul lui Lucullus*, 4 simf., muz. de cam.

Ševčík, Otakar (22 mart. 1852, Horadovitz — 18 ian. 1934, Pisek), violonist și pedagog ceh. Metodă pentru vl.

Séverac, Joseph Marie Déodat de (20 iul. 1873, Saint Felix de Caraman — 24 mart. 1921, Céret), compozitor francez. Opere, muz. simf., de cam., voc., piese pentru orgă.

Severeanu, Nicolae (14 oct. 1864, Flămînzl, jud. Botoșani — 9 mart. 1941, Buzău), psalt și compozitor român. Muz. cor., psaltică; lucrări didactice.

Severin, Petru (25 aug. 1907, Rășinari, jud. Sibiu — 14 mart. 1970, Craiova), compozitor român. Balada 1907, suite pentru orch., muz. cor.

sextacord v. acord.

sextă, interval* ce cuprinde 6 trepte. Tipuri diatonice: s. mică, s. mare. sextet 1. Ansamblu compus din 6 interpreți. 2. Compoziție pentru s. (1).

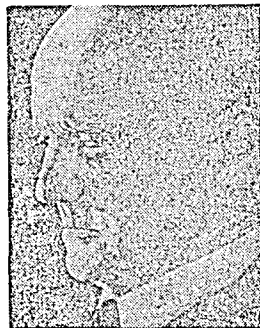
sextolet, diviziune ritmică excepțională în metrul binar*, alcătuită din 6 note, de durată egală cu aceea a 4 note obișnuite.

sforzando (cuv. it. „accentuind“, „cu putere“), indicație pentru modul de interpretare a unui sunet sau acord*. Presc. *sf.*

Shaw, George Bernard (26 iul. 1856, Dublin — 2 nov. 1950, Ayot St. Lawrence), critic muzical englez, celebru dramaturg și publicist. Cronicar muzical al ziarelor *The Star* (1888—1889) și *The World* (1890—1894). Cronicile sint reunite în vol. *Wagnerianul perfect* și *Muzica la Londra*.

si, denumire, în notația* silabică, a treptei a șaptea a gamei* diatonice.

Sibellus, Jean (Jan) Julius Christian (8 dec. 1865, Hämeenlinna — 20 sept. 1957, Jarvenpää), compozitor finlandez de notorietate internațională. 7 simf., poeme simf. (*Finlandia*,

Jan Sibelius

En Saga, Legendele din Kalevala, Concertul pentru vl. și orch.; muz. de cam. (cvartetul *Voces Intima*).

siciliană (cuv. it.), dans popular din Sicilia, în tempo* lent și măsura 6/8 sau 12/8. Introdus în sec. 17 în muzica cultă (mai ales în suită*). *Siegfried*, operă în 3 acte de Wagner, a treia din tetralogia *Inelul Nibelungului**. Libretul compozitorului. Pr. Bayreuth, 16 aug. 1876.

Siegfried-Idyll, compoziție pentru orchestră mică scrisă de Wagner în 1870 și interpretată în casa sa din Triebtschen (de unde și numele de *Triebtschen-Idyll*).

Silbermann, familie de constructori de orgi germani de origine cehă.

1. *Andreas S.* (1678—1734). 2. *Gottfried S.* (1683—1753). Fratele lui *S.*(1). (apreciat de J. S. Bach pentru construcțiile sale). 3. *Johann Andreas* (1712—1783); 4. *Johann Heinrich* (1727—1789); 5. *Johann Daniel* (1717—1766), fiil lui *S.*(1). 6. *Johann Jostas* (1765—1786); 7. *Johann Friedrich* (1762—1817), nepoții lui *S.*(1). **Silfidele**, balet într-un act pe muzică de Chopin. Orchestrația de A. Glazunov și M. Keller. Coregrafia M. Fokin. Pr. Théâtre du Châtelet, Paris, 2 iun. 1909.

silfono (cuv. it.) v. xilofon.

Silvestri, Constantin (31 mai 1913, București — 23 feb. 1969, Londra), dirijor, compozitor și pianist român. Dirijor de notorietate internațională. Prim dirijor al Filarmonicii din București, dirijor și director al Operei Române, al Orch. din Bornemouth. Turnee internaționale. Muz. simf. (*Trei piese pentru orch.*, *Preludiu și fugă pentru orch.*). de cam., cor., voc. **Silvia** (Prințesa ceardașului), operetă de Kalman. Titlul inițial *Trăiască dragoste*. Libretul de L. Steln și B. Jenbach. Pr. Teatrul „Johann Strauss”, Viena, 17 nov. 1915.

Simfonia Alpiilor, *Simfonia, op. 64* de Richard Strauss (1911—1915).

Simfonia clasică, prima simfonie, op. 25, de Prokofiev (1916—1917).

Constantin Silvestri

Simfonia despărțirii, *Simfonia nr. 45* de Haydn (1772).

Simfonia destinului, denumire dată uneori *Simfoniei a V-a în do minor*, op. 67 de Beethoven (1804—1808).

Simfonia di tre re, *Simfonia a V-a*, „a celor trei re”, de Honegger (1951). **Simfonia jucărilor**, simfonie de Leopold Mozart, atribuită o vreme lui Josef Haydn, ulterior lui Michael Haydn.

Simfonia Leningradului, *Simfonia a VII-a, op. 60*, de Șostakovici (1941).

Simfonia pe un cîntec francez de la munte, lucrare pentru plan și orchestră de Vincent d'Indy (1886).

Simfonia psalmilor, lucrare vocal-simfonică de Stravinski (1930).

Simfonia simplă, simfonie de Britten (1944).

Simfonia spaniolă, lucrare pentru vioară și orchestră de Lalo (1875).

simfonie, termen ce definește o mare complexitate muzicală. *Muzică s.*, creație pentru orch. mare, cu o scriitură complexă, cu un travaliu tematic amplu. *Orchestra s.*, ansamblu instr. ce cuprinde toate familiile de instr. (coarde*, suflători*, percuție*) printr-un număr mare de reprezentanți, număr ce respectă o anumită proporție între partide*.

simfonie (< it. *sinfonia*), lucrare ciclică pentru orchestră. De regulă s.

are patru părți (mișcări). Principiile de formă au fost stabilite de Haydn, „părintele s. clasice“. Partea I-a: formă de sonată*; Partea a II-a: formă de lied* sau temă cu variațiuni*; Partea a III-a: menuet*; partea a IV-a: sonată, rondo* sau temă cu variațiuni. Unii compozitori au mărit numărul părților la 5, 6, 7 iar alții le-au redus.

simfonie concertantă, gen ce îmbină caracteristicile simfoniei* cu cele de concerto grosso*.

simfonieta (simfonietta), simfonie* de proporții reduse.

simile (cuv. it. „asemănător, la fel“), indicație pentru a se cânta cu aceeași intensitate, aceeași nuanță* ca mai înainte.

Simionescu-Râmniceanu, Theodor (15 feb. 1882, București — 15 mai 1946, București), critic de artă și muzical român.

Simon, Emil (n. 24 sept. 1936, Chișinău), dirijor și compozitor român. Prim dirijor al Filarmonicii din Cluj-Napoca. *Simfonia în re. Cantata Partidului*.

Simonetti, Stela (1913, Cîrnești, jud. Hunedoara — 1974, Cluj-Napoca), soprană româncă. Cîntăreață de operă și pedagogă.

Simonis, George (17 nov. 1885, Craiova — 20 feb. 1971, Craiova), compozitor și muzicolog român. Operele *Nuleluța fermecată*, *Cămașa fericitului*, poemul *Rhythmos, Simf. în si bemol*, muz. de cam., cor. Studii despre viața muzicală a Craiovei.

sincoapă, contopire a unui timp* (sau părți de timp) slab cu un timp tare prin legato*; s. reprezintă o mutare de accent* de pe timpul tare pe cel slab. V. *contratimp*.

Sinding, Christian (11 ian. 1856, Königsberg — 3 dec. 1941, Oslo), compozitor și pianist norvegian. Celebru pentru piesa *Murmurul primăverii*. Opere, simf. concertate, sonate coruri.

simfonia (cuv. it.) 1. Simfonie*. 2. Uvertura operel (sec. 17—18). 3. v. diafonie.

simfonieta (< it. *simfonietta*) v. simfonieta.

Singspiel (cuv. germ.), operă* comică în care proza alternează cu cîntece și dansuri. S. a cunoscut apogeul în sec. 18. Ex. celebru *Răpirea din Serai* de Mozart. În prima jumătate a sec. 19, S. se transformă în *Spieloper* și, sub influența operel romantice germ., în opera comică romantică (ex. *Freischütz* de Weber).

sintetizator, instrument electronic, larg utilizat în creația contemporană (indeosebi în muzica electronică*, ușoară și de film).

Siqueira, José (n. 24 iun. 1907, João Pessoa-Brasilia), compozitor brazilian. Opere. piese orch., muz. de cam., melodii pentru voce și pian, sistemul sonor muzical, totalitatea sunetelor folosite în practica muzicală. Succesiunea treptată, ascendentă sau descendentă, a tuturor sunetelor care compun acest sistem poartă numele *scară generală muzicală*.

Sitt, Hans (21 sept. 1850, Praga — 10 mart. 1922, Leipzig), violonist și pedagog austriac. Remarcabile *Studiile pentru vl.*

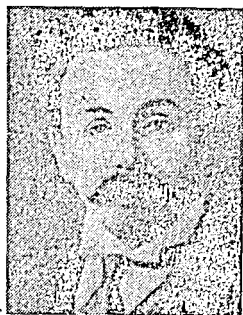
Singe vlonez, operetă în 3 acte de J. Strauss-fiul. Libretul de V. Lein și L. Stein. Pr. Karltheater, Viena. 25 oct. 1899.

sîrbă, joc popular românesc răsplatit în întreaga țară, în mișcare rapidă și metru binar*.

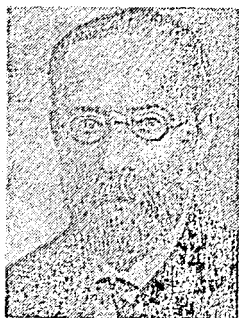
Skeletti, Emil Searlat (28 sept. 1888, Galați — 10 mart. 1969, București), compozitor român. Muz. de scenă, cor., voc.

Skriabin, Aleksandr Nicolaevici (6 ian. 1872, Moscova — 27 apr. 1915, Moscova), compozitor și pianist rus. 3 simf., *Poemul extazului*, *Poemul focului*, piese pentru pian (10 sonate, 19 poeme, 25 studii, 21 mazurci, 90 preludii).

Skrowaczewski, Stanislaw (n. 23 oct. 1923, Lvov), compozitor și dirijor

Alecsandr Scriabin

Bedřich Smetana

polonez. Lucrări simf., muz. de cam. Slavenski, Iosip (11 mai 1896, Cakovec — 30 nov. 1955, Belgrad), compozitor și pedagog iugoslav. Prof. la Acad. de muz. din Belgrad. Poemul simf. *Balkanifonia*; *Simfonia Orientului*, *Suita iugoslavă*, 2 concerte pentru orch. slegato (cuv. it.), dezlegat. Sin. staccato*.

Slătinaru-Nistor, Maria (n. 25 mai 1938, Iași), soprană româncă.

Slezak, Leo (18 aug. 1873, Sumpark — 1 iun. 1946, Eger), tenor austriac. Notorietate internațională.

Smetáček, Václav (n. 30 sept. 1906, Brno), dirijor și oboist ceh. Fondatorul Cvartetului ceh de suflători. Concerte în România.

Smetana, Bedřich (2 mart. 1824, Leitomišl — 12 mai 1884, Praga), compozitor ceh, creator al școlii muzicale cehe. Sub impulsul său ia naștere Teatrul Național operă din Praga (1864), al cărui dirijor a fost pînă în 1874. Opere (*Mireasa vîndută*, *Dalibor*, *Libuše*, *Cele două văduve*, *Sărutul*), ciclul de poeme simf. *Patria mea**, muz. de cam. (cvartetul *Din viața mea*).

smInendo (cuv. it.), indicație pentru micșorarea intensității*. Sin. *diminuendo**.

smorzando (cuv. it.), atenuînd, stîngînd; indicație pentru slăbirea in-

tensității* sunetelor și încetinirea concomitentă a mișcării.

Snegurocika (*Fata de zăpadă*), operă în 4 acte și un prolog de Rimski-Korsakov. Libretul compozitorului, după A. Ostrovski. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 10 feb. 1882. *Snežina, Maria* (n. 12 mart. 1897, Timanovca-Lipovska), mezzo-soprană româncă, reputată cîntăreață de operă.

Soarele apelor, lucrarea pentru voce și orch. de Boulez (1948).

Socor, Matei (n. 15 sept. 1908, Iași), compozitor român, fost Președinte al Uniunii Compozitorilor Români (1949—1954). Opera *Conu Leonida*.

Poemul *Mama*, oratoriul *Stejarul din Borzești*, *Rapsodia Cîntare României*, muz. de cam., cor. Sokolov, Nicolai Alexandrovici (26 mart. 1859, Petrograd — 27 mart. 1922, Leningrad), compozitor rus. Prof. la Cons. din Petrograd, unde l-a avut elev pe Șostakovici. Baletele (*Lebede sălbatice*), *Serenada*, *Elegia*, 3 cvartete de coarde, melodii pentru voce și pian, muz. de scenă.

sol 1. Denumire, în notația* silabică, a treptei a cincea a gamei* diatonice. **2.** Denumire a uneia dintre cheile* muzicale.

solemne (cuv. it.), solemn.

Soler, Antonio (3 dec. 1729, Olot — 20 dec. 1783, Escorial), compozitor

spaniol. Muz. pentru orgă, clavecin, de scenă, religioasă.

solfegiere, procesul Intonării notelor* prin pronunțarea denumirii lor silabice (v. notație).

solfegiu 1. Compoziție vocală didactică, creată în scopul solfegierii*. 2. Disciplină menită să dezvolte

ajuzul, simțul melodic și ritmic, cu ajutorul solfegierii.

soli (cuv. it., pluralul de la *solo**)

1. *Concertino**. 2. Indicație pentru mai mulți soliști*.

sollst, persoană care execută un solo*.

1. Interpret al unei lucrări scrise pentru o singură voce sau un singur instr. 2. Interpret care execută partea cea mai importantă dintr-o piesă muzicală (de ex. într-un concert*).

solmizație, sistem de solfegiere* care constă din identificarea simbolică a sunetelor cu silabele *ut, re, mi, fa, sol, la* (sistem preconizat de Guldo d'Arezzo).

solo (cuv. it.) 1. Partitură* destinată unul singur interpret, cu deosebire solistului*. 2. Partea cea mai importantă dintr-o piesă muzicală executată de mai mulți interpreți. Solomonescu, Gelu (Virgiliu) (n. 16 aug. 1920, București), compozitor român. Muz. ușoară.

Soloviov-Sedoi, Vasili Petrovici (n. 25 apr. 1907, Petrograd), compozitor sovietic. Operete (*Prietenii credincioși*), muz. de film, cîntece de masă.

Solti, Georg (n. 21 oct. 1912, Budapesta), dirijor ungar stabilit în S.U.A. Notorietate internațională.

Sonnambula, operă în 3 acte de Bellini. Libretul de G. F. Romani. Pr. Teatrul Carcano, Milano, 6 mart. 1831.

Sonata Lunii, *Sonata quasi una fantasia*, op. 27 nr. 2, de Beethoven (1801). sonata à tre (cuv. it.) v. sonată.

sonată, gen muzical instrumental și formă* muzicală specifică. Pînă la mijlocul sec. 18, s. constă dintr-un ciclu de piese de genul suitei*. De pe la 1700, putem distinge două

categorii de s.: *sonata da camera* (s. de cameră), formă apropiată suitei, și *sonata da chiesa* (s. de biserică), cu un caracter grav, în 4 mișcări (lent, repede, lent, repede); cea de a doua mișcare era un gen de fugă*, iar ultima un dans (de obicei — giga*).

Trio-s. (it. *sonata à tre*), era un gen de s. veche (sec. 17—18), compusă pentru trei instr. sau trei partide* (2 instr. melodice și *continuo**). Din punct de vedere al genului, s. actuală este o compoziție instr., ciclică* în 4 (sau mai rar) 3 părți, în care: partea I-a este în formă de s. în mișcare rapidă (de obicei *allegro**, de unde și denumirea formei de *allegro de s.*), cu o eventuală introducere; partea a II-a — mișcare lentă, este de obicei formă tripartită* (de lied*); partea a III-a — mișcare moderată, este un menuet* (sau scherzo*) cu un trio* cu caracter liric, contrastant, la mijloc; partea a IV-a — mișcare rapidă — este în formă de rondo*, temă cu variațiuni* sau s.

S. pentru unul sau două instr. este s. ca atare; pentru un ansamblu* mai numeros se numește, în funcție de numărul de interpreți (trio, cvartet*, cvintet*); pentru orch. se numește simfonie*. Din punct de vedere al formei, s. este o modalitate de construcție muzicală pe baza a trei secțiuni (expoziție*, dezvoltare*, repriză*), constînd din enunțarea (expoziție) a două teme* diferite, contrastante, angrenarea lor într-un proces dialectic specific de confruntare a potențelor lor expresive (dezvoltare), după care urmează readucerea, ca într-o sinteză, a temelor din prima secțiune (repriză*) și uneori o secțiune concluzivă (coda*). Principala parte a genului s., partea I-a, este scrisă în această formă. sonatină, sonată de proporții mai mici.

sopran(ă) (< it. *soprano*) 1. Vocea* feminină acută. 2. Vocea acută de copil. 3. Vocea superioară în armonie. 4. Instr. muzical al cărui registru*

corespunde în genere cu acela al vocii de s. *S. de coloratură*, specie a vocii feminine, de mare virtuozitate, cu un timbru* adesea instr. sordino (cuv. it.) v. *surdină*.

Sorozabal, Pablo (n. 18 sept. 1897, San Sebastian), compozitor și dirijor spaniol. Creator de zarzuele* și operete.

sostenuto (cuv. it. „susținut“), indicație pentru a cânta cu concentrare, precis din punct de vedere ritmic, respectînd mișcarea.

sottu voce (cuv. it.), cu vocea pe jumătate, cu o intensitate* scăzută. **Souzay, Gérard** (pe numele adevărat *Gérard Tisserand*) (n. 6 dec. 1918, Angers), bariton francez. Unul dintre marii cîntăreți ai timpului.

Spartaeus (*Secne din viața romană*), balet de Hacıaturian. Libretul de N. Volkova. Pr. Teatrul S. M. *Kirov*, Leningrad, 27 dec. 1956.

Spărgătorul de nuci, balet de Ceaikovski. Libretul de M. Petipa după Dunas. Pr. Teatrul Mariinski, Petrograd, 6 dec. 1872.

Spătărelu, Vasile (n. 21 apr. 1938, Timna, jud. Mehedinți), compozitor român. Cantatele *La țărnuțel dîntre zori și lună*, *Din cîntecele dragostei interzise*, *Sinfonietta*, *Inscripte*, muz. de cam., cor., voc.

Specht, Richard (7 dec. 1870, Viena — 18 mart. 1832, Viena), critic muzical austriac. Monografiile despre Johann Strauss, Mahler, R. Strauss, Brahms, Furtwängler, Puccini.

spianato (cuv. it. „neted“), indicație pentru a se cânta simplu, firesc, fără afectare.

spiccato (cuv. it. „sacadat“), tip de execuție la instrumentele cu coarde și arcuș, constînd în sălțarea arcușului pe coardă, fiecărei note revenindu-i un atac* separat.

Spieß, Ludovic (n. 13 mai 1938, Cluj), tenor român de notorietate internațională.

spinetă, specie de clavecin* de mici dimensiuni.

spînta (cuv. it.), soprană* dramatică*. **spiritual** v. **negro spiritual**.

Spitta, Philipp (27 dec. 1841, Wechold, Hanovra — 13 apr. 1894, Berlin), muzicolog german. Remarcabilă monografie asupra lui Bach (1873). A publicat operele complete ale lui Schütz.

Spohr, Ludwig (Louis) (5 apr. 1784, Braunschweig — 22 oct. 1859, Kassel), compozitor, dirijor și violonist german. Opere, muz. pentru orch., muz. de cam., voc. Metodă pentru vl.

Spontini, Luigi Gasparo Pacifico (14 nov. 1774, Majolati — 24 ian. 1851, Majolati), compozitor italian. Opere (*Fernand Cortez*, *Vestala*), cantate, melodii pentru voce și pian. **Sprechgesang** (cuv. germ. „cînt-vorbî“), sistem de declamație cîntată, promovat de noua școală vicneză* (ex. în *Pierrot lunaire* de Schönberg, *Wozzeck* de Berg).

Staatsoper (cuv. germ. „Operă de Stat“). S. celebre: *Berlin*, fondată în 1742. Dirijori: Spontini, Meyerbeer, R. Strauss, von Schillings Tietjen; *Dresda*. Dirijori: Weber, Wagner, Fritz Busch; *Hamburg*, fondată în 1677 de J. A. Reinken. Dirijori: Mahler, Muck, Jochum; *Viena*, Dirijori de-a lungul ultimelor decenii: Richter, Mahler, Weingartner, R. Strauss, Krauss, Walter.

Stabat Mater 1. Una dintre cele cinci secvențe*. **2**. Compoziție religioasă corală sau vocal-simfonică: celebre S.M. au scris Josquin des Prés, Palestrina, Pergolesi, Rossini, bazate uneori pe S.M.(1).

staccato (cuv. it. „rupt, desprins“), indicație pentru a executa sunetele sacadat, separate unul de altul prin mici pauze. Ant. *legato**. *Staccatissimo*, un s. accentuat (numit și *martellato*, fr. *martelé*).

staecatura (cuv. it.), dublă lovitură de limbă la unele instrumente de suflat. Staicu, Paul (n. 7 iun. 1937, București), cornist și dirijor român.

Stainer, Jakob (cca 1621, Absam-Tirol — 1683, Absam), lutier austriac. A lucrat la Innsbruck, Salzburg, München, Veneția, Bolzano.

Stainov, Petko (n. 1 dec. 1896, Kazanlic), compozitor bulgar. 2 simf., poemele simf. *Legendă* și *Tracia*, dansuri, uverturi, muz. cor.

Stamie (Stamitz), familie de muzicieni germani de origine cehă, reprezentanți ai școlii de la Mannheim*. 1. Jan Václav Anton (Johann Wenzel Anton) S. (19. iun. 1717, Nemecky Brod — 27 mart. 1757, Mannheim), compozitor, violonist, dirijor și pedagog. Contribuții hotărâtoare la dezvoltarea simfonismului și ansamblului simf. 50 simf., concerte instr., mise, muz. de cam. 2. Karl S. (7 mai 1745, Mannheim — 9 nov. 1801, Jena), fiul lui S.(1), compozitor și violist. Muz. instr., lucrări concertante.

Stampe, ciclu de piese pentru pian de Debussy (1903).

Stan, Radu (n. 12 sept. 1928, Cluj), critic muzical român.

Stancu, Dumitru (n. 2 iul. 1915, Albești, jud. Teleorman), compozitor român Muz. cor., culegeri de folclor, lucrări didactice.

Stanford, Charles Villiers (30 sept. 1852 Dublin — 29 mart. 1924, Londra) compozitor și dirijor englez de origine irlandeză. Prof. la Cambridge și la Colegiul Regal de Muzică din Londra 17 opere, 2 oratorii, 7 simf., 5 rapsodii irlandeze, muz. de cam.

Stanislavski, Konstantin Sergheevici (17 ian. 1863, Moscova — 7 aug. 1938, Moscova), regizor și teoretician al teatrului sovietic. A montat operele: *Evgheni Oneghin*, *Logodnica țarului*, *Boris Godunov*, *Bărbierul din Sevilla*.

starea unui acord, poziția unui acord în funcție de sunetul care se află

la bas*, adică de sunetul cel mai grav. Există 3 stări ale acordului de 3 sunete: *acord în stare directă*, *acord de sextă** și *acord de cvartă** și *sextă*; *acordurile de septimă** cunosc patru stări: *acord de septimă în stare directă*, *acord de cvintă și sextă*, *acord de terță și cvartă* și *acord de secundă* (v. acord).

Stasov, Vladimir Vasilevici (14 ian. 1824, Petrograd — 23 oct. 1906, Petrograd), estetician și critic de artă rus. Teoretician și susținător al Grupului celor cinci*. Studii despre muzicieni ruși (*Glinka*, *Borodin*, *Musorgski*) și străini (*Liszt*, *Berlioz*, *Schumann*, *Wagner*).

Stănescu, Lucia (n. 1926, Cluj), soprana româncă, cântăreață de operă. Stănescu, Nieu (*Nicolae*) (n. 18 mai 1907, Ploiești), violonist și dirijor român, cunoscut interpret de muzică populară.

Stefano, Giuseppe di (n. 24 iul. 1921, Motta), tenor italian. Carieră internațională.

Stein, Richard (n. 13 iun. 1909, Roman), compozitor român. Muzică ușoară.

Steiner, Rudolf (9 iul. 1887, București, — 31 dec. 1963, București) cântăreț român. Membru fondator a Operei.

Stejarul din Borzești, operă în 4 tablouri de Teodor Bratu pe libret propriu. Pr. Opera din Iași, apr. 1969. Steinway & Sons, fabrică americană de pian, fondată în 1853 la New York de constructorul german Heinrich Engelhard Steinweg (22 feb. 1797, Wolfshagen — 7 feb. 1871, New York).

Stendhal (pseudonimul lui *Marie Henry Beyle*) (23 iun. 1783, Grenoble — 23 mart. 1842, Paris), critic muzical francez, celebru romancier. Monografiile despre *Haydn*, *Mozart* și *Rossini*.

Stenka Razin, poem simfonic de Glazunov (1885).

Stephănescu, George (13 dec. 1843, București — 25 apr. 1925, București),

George Stephănescu

compozitor și pedagog român. Fondator și dirijor al trupelor *Opera Română*, *Compania lirică română*, *Societatea lirică română*. Contribuții hotărâtoare la întemeierea teatrului liric românesc și a școlii naționale de canto. Opera *Petra* (neterminată), opereta *Peste Dunăre*, *Cometa*, feeria muzicală *Sinziana și Pepelea*, cantata *Dalila*, balada *Banul Mărăcine*, *Simf. în la*, *Uvertura națională*; muz. de cam., cor., voc.

stereofonie, tehnică modernă de înregistrare și redare, prin care se reproduce impresia de spațialitate a surselor sonore originare.

Stern, Isaac (n. 21 iul. 1920, Kremenet), violonist american de origine rusă. Unul dintre marii interpreți ai lumii contemporane. Concerte în România.

Stern, Leopold (1847, București — feb. 1909, București), compozitor român. Piese pentru pian, muz. voc., culegeri și prelucrări de folclor. Autor al unui *Dicționar portativ muzical*.

Stevens, Bernard George (n. 2 mart. 1916, Londra), compozitor englez. Prof. la Colegiul Regal de Muz. din Londra. *Simfonia Eliberării*, lucrări concertante, muz. de cam.

stil, totalitate a elementelor prin care se caracterizează o manieră compozitivă, creația unui compozi-

tor, școală ori curent (v. baroc, clasicism, romantism) sau a unei epoci. Accepțiuni ale noțiunii de s. muzical: s. *concertato*, în înțelesul folosit în sec. 16—17, juxtapunere a unor partituri concertante (s. *concertato* găsim în operele*, cantatele*, motetele* vremii și mai târziu în concerto grosso*); s. *galant*, termen folosit pentru a desemna creația sec. 18, grațioasă, delicată (il găsim în muz. pentru clavecîn* de Couperin, Daquin, Rameau, Scarlatti, Galuppi, Telemann); s. *imitativ*, termen folosit pentru a caracteriza muz. polifonică, în care motivele* odată expuse sînt preluate de alte voci (v. canon, fugă); s. *rappresentativo*, definește o scriitură monodică (cu acompaniamentul* unei voci), mai aproape de recitativ* decît de cînt. Folosit în sec. 17 în cantate, operă, oratoriu*.

Stockhausen, Karlheinz (n. 22 aug. 1928, Mödrath, Köln), compozitor german din R.F. Germania. Inițial de orientare serialistă*, a devenit apoi adept al aleatorismului, fiind în cele din urmă preocupat de muzica electronică. *Kreuzspiel* (1951), *Zeitmasse* pentru 5 instr. de suflat (1956), *Gesang der Jünglinge*, pentru cinci difuzoare (1956), *Gruppen* pentru 3 orch. (1957), *Refren* pentru 3 executanți (1959), *Kontakte* (1959—1960), *Piese pentru pian I—XI*, *Carré* pentru patru orch., *Momente*, *Imnuri*. Stoia, Achim (8 iul. 1910, Mohu, jud. Sibiu — 2 apr. 1973, Iași), compozitor, dirijor, folclorist și pedagog român. Rector al Cons. din Iași. *Cantata Unirii*, *Trei jocuri din Ardeal*, 6 suite simf., muz. de cam., voc., culegeri și studii folclorice.

Stoianov, Veselin (n. 20 apr. 1902, Șumen), compozitor bulgar. Opere (*Salammabo*, *Regatul femeilor*, *Hilăr Petăr*), cantata de cameră *Să fie zi*, muz. de scenă, cor., de film.

Stokowski, Leopold (18 apr. 1887, Londra — 1977), dirijor american de origine poloneză. Carieră internațională. Dirijor principal al Orch. din

Philadelphia (1912-1936). A realizat multe transcripții pentru orchestră (*Passacaglia* de Bach). Concerte în România.

Stolz, Robert (25 aug. 1880, Graz — 27 iun. 1975, Berlinul de Vest), compozitor austriac. 60 de opere (*Două inimi într-un vals*), muz. de film.

Stradella, Alessandro (1 oct. 1644, Roma — 28 feb. 1682, Geneva), compozitor, cântăreț și violonist italian. Rol important în dezvoltarea genurilor cantatei și a oratoriului. Primul compozitor care folosește denumirea *concerto grosso**. 4 opere, 6 oratorii, 200 cantate, 18 simf., serenade, madrigale.

Stradivari (Stradivarius), familie de lutieri italieni. 1. **Antonio S.** (1644, Cremona — 18 dec. 1737, Cremona), cel mai renumit membru al familiei, a construit cca 1000 instrumente de coarde (până astăzi păstrate 540 vl., 12 viole și 50 v. cele). 2. **Francesco S.** (1 feb. 1671, Cremona — 11 mai 1743, Cremona). Fiul lui S.(1). 3. **Omobono S.** (14 nov. 1679, Cremona — 11 mart. 1743, Cremona). Fiul lui S.(1). Ambii au lucrat împreună cu tatăl lor. Francesco semnează vl. începând din 1725.

Straus, Oskar (6 mart. 1870, Viena — 11 ian. 1954, Bad Ischl), compozitor austriac. Opere (*Visul unui vals*, *Vraja dragostei*, *Ultimul vals*, *Tercina*).

Strauss, familie de muziceni austrieci. 1. **Johann S.-tatăl** (14 mart. 1804, Viena — 25 sept. 1849, Viena), compozitor și dirijor. Fondează în 1825 propria orch. de muz. de dans. 250 valsuri, polci, galopuri, contradansuri, cotilioane, cadriluri, marșuri. 2. **Johann S.-fiul** (25 oct. 1825, Viena — 3 iun. 1899, Viena), compozitor și dirijor. Fiul lui S.(1). Supranumit „regele valsului“. Valsul vienez ajunge prin el la desăvârșire. Opere (*Litlațul, Voievodul țiganilor*), valsuri (*Dunărea albastră, Povestiri din pădurea vieneză, Vin, femeie și cântec, Singe vienez*). 3. **Eduard S.** (15 mart.

Johann Strauss

1835, Viena — 28 dec. 1916, Viena), compozitor și dirijor. Fiul lui S.(1). 250 valsuri și alte dansuri. 4. **Joseph S.** (22 aug. 1827, Viena), compozitor și dirijor. Fiul lui S.(1). 238 piese pentru pian, fantezii pentru orch., piese de dans. Autor (în colaborare cu S.(2)) al celebrei *Pizzicato Polka*. **Strauss, Richard** (11 iun. 1864, München — 8 sept. 1949, Garmisch-Partenkirche), compozitor și dirijor german. 1-a urmat ca dirijor lui Hans von Bülow la conducerea orch. din Meiningen. A dirijat la operele din Berlin, München, Viena. Strălucit reprezentant al muzicii cu program. Poeme simf. (*Don Juan, Till Eulenspiegel, Don Quichotte, Așa grăita-Zarathustra, O viață de crou*), *Simfonia Alpilor, Simfonia Domestica*, 14 opere (*Salomeea, Electra, Cavalerul rozelor, Ariadna la Naxos, Femeia fără umbră, Arabella*), balet (*Legenda lui Iosif, Frișca*), lucrări concertante, muz. de cam., voc. **Stravinski, Igor Fiodorovici** (17 iun. 1882, Oranienbaum — 6 apr. 1971, New York), compozitor, pianist și dirijor rus, stabilit în Franța (1910) și apoi în S.U.A. (după cel de al doilea război mondial). Unul dintre cei mai mari creatori ai sec. 20, devenit celebru odată cu capodoperele scrise pentru Baletetele ruse*: *Păsărea de foc* (1910), *Petrușka* (1911),

Igor Stravinski

Sărbătoarea primăverii (1913). A scris opere (*Privighetourea, Mavra*), oratoriul *Oedipus Rex**, balete (*Vulpea, Apollon musagetul, Sărutul zinei, Orfeu, Pulcinella*), piesa declamată, mimată și cântată *Povestea soldatului, Simfonia psalmilor* (1930), piesa voc.-simf. pentru șase soliști, cor și orch. *Threni* (1958). Autor al unor lucrări teoretice în care și-a expus concepțiile: *Cronica vieții mele* (1935) și *Poetica muzicală* (1942). Concerte în România.

Stretto (cuv. it. „strins“), tehnică muzicală în compoziție, specifică muzicii baroce*, care are în vedere intrarea unei a doua voci* înainte ca prima să-și fi epuizat tema*. *Fuga cu s.*, fugă* în care răspunsul intră înainte de terminarea subiectului*, formînd împreună cu el un s. *S. compus*, imitație în canon* a subiectului, combinînd diferitele forme de transformare (mişcare directă, mișcare contrară, augmentare*, diminuare*). *S. magistral*, s. conținînd expunerea canonică și completă a subiectului* de către toate vocile.

Stroe, Aurel (n. 5 mai 1932, București), compozitor român. Opere (*Nu va primi Premiul Nobel, Pacea, Orestia II*), poeme (*Numai prin timp, timpul poate fi cucerit, Căci athancsic au sunat mii surle*), *Uvertura burlescă, Cantata festivă, Muzică de concert pentru pian, alături și percuște*, piesele *Arca-de, Laude I, Laude II, Concert pentru cl. și orch.*, cantata *Chipul păcii, Grădina structurilor*, piesa electronică *Sunet și ecou*, muz. de cam., voc. Stroescu, Constantin (15 mart. 1886, Iași — 16 mart. 1977, București), tenor și pedagog român. Solist al Operei Române, al Operelor din Boston, Paris. Prof. la Cons. din București.

structura neordului, mărimea și calitatea intervalelor* constitutive ale unui acord*.

Studentul cerșetor, operetă în 3 acte de Millöcker. Libretul de F. Zeli și R. Jeneé. Pr. Theater an der Wien, 6 dec. 1882.

Studii simfonice, 12 studii pentru pian op. 13 de Schumann (1834).

Studii transcendente, 12 studii de concert pentru pian de Liszt (1852), de mare dificultate tehnică.

studiu, piesă instrumentală bazată pe folosirea frecventă a unui procedeu dificil de executat, menită să contribuie la perfecționarea tehnicii interpretative. Uneori titlu de s. este înlocuit cu cel de exercițiu*, *capriccio**.

Studiul revoluționar, *Studiul op. 10 nr. 2* pentru pian de Chopin (1831). subdominantă 1. Treapta* a IV-a a tonalității*. Sin. dominantă* inferioară. 2. Denumire folosită în armonie* pentru acordul* treptei a IV-a.

subiect, prima expunere a unei teme* în cadrul formelor polifonice bazate pe imitație* (invențiune*, ricercar*, fugă*). Sin. *dux*.

subito (cuv. it.), subit, dintr-o dată, pe neașteptat (ex. s. *piano**). submotiv v. celulă.

subtonică, treapla a șaptea a tonalității, situată la distanță de secundă* mare inferioară față de tonică*, neavând, deci, funcția de sensibilă*.

Suchon, Eugen (n. 25 sept. 1908, Pezinok, Bratislava), compozitor cehoslovac. Prof. la Univ. din Bratislava. Opera națională slovacă *Krúľnava*, suită simf. *Melamorfazele, Simfonieta ruslică*.

sufflători 1. Expresie presc. pentru instrumente de suflat. 2. Grup de instrumentiști care cîntă într-o orch. la instr. de suflat.

Suita Bergamască, suită pentru pian (*Preludiu, Menuet, Clar de lună, Passepied*) de Debussy.

Suita lirică, suită pentru cvartet de coarde de Alban Berg (1926).

suită (< fr. *suite* „succesiune, urmare“), gen muzical alcătuit din mai multe mișcări contrastante ca expresie, primul gen muzical în sens de ciclu* pe care îl cunoaște Istoria muzicii. A apărut la începutul sec. 17, sub forma unui ansamblu de dansuri, la început din *pavana** și *gagliarda**, — apoi *couranta**, *alemandă**, *sarabandă**, *gigă**. Cu vremea, s. 1 s-a adăugat un preludiu*, iar între părțile sale au fost intercalate și alte dansuri. După o perioadă de eclipsă (provocată de apariția de noi genuri și forme muzicale), s. cunoaște, odată cu reparația ei în sec. 19, o diversificare pe trei planuri: s. de dansuri populare (dezvoltată în perioada de afirmare a școlilor naționale); s. simf. (în fapt un stadiu superior de integrare și afirmare a elementelor populare); s. alcătuită din lucrările dedicate teatrului muzical. Suk, Josef (4 ian. 1874, Křečovic — 29 mai 1935, Beresov-Praga), compozitor, violonist și pedagog ceh. Întemeietor al *Coartetului ceh*. Piese simf., muz. de cam.

Sulfleanu, Ghizela (n. 20 oct. 1920, București), folcloristă română.

Sullivan, Arthur Seymour (13 mai 1842, Londra — 22 nov. 1900, Londra), compozitor englez. Conducător

al festivalurilor de la Leeds și Birmingham. 20 operete (*Mikado, Gondolierii*), muz. de scenă, balet, piese orch.

Sulzer, Iulius (? 1834, Viena — 13 feb. 1891, Viena), compozitor austriac. Violist, dirijor și compozitor la Curtea Imperială din Viena. Dirijor la Burgtheater din Viena. Opera *Mihai eroul*, muz. de cam., voc.

Sumak, Ima (n. 13 sept. 1928, Icochan), clutăreață peruviană, interpretă de muzică folclorică. Posedă o voce cu o înțindere neobișnuită.

sunet (ca fenomen fizic), produs al vibrațiilor rezezi ale corpurilor elastice, fie ele solide, lichide sau gazoase. S. muzical, este produsul unor vibrații regulate și constituite materialul ordonat, potrivit unor sisteme, în structurile melodice, armonice, ritmice.

Suppé, Franz von (pe numele adevărat, *Francesco Ezechiele Ermenegildo Cavaliere Suppé Demelli*) (18 apr. 1819, Split — 21 mai 1895, Viena), compozitor austriac. Operete (*Cavaleria ușoară, Frumoasa Galatea, Poet și făran*).

supradominantă, v. mediantă.

supratonică, v. contradominantă.

surdină, dispozitiv cu ajutorul căruia poate fi atenuată sonoritatea și schimbată culoarea sunetului unui instrument muzical. Echiv. it.: *sordino*.

surlă, vechi instrument de suflat popular românesc, în formă de fluer cu ancie* dublă; emite sunete acute și penetrante.

surnat, instrument de suflat de lemn înrudit cu oboiul*, folosit în Asia centrală.

Surpriza, *Sinfonia nr. 94 în sol major* de Haydn (1791).

Sutherland, Joan (n. 7 nov. 1926, Sydney), soprană australiană de notorietate internațională.

Süssmayr, Franz Xaver (1766, Schwanen-Stadt — 17 sept. 1803, Viena), compozitor și dirijor austriac, elev al lui Mozart. A terminat *Reevte-*

mul acestuia. Opere, baletе, muz. simf., lucrări concertante.

Svendsen, Johan Severin (30 sept. 1840, Oslo — 14 mai 1911, Copenhaga), compozitor și dirijor norvegian. Rapsodii, concerte, melodii pentru voce și pian.

Svetlanov, Evghenii Fedorovici (n. 6 sept. 1928, Moscova), dirijor sovietic de notorietate internațională. Concerte în România.

Swarowsky, Hans (16 sept. 1899, Budapesta — 10 sept. 1975, Salzburg), dirijor austriac de renume mondial, strălucit pedagog. Concerte în România.

Sweelinck, Jan Pieterszoon (mai 1562, Deventer — 16 oct. 1621, Amsterdam), compozitor și organist olandez. Unul dintre cei mai străluciți continuatori ai școlii neerlandeze și precursor al barocului*. 4 vol. de *Psalmi a capella*, piese pentru orgă. **Swieter, Gottfried van** (1734, Leyda — 29 mart. 1803, Viena), diplomat și compozitor olandez. A fost director al Bibliotecii Imperiale din Viena și a avut relații cu toți compozitorii timpului. I-a atras atenția lui Mozart asupra muzicii lui Bach. A tradus din engleză și a adaptat textele lui Haydn la oratoriile *Creațiunea* și *Anotimpurile*, a compus simf.

syrlinx, numele pe care-l dădeau vechii greci instrumentului de tipul naiului*.

Syrinx, piesă pentru flaut solo de Debussy (1912).

Szabó, Csaba (n. 19 apr. 1936, Apățari, jud. Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Dirijor al Ansamblului de cintece și dansuri din Tg. Mureș. Baletele *Mielul cu părul de aur*, *Balada haiducului*, opera pentru copii *Micii constructori*, *Cantata Bistriței*, *Cvartetul tinereții*.

Szabó, Ferenc (n. 27 dec. 1902, Budapesta), compozitor ungar. Prof. la Cons. din Budapesta. Concertul *Întoarcerea în patrie*, *Simf.*, *Amintiri*,

Henryk Szeryng

Ludas Matyi, oratoriul *A Inviat marea*, muz. de cam., cintece de mase. **Szalman, Lorant** (n. 11 sept. 1929, Cluj), dirijor de naționalitate maghiară din România.

Szegő, Iulia (n. 19 apr. 1896, Berehovo), folcloristă de naționalitate maghiară din România. Culegeri de folclor. Studii despre Bartók.

Szell, George (7 iun. 1897, Budapesta — 30 iul. 1970, Cleveland), dirijor american de origine cehoslovacă. Carieră internațională.

Szeryng, Henryk (n. 22 sept. 1921, Zelazowa-Wola), violonist american de origine poloneză. Carieră internațională. Concerte în România.

Karol Szymanowski

Sztetzi, József (5 sept. 1892, Budapesta — 20 feb. 1973, Lucerna), violonist ungar. Prof. la Cons. din Geneva. Autorul unor transcripții și volume de memorii.

Szymanowski, Karol (5 oct. 1882, Timoszóka, Ucraina — 29 mart. 1937, Lausanne), compozitor și pia-

nist polonez, întemeietorul școlii muzicale poloneze moderne. Opere (*Hagith, Regele Roger*), balete (*Harnacie, Mandragora*), 3 simf., *Stabat Mater*, 2 concerte pentru vl., *Sinfonia concertantă pentru pian și orch.*, muz. de cam., cor., voc.

Șafran, Danil Borlovici (n. 13 ian. 1923, Leningrad), violoncelist sovietic de notorietate internațională. Concerte în România.

șaisprezecime, notă* cu o durată* de 16 ori mai mică decât a notei întregi.

șaizeelpătrime, notă* cu o durată* de 64 de ori mai mică decât a notei întregi.

Șallapin, Feodor Ivanovici (13 febr. 1873, Kazan — 12 apr. 1938, Paris), bas-bariton rus. Unul dintre marii cîntăreți ai timpului, cu excepționale calități actoricești. Spectacole și concerte în România.

șan, a doua treaptă a scării pentatonice* chineze.

șansonetă, specie franceză a cîntecului de muzică ușoară.

Șaporin, Iuri Alexandrovici (8 nov. 1887, Glunovoie — 1966, Moscova), compozitor sovietic. Opera *Decembriebriștii*, *Simfonia*, cantata *Pe cîmpia Kulikovo*, orat. *Legenda despre bătălia pentru pămîntul rusesec*, muz. de scenă, de film.

Șaptefrași, Liana (n. 27 mai 1947, București), compozitoare română. Muz. voc.-simf. (*La curțile dorului*; *Țară-pămînt, țară-idee*; *Două cîntece împotriva morții*), simf. (*Valențe, Concert pentru cl. și orch.*; *Rezonanțe pt. pian și orch.*; *Simf.*), de cam. (*Sonata pentru fl.*, *Colaje pentru cvintet de alături*).

Șătrarii, suită simfonică de Dinu Lipatti (1934).

Șebalin, Visarion Iakovlevici (11 iun. 1902, Omsk — 29 mai 1963, Moscova), compozitor sovietic. Prof. la Cons. din Moscova. 2 opere, cantata *Moscova*, 4 simf., concert pentru vl., 7 cvartete de coarde.

Șeherezada 1, Suită simfonică de Rimski-Korsakov (1888). 2. Cîntec de Heduri de Ravel (1903).

Șerban, Radu (n. 1 ian. 1927, Caracal), compozitor român. Muz. ușoară. **Șerbeseu, Silvia** (9 febr. 1908, București — 22 apr. 1965, București), pianistă română. Prof. la Cons. din București. Turnee internaționale.

Șerfezi, Ion (n. 2 nov. 1913, Ateaș, jud. Bihor), pedagog și dirijor român. Lucrări didactice.

șlagăr, piesă muzicală (de obicei cîntec de muzică ușoară) de foarte mare popularitate.

Șolma, Gheorghe (n. 13 febr. 1911, Sibiu), compozitor și muzicolog român. Muz. pentru orch. (*Odă în memoria lui Gh. Lazăr, Triptic sibian, Trei imagini*), de cam., voc., cor.

Șorban, Guilelm (2 febr. 1876, Arad — 7 dec. 1923, Dej), compozitor român. Muz. cor., instr., voc.

Șostakovici, Dmitri Dmitrievici (25 sept. 1906, Petrograd — 9 aug. 1975, Moscova), compozitor și pianist sovietic. Unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai creației muzicale contemporane. 15 simf., opere (*Nasul*, *Lady Macbeth din Miensk sau Katerina Ismailova*), balete, orato-

Dmitri Șostakovici

riul *Cântarea pădurilor*, concerte (două pentru pian, unul pentru vl., 2 pentru v.cel), piese pentru pian (*24 Preludii și fugi*), muz. de cam., de scenă, de film.

Ștefănescu, Mircea (n. 24 apr. 1939, București), muzicolog român.

Ștefănescu-Goangă, Petre (13 mart. 1902, Brăila — 5 sept. 1973, București), bariton român. Prof. la Cons. din București. Turnee internaționale.

știmă, extras dintr-o partitură* a notelor scrise pentru partea (vocea*) susținută de fiecare cântăreț sau instrumentist într-un ansamblu* muzical.

Șumski, Vadim (26 febr. 1900, Chișinău — 24 apr. 1956, Timișoara), compozitor român. Opera *Meșterul Manole*, *Dansuri simfonice*, muz. de cam., cor.

Șutzu, Rodica (n. 15 apr. 1913, Iași), compozitoare româncă. Muz. de scenă, de cam., voc., ușoară.

tablou (în lucrările muzicale scenice), parte dintr-un act, constituită muzical și dramatic într-un tot și despărțită de celelalte printr-o cădere de cortină, de scurtă durată.

tablou simfonic, gen al muzicii cu program*, în formă liberă, în care predomină elementul descriptiv.

Tablouri dintr-o expoziție, suită pentru pian scrisă de Mussorgski în 1874, în memoria prietenului său, pictorul Victor Hartmann (celebră orchestrația lui Ravel, realizată în 1922).

tabulatură 1. Sistem de notație* special, abreviat, folosit în sec. 16—17 pentru scriitura acordică a unor instrumente (orgă*, laută*, chitară*).

2. Sistem de reguli componistice folosit de Meistersingerei.

tacet (cuv. lat.), termen care arată că vocea sau instrumentul respectiv încetează pentru un timp să cînte. **tactare**, indicarea diversilor timpi* ai măsurii*, în procesul de execuție, prin gesturi ale minii, conform unor scheme speciale.

Talua, balet în 3 acte de Mihail Audricu. Pr. Opera Română, București, 8 febr. 1936.

talger(e), instrument de percuție idiofon format din două t. de alamă, ce se lovesc între ele, sau dintr-un singur t., suspendat, ce se lovește cu bagheta*. Alte nume: lt. *piatti* (*sospesi*), *cimbalo*; fr. *cymbales*. Sin.: *cinele*.

Tallis, Thomas (cca 1505, Leicestershire — 23 nov. 1585, Greenwich),

compozitor și organist englez. A tipărit muzică în colaborare cu maestrul său William Byrd. Muz. de cam. și religioasă (motete*, imnuri).

Tamara, poem simfonic de Balakirev (1862).

tamburină, instrument de percuție cu înălțime* nedeterminată, format dintr-un cerc de lemn perforat de care sînt prinse plăcuțe metalice sau clopoței, și pe care este întinsă o membrană.

tam-tam 1. Tobă de lemn de origine africană, producînd două sunete de înălțimi* diferite. **2.** Gong* de origine asiatică; disc de bronz, suspendat, care se lovește cu diverse feluri de ciocane sau baghete*.

Taneev, Serghei Ivanovici (25 nov. 1856, Vladimir — 19 iun. 1915, Moscova), compozitor și pianist rus. Director al Cons. din Moscova. Opera *Orestia*, cantata *Ioan Damaschinul*, 4 simf., 6 cvartete, piese pentru pian, muz. voc., cor.

tango, dans popular argentinian, răspîndit la începutul sec. 20 în toată lumea; în măsură* binară*, mișcare lentă.

Tannhäuser, operă în 3 acte de Wagner, pe libret propriu, după o legendă medievală. Pr. Teatrul Curții din Dresda, 19 oct. 1845.

Tansman, Alexandre (12 iun. 1897, Łódz), compozitor și pianist francez de origine poloneză. 3 opere, 6 baletе, 7 simf., 5 concerte, cvartete, sonate,

muz. voc. A scris o carte despre Stravinski.

Taplola, poem simfonic de Sibelius, op. 112 (1926).

taraf, formație instrumentală de muzică populară sau lăutărească.

taragot, instrument de suflat din lemn, asemănător clarinetului*, introdus în muzica populară.

tarantelă (<it. *tarantella*), dans original din sudul Italiei, în măsură* de 6 optimi*, în tempo* rapid ce se accelerează progresiv.

Tartini, Giuseppe (8 apr. 1092, Pirano — 26 febr. 1770, Padova), compozitor și violonist italian. Prof. la Padova, Praga, Neapole, Roma ș.a. A pus bazele tehnicii violonistice moderne și a scris, printre primii, lucrări pentru cvartetul de coarde. A compus 150 concerte și 114 sonate pentru vl. (între care *Trilul diabolului*), 50 de sonate à tre, numeroase *concerti grossi**, muz. religioasă. Teoretician, a publicat *Tratat de muzică după adevărata știință a armoniei* (1754) și *Arta arcușului* (1750).

Tassianu, Șerban (n. 17 nov. 1909, București), bariton român, cântăreț de operă.

Tasso, poem simfonic de Liszt, după Byron, compus în 1849—1851, inițial ca uvertură la drama lui Goethe.

taștă (la unele instrumente muzicale: pian*, orgă*, acordeon*), extremitate (acoperită cu o placă albă sau neagră) a prghiei care acționează ciocănelul* ce lovește coarda, respectiv deschide accesul aerului în tuburi. Sin. *clapă*.

tastieră 1. Claviatură*. **2**. (La instr. cu coarde) placă de lemn de esență tare, fixată deasupra cutiei de rezonanță*, pe care se apasă cu degetul corzile, modificându-li-se lungimea și obținându-se sunete de înălțimi* diferite.

tasto (sul ~) (cuv. it.), indicație conform căreia arcușul* trebuie purtat pe corzi în regiunea tastierei*.

Tatrai, Vilmos (n. 7 oct. 1912, Kispeszt), violonist ungar, concertmaes-

tru al Filarmonicii din Budapesta, fondator al cvartetului ce-i poartă numele (din care mai face parte Michaly Szics, György Konrad și Ede Banda).

Tauber, Richard (16 mai 1892, Linz — 8 ian. 1948, Londra), tenor austriac, solist la operele din Dresda, Viena, Londra. Compozitor de opere, muz. voc. și de film.

Tausig, Carl (4 nov. 1841, Varșovia — 17 iul. 1871, Leipzig), pianist și compozitor polonez, elev al lui Liszt, fondator la Berlin al unei Școli superioare de pian (1866). Lucrări pentru pian, transcripții după Bach, Beethoven, Schubert, Wagner, Berlioz ș.a. **Tăimăceanu**, Ana (8 oct. 1913, Sibiu — 3 apr. 1976, București), soprană românească, cântăreață de operă.

Tănase, Maria (25 sept. 1913, București — 22 iun. 1963, București), strălucită cântăreață românească de muzică populară, cunoscută și apreciată și peste hotare.

Tăutu, Cornelia (n. 10 mart. 1938, Odorhei, jud. Harghita), compozitoare românească. Muz. voc.-simf. (*Cântare României*), simf. (*Invențiuni, Zaruri, Studiu simfonic, Poem pentru 1907*), de cam. (*Trio*, 2 cvartete), cor. (*Divertisment folcloric*), de scenă, de film.

teatru muzical 1. Termen care desemnează genurile muzicale scenice: operă*, opereta*, baletul*. **2**. Instituție artistică destinată reprezentării acestor genuri.

teatru (muzică de ~), genurile muzicale scenice și muzică de scenă (muzică întovărășind spectacolele de teatru dramatic).

Tebaldi, Renata (n. 1 febr. 1922, Pesaro), soprană italiană de renume mondial, solistă la Scala și Metropolitan.

Te Deum, gen al muzicii de cult, cu caracter imnic, devenit compoziție vocal-simfonică; reprezentat prin

creațiile celebre ale lui Berlioz, Bruckner, Dvořák, Verdi.

Telemann, Georg Philipp (14 mart. 1681, Magdeburg — 25 ian. 1767, Hamburg), compozitor și organist german. Contemporan și prieten cu Bach și Händel, pe care faima sa i-a pus în umbră în timpul vieții. Organizatorul primelor concerte publice în Germania. 40 opere, muz. simf. (600 uverturi), de cam., religioasă (oratorii, pasiuni, cantate). temă, idee muzicală; element de bază al compoziției*, cu un profil melodic pregnant, adesea susținut inseparabil de o structură ritmică, armonică, polifonică, orchestrală. T. *principală*, prima t. a formei de sonată*, construită în tonalitatea* de bază. T. *secundară*, a doua t. a formei de sonată, construită de obicei în tonalitatea dominantă*. V. *canon*; *fugă*; *subiect*; *variațiuni*, *temă cu*.

temperat (sistem ~), sistem acustic bazat pe diviziunea octavei* în 12 semitonuri* egale, suprimând diferența dintre semitonurile diatonice* și cele cromatice* (proprie sistemelor *metemperate*); propus în 1691 de către A. Werckmeister și realizat în 1706 de către Niedhardt, a fost aplicat de Bach în *Clavecinul bine temperat**.

tempo, viteza cu care sunetele unei piese muzicale trebuie executate. Există 5 categorii de t.: 1. *Foarte rar*, în care unitatea de măsură are o durată mai mare decât secunda: *largo**, *lento**, *grave**, *adagio**. 2. *Rar*, în care unitatea de măsură este aproximativ egală cu secunda: *andante**. 3. *Potrivit*, în care unitatea de măsură are o durată mai mică decât secunda: *moderato**. 4. *Rapid*, în care unitatea de măsură este aproximativ egală cu o jumătate de secundă: *allegro**. 5. *Foarte rapid*, în care unitatea de măsură este mai mică decât o jumătate de secundă: *presto**; t. *giusto* (cuv. it.), termen care indică obligativitatea respectării t.; în muzica barocă, desemna

un *allegro**; t. *primo* (cuv. it.), termen care indică revenirea la t. inițial, după o accelerare sau o rărire a acestuia. Sin.: *mişcare*.

tenor 1. Cea mai înaltă dintre vocile* bărbătești. **2.** (În vechea muzică polifonică) vocea care „ține“ melodia gregoriană* de bază (*cantus firmus**) (v. *molet*).

tenuto (cuv. it.), ținut, respectând strict duratele* sunetelor și cu o intensitate* egală.

Teodorescu, Alexandru (n. 1 sept. 1896, Ploiești), violonist concertist. Fost concertmaestru al Filarmonicii „George Enescu“. Prof. la Cons. din București.

Teodorescu, Teodor (21 febr. 1876, Iași — 20 sept. 1920, Iași), compozitor și dirijor român. Autor de muz. cor., voc. Lucrări didactice, ediții critice.

Teodorian, Valentin (n. 4 iun. 1928, București), tenor român, cântăreț de operă, de lied și de concert.

Teodorini, Elena (25 mart. 1857, Craiova — 27 febr. 1926, București), soprană românească, cântăreață de operă de renume mondial.

Teodosiu, Grigore (6 mai 1871, Jibla, jud. Vilcea — 4 apr. 1941, București), compozitor român, autor de muz. cor., voc., pentru pian. Lucrări didactice.

Elena Teodorini

Teodossiu, Lucian (12 mart. 1897, București — 6 febr. 1973, București), compozitor român. Opere (*Papură împărat, Petru Cerceal, Molanul nădrăvan, Domnul Tudor, Mihai Viteazul*), balele (*Voichîța, Merele de aur*), muz. voc.-simf., simf., de cam., cor., voc.

teoria muzicii, disciplină muzicală de bază, care se ocupă cu studiul elementelor melodice și ritmice fundamentale ale limbajului muzical. **Terényi, Eduard** (n. 12 mart. 1935, Tlrgu-Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Muz. voc.-simf. (*In memoriam Jozef Attila*), simf. (*Pasărea mătastră*), de cam., cor., voc. Studii de muzicologie. **ternar** (metru ~), măsură* de trei timpi* sau de un număr de timpi care este multiplu al lui 3.

terșă, interval care cuprinde trei trepte. Tipuri diatonice: *t. mare*, *t. mică*.

terșevartacord, răsturnarea* a doua a acordului de septimă*; se notează cu $\frac{4}{3}$ (v. acord).

terșet 1. Ansamblu vocal susținut de trei interpreți. **2.** Piesă vocală, „număr“ de operă, compus pentru t.(1). V. *trio*.

terșdeciimă, interval compus (sexță* peste octavă*), format din 13 trepte. **tetracord**, fragment al unei game*, format din 4 sunete alăturate. T. *inferior*, treptele I—IV ale unui mod*. T. *superior*, treptele V—VIII ale unui mod.

tetracordie, scară oligocordică*, formată din 4 sunete care se succed treptat.

Tetralogia, ciclul de patru opere ce alcătuiesc *Inclul Nibelungului** de Wagner.

tetratonie, scară oligocordică* formată din 4 sunete ce se succed treptat și prin salturi.

text-compoziție (< engl. *text-composition*), tip de compoziție utilizat în muzica celei de-a doua jumătăți a sec. 20; se bazează pe improvizația

interpreților, sugerată de un text (sau frânturi de text) literar propus de compozitor.

textură, tip de scriitură componistică modernă, bazată pe aglomerarea de tip polifonic a unor linii melodice — fără însă a se ține seama de regulile contrapunctului* — sau pe aglomerarea de tip armonic a unor acorduri* complexe — fără însă a se ține seama de legile armoniei*.

Texturi, piesă orchestrală de Mihai Moldovan (1967).

Teyber, Hellene v. Asachi Elena. **Thaïs**, operă în 3 acte de Massenet. Libretul de G. Boyer după Anatole France. Pr. Paris, 16 mart. 1894.

Thalberg, Sigismund (7 ian. 1812, Geneva — 27 apr. 1871, Posilipo, lângă Neapole), pianist și compozitor austriac. Unul dintre cei mai mari virtuozii ai vremii. A scris piese pentru pian, fantezii pe teme din operele lui Mozart, Weber, Rossini, Bellini, Auber.

Theodorakis, Mikis (n. 29 iul. 1925, Chios), compozitor grec. A compus numeroase cîntece revoluționare, muzica pentru filmele „Z“ și „Zorba grecul“. Autor al unor balele (*Orfeu*) și de muz. simf., s-a consacrat muzicii ușoare, în care înscrie un capitol aparte prin inspirația din folclorul grec și caracterul politic-militant al cîntecelor. Concerte în România. thesis (cuv. lat.), timp accentuat al unei formule ritmice. V. *arsis*.

Thibaud, Jacques (27 sept. 1880, Bordeaux — 1 sept. 1953, accident de avion lângă Barcelonnette), violonist francez de renume mondial. A cîntat în trio cu Cortot și Casals. A fondat, împreună cu Margueritte Long, concursul internațional care le poartă numele. Concerte în România.

Thomas, Ambroise (5 aug. 1811, Metz — 12 feb. 1896, Paris), compozitor francez. Opere (*Mignon*), muz. instr.

Thomson, Virgil (n. 25 nov. 1896, Kansas City), compozitor și critic

muzical american. Opere, muz. simf., de cam., cor., de scenă și de film. Un vol. despre critica muzicală, un dicționar muzical.

Threni, lucrare pentru soliști, cor și orch. de Stravinski (1958).

Threni pentru victimele de la Hiroshima, lucrare pentru 52 de instrumente de coarde de Penderecki (1961). **tilineă**, instrument popular de suflat; varietate a fluierului* dar fără orificii, confecționat din scoarță de răchită, paltin sau tei.

Till Eulenspiegel, poem simfonic, op. 28, de Richard Strauss (1895).

țimbru, culoare a sunetului; calitate determinată de numărul și intensitatea sunetelor armonice* care însoțesc un sunet fundamental.

Timiș, Vasile (n. 20 apr. 1922, Sighet), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Iloria, Pe drumul tinereții*), simf., de cam., cor., ușoară. timp 1. Unitate de bază pentru măsurarea ritmului*; poate fi accentuat și neaccentuat; periodicitatea t. accentuați determină metrul (măsura*).

2. Durata unei lucrări muzicale exprimată în minute.

țimpan, instrument de percuție* cu înălțime* determinată a sunetului, format dintr-o membrană întinsă pe o emisferă de metal. În orch. simf. se utilizează cel puțin doi t.

Tippett, Michael (n. 2 ian. 1905, Londra), compozitor englez. 1 operă, 1 oratoriu, muz. simf. (*Concert pentru 2 orch. de coarde*), de cam., cor., voc.

Tirgul din Sorocinsk, operă comică în 2 acte neterminată de Musorgski, pe libret propriu după Gogol. Pr. versiunii de concert Petrograd, 16 mart. 1911. Orchestrată de Liadov (1911), Cui (1915), Cerepnin (1923), Șebalin (1930).

toacă, instrument popular de percuție autofon*, format dintr-o placă de lemn lovită cu unul sau două ciocănele.

tobă, nume generic pentru o serie de instrumente de percuție*, populare și

profesioniste, cu înălțime nedeterminată a sunetului. **T. mică**, t. formată dintr-un mic cilindru de metal închis la capete cu cîte o membrană; una dintre membrane are întinse deasupra ei niște coarde, iar pe cealaltă se lovește instr. cu două baghete* de lemn. **T. mare** (it. *gran cassa*), t. formată dintr-un cilindru larg de lemn sau metal, închis la capete cu cîte o membrană; se lovește cu o baghetă mare de lemn îmbrăcată în pîslă. **toceata** (cuv. it.), piesă de virtuozitate, în special pentru instrumente cu claviatură*, caracterizată prin opoziția dintre pasajele în tempo* rapid, cu note de valori* mici, și cele în acorduri*.

Toduță, Sigismund (n. 17 mai 1908, Simeria), compozitor și muzicolog român. Prof. la Cons. din Cluj-Napoca. Scriitură polifonică densă, armonie polimodală, formă bazată pe principiul ciclic. Opera *Meșterul Manole*, oratoriul *Miorița*, muz. simf. (6 simf., 3 concerte pentru orch. de coarde, *Concert pentru pian*), de cam. (*Passacaglia pentru pian*, sonate pentru pian, vl., v.ccl, fl., oboi), cor., voc. *Formele muzicale ale barocului în operele lui J. S. Bach* (3. vol.).

Tomesu, Vasile (n. 1 iun. 1929, Brazii, jud. Ilfov), muzicolog român. Vol.: *Drumul creator al lui Dimitrie Cuclin, Alfonso Castaldi, Alfred Alessandrescu, Filip Lazăr, Paul Constantinescu, Histoire des relations musicales entre la France et la Roumanie*.

tom-tom, instrument de percuție* de origine orientală și amerindiană, folosit în muzica de jazz* și în creația simfonică modernă; este o tobă* de dimensiuni mici, ce produce sunete cu înălțime* nedeterminată.

ton 1. Sunet muzical. 2. Raport de înălțime dintre două sunete alăturate, echivalent cu două semitonuri*. **V. secundă**.

tonalitate 1. Complex de relații funcționale de natură armonică*

stabilit între treptele unei game* muzicale. 2. Gamă muzicală între ale cărei trepte există astfel de relații.

tonică, treaptă principală, stabilă, a unei tonalități*, către care gravitează celelalte trepte (funcții).

Torelli, Giuseppe (22 apr. 1658, Verona — 8 febr. 1709, Bologna), violonist și compozitor italian. Prin importanța pe care o dă instr. solist în *concerto grosso**, lucrările sale sînt precursorile concertului pentru vl. și orch.

Tortelier, Paul (n. 21 mart. 1911, Paris), violoncelist francez de renume internațional. Prof. la Cons. din Paris. Desfășoară și o activitate de dirijor și compozitor. 1 simf., 2 concerte și piese pentru v.cel.

Tosca, operă în 3 acte de Puccini. Libretul de G. Giacosa și L. Illica, după drama lui V. Sardou. Pr. Teatrul Constanzi, Roma, 14 ian. 1900 (în rolul titular Hariclea Darclee).

Toscanini, Arturo (25 mart. 1867, Parmă — 16 ian. 1957, New York), dirijor italian de faimă mondială. Inițial violoncelist la Opera din Rio de Janeiro. Cariera lui dirijorală s-a desfășurat la pupitrele unor mari orch., pe care le-a condus și în calitate de director artistic: Scala din Milano, Metropolitan Opera din New York, New York Philharmonic Orchestra, NBC.

Totan, Ion (n. 1 aug. 1912, Sebeșul de Sus, jud. Sibiu), compozitor român. Opereta *Nu vă jucați cu dragoste* (în colaborare cu Gh. Bazavan), muz. voc.-simf., simf., pentru fanfară, cor.

Tragic, Simfonia a IV-a în do minor de Schubert (1816).

Trandafirii Doftanei, operă în 3 acte de Norbert Petri. Libretul de Daniel Drăgan. Pr. Brașov, Teatrul Muzical, 20 dec. 1961.

tranquillo (cuv. it.), liniștit.

transcriere 1. Rescriere în notație* modernă occidentală a unui text muzical existent în alte tipuri de notații.

2. Notarea după o înregistrare sonoră a unor muzici de tradiție orală (ex. muz. pop.).

transcripție, rescriere pentru un alt instrument (sau ansamblu) a unei piese muzicale, de obicei fără modificări în text (ca în cazul aranjamentului*). V. *reducție*.

transpozitoriu (instrument ~), instrument de suflat al cărui sunet fundamental este altul decît do* și care deci, în procesul execuției muzicale, emite alte sunete decît acelea scrise în partitură*. Pentru citirea notelor reale produse de l.a., se utilizează transpoziția* textului scris în partitură.

transpoziție, mutare a unei piese muzicale la o altă înălțime decît aceea scrisă inițial.

transpoziție limitată (moduri cu ~), sistem de scări muzicale creat de Olivier Messiaen; se numesc astfel, deoarece se pot transpune numai pe un număr redus de trepte, fără ca sunetele componente să se repete.

trautonium, instrument muzical electronic inventat în jurul lui 1936 de către F. Trautwein.

Travata, operă în 3 acte de Verdi. Libretul de F. M. Piave, după *Dama cu camelii* de Al. Dumas. Pr. Teatrul La Fenice, Veneția, 6 mart. 1853.

Trăilescu, Cornel (n. 11 aug. 1926, Timișoara), compozitor și dirijor român. Dirijor la Opera Română din București. Operele *Molanul încălțat*, *Bălcescu*, baletul *Domnișoara Nastasia*, muz. simf., de cam., de film. treaptă, sunet al unei game* muzicale (tonalitate*, mod*). T. principale: I, IV, V ale tonalităților majore* și minore*. T. secundare: I, II, III, VI și VII ale tonalităților majore și minore.

Trei locuri în Noua Anglie, lucrare simfonică de Charles Yves (1914).

treizeciedoime, valoare de notă egală cu a 32-a parte din nota* întreagă.

tremollo (cuv. it.), ornament* muzical ce constă din repetarea rapidă

a unui sunet sau din alternarea a două sunete nealăturate (sau a două elemente armonice).

trepak, dans popular rus în măsură* binară* și mișcare rapidă.

trianglu v. **triunghi**.

tribrah, ritm corespunzător piciorului de vers trisilabic, alcătuit din valori egale și scurte.

trileordje, scară oligocordică* formată din trei sunete ce se succed treptat.

Tricornul, balet într-un act de Manuel De Falla. Libretul de Martinez Sierra. Pr. Balețele Ruse* (în scenografia lui Picasso), Teatrul Alhambra, Londra, 22 iul. 1919.

tril, ornament* melodic ce constă din alternarea rapidă a notei principale cu secunda* ei superioară sau inferioară, mare sau mică.

Trilul diavolului, celebră sonată pentru violină și clavicin de Tartini (1713).

trio (cuv. it.) 1. Ansamblu alcătuit din trei instrumentiști. 2. Compoziție scrisă pentru t. (1) (V. terțet). 3. Secțiune mediană a unor forme tripartite* (menuet*, scherzo*, marș*).

trio-sonată v. **sonată**.

triolet, diviziune ritmică excepțională în metru binar*, constind într-un grup de trei note cu valoare* egală, echivalent cu două sau patru note din diviziunea normală.

Trionul, trilogie de lucrări vocal-simfonice de Carl Orff, cuprinzând *Carmina burana* (1937), *Catullii Carmina* (1943) și *Trionfo di Afrodite* (1953).

tripartită (formă ~), formă muzicală compusă din trei secțiuni, în care a treia secțiune este reluarea (uneori variată) a celei dintâi (ABA); denumită și formă de lied* (dată fiind maxima ei utilizare în acest gen muzical).

tripentapartită (formă ~), formă muzicală derivată din cea tripartită* (ABA) prin reluarea (identică sau variată) a ultimelor două secțiuni (ABABA).

triplu concert, concert pentru trei instrumente soliste și orchestră.

triplu (contrapunet ~), contrapunet* la 3 voci* ranversabil*.

triplu punet, semn de durată* constind din trei puncte așezate în dreapta notei*, căreia îi mărește durata cu $\frac{7}{8}$ din valoarea ei (fiecare punct mărește durata notei cu jumătate

din valoarea ei, deci: $\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} =$

$= \frac{7}{8}$). V. **punct**; **dublu-punct**.

triplum (cuv. lat.), vocea* superioară a unei piese polifonice în sec. 12-13.

trison, acord* de trei sunete dispuse în terțe*.

Tristan și Isolda, operă în 3 acte de Wagner, pe libret propriu după V. von Strassburg. Pr. Teatrul Curții, München, 10 iun. 1865.

trîșcă, instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluterul* dar fără orificii, confecționat din trestie.

triton, interval de trei tonuri întregi cvartă* mărită sau cvintă* micșorată.

tritone, scară oligocordică* formată din 3 sunete ce se succed treptat și prin salt.

Triumful Afroditei, concert scenic de Orff (din trilogia *Trionfi**) pe versuri de Catullus, Sapho și Euripide.

triunghi (trianglu), instrument de percuție autofon* format dintr-un cadru metalic triunghiular, suspendat, care este lovit cu o baghetă metalică.

trîmbiță, denumirea populară a gornului* și, uneori, a trompetei*.

troheu, ritm corespunzător piciorului de vers format din două silabe: una lungă și una scurtă.

Troienii, operă în 5 acte de Berlioz, pe libret propriu după Virgiliu. Prima parte (*Căderea Troiei*) a fost prezentată în premieră la Paris, în 1863; împreună cu cea de a doua (*Troienii la Cartagina*) a fost interpretată pen-

tru prima dată la Karlsruhe, în 1890. trombon, instrument de suflat din alamă, care produce sunete de înălțimi diverse prin modificarea lungimii coloanei de aer cu ajutorul unei culise sau al unui sistem de ventile*. Presc. *trb.* Echiv. germ. *Posaune*. trompetă, instrument de suflat din alamă, care produce sunete de înălțimi diferite cu ajutorul unui mecanism cu ventile* sau pistoane*. Presc. *trp.*

tropar 1. (în muzica bizantină*), verset cîntat între psalmi* și alte texte ale Vechiului Testament. 2. Culegere de cîntări religioase în ev. med.

tropo (cuv. it. „prea“); *non t.*, nu prea (ex. *allegro ma non t.*).

Trozner, Jozsef (n. 4 aug. 1904, Tîrgu-Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Muz. voc.-simf., simf., de cam., voc.

trubadur, poet-compozitor din sudul Franței, în sec. 11—14.

Trubadurul, operă în 4 acte de Verdi. Libretul de S. Cammarone, după A. Gutierrez. Pr. Teatrul Apollo, Roma, 19 ian. 1853.

trupă, grupare de interpreți-cîntăreți (t. de operă) sau dansatori (t. de balet).

truver, poet-compozitor din nordul Franței, în sec. 12—13.

Tuba Mirum, secțiune a Recviemului*.

tubă, cel mai grav instrument de suflat din alamă din orchestra simfoni-

că, prevăzută cu un mecanism de ventile* sau pistoane*. Echiv. germ. *Bass-Tuba*.

Tudor, Andrei (31 aug. 1907, Brăila — 18 iun. 1959, București), muzicolog român. Studii despre George Enescu.

Tudor Vladimirescu, oratoriu de Gheorghe Dumitrescu pe libretul, folosind fragmente din *Cîntarea României* de A. Russo, din balade și cîntece populare. P. a. București, 23 ian. 1953.

Tudoran, Ionel (n. 25 mai 1913, Bărrăștii de Vede, jud. Olt), tenor român, cîntăreț de operă.

tulnie v. buciun.

Turandot, operă în 3 acte de Puccini; neterminată, a fost completată de F. Alfano. Libretul de G. Adami și R. Simon, după Carlo Gozzi. Pr. Scala, Milano, 25 apr. 1926.

Turangalila, Simfonie pentru orchestră, pian și Unde Martenot* de Messiaen (1948).

Turina, Joaquin (9 dec. 1882, Sevilla — 14 ian. 1919, Madrid), compozitor, dirijor, pianist și pedagog spaniol. 1 operă, muz. simf. (*Dansuri fantastice*, *Simfonia sevillana*), de cam., voc.

tușeu, manieră de atac* (de a apăsa tastele*) la instrumentele cu claviatură (indeosebi la pian).

tutti (cuv. it.), întregul ansamblu. În concertlo *grosso**, t. (*ripieno**) dialoghează cu grupul solistic (*concertino**).

Ńambal, instrument muzical popular, format dintr-o cutie de rezonanță* de formă trapezoidală pe care sînt întinse corzile, lovite cu două ciocănele.

Ţara surisului, operetă în 3 acte de Lehar. Libretul de L. Herzer și Fr. Löhner, după V. Leon. Pr. Viena, 9 febr. 1923, sub titlul *Jacheta galbenă*.

Ţarina, joc popular românesc răsplinit în Munții Apuseni, în metru binar* și mișcare moderată.

Ţăranu, Cornel (n. 20 iun. 1934, Cluj), compozitor român. Fondator și diri-

zor al formației „Ars Nova”. Opera *Secretul lui Don Giovanni*, muz. voc.-simf., simf. (*Simfonia brevis, Stimetrii, Incantații, Alternanțe, Racorduri*), de cam., cor., voc. Studii de muzicologie.

Ţiitură, acompaniament* de tip ostinato*, realizat de taraf* în muzica lăutărească.

Ţineoca, Remus (n. 15 sept. 1915, Iași), dirijor canadian de origine română.

Ţiteră, instrument muzical popular german cu coarde ciupite, asemănător chitarei*.

U

Uceneseu (Ucenic, Ucenicescu), George (1830, Cislădie — 25 ian. 1896, Braşov), folclorist român. Prof. de psaltichie* la Şcoala Gimnazială şi Normală din Braşov. Culegeri folclorice, lucrări didactice, muz. psaltică*.

Ucenicul vrăjitor, poem simfonic de Paul Dukas, după balada lui Goethe (1897).

Ulanova, Sergheevna Galina (n. 10 ian. 1910, Petersburg), dansatoare sovietică de renume internaţional. Excepţională interpretă a baletelor lui Prokofiev.

ultimo (euv. it. „ultim“), *ultima volta*, ultima dată.

Un american la Paris, poem simfonic de Gershwin (1928).

Un reconvalescent german, lucrare pentru solişti, cor şi orchestră de Brahms (1857—1868).

Un supravieţuitor din Varşovia, lucrare pentru recitator, cor şi orchestră de Schönberg (1947).

una corda v. pedalizare.

Unde Martenot (< fr. *Ondes Martenot*), instrument electronic construit (1928) de Maurice Martenot. Au scris pentru acest instrument pagini inspirate Honegger, Messiaen, Jolivet, Milhaud.

undecimă, interval compus (evartă* peste octavă*) care cuprinde 11 trepte. Tipuri diatonice: u. perfectă, u. mărită.

Ungar, Imre (n. 23 ian. 1909, Budapesta), pianist ungar. Turnee internaţionale. Concerte în România.

unison (< it. *unissono* „dintr-un singur sunet“). **1.** Emisie simultană a două sau mai multe sunete de aceeaşi înălţime; cântare în prime*. Expresia „a cânta la u.“ înseamnă că două sau mai multe voci* cântă aceeaşi linie melodică. **2.** *Unissono*, indicaţie pentru ca un grup de instr. să cânte împreună după *divisi**.

Urmuzescu, Paul (n. 28 iun. 1928, Bucureşti), compozitor român. Muz. uşoară.

Ursu, Nicolae (4 iun. 1905, Şanoviţa, jud. Timiş — 10 febr. 1969, Timişoara), compozitor şi folclorist român. *Rapsodie pentru orchestră*, muz. de cam., cor. Culegeri de folclor, studii asupra folclorului bănăţean, lucrări didactice.

Ursul, Simfonia nr. 82 în do major de Haydn (1786).

Ursuleac, Viorica (n. 26 mart. 1899, Cernăuţi), soprană austriacă de origine română, cântăreaţă de operă de renume internaţional.

ut, notaţie* silabică mai veche pentru sunetul *do**.

Uvertura academică, uvertura op. 80 de Brahms (1879).

Uvertura cubană, uvertură de George Gershwin (1932).

Uvertura tragică, uvertura op. 81 de Brahms (1880).

uvertură 1. Piesă orchestrală ce se cântă înaintea unei reprezentaţii de teatru muzical. **2.** Lucrare orchestrală într-o singură parte, profilată ca un gen de muzică programatică*.

V

Valeriu, Nicolae (pe numele adevărat *Popescu, Valeriu*) (n. 29 ian. 1914, Cîmpina), compozitor român. Muz. cor., de scenă, ușoară.

valoare, expresie cantilativă a duratelor* sunetelor și ale momentelor de liniște ce compun muzica. Există 7 v. fundamentale: nota* întreagă, doimea*, pătrimea*, optimea*, șaisprezecimea*, treizecideoimea*, șaisprecătrimea*, cărora le corespund tot altele semne grafice pentru note și pentru pauze*.

vals, dans orășenesc apărut în a doua jumătate a sec. 18, pe baza unor dansuri populare austriece și germane; în metru ternar*, mișcare rapidă.

Vals trist, celebru vals pentru orchestră de Sibelius, compus în 1903 ca moment din muzica de scenă pentru drama *Kuolema*.

Valsul, poem coregrafic scris de Ravel în 1920 pentru Baletetele Ruse* ale lui Diaghilev, montat însă în 1920 de Ida Rubinstein. Pr. Opera Mare, Paris, 23 apr. 1929.

Valsuri nobile și sentimentale, ciclul de valsuri pentru pian de Ravel, scris în 1911 și ulterior orchestrat de către compozitor.

Vancea, Zeno (n. 8 oct. 1900, Bocșa-Vasiovei, jud. Caraș-Severin), compozitor și muzicolog român. Prof. la Cons. din Tg. Mureș, Timișoara și București. Vicepreședinte al Uniunii Compozitorilor. Baletul *Priculicul*, muz. simf. (2 *Sinfoniete*, 2 *Rapsodii bânășene*, *Preambul*, *Inter-*

mezzo și marș, *Burlesca*, *Concert pentru orch.*), de cam. (6 *cvarlete de coarde*), cor., voc. Vol. de muzicologie: *Istoria muzicii universale și românești*, *Cartea dirijorului de cor*, *Creația muzicală românească în sec. 19-20*.

Vanlea, Ion (n. 1 dec. 1917, Molo-vata), dirijor de cor român.

Varèse, Edgar (22 dec. 1885, Paris — 6 nov. 1965, New York), compozitor american de origine franceză, elev al lui d'Indy, Roussel și Widor, unul dintre inovatorii limbajului muzical al sec. 20: *Offrandes*, *Arcana*, *Hyperprisme*, *Oclandre*, *Intégrales*, *Ionisation*, *Equatorial*, *Density 21,5*, *Déserts*, *Poème Electronique*.

Varga, Ovidiu (n. 5 oct. 1913, Pașcani), compozitor și muzicolog român. Prof. la Cons. din București. Muz. voc.-simf. (oratoriul *Scnteia eliberării*), simf. (*Concert pentru orch. de coarde și percuzie*), de cam. (*cvartetul Primăvara vtefit*).

variantă 1. Versiune mai ușoară pentru un pasaj dificil sau imposibil de realizat cu resursele unui anume instrument (sau voci). 2. (În muzica pop.) versiune a unei melodii datorată modificărilor survenite în procesul transmiterii ei orale.

variație, tehnică prin care este modificat (în elementele sale secundare) un motiv* (sau o temă*).

Variațiuni simfonice, lucrare pentru pian și orchestră de Cesar Franck (1885).

variațiuni (temă cu ~), forță omofonă (v. omofonie), constituită dintr-un număr oarecare de variațiuni* ornamentale (care adaugă ornamente* melodiei) și de caracter (care schimbă expresia melodiei, modificându-i tempo*-ul, măsura*, ritmul*, modul*, armonia*) pe o temă* (de obicei de 8 măsuri), expusă inițial.

Variațiunile Goldberg, 30 de variațiuni pentru clavicin de Bach, publicate în 1742.

Vartolomei, Luminișă (n. 3 aug. 1945, București), critic muzical român.

Vasilache, familie de muzicieni români. 1. Vasile V. (26 oct. 1907, Huși — 10 apr. 1944, București), compozitor, actor și cântăreț de revistă, autor de muzică ușoară. Cuplul V. Vasilache-N. Stroe a rămas celebru în istoria teatrului românesc de revistă. 2. Vasile V. Junior (n. 14 iun. 1941, București), compozitor român de muz. ușoară. Fiul lui V. (1).

Vasileseu, Ion (4 nov. 1903, București — 1 dec. 1960, București), compozitor român. Dirijor la diferite teatre de estradă. Muz. de teatru, de film, de cam. (*Trei mișcări în stil românesc* pentru cvartet de coarde), ușoară.

Vasileseu, Vespasian (27 febr. 1889, București — 6 febr. 1969, București), compozitor român. Muz. ușoară, prelucrări de folclor.

Vasileseu, Victor (2 nov. 1856, Solca, jud. Suceava — 26 febr. 1938, Cernăuți), compozitor român de muzică corală.

Vasiliu, Ana Rozsa (n. 12 febr. 1899, Buziaș), soprană română, cântăreață de operă de renume internațional.

Vasul fantomă (*Olandezul zburător*), operă în 3 acte de Richard Wagner, pe libret propriu. Pr. Teatrul Curții, Dresda, 2 ian. 1843.

Vaughan Williams, Ralph (12 oct. 1872, Dewn Ampney — 26 aug. 1958, Londra), compozitor englez.

Prof. la Royal College of Music din Londra. 6 opere, balete, muz. voc.-simf., simf. (8 simf., concerte pentru vl., pentru pian, pentru ob.), de cam. (2 cvartete), religioasă, de film. Studii asupra lui Purcell și asupra cîntecului pop. engl.

Văduva veselă, operetă în 3 acte de Franz Lehar. Libretul de Victor Leon și Leon Stein, după H. Meilhac. Pr. Theater an der Wien, 28 dec. 1905. Vecchi, Orazio (6 dec. 1550, Modena — 19 febr. 1605, Modena), compozitor italian, autor de muzică religioasă (motete*, imnuri, o misă*) și profană (madrigale*, comedii madrigalești).

Velceanu, Iosif (13 apr. 1874, Văliug, jud. Caraș-Severin — 2 oct. 1937, Timișoara), compozitor și dirijor de cor român. Muz. de scenă, pentru fanfară, cor., voc., culegeri de cîntece populare, scrieri muzicologice. Velehersch, Alexandru (n. 9 iun. 1918, Friedek-Mistek), compozitor român. Muz. simf. (*Concert pentru pian, Sinfonietta, Suită de dansuri simfonice*), de cam. (*Cvartet de coarde, sonate pentru v.cel, pentru vl.*), cor., voc., lucrări didactice (*Studiul transpoziției*).

veloce (cuv. it.), rapid, iute. √
 viteză, agilitate în execuția unui pasaj rapid.

ventil (la unele instrumente de suflat din alamă: corn*, trompetă*), mecanism care, transformînd mișcarea longitudinală a clapei* în mișcare transversală, deschide tuburile secundare (lungind astfel coloana de aer și permițînd obținerea unor sunete mai grave). V. piston.

Ventura, Grigore (1839, Galați — 11 iul. 1909, București), compozitor și critic muzical român. Prof. la Cons. din București. Muz. de scenă, pentru pian, voc.

Veracini, Francesco Maria (1 febr. 1690, Florența — 31 oct. 1768, Pisa), violonist și compozitor italian; virtuos renumit al vremii, și-a desfășurat activitatea la Londra, Dres-

Giuseppe Verdi

da și Praga. A compus opere, cantate, concerte și sonate pentru vl. Verdi, Giuseppe (10 oct. 1813, Roncole — 27 ian. 1901, Milano), compozitor italian a cărui creație a marcat una din marile perioade ale operei (*Nabucco, Ernani, Rigoletto, Trubadurul, Traviata, Bal mascat, Pulceră destinului, Don Carlos, Aida, Otello, Falstaff*). A scris de asemeni muzică religioasă (*Requiemul, Stabal Mater, Te Deum*), de cameră (*Cvartet de coarde*) și voc.

verism, mișcare estetică născută în Italia, către 1890, preconizând în operă realismul de nuanță naturalistă; lucrările de bază ale acesteia sînt *Cavalleria rusticana* de Mascagni și *Paiate* de Leoncavallo. Puccini a fost influențat de v.

Vesean, Mauriciu (n. 4 mart. 1916, București), compozitor român. Muz. voc.-simf., simf. (*Poem eroic*), de cam., cor., ușoară.

Veselovski, Vasile (n. 18 dec. 1925, Găvana-Pitești, jud. Argeș), compozitor român. Muz. ușoară.

Veyron-Laeroix, Robert (n. 13 dec. 1922, Paris), pianist și clavecinist

francez, colaborator al flautistului Jean-Pierre Rampal.

Vlardot, Pauline Garcia (18 iun. 1821, Paris — 18 mai 1910, Paris), cîntăreață franceză, soră cu Malibran; a cîntat la Bruxelles, Dresda, Frankfurt, Paris, Londra. A compus 3 opere, muz. voc., piese pentru pian și vl.

Vlașa seurtă, operă în 2 acte de Manuel De Falla. Libretul de C. Fernandez Show. Pr. Nisa, 1 apr. 1913.

vibraion, instrument de percuție format din plăci de metal așezate deasupra unor tuburi de rezonanță în care elice, acționate electric, prelungesc vibrația și amplifică sunetul produs prin lovirea plăcilor cu baghete.

vibrato (cuv. it.), oscilație ușoară și rapidă în jurul înălțimii* reale a sunetului produs de voce sau de instrumentele cu coarde.

Vielă, Elena (n. 17 febr. 1922, Vișina Veche, jud. Olt), dirijoare de cor româneă.

Vicol, Adrian (n. 15 dec. 1923, Tîrgu Mureș), folclorist român.

Vicol, Ion (n. 22 febr. 1898, Țuțucani, jud. Vaslui), pedagog-teoretician român. Prof. la Cons. din Iași și București. Lucrări didactice (*Dirijorul de cor, Despre interpretare*), manuale de muz.

Vidal, Paul (16 iul. 1863, Toulouse — 9 apr. 1931, Paris), compozitor francez. Dirijor al Operei din Paris. Prof. la Cons. din Paris. 3 opere (*Guernica*), 1 operetă, muz. de scenă, simf., religioasă.

Vidu, Ion (17 dec. 1863, Mînerău, Jud. Arad — 7 febr. 1931, Lugoj), compozitor și dirijor de cor român. Opereta *Floarea Ghimeșului*, muz. voc.-simf. (*Dunărea, Moartea lui Mihai Eroul, Ștefan și Dunărea*), lucrări pentru pian, muz. cor. (*Ana Lugojana, Răsunetul Ardealului, Pres-le deal*); culceri de folclor, studii, articole, cronici muzicale.

Ion Vidu

vielă, instrument medieval cu 3—5 coarde și arcuș, strămoș al violinei*. vieneză (școala ~), școală componistică în cadrul căreia, între 1780 și 1815, la Viena, s-a cristalizat stilul clasic. Reprezentanți: Haydn, Mozart, Beethoven (v. clasicism). *Noua șc. v.*, școală componistică în cadrul căreia, în primele decenii ale sec. 20, la Viena, s-au constituit principiile muzicii dodecafonică* și ale sistemului serial*. Reprezentanți: Schönberg, Berg, Webern.

Vieru, Anatol (n. 8 iun. 1926, Iași), compozitor român. Opera *Iona*, muz. voc.-simf. (*Miorița, Cantata anilor lumina*), simf. (3 simf., concerte pentru v.cel, pentru fl., pentru vl., *Jocuri pentru pian și orch., Odă tăcerii, Muzeu muzical, Clepsidra I și II*), de cam. (2 cvartete, *Muzică pentru Bacovia și Labiș, Sita lui Eratostene, Sonata pentru v.cel, Trepte ale tăcerii, Nautilos*), cor. (*Scene nocturne*), voc., de film. Studii de muzicologie.

Vieuxtemps, Henri (17 feb. 1820, Verviers — 6 iun. 1881, Alger), compozitor și violoncelist belgian celebru. Prof. la Cons. din Bruxelles. A compus peste 40 de concerte pentru vl.

vilanelă (< it. *villanella*), cîntec polifonic originar din sudul Italiei, răspîndit în sec. 15—16, cu caracter

umoristic, în măsură binară* și mișcare vie.

Villa-Lobos, Heitor (5 mart. 1887, Rio de Janeiro — 17 nov. 1959, Rio de Janeiro), compozitor, pianist, dirijor și folclorist brazilian. Opere, balete, o misă-oratoriu, 11 simf., poeme simf., concerte, muz. de cam. (cvartete, cvintete, trio-uri, sonate), voc., de film, religioasă.

villanella (cuv. it.) v. vilanelă. Villnow, Gerd (Gerard) (15 sept. 1897, Salesch, Polonia — 10 sept. 1970, București), compozitor, pianist și dirijor român. Muz. ușoară.

Viñes, Ricardo (15 febr. 1885, Lerida — 29 apr. 1943, Barcelona), pianist spaniol stabilit la Paris. Interpret a numeroase prime audiții din creația lui Debussy, Ravel, Roussel, Satie, Milhaud, Poulenc, Messiaen. Vintilă, Ion (18 apr. 1924, Băile Herculane — 4 mart. 1977, București), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Cantata ostășească, În numele vieții*), simf. (2 simf., uverturi), de cam., cor.; lucrări didactice.

vioară v. violină. violă, instrument cu coarde și arcuș, asemănător violinei* dar de dimensiuni mai mari și emițînd sunete mai grave decît aceasta. Acordajul v. este *do-sol-re-la*. Echiv. germ. Bratsche. (presc. Br. v. *braccio, viola da*). violină (vioară) (presc. vl.), cel mai important dintre instrumentele cu coarde și arcuș, avînd acordajul cel mai înalt (*sol-re-la-mi*); se ține sprînjit de umărul sting, sub bărbie; începînd din sec. 16, pătrunde în toate domeniile muzicale, iar în sec. 18 se plasează în fruntea instr. soliste, în ansamblurile de muz. de cam. și în orch.

violoncel, instrument cu coarde și arcuș din familia violinei*, dar mult mai mare și emițînd sunete mai grave decît viola* (acordat ca și aceasta: *do-sol-re-la*, dar cu o octavă* mai jos); se ține vertical, între genunchi, sprînjit pe podea cu un picior (de metal sau lemn) cu virf ascuțit.

Presc. *v. cel* sau *cello* (de la it. *violoncello*).

Viotti, Giovanni Battista (12 mai 1755, Fontanetto da Po — 3 mart. 1824, Londra), violonist virtuoz celebru și compozitor italian, elev al lui Pugnani. Lucrările sale pentru vl. (între care 29 concerte și 54 duo*-uri) au pus bazele tehnicii moderne a instr.

virelai (cuv. fr.), piesă polifonică vocală de origine franceză, răspîndită în sec. 13, asemănătoare ca formă cu rondo-ul.

virginal, instrument cu claviatură asemănător clavecinului*, răspîndit în sec. 16—17, în special în Anglia.

virginaliștii, grup de compozitori englezi din sec. 16 și 17 (Byrd, Morley, Dowland, Gibbons), cărora li se datorează primele compoziții importante pentru virginal*.

Virtuosi di Roma, I ~ formație instrumentală de cameră, fondată la Roma în 1948 de către Renato Fasano.

virtuoz, interpret ce se distinge printr-o mare ușurință tehnică a execuției.

virtuozitate, ușurință și îndeminare în rezolvarea celor mai dificile probleme de tehnică vocală sau instrumentală.

Visul unei nopți de vară, 1. Muzică de scenă de Mendelssohn-Bartholdy (1843) pentru piesa lui Shakespeare. **2.** Operă de Britten. Libretul de P. Pears și Britten, după Shakespeare. Pr. Aldeburgh, 1960.

Visuri de iarnă, Simfonia I în sol minor de Ceaikovski (1866).

Vitali, Giovanni Battista (cca 1644, Cremona — 12 oct. 1692, Modena), violonist și compozitor italian, dirijor la curțile din Bologna și Modena. Oratorii, balete, muz. de cam. (sonate pentru una sau mai multe vl. și continuo*).

Vitalii, piesă orchestrală de Mihai Moldovan (1968).

Vittoria, Tommaso Lodovico da (Pe numele adevărat *Victoria, Tomas Luis de*) (cca 1549, Avila — 27 aug. 1611, Madrid), compozitor spaniol, maestru de capelă la Roma, muzician al curții din Madrid. A compus o mare cantitate de muzică religioasă (motete*, mise*, psalmi*, un *Requiem**).

vivace (cuv. it. „viu, vioi“), termen de caracter și de mișcare foarte rapidă între *allegro** și *presto**.

Vivaldi, Antonio (cca 1675, Veneția — iul. 1741, Viena), compozitor italian, violonist în capela catedralei San Marco și prof. la Cons. Ospedale della Pietà din Veneția. A contribuit la evoluția concertului* instr. către forma lui solistică. 45 opere și oratorii, peste 450 de concerte (celebre fiind cele din ciclurile *L'estro armonico, La stravaganza, Il cimento dell'armonia e dell'invenzione*), 75 sonate. **Viziuni fugitive**, ciclul de 15 piese pentru pian de Prokofiev (1917). **Vinătoarea, Simfonia nr. 73 în re major** de Haydn (1781).

Vinătoru, Sorin (n. 9 nov. 1912, Negrești, jud. Vaslui), compozitor român. Muz. simf. (*Prin sate moldovenești, Uvertura*), de cam., cor. **Vinătorul blestemat**, poem simfonic de César Franck după o baladă de Gottfried Bürger (1882).

Antonio Vivaldi

Vint de libertate, operetă în 3 acte de Dunaievski. Libretul de V. Vinikov, V. Kraht și V. Tipot. Pr. Moscova, 29 aug. 1947.

Vinzătorul de păsări, operetă în 3 acte de Zeller. Libretul de M. West și L. Held. Pr. Theater an der Wien, 10 ian. 1891.

Virtelnița Ompimlei, poem simfonic de Saint-Saëns (1872).

Vlad, Roman (n. 29 dec. 1919, Cernăuți), compozitor italian de origine română. Muz. voc.-simf. (*De Profundis*), simf., de film, balet. Studii muzicologice asupra lui Dallapiccola, Stravinski și asupra dodecafonișmului.

Vladigherov, Panceo (n. 18 mart. 1899, Șumen — 8 sept. 1978, Sofia), compozitor bulgar. Prof. la Cons. din Sofia. Muz. simf. (*Rapsodia Vardar*, *Suita bulgară*, *Simfonia de Mai* pentru coarde, concerte pentru pian, pentru vl., pentru v.cel.), de cam. (pentru vl., pian).

Vlădușă, Ioan (19 iun. 1875, Valea Boierească, jud. Mehedinți — 4 iun. 1965, București), compozitor român. Prof. la Cons. din Iași. Muz. de fanfară (*Marșul ofițerilor*, *Marș crotic*), de cam., cor., voc.

vocală (muzică ~), muzică destinată vocii, cu sau fără acompaniament* (de obicei de pian).

vocaliză, exercițiu de canto* pe vocale sau pe silabe diferite (de obicei „a”).

vocal-simfonică (muzică~), muzică destinată vocilor soliste și (sau) corului, cu acompaniament* orchestral. Genuri principale: cantata*, oratoriul*.

voce 1. Totalitate a sunetelor emise prin vibrația corzilor vocale. V. sint după natura lor, feminine (soprană*, mezzosoprană*, contraltă*) și masculine (tenor*, bariton*, bas*). 2. Parte a unei compoziții muzicale destinată unui instr. (sau grup de instr.) sau unui cântăreț (sau grup de cântăreți). Vocea umană, monodramă de Poulenc după Cocteau. Pr. Paris, 6 feb. 1959.

Voces intimaе, cvartet de coarde op. 56 de Sibelius (1909).

vodvil, gen de teatru muzical precedent operetei* și operii* comice; la origine, cîntec satiric popular din Normandia sec. 15, pătruns cu vremea în piesele de teatru cu caracter de comedie.

Voeviden, Alexandru (27 mai 1862, Vaslăuț — 6 iun. 1931, Cernăuți), folclorist român, dirijor de cor și orchestră la Cernăuți. A compus muzică de scenă și cor., a cules și publicat folclor din Bucovina și Moldova, a scris lucrări didactice.

Vogel, Vladimir Rudolfovici (n. 29 febr. 1896, Moscova), compozitor german de origine rusă. Autor de muzică dodecafonică*: oratorii, muz. simf., de cam., cor.

Vogelweide, Walther von der (cca 1170, Tyrol — cca 1230, Würtzburg), celebru Minnesinger german; s-au păstrat puține dintre melodiile sale (2 dintre acestea, în manuscrisul de la Colmar).

Volcu, Ion (n. 8 oct. 1923, București), violonist român de notorietate internațională. Artist al popoului. Director al Filarmonicii „George Enescu”. Dirijor al orch. de cam. „București”.

Voiculescu, Dan (n. 20 iul. 1940, Saschlz, jud. Mureș), compozitor român. Muz. simf. (*Simfonia ostinato*, *Viziuni cosmice*, *Blocuri*, *Stări*), de cam. (*Piccola sonata* pentru fl., *Dialoguri pentru pian*, *Sonata pentru pian*), cor. (*Trei cîntece de toamnă*), voc. Studii de muzicologie.

Voievodul țigănilor, operetă în 3 acte de J. Strauss-fiul. Libretul de J. Schnitzer, după M. Jókai. Pr. Theater an der Wien, 24 oct. 1885.

Vorobchievici, Isidor (6 mai 1836, Cernăuți — 18 sept. 1903, Cernăuți), compozitor român. Muz. cor., lucrări didactice.

vox finalis (cuv. lat.) v. finală.

Vox maris, poem simfonic, op. 31, de Enescu (1955).

vu, a doua notă a gamei* bizantine. Vuillermoz, Emile (23 mai 1878,

Lyon — 2 mart. 1960, Paris), muzicolog și critic muzical francez. Fondator (împreună cu Fauré) al Societății de muzică independentă. Vol. *Muzica de astăzi, Istoria muzicii*, monografiile despre *Chopin, Ravel, Debussy*.

Vulcu, Sorin (n. 9 iun. 1939, Petrești, jud. Alba), compozitor român. Muz. simf. (*Sinf., Inscripție pe un ritm, Concert pentru pian*), de cam. (*Momente cardinale, Improvizație exotică,*

Ciclotde, Echo), cor. (*Multisonuri mioritice*), voc. (*Ghitară*), electronică (*Osmoze*).

Vulplan, Dimitrie (2 ian. 1848, com. Românil-Neamț, jud. Neamț — 23 sept. 1922, București), folclorist român, flautist concertist. Culegeri de folclor, lucrări didactice, muzică pentru pian.

Vulpișoara cea isteasă, operă în 3 acte de Janáček după R. Tesnohli-dek. Pr. Brno, 6 nov. 1924.

W

Wachmann, familie de muzicleni români. 1. **Ion Andrei W.** (1807, Budapesta — 2 aug. 1863, București), compozitor și dirijor, animator al vieții muzicale românești. Opere (*Braconierul, Zamfira, Mihai Bravul*), vodeviluri și operete, muz. voc.-simf. (*Cetatea Neamșului*), cor.; culegeri de folclor și lucrări didactice. 2. **Eduard W.** (10 febr. 1836, București — 12 dec. 1908, București), compozitor și dirijor român. Fiul lui **W.(1)**. Dirijor al Teatrelor Naționale din Craiova și București, prof. și director al Cons. din București, fondator, dirijor și director al Societății filarmonice române din București, director al Operei Române din cadrul Teatrului Național din București. Vodeviluri, muz. voc.-simf., de cam., cor., voc.; culegeri de folclor și lucrări didactice.

Wagner, Carl Theodor (1801, Sibiu — 28 nov. 1868, Craiova), compozitor român, dirijor al Teatrului Național din Craiova. Vodeviluri, operete, muz. voc.-simf.

Wagner, Richard (22 mai 1813, Leipzig — 13 febr. 1883, Veneția), compozitor, dirijor, dramaturg, teoretician de artă și eseist german. Dirijor la Magdeburg, Riga, Dresda și München. Unul dintre cei mai importanți creatori ai istoriei muzicii. Reformator al operii (*Olandezul zburător* sau *Vasul fantomă, Tannhäuser, Lohengrin, Inelul Nibelungului, Tristan și Isolda, Măștrii cântărești*

Richard Wagner

din Nürnberg, *Parsifal*), pentru care a construit Teatrul de la Bayreuth. A mai scris muz. simf. (4 uverturi, 1 simf., *Idila Siegfried*), de cam., voc. (5 liederuri pe versuri de *Malhilde Wesendonck*). 13 volume de scrieri literare, filozofice, estetice și teoretice (*Artă și revoluția, Opera de artă a viitorului, Opera și drama*). Soția sa, *Cosima* (fiica lui Liszt), apoi fiul lor *Siegfried* (6 iun. 1869, Triebshen, lângă Lucerna — 4 aug. 1930, Bayreuth) și nepoții (*Wieland și Wolfgang*) au continuat opera de promovare a creației lui W., prin

Festivalul de la Bayreuth, a cărui tradiție au consolidat-o.

Walcha, Helmut (n. 27 oct. 1907, Leipzig), organist german din R. F. Germania. Celebru interpret al lui Bach. Prof. la Cons. din Frankfurt pe Main.

Waldstein, *Sonata în Do major, op. 53*, de Beethoven (1803—1804), denumită și *Aurora*.

Waldteufel, Emile (9 dec. 1837, Strasbourg — 16 febr. 1915, Paris), compozitor francez. Remarcabile valsuri (cca 300).

Walkiria, operă în 3 acte de Richard Wagner, pe libret propriu; a doua lucrare din teatrolgia *Inelul Nibelungului**. Pr. Hoftheater, München, 26 iun. 1870.

Walter, Bruno (15 sept. 1876, Berlin — 17 febr. 1962, Beverly-Hills), dirijor american de origine germană. A condus orch. din München, Berlin, Amsterdam, Leipzig, Viena și New York. Autor al unei biografii a lui Mahler și al unui volum de memorii (*Temă cu variațiuni*).

Walton, sir William Turner (n. 29 mart. 1902, Oldham), compozitor englez autodidact. Opere (*Troilus și Cressida*), oratoriul *Belshazzar's Feast*, baletul *The Quest*, muz. simf. (2 simf., concerte pentru pian, pentru vl., pentru violă), de cam., de film (*Hamlet*).

Bruno Walter

Carl Maria von Weber

wa-wa, onomatopoeie desemnând în jazz* sunetele obținute cu o trompetă sau un trombon cu o surdină* specială (denumită w.-w.).

Weber, Carl Maria von (18 nov. 1876, Eutin, Oldenburg — 5 iun. 1826, Londra), compozitor, pianist și dirijor german. Creator al operei romantice germane. Opere (*Abu Hassan*, *Freischütz*, *Euryanthe*, *Oberon*), muz. voc.-simf. (7 cantate, 3 mise), simf. (2 simf., *Konzertstück* și 2 concerte pentru pian, 2 concerte pentru cl.), de cam. (4 sonate pentru pian, *Invitație la vals* — orchestrată ulterior de Berlioz și Weingartner), cor.

Webern, Anton von (3 dec. 1883, Viena — 15 sept. 1945, Mittersill, Salzburg), compozitor austriac. A debutat ca muzicolog; a urmat cursuri de compoziție cu Schönberg. Dirijor la Operele din Viena și Praga. A adoptat și cristalizat sistemul serial* de compoziție. Muz. voc.-simf. (2 cantate op. 29 și 31), simf. (*Passacaglia*, op. 1, 6 *Piese pentru orch.* op. 6, 5 *Piese pentru orch.* op. 10, *Sinfonia* op. 21, *Variațiunile* op. 30), de cam. (3 cvartete de coarde, 1 trio), cor., voc.

Weill, Kurt (2 mart. 1900, Dessau — 3 apr. 1950, New York), compozitor american de origine germană. Celebru datorită *Operei de trei parale*, pe textul lui Brecht. Alte lucrări: 16

opere, 2 balete, 1 concert pentru vl., muz. de film.

Weiner, Leo (16 apr. 1885, Budapesta — 13 sept. 1960, Budapesta), compozitor ungar. Prof. la Cons. din Budapesta. Muz. simf. și de cam., transcripții pentru pian din creația lui Bach, Liszt, Schubert și Bartók. **Weingartner, Felix von** (2 iun. 1863, Zara, Dalmatia — 7 mai 1942, Winterthur), dirijor și compozitor austriac, discipol și prieten al lui Liszt. Conducător al orch. Operei și Filarmonicii din Viena, al orch. din Berlin, München, Boston. Director al Cons. din Basel. Concerte în România. A scris opera *Sakuntala*, muz. simf. și de cam. Studii asupra lui Beethoven, asupra artei dirijorale. Memorii.

Welles, Egon (21 oct. 1885, Viena — 9 nov. 1974, Oxford), compozitor și muzicolog englez de origine austriacă. Prof. la Viena și Oxford. Autor de muz. simf., de cam. și cor. precum și al unor studii remarcabile asupra muzicii bizantine, asupra lui Schönberg și a instrumentației moderne.

Werther, operă în 4 acte de Massenet. Libretul de E. Blau, P. Millet și G. Hartmann, după Goethe. Pr. Hofoper, Viena, 16 febr. 1892.

Widor, Charles-Marie (21 febr. 1845, Lyon — 12 mart. 1937, Paris), organist și compozitor francez. Prof. la Cons. din Paris. Director al Cons. american de la Fontainebleau. Opere, muz. simf. (10 simf.), de cam., de scenă, numeroase lucrări pentru orgă.

Wieniawski, Henryk (10 iul. 1835, Lublin — 31 mart. 1880, Moscova), violonist și compozitor polonez, elev al lui Massart. Virtuoz celebru, a concertat și alături de Anton Rubinstein (în America). Prof. la Cons. din Bruxelles. Autor a 2 concerte și numeroase piese pentru vl., și al unei metode pentru acest instr.

Wiest, Ludwig (Ludovic) (25 mart. 1819, Viena — 19 ian. 1889, București), compozitor român de origine

austriacă, violonist concertist. Dirijor al Orchestrei Curții din București, al Muzicii Ștabului oștirii, al Teatrului Național. Prof. la Cons. din București. Concertmaestru al Filarmonicii. Baletul *Doamna de aur*, *Concert patetic pentru vl. și orch.*, *Cvartet de coarde*, piese pentru pian și vl., muz. voc.

Wilhelm Tell, operă în 4 acte de Rossini. Libretul de Etienne de Jouy și Hyppolyte Bis, după Schiller. Pr. Opera Mare, Paris, 3 aug. 1829.

Willaert, Adrian (cca 1485, Bruges — 7 dec. 1562, Veneția), compozitor flamand, stabilit în Italia, maestru de capelă al catedralei San Marco din Veneția, ilustru reprezentant al școlii venețiene. Mise*, motete*, madrigale*, chansons* și ricercari*.

Winkler, Adalbert (n. 4 apr. 1930, Aiud, jud. Alba), compozitor român. Muz. voc.-simf. (*Cantata zilelor noastre*), simf. (2 simf., *Imagini hunedorene*, concerte pentru orch., pentru pian, pentru fl.), de cam., cor., ușoară.

Witt, Franz Xaver (9 febr. 1834, Walderbach — 2 dec. 1888, Landshut), muzicolog german, compozitor de muzică religioasă (mise*, motete* a cappella).

Wittgenstein, Paul (5 nov. 1887, Viena — 3 mart. 1961, Viena), pianist austriac; pierzându-și în primul război mondial brațul drept, a comandat o serie de lucrări pentru mîna stîngă (Richard Strauss, Ravel, Prokofiev).

Wolf, Hugo (13 mart. 1860, Vindischgrätz — 22 febr. 1903, Viena), compozitor austriac, critic muzical, partizan al lui Wagner și Bruckner împotriva lui Brahms. Opera *Corregidorul*, poemul simf. *Penthesilea*, *Serenada italiană pentru cvartet de coarde*, 13 coruri, cicluri de lieduri pe versuri de Mörike, Goethe, Eichendorff, Geibel (*Liedurile spaniole*), de Heyse (*Liedurile italiene*), de Michelangelo.

Wolf-Ferrari, Ermanno (12 ian. 1876, Veneția — 21 ian. 1948, Veneția), compozitor italian de origine germană. Opere (*Cei patru bădărași*, *Secretul Suzanei*, *Amorul doctor*), muz. voc.-simf. (*Sulamita*), simf. (*Suita venețiană*, *Triptic*, *Divertisment*), de cam., cor. (*Viața nouă*, *Pastunca*).

Wozzeck, operă în 3 acte de Alban Berg, pe libret propriu după Georg

Büchner. Pr. Opera de Stat, Berlin, 14 dec. 1925.

Wyżewn, Théodore de (12 sept. 1862, Kalusnik — 7 apr. 1917, Paris), muzicolog francez de origine poloneză, co-fondator al *Revisiei wagneriene* și al *Societății Mozart* din Paris, co-autor (împreună cu G. de Saint-Foix) al amplei analize a operelor lui Mozart (5 vol.).

X

Xenakis, Iannis (n. 1 mai 1922, Brăila), compozitor și arhitect grec stabilit în Franța. Elev al lui Le Corbusier și Messiaen. Îndrăzneț explorator al spațiului și timpului muzical, prin procedee de maximă originalitate. *Metastasis, Nomos alpha, Syrmos, Concert PII, Pitthoprakta, Achoripsis,*

Amorsima-Morsima, Duel, Strategie, Nopfi, Fonta, Polytope, Herma.
Xerxe, operă în 3 acte de Händel. Libretul de Niccolo Minato. Pr. Covent Garden, Londra, 15 apr. 1738.
xilofon, instrument de percuție* autofon*, alcătuit din plăci de lemn ce se lovesc cu două baghete* (ciocănele). Echiv. it. *xilofono*.

Y

Yankee Doodle, melodie populară americană.

Yates, William, compozitor englez din sec. 18 (datele biografice nu sînt cunoscute). *Sonata pentru harpă*, *Alegerea lui Apollo*, cîntece.

Ysaye, Eugène (16 iul. 1858, Liège — 12 mai 1931, Bruxelles), violonist,

dirijor și compozitor belgian. Unul din marii violoniști ai timpului. Prof. la Cons. din Bruxelles. A scris 6 sonate pentru vl. solo (una dintre ele dedicată lui Enescu).

Yvain, Maurice (n. 12 febr. 1891, Paris), compozitor francez. Operete (*La soarele din Mexic*), muz. de film.

Z

- Zabaleta, Nicanor** (n. 7 ian. 1907, San Sebastian), harpist spaniol. Prof. la Academia din Sienna. Turnee internaționale. Concerte în România.
- Zacearia, Nicola** (n. 9 mart. 1923, Pireu), cântăreț grec. Notorietate internațională.
- Zacconi, Lodovico** (11 iun. 1555, Pesaro — 23 mart. 1627, Fiorenzuola), teoretician italian, autorul lucrării *Prattica di musica utile et necessarie si al compositore ... si anco al cantore*, expozeu al problemelor muzicale discutate în sec. 16.
- Zafred, Mario** (n. 21 febr. 1922, Triest), compozitor italian. Printre lucrări: *Metamorfoze pentru pian și orch.*
- Zak, Iakov Izraelievici** (n. 20 nov. 1913, Odesa), pianist sovietic. Prof. la Cons. din Moscova. Turnee internaționale. Concerte în România.
- Zaleschi, Sigismund** (2 oct. 1885, Bălți — 23 mart. 1945, București), cântăreț polonez. Mulți ani solist și regizor al Operei Române București.
- Zamfir, Constantin** (n. 16 febr. 1908, Brașov), folclorist român. Vol. *Gh. Dima*, culegeri folclor, studii asupra stilului pop. vocal și instr., lucrări didactice.
- Zamfir, Gheorghe** (n. 6 apr. 1941, Găești), naist român. Notorietate internațională.
- Zamolxe**, operă în 5 tablouri de Liviu Glodeanu după Lucian Blaga.
- P. a. de concert București, Orch. Radioteleviziunii, 8. oct. 1969.
- Zandonai, Riccardo** (30 mai 1883, Sacro di Rovereto — 5 iun. 1944, Pesaro), compozitor italian. Opere (*Francesca da Rimini, Romeo și Julieta, Giuliano, Una Partita*), poeme simf.
- zapateado, dans spaniol solistic.
- Zarlino, Gioseffo** (22 mai 1517, Chioggia — 14 febr. 1590, Veneția), compozitor și teoretician italian. Lucrarea sa *Istituzioni harmoniche* (1558) este primul expozeu al unei teorii asupra modurilor* major* și minor*.
- zarzuela, gen muzical specific spaniol, ce rezultă din integrarea unor intermezzi* muzicale într-o piesă de teatru. Calderon de la Barca este primul libretist al genului. Spre sfârșitul sec. 19 se dezvoltă *genero chico* (z. într-un act). La înflorirea z. au contribuit toți compozitorii spanioli. Printre creatorii sec. 19 cităm pe Barbieri, Gaztambide, Ondrid, Arrieta, Caballero, Gimenez, Serrano, Moreno, Torroba, Sorozabel.
- Zavulovici, familie de muzicieni români**. 1. **Alexandru Z.** (17 iul. 1889, Suceava — 27 iun. 1976, Suceava), compozitor și dirijor de cor. Muz. simf., cor., voc. 2. **Silviu Z.** (n. 16 febr. 1922, Cernăuți), dirijor. Fiul lui **Z.**(1).
- Zbor de noapte**, operă într-un act de Luigi Dallapiccola, pe libret propriu

după Saint-Exupéry. Pr. Teatro della Pergola, Florența, 18 mai 1940.

Zeani, Virginia (n. 21 oct. 1925, Solovăstru, jud. Mureș), soprană româncă stabilită în Italia, căsătorită cu Nicola Rossi Lemeni. Cântăreață de operă și de concert, renumită atât pentru interpretarea rolurilor din repertoriul tradițional cât și pentru crearea unor personaje din lucrări contemporane. Turnee în România.

Zecchi, Carlo (n. 8 iul. 1903, Roma), pianist și dirijor italian de notorietate internațională. Concerte în România.

Zeller, Karl (19 iul. 1842, St. Peter in-der-An — 17 aug. 1898, Baden-Viena), compozitor austriac. Operele (*Vinzătorul de pășărti*).

Zelter, Carl Friedrich (11 dec. 1758, Petzow, Berlin — 15 mai 1832, Berlin), compozitor și dirijor german. Opere, cantate, lieduri.

Zeman, Anton (n. 17 oct. 1937, Reșița), compozitor român. 2 simf., *Izvoade I și II, Creașturi*, muz. de cam. (*Arhitectură I, Imagini pentru 2 vl.*), cor., voc.

Zemlinski, Alexander von (4 oct. 1872, Viena — 16 mart. 1942, Larchmont, New York), dirijor și compozitor american. Dirijor la operele din Praga, Viena, Berlin. 6 opere, piese pentru orch., muz. de cam., voc.

Ziehrer, Carl Michael (2 mai 1843, Viena — 14 nov. 1922, Viena), compozitor austriac. 22 operele (*Vagabonzii, Valsul dragostei*), 600 dansuri.

Zimbalist, Efrem (n. 7 mai 1889, Rostov), violonist american de origine rusă. Director al Institutului Curtis din New York.

Zimmerman, Bernd-Aloys (20 mart. 1918, Bliesheim, Köln — 10 aug. 1970, Grosskönigsdorf, Köln), compozitor german din R. F. Germană. Balet (*Contraste, Alagoana*), lucrări pentru orch., lucrări concertante, piese pentru pian (*Enchiridion*), opera *Soldafii*.

Alexandru Zirra

Zingarelli, Nicola Antonio (4 apr. 1752, Neapole — 5 mai 1837, Torre del Greco), compozitor și pedagog italian. Opere (*Moartea lui Mitridate, Berenice, Moartea Alecssei*), oratorii, cantate, muz. simf., de cam., voc.

Zinveliu-Donea, Gemma (n. 6 ian. 1931, Brașov), muzicolog român.

Zirra, Alexandru (14 iul. 1883, Roman — 23 mart. 1946, Sibiu), compozitor român. Prof. la Cons. din Iași. Opere (*Alexandru Lăpușneanu, O făclie de paști, Capra cu trei iczi, Furtuna, Ion Vodă Poțcoavă*), poemul *Lucașfăru*, 3 simf., poeme simf. (*Tindată și Păcălă, Urte d'Acosta, Pe șesul Moldovei, Hanul Ancușei, Cetatea Neamfului*), muz. de cam., voc., cor., lucrări didactice (*Tratat de armonie*).

Zmeu, Ioan (3 ian. 1860, Botoșani — 28 apr. 1922, Curtea de Argeș), compozitor român. Muzică psaltică*, lucrări didactice.

zo, a șasea treaptă a gamei* bizantine.

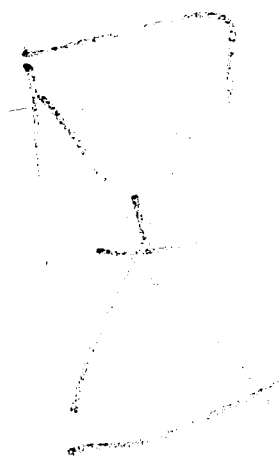
Zobian, Garbis (n. 24 mai 1915, Castemoni-Turcia), tenor român, cântăreț de operă.

Zoltan, Aladár (n. 31 mai 1929, Mărtiniș, jud. Harghita — 9 iul. 1978, Tg. Mureș), compozitor de naționalitate maghiară din România. Cantatele *Cințee despre tinerețe și dragoste, Cincze despre libertate*,

Cantata a IV-a, Cintec despre trandafir, poemul voc.-simf. *Spre ape lte*, *Simf.*, *Diversiment pentru orch. de coarde și 2 cl.*, *Dansuri din Corund*, *Dansuri de pe Mureș*, muz. de cam., cor.

Zorzor, Ștefan (n. 4 apr. 1932, Oradea), compozitor român. *Cantata Țara mea*, 3 cvartete de coarde, piesa *Circulara*, muz. de teatru, cor. **Zottoviceanu, Elena** (n. 8 apr. 1933, Chișinău), muzicolog român. Studii

cu caracter istoric. Coautor al Monografiei „G. Enescu”. zurnă, instrument popular de suflat, răspândit în mai multe țări din Orient, pătruns și în sud-estul Europei. **Zvorișteanu, Radu** (n. 16 apr. 1927, Sibiu), violonist și dirijor român. **Zywny, Wojciech Adalbert** (13 mai 1756, Bohecia — 21 febr. 1842, Varșovia), pianist, compozitor și pedagog polonez de origine cehă. Primul prof. al lui Chopin. Lucrări pentru orch., piese pentru pian.

Tehnoredactor: MARILENA DAMASCHINOPOL

Coli de tipar: 14,25

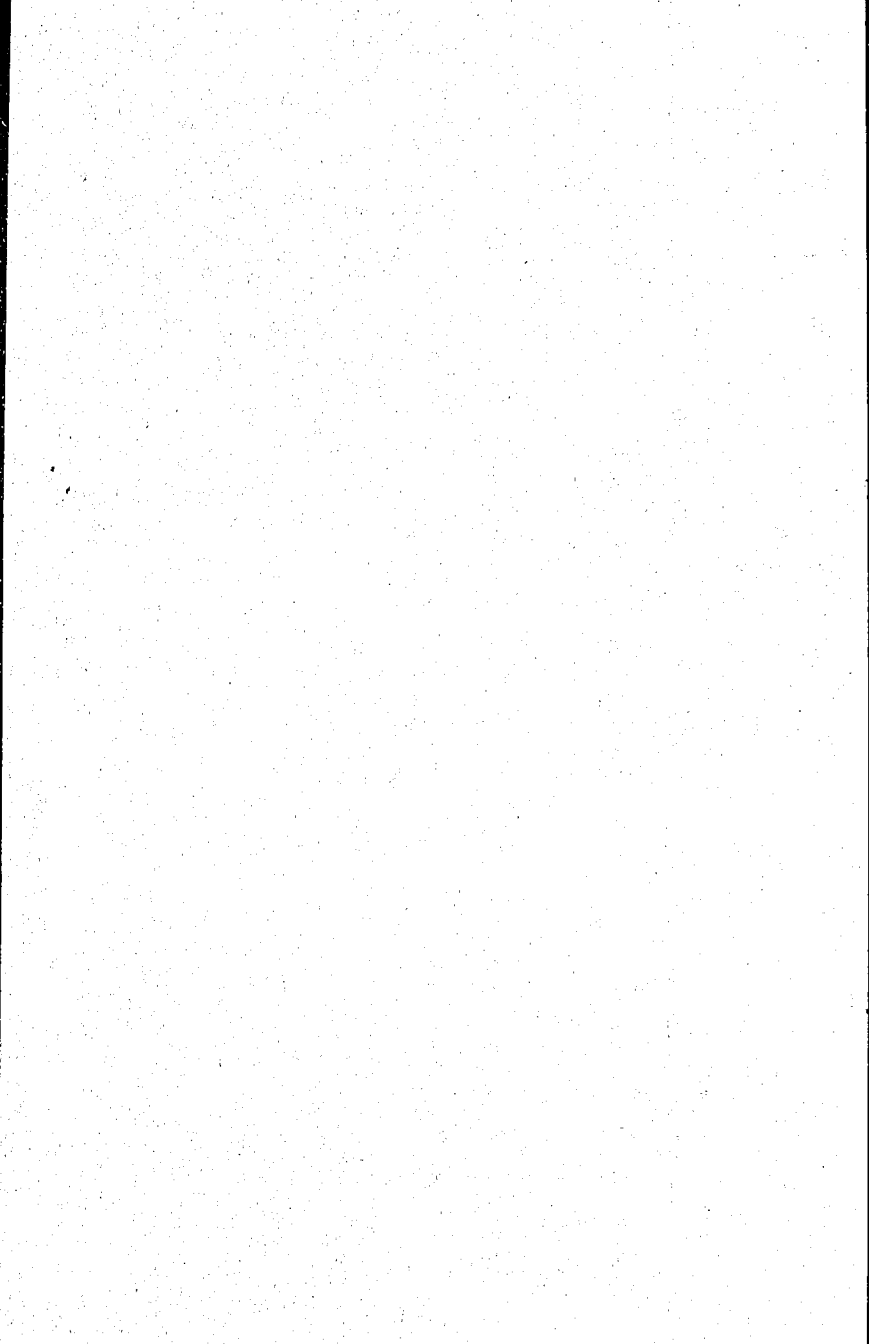
Tirajul: 23.000

Bun de tipar: 5.05.1979

Republica Socialistă România

Comanda nr. 190

Parcurgînd filele lucrării, cititorii găsesc informații esențiale pentru înțelegerea principalelor etape ale istoriei artei sunetelor, date privind personalitatea compozitorilor și interpreților, noțiuni fundamentale din diferite domenii ale științei și practicii muzicale (genuri, forme, instrumente, elemente de gramatică și stilistică muzicală), detalii referitoare la titlurile capitale ale componisticii românești și universale.

DICTIONAR DE MUZICĂ

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ
ȘI ENCICLOPEDICĂ

